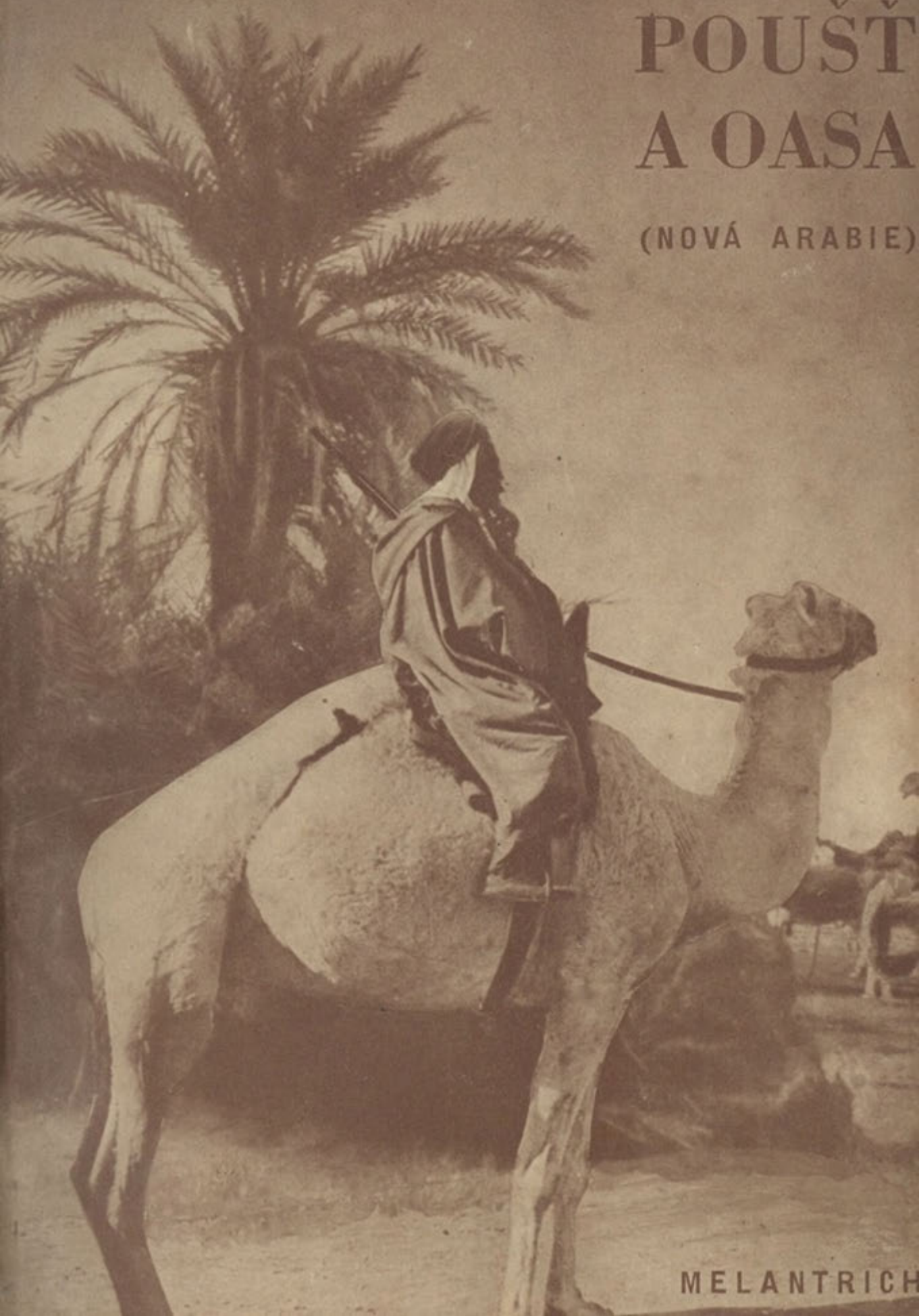

ALUÍS MUSTE

POUŠŤ A OASA

(NOVÁ ARABIE)

MELANTRICH

DNEŠNÍ ORIENT
NÁRODNÍ PROBUZENÍ A POLITICKÝ VÝVOJ
JEDNOTLIVÝCH STÁTŮ

SVAZEK PRVNÍ

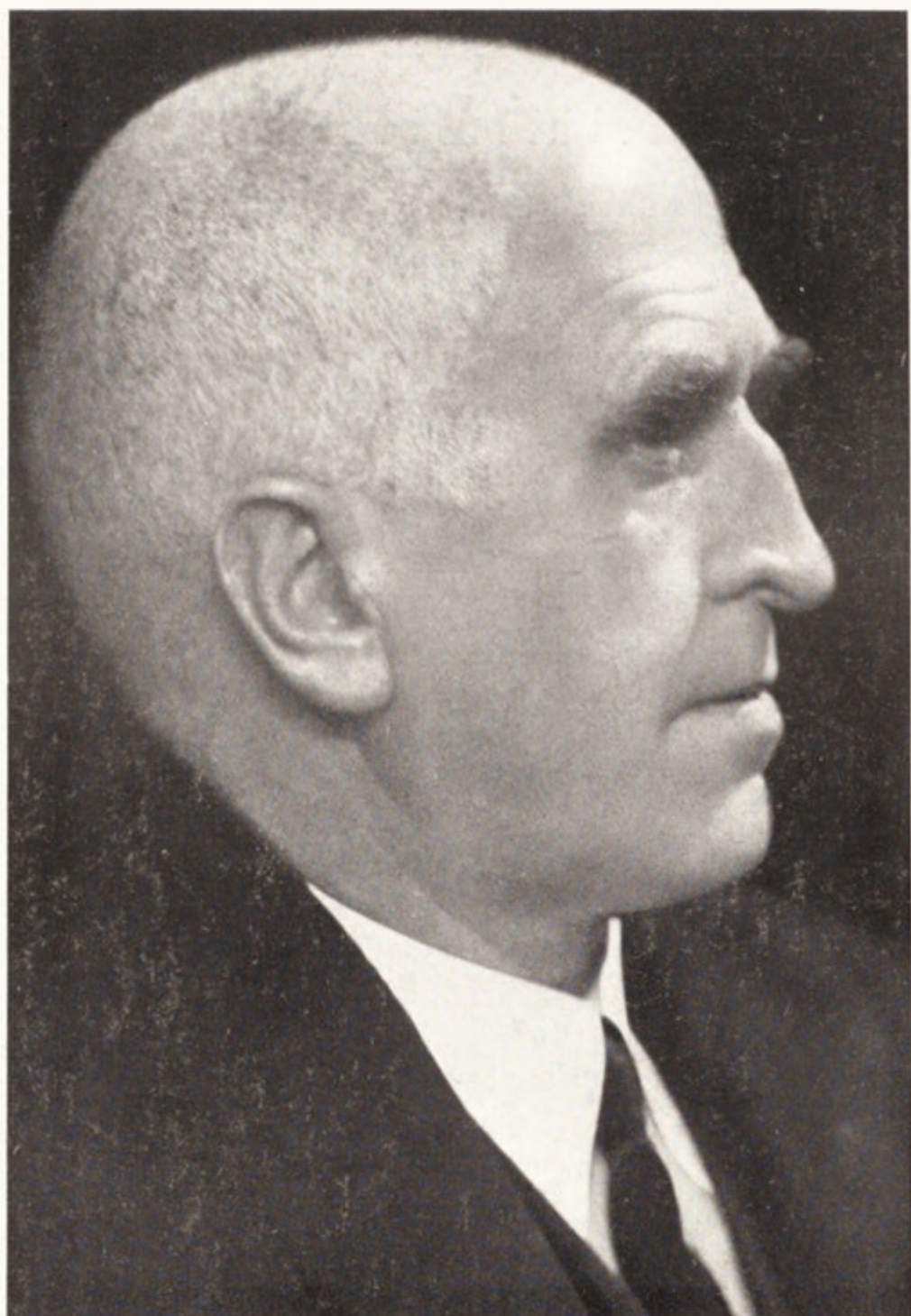
POUŠŤ A OASA
NOVÁ ARABIE

Napsal

Dr. ALOIS MUSIL,
profesor Karlovy university v Praze

S mapkou

VYDÁVÁ MELANTRICH A. S. V PRAZE

Arvidson

ALOIS MUSIL

POUŠŤ A OASA
NOVÁ ARABIE

MELANTRICH A.S. V PRAZE

TOMÁŠI G. MASARYKOVĚ,

prvému presidentu naší republiky,

jenž mne při tomto díle

účinně podporoval

OBSAH

Úvod	11
I. Země	15
Hranice	17
Rozdělení	17
Palmyrena	18
Arabie Pustá	19
Oblast doliny Sirhánské	19
Hamád	20
Uudiján	20
Arabie Šťastná	21
Hedžáz	22
Asír	23
Jemen	23
Hadramaut	24
Omán	24
Katar	25
Hasa	25
Nedžd	25
<i>Nefúd</i>	26
<i>Poboří Šammaru</i>	27
<i>Kasím</i>	27
<i>Áred</i>	27
<i>Ruba al-Cbali</i>	28
<i>Hedžera</i>	28
Podnebí	28
Domnělé vysychání Arabie	30
Poušť a území obděláné	30
II. Obyvatelé	35
Rozčlenění obyvatelstva	37
Usedlíci	38
Kočovníci	38
Společenské skupiny obyvatelstva	39

Kmenové opovržení	39
Výživa usedlíků	41
Obživa kočovníků	42
Výchova	44
Náboženství	44
Šlechta náboženská	45
Život společenský	45

III. Arabské pobřeží Indického oceánu a Perského zálivu

Adensko	52
Hadramaut	55
Omán	57
Prátelský Omán	60
Katar	61
Bahrejn	61
Kuejt	62

IV. Arabské pobřeží Rudého moře

Jemen	70
Asír	78
Hedžáz	84
Náboženský význam Hedžázu	84
Hedžázský stát	85
Turci v Hedžázu	86
Velká Británie a Hedžáz za války světové	88
Velká Británie a požadavky Husejnovy po válce světové	93
Král Husejn v Hedžázu	95
Husejn I. a chalífát	97
Husejn I. a jiné státy	100
Nespokojenost s Husejnem I.	102
Husejn I. a Eben Saúd	102
Husejn I. se vzdal trůnu 1924. Král Ali	104
Abdalazíz eben Saúd králem Hedžázu 1926	107
Vláda Eben Saúdova	110

V. Vnitřní Arabie

Vláda rodu Eben Rašídova	121
Džebel Šammar	121
Abdalláh eben Rašíd, 1834—1847	122
Talál eben Rašíd, 1847—1868	124

Meteb, 1868—1869 a Bender eben Rašíd, 1869	126
Muhammad eben Rašíd, 1869—1897. Vrchol moci	129
Abdalazíz eben Rašíd, 1897—1906. Úpadek	133
Sultán a Saúd eben Rašíd, 1906—1908	136
Saúd eben Rašíd, 1908—1920	137
<i>Správu řídí Hmúd, 1908—1909 a Zámel eben Subbán, 1909—1914</i>	137
<i>Správu řídí Saúd eben Subbán, 1914—1916</i>	138
<i>Správu řídí Ekáb eben Edžel, 1916—1920</i>	141
Zánik rodu Eben Rašídova, 1921	143
Džebel Šammar za vlády eben Rašídovy	145
Vláda rodu Eben Saúdova	146
Osady a náboženství Nedždu	146
Muhammad eben Abduahháb a Muhammad eben Saúd, 1740—1765	149
Abdalazíz eben Saúd, 1765—1803. Vzdělání Uahhábovců	151
Hedžáz dobyt	158
Abdalláh eben Saúd, 1814—1818. Válka s Egypťany	163
Egypťanský dozor, 1818—1840	166
Boje za svobodu. Fejsal eben Saúd, 1821—1865	167
Občanská válka mezi syny Fejsalovými, 1865—1874	172
Abdalláh eben Saúd, 1874—1887. Vzdělání Eben Rašídovy	175
Abdarrahmán eben Saúd, 1887—1891	178
Muhammad eben Saúd, 1894—1902 (?)	181
Abdalazíz eben Saúd, 1902—	182
<i>Opanuje Kasím, 1902—1909</i>	182
<i>Bratrstvo Echuání založeno a pobřežní pásma Hasa obsazeno</i>	185
<i>Abdalazíz uznal britský protektorát</i>	190
<i>Vláda Abdalazízova od 1916 do 1918. Význam Echuání roste</i>	194
<i>Zánik vlády Eben Rašídovy, 1918—1921</i>	196
<i>Echuáni proti Kuejtu</i>	198
<i>Abdalazíz a Irák</i>	201
<i>Abdalazíz a Zajordání</i>	207
<i>Abdalazíz a Hedžáz</i>	212
<i>Abdalazíz a Echuáni</i>	222
<i>Hospodářská bída</i>	237
<i>Válka s Jemenem</i>	240
<i>Základ říše Eben Saúdovy a její stálost</i>	244
Použil jsem spisů:	251
Pro hnutí náboženské	251
Pro věci politické	251

ÚVOD

Vývoj věcí v Arabii sleduji od 1896. Zajímalo mne hnutí uahhábovské jednak z důvodů náboženských, jednak že jsem mínil zkoumati kraje obydlené jeho stoupenci. Vypisoval jsem zprávy z rukopisů, novin a knih, doptával se domorodců, pozoroval činnost vůdčích osob za svých cest a pilně zaznamenával. Podle svých zápisků jsem načrtl dějiny domu Eben Rašídova a Eben Saúdova, které byly uveřejněny v *Österreichische Monatsschrift für den Orient*, sv. 43 (1917), str. 11—18; 45—50; 109—115; 161—172; 200—218; 297 až 308. Za svého pobytu v Orientě 1917 jsem dostal nové zprávy, podle nichž jsem své články opravil, rozšířil a samostatně vydal pod názvem *Zur Zeitgeschichte von Arabien*, Wien und Leipzig 1918. Knížka byla brzo rozebrána a docházely mne četné dotazy, zda ji nevydám po druhé. Ne učinil jsem to, avšak přepracoval jsem dějiny obou domů a vylíčil je až do 1927 ve statích *History of the House of Eben Rašíd* a *History of the House of Eben Saúd* své knihy *Northern Negd*, New York 1928, str. 236—304.

Nepředvídaný vývoj věcí v Arabii a jejich význam jak pro svět islámský, tak pro velmoci koloniální mne přiměly, že jsem pojednal o dnešních dějinách všech zemí poloostrova Arabského. Připojuji stručný náčrtek jednotlivých zeměpisných útvarů arabských a života jejich obyvatelů. Odborníku nepodá snad tento náčrtek mnoho nového, většině čtenářů však napomůže k pravdivější představě o Arabii.

Arabské památky literární o Eben Saúдови končí v šedesátých letech minulého století a neznám spolehlivého pramene pro dobu další. Postup událostí jsem mohl snadno stanovit, poněvadž jsem se stýkal s jejich účastníky, ale těžko

bylo určití rok nebo měsíc, kdy se to nebo ono stalo. Domorodci letopočtu neznají a označují dobu jednotlivých událostí veřejných spojující je s událostmi svého vlastního života. Jim takové určení stačí, avšak badateli nenapomáhá. Jedinou oporou časových údajů jsou zprávy britského politického residenta v Perském zálivu, uveřejňované od 1874. Všechny zprávy nejsou stejně spolehlivé; odráží se v nich svědomitost zpravodajova. Bohužel že mi bylo možno nahlédnouti pouze do zpráv uveřejněných do 1904; zprávy následující jsou prohlášeny za tajné. Přímluvou lorda A. E. W. Gleichena mně bylo dovoleno předložití státnímu tajemníku pro Indii, jemuž je politický resident v Perském zálivu podřízen, řadu otázek, které byly zodpověděny. Za tuto pomoc vzdávám díky jak lordu Gleichenovi, tak státnímu sekretariátu pro Indii.

Citace pod čarou jsem vynechal. Ztěžují sazbu, obyčejný čtenář jich nedbá a odborník nestací. Zahloubá se do udaných pramenů a pozná, co jsem vzal z nich a co mám od svých zpravodajů. Vážil jsem všechny zprávy a používal jich k svému historickému náčrtku pouze po bedlivé úvaze. Liší-li se můj obraz té neb oné události od jiných, nemusí proto býti nesprávný. Různé oči různě vidí a různé mozky různě soudí. Za dlouhých let svého badání v Arabii a o Arabii jsem takřka splynul s duševní činností domorodců, a přece jsem neztratil svého evropského nazírání.

Philby ve své knize *Arabia* (London 1930) se dívá na věci arabské okem Angličana a nadšeného stoupence krále Abdalazíza. Letopočtům nevěnuje dosti péče. Poukazují pouze na vzpouru kmenů v provincii Hasa, při které zahynul Saad, nejmilejší bratr Abdalazízův. Philby ji klade na str. 257 do roku 1916. Do téhož roku jsem ji zařadil v *Zeitgeschichte*, str. 77n., avšak India Office mně 21. února 1924 oznámilo, že se to stalo v červenci 1915 a Emín ar-Ríhání tento údaj potvrdil dotazem u krále Abdalazíza. Přepis arabských jmen nejsou u Philbyho správné. Píše důsledně

Hufuf, Ibn Sabah, Jarrab místo správného Hufhúf, Ibn Sabbáh, Jaráb nebo Ajráb.

Philby udává v předmluvě své knihy *Arabia*, že je jeho „debt enormous“ za to, co vzal z mých šesti svazků vydaných v New Yorku. Jeho dějiny jsou vybudovány úplně na mých zprávách, pokud jsem je uveřejnil do 1928. Je to tím zajímavější, jelikož jsem dějiny Eben Saúda a Eben Rašída po 1855, kdy arabské prameny přestávají, pracně sestavoval z různých prvků. Z přiznání Philbyho a z jeho knihy je patrné, že je můj náčrtek pozdějších dějin Uahhábovců do-
tud původním pramenem.

Dr. Josef Šusta, profesor Karlovy university, četl sloup-
cové korektury, začož mu srdečně děkuji.

I

ZEMĚ

HRANICE

Klasičtí a arabští spisovatelé ohraničují poloostrov Arabský na západě Rudým mořem, které končí u biblického přístavu Elath, dnešní Akaby. Odtud se táhne západní hranice Arabie po východním rozvodí kotliny Džafar, jakož i Mrtvého a Středozemního moře až na východ od města Hama, kde hranice zahýbá směrem severovýchodním k osadě Bális na řece Eufratu. Někteří spisovatelé praví, že tato řeka až k svému ústí do Perského zálivu tvoří severovýchodní hranici Arabie, kdežto jiní soudí, že hranice jde z Bális směrem východním po úpatí pohoří Tauru a pahorkatiny Sindžáru až k Tigridu a po této řece směrem jižním k naplavenině babylonské u města Sámarru. Odtud zahýbá k Eufratu u ostrohu Asuad pod Hítem, načež sleduje písčové závěje, táhnoucí se asi 15 km jižně od Eufratu až k Perskému zálivu. Perský záliv a Indický oceán obepínají poloostrov Arabský na východě a na jihu. Poloostrov Sínajský byl rovněž někdy s Arabií spojován, leč velká většina spisovatelů klasických a arabských jej přiděluje jednak k Syrii, jednak k Egyptu, k nimž ve skutečnosti náleží. Uznáme-li, že Arabie sahá pouze k Eufratu, má přes 3,200.000 km², bylo by tudíž v Arabii místa pro dvacet republik tak velkých jako naše.

ROZDĚLENÍ

Klasičtí spisovatelé rozdělovali Arabii na tři části; prvé říkali obyčejně Palmyrena, druhé Arabia Deserta či Arabie Pustá a třetí Arabia Felix nebo Arabie Šťastná. Arabští zeměpisové přejavše toto rozdělení jmenovali Palmyrenu Syrská poušť, Arabii Pustou Samáua a Arabii Šťastnou

Nedžd. Dnešní zvyk označovati Palmyrenu, Arabii Pustou a severní úsek Arabie Šťastné jako Syrskou poušť není odůvodněn ani geologicky, ani zeměpisně, ani literárně. Domo-
rodci jej neznají, je proto chybný. Rovněž chybné je klásti hranice Arabie na severní pomezí Nedždu, Arabie Šťastné.

PALMYRENA

Severní kout Arabie dostal jméno Palmyrena po městě Palmyře, v němž se ve druhém a třetím století po Kr. soustřeďoval světový obchod a jehož královna Zenobie si chtěla přisvojiti východní polovici římského císařství. Nepodařilo se jí to; byla odvedena do Itálie a její sídlo upadalo. Dnes je to vesnička, jíž se říká Tudmor.

Palmyrena se prostírá až k jižnímu úpatí horského pásma táhnoucího se od Antilibanonu nad Damaškem směrem severovýchodním k Eufratu a vystupujícího severně od Palmyry až 1380 m nad hladinu mořskou. Severně od tohoto pásma dešťová voda teče k severu tvoříc na samé hranici Arabie četné solnice, z nichž největší je Džabbúlská. Jižně od horského pásma se stéká voda dešťová do několika kotlin, mezi nimiž je nejvýznačnější kotlina, při které bylo ve výšce 430 m vybudováno město Palmyra. Vyvěrá v ní několik pramenů nejen studených, nýbrž i horkých, jež jsou rozváděny po zahradách. Poněvadž je tato kotlina chráněna vysokými horami před západními a severními větry a půda je nejen zavlažována, ale i zahřívána horkými prameny, dozrávají tam datle, nevyrovnejší se však datlím z oas ležících dále k jihu. Nikoliv palma datlová, nýbrž oliva je užitečným stromem kotliny palmyrské či tudmorské.

V Palmyreně není stálých potoků, avšak pramenitých studnic je hojně; pršívá tam dosti pravidelně a dostatečně, proto se dá bezmála celá obdělávati a byla také skoro celá vzdělána a osídlena. V horském pásmu jsou patrný zbytky starých lesů a holé stráně by se daly snadno zalesniti, kdyby

bylo pastýřům zakázáno spalovati na podzim suchou travu. Činí to, aby popelem zúrodnili půdu a zajistili si lepší pastvu. Jenže s travou spalují keře i stromy a které přece vyrostou, bývají opalovány a káceny od vesničanů, chystajících palivo nebo dřevěné uhlí.

ARABIE PUSTÁ

Mezi Palmyrenou a Pustou Arabií se prostírá bezmála po celé délce dolina, které se dnes říká Manázer, dolina Stráží, patrně po tvrzích, z nichž Palmyrenští a po nich Římané své hranice, limes, chránili. Tato pohraniční dolina je na jihu uzavřena stěnou, která tvoří severní hranici Pusté Arabie. Jižní hranice se táhne po rozvodí kotliny Džafar a doliny Sirhánské a po severním okraji pískové pouště Ne-fúd až k jejímu severovýchodnímu rohu. Při tomto rohu zahýbá hranice řečištěm údolí Cherr k severu severovýchodu a blíží se Eufratu u města Nedžef nedaleko staré Kúfy. Krajina rozkládající se mezi Eufratem a Tigridem severozápadně od výspy Asuad a jihovýchodně od ústí řeky Chábúr náleží svým útvarem k Arabii Pusté, přiděluje se však obyčejně k jižní Mesopotamii.

Pustá Arabie není jednotná, nýbrž jsou v ní patrný tři části: západní, dolina Sirhán; střední, Hamád a východní, Uudiján.

OBLAST DOLINY SIRHÁNSKÉ

Dolina Sirhánská směřuje od severozápadu k jihovýchodu. Je na 290 km dlouhá, někde až 25 km, ale na jednom místě sotva 1 km široká. Stéká se do ní dešťová voda jak z vápencové zvlněné roviny západní tak ze sopečné pahorkatiny východní a nemajíc odtoku vypařuje se a tvoří dlouhé, avšak úzké solnice a močály. Vody je všude hojně. V severozápadním koutě doliny nedaleko pobožené tvrze Azrak jsou veliké rybníky plné ryb a vodního ptactva, důkaz, že

nevysychají. Ježto voda umožňuje život, dá se dolina Sirhánská v celé délce a bezmála po celé šířce obdělati a bývala jindy obdělávána. V údolích západních je plno topolových a terebintových stromů a keřů, které by zanedlouho pokryly rozsáhlé plochy, kdyby byly uchráněny od ohně pastevců.

HAMÁD

Východně od sopečné pahorkatiny Sirhánské a východně od horstva Hauránu se půda zvedá směrem východním v mohutnou vlnu směřující od severozápadu k jihovýchodu a dělící nejen celou Pustou Arabii, nýbrž i značnou část Arabie Šťastné ve dvě úvodí. Západní úvodí Pusté Arabie se zove Hamád, východní Uudiján. V Hamádu jsou řečiště velice široká a plytká, i tvoří se v nich a při nich po vydatných deštích rozsáhlé dešťové rybníky, jakým se říká chabári. V severní polovici Hamádu se stéká dešťová voda do kotliny Ruhbe při severovýchodním rohu Hauránu, v jižní pak do doliny Chór, natažené od severu k jihu, 830 m nad hladinou mořskou. V této dolině se voda neudrží a netvoří pramenitých studnic, nýbrž se ztrácí v propustné skalnaté půdě, vyvěrajíc jednak v dolině Sirhánské, jednak v kotlině Džouf, které jsou skoro o 300 m hlubší.

UUDIJÁN

Rozvodí Hamádu a Uudiján vystupuje na 1010 m; východně od rozvodí teče dešťová voda hlubokými a dlouhými koryty do Eufratu. Postranních údolí je nesmírně mnoho a všechna jsou hluboko vymleta — i zdá se, jako by se celý kraj skládal pouze z údolí, odtud jeho jméno Uudiján, Mnoho údolí.

V Hamádu není jediné pramenité studnice, v Uudiján je jich velice málo. Oas a sídlisk v žádném z těchto krajů nikdy nebylo, proto jim klasičtí spisovatelé říkali Pustá Arabie. Úrodnou dolinu Sirhánskou, ačkoliv náležela k Arabii Pusté, přičítali k zemi Nabatejské či k Arabii, jejímž stře-

diskem bylo město Petra, která s ní na západě sousedila. A přece nebyla a není celá Pustá Arabie skutečnou pouští.

Na samém jižním pomezí Pusté Arabie se prostírá v délce 90 km a v šířce asi 5 km kotlina Džouf, do níž se stéká voda se všech stran. Udrží se na skalnaté půdě pod drobným šterkem a pískem, jenž, rozkládaje se, tvoří úrodnou prst, ve které se daří stromy i obilí a na které si člověk vybudoval několik osad.

ARABIE ŠŤASTNÁ

Jižní úpatí pohoří Šera, biblického Seíru, severní okraj pískové pouště Nefúd, jakož i řečiště údolí Cherr tvoří po názoru domorodců severní hranici Nedždu, jak Arabové říkají klasické Arabii Šťastné. Arabie Šťastná sahá podle starých zeměpisců rovněž tak daleko na sever; sporný je však kout mezi pískovou pouští Nefúd a ústím Eufratu do Perského zálivu. Někteří přidávají tento kout k Arabii Pusté, ale neprávem, neboť nejlepší spisovatelé klasičtí mluví o něm jako o Šťastné Arabii a arabští zeměpisové jej zařadí do Nedždu, k němuž svým útvarem také náleží.

Jako Šťastná Arabie zahrnovala poloostrov Arabský od vymezené severní hranice až po Indický oceán, tak možno rozšířiti i arabský název Nedžd na dobré dvě třetiny Arabie. Obyčejně se Nedžd omezuje na rozsáhlé kraje vnitřní Arabie uzavřené pohořími, která obepínají arabské přímoří jak při Rudém moři, tak při Indickém oceánu a Perském zálivu. Tento horský věnec vychází z Hermonu a postupuje po východním břehu Mrtvého moře k moři Rudému, při jehož jižním konci zatáčí k severovýchodu. Při úžině spojující Indický oceán s Perským zálivem zahýbá k severozápadu a zaniká před ostrovy Bahrejn. Při Rudém moři je tento horský věnec průměrně 2.000 m vysoký, kdežto při Indickém oceánu se snižuje, znova vystupujíc před Perským zálivem.

Mezi mořem a horským věncem se prostírá v šířce 50 až 100 km nízká pahorkatina, z níž žulové svahy horské bez

přechodu vystupují, působíce dojem závratné výše a nedostupnosti. Do pahorkatiny stéká dešťová voda s horského věnce a poněvadž je v ní spád nepatrný a ústí skoro všech údolí jsou pískem zanesena, udržuje se voda nejen v údolích, nýbrž prostupuje i roviny, tvoříc močály, u kterých se daří znamenitě palmy a na nichž by se dala pěstovati též bavlna.

Na svazích přímořského věnce se srážejí výpary a pršívá hojně hlavně od května do září, kdy monsúnové větry honí mraky z Indického oceánu i do Rudého moře. Čím blíže k Indickému oceánu, tím větší jsou srážky, ale jsou patrný bezmála až do severozápadního koutu Šťastné Arabie. Deště bývají tak sporé, že zajišťují letní setbu a zanechávají v pramenech a nádržkách vody hojně pro zahrady a setbu zimní. V celé horské oblasti se mohou lidé usaditi trvale, zabývati se orbou a seskupovati se ve větší či menší státní útvary na podkladě buď společenském nebo náboženském; náboženský dnes převládá.

Významnější útvary státní v horském území arabského přímoří v pořadí od severozápadu jsou: Hedžáz, Asír, Jemen, Hadramaut, Omán a Katar se sousedním plochým pobřežím Hasa, jež sahá až k ústí spojeného Eufratu a Tigridu.

HEDŽÁZ

Severní hranice Hedžázu je patrná; tvoří ji úpatí pohoří Šera zahýbajícího jihovýchodně od přístavu Akaba skoro v pravém úhlu k severovýchodu. Východní hranice hedžázská je vymezena východní stranou rozervané, větším dílem sopečné pahorkatiny táhnoucí se 200 až 250 km od mořského břehu směrem jihovýchodním. Na jihu není přirozené hranice; přístav Kurfuda se čítá hned k Hedžázu, hned k Asíru. Možno říci, že je Hedžáz bezmála 1300 km dlouhý a něco přes 200 km široký, skalnatý a ve východní polovině sopečný. Některé sopky byly činné ještě v pozdním středověku. Obdělávaných rolí dnes v Hedžázu skoro není; obyvatelé žijí a tyjí z poutníků, kteří z celého muslimského

světa do Hedžázu spěchají. Ležít v něm města Mekka, kde je posvátný kámen kaaba a kde se Muhammad narodil a Medína, kde muslimskou obec vytvořil, zemřel a byl pochován. Z menších osad je nejvýznačnější al-Ela, biblický Dedan; Tájef, kde mají bohatí občané z Mekky svá letní sídla, a přístav Džedda.

ASÍR

Útvarem půdy a podnebím se Asír od Jemenu neliší, ale vyznáním se dělí. Na severu sahá Asír k přístavu Kunfuda, na jihu skoro až k přístavu Loheja a na východě k úbočí pahorkatiny přicházející od severozápadu; je tudíž Asír na 500 km dlouhý a kolem 200 km široký. V hornaté části jsou zbytky lesů, četná sídliska a úrodná role; v přímoří jsou rovněž osady, polí však je tam málo. Hlavní střediska jsou města Ebha v části hornaté a Sabja v přímoří či jak se mu říká v Tihamě. Nejlepší přístav je Džízán.

JEMEN

V jihozápadním koutu Arabie je horský věnec nejvyšší. Vystupuje přes 3200 m a vysílá výběžky hodně daleko k východu. Celý tento hornatý kout s přímořím a východní pahorkatinou se nazývá Jemen.

Nikde v Arabii nejsou deště tak vydatné a pravidelné jako v Jemenu, proto je tu také nejvíce usedlíků, obdělávajících půdu. Ve starověku se v Jemenu přeli o nadvládu Sabejští a Minejští, kteří si vytvořili vlastní osvětu, soustředili ve své zemi světový obchod a vysílali obchodní karavany Arabií na severozápad, na sever a na severovýchod. Světový obchod se dnes ubírá jinými cestami, Jemen však má přece veliký význam, poněvadž může jeho pán zameziti vjezd do Rudého moře a ohroziti hlavní tepnu hospodářského života největších národů. Chtějíc tomuto nebezpečí předejiti, vzala si Velká Británie již 1839 jihovýchodní pobřeží Jemenu s přístavem Adenským a ponenáhlu dostala pod svou nadvládu celé

pohoří. Této britské části Jemenu se říká Aden s okolím.

Vlastní Jemen je mezi přístavem Loheja a mysem Šejch Saíd skoro 360 km dlouhý, kdežto na východním úpatí pohoří jeho délka není větší než 250 km; šířka měří přes 300 km. V pohoří jsou nejvýznačnější města Saada a Sanaa, v přímoří přístavy Loheja, Hodejda a Mocha, odkud se jindy vyvážela káva, jíž se říká podle přístavu mocha či mokka. Britský Jemen neboli Adensko se prostírá od mysu Šejch Saíd při vchodu do Rudého moře na východ severovýchod až skoro k údolí Meruán v délce 340 km a v průměrné šířce 100 km. Středem je válečný přístav Aden.

HADRAMAUT

Hadramaut náleží po názoru arabských spisovatelů k Jemenu; je to vlastně jen úvodí údolí Hadramautu, avšak název tento se přenáší též na západní část kraje Mahra, sousedícího s Hadramautem na východě. Přímoří hadramautské je průměrně 15 km široké, pahorkovité, uzavřené na severu žulovými stěnami horského věnce vysokého až 1500 m. Na severním mírném svahu sedí četné sopky, které byly ještě ve století desátém činné.

Hadramaut je od údolí Meruán po mys Sakar 870 km dlouhý a průměrně 200 km široký. V horském věnci i na pobřeží je hojně rolí a osad.

OMÁN

Jihovýchodní kout Arabie se jmenuje Omán. V jihozápadní části se horský věnec snižuje, kdežto v severovýchodní vystupuje přes 3000 m a blíží se moři, takže nízká pahorkatina pobřežní mizí a přístavů je velmi málo. Deště jsou pravidelné a vydatné, i dají se široká údolí obdělávati.

Omán se rozděluje na vlastní a na přátelský, či jak mu Angličané říkají, Trucial Oman. Vlastní Omán je od mysu Sakar po mys Rás al-Hadd 970 km, odtud po Rás al-Mšéríb 500 km dlouhý, v jihozápadní části průměrně 150 km,

v severovýchodní pak 300 km široký. Z četných měst je na pobřeží nejvýznačnější přístav Maskat a ve vnitru země Rustak.

Tručial Oman se omezuje na severní pobřeží poloostrova uzavírajícího jako mys Musandem vjezd do Perského zálivu; je po mys Rás al-Mšéríb 600 km dlouhý a sotva 50 km široký. Větší osady v něm není.

KATAR

Katar vniká do Perského zálivu jako pahorkatý poloostrov 200 km dlouhý a průměrně 70 km široký. Není v něm ani úrodných oas ani vhodných přístavů, avšak při jeho březích se rády zdržují perlorodky a obyvatelé se živí jejich lovem.

HASA

Severozápadně od poloostrova Katar se arabská poušť ponáhlu snižuje k pobřeží Perského zálivu. Její spodek je skalnatý, plný dutin, ale zakrytý vrstvou písku a drobného štěrku místy půl metru, místy až 10 m hlubokou. Dešťová voda stékající se od západu k moři vyplňuje skalnaté dutiny a jsouc pískem a štěrkem chráněna od vypařování dlouho se udržuje a umožňuje život. Skalnatá dutina, ve které se pod pískem udržuje voda, sluje hasa, a poněvadž je takových dutin na pobřeží mezi Katarem a Irákem nesmírně mnoho, říká se pobřežnímu pásmu od poloostrova Katar až po zátoku Kuejt rovněž Hasa. Tento pás je na 500 km dlouhý a 100 km široký. Nejvýznačnější jsou: oasa Hufhúf a přístavy Akejr, Katíf a Kuejt.

K pobřežnímu pásu Hasa náleží též sousední nevelké ostrovy Bahrejn, kolem nichž se soustřeďuje lov perlorodek.

NEDŽD

Horský věnec obepínající západní, jižní a částečně i východní stranu Arabie přechází směrem ke vnitru země v pahorkatinu, která se mění ve zvlněnou rovinu, snižující se

pozvolna k severovýchodu a tvořící srdce Šťastné Arabie, jemuž se říká Nedžd. Jak horský věnec tak i pahorkatina s ním související se působením horka a zimy, sucha a deště drobí v písek, který nesen větrem zbylé stráně piluje a tvoří před pevným jádrem různých skal větší a menší přesypy neboli závěje, které rostou a šíří se v pouště pískové.

Nefúd

Skoro celý severozápadní kout Nedždu je pokryt pískovou pouští zvanou Nefúd. Skládá se z nespočetných závějí směřujících k jihovýchodu. Skoro vždy bývají dvě a dvě závěje rovnoběžné a uzavírají dlouhou, pískem pokrytou dolinu, přecházející k jihovýchodu v pískovou rovinu. V severozápadním koutě této doliny bývá trychtýřová prohlubeň, obklopená na třech stranách strmými stěnami písku a související s dolinou stupňovitým svahem. Dno takové prohlubně je pevné, skalnaté a možno se v něm dokopati vody. Je to prvotná půda ohraničená naneseným pískem. Někde jsou závěje velmi blízko sebe, jinde jsou vzdáleny až i několik kilometrů a spojeny pískovými rovinami, z nichž jejich hřebety vynikají. Kde v pískové poušti zůstala nějaká skála, je zanesena pískem a tvoří pískový kopec. Jen bělavé pohyblivé hřebety jsou holé, všechny ostatní roviny, stráně a stěny jsou porostlé různými keři, mezi nimiž vyniká gaza, podobná tamarišku. Déšť i rosa vnikají do písku, jenž vlhkost chrání před vypařením i poskytuje výživu keřům a různým bylinám, jejichž kořeny se široce rozcházejí a hluboko vnikají, aby co nejvíce vlhkosti ssály a v sypkém písku oporu našly před zhoubným větrem. Nikde v Arabii není tolik zeleně a tolik paliva jako v Nefúdu. Pramenů tam není, ale studnic je hojně, jenže je třeba dbáti, aby nebyly pískem zasypány.

Nefúd je od západu k východu přes 300 km dlouhý a přes 250 km široký. Z jihovýchodního rohu vysílá úzká, avšak velice dlouhá ramena k jihovýchodu. Tato ramena přetínají

v šířce 70 km údolí Rma, přicházející od hranic Hedžázu a sbírající dešťovou vodu z veliké části Nedždu. Za pískovými rameny míří k dolnímu Eufratu dolina Baten.

Pohoří Šammarů

Mezi pískovou pouští Nefúd a západní polovicí řečiště Rma vystupuje od severovýchodu k jihozápadu několik pásem žulových hor, které se dotud nevydrobily. Jemný písek nesený větrem ponenáhlu vyplňuje jednotlivé skalní žleby, chrání dešťové vody do nich se stékající a tvoří základ větších a menších horských oas.

Mezi jednotlivými žulovými pásmy je půda vyhlodána v rozsáhlé kotliny, pokryté hlubší nebo mělčí vrstvou písku, pod níž se dešťová voda rovněž udržuje a rozkládajíc písek v úrodnou prst, živí bohaté zahrady. Nejúrodnější jsou kotliny mezi horskými pásmy Salma a Edža, jimž se říká Pohoří Šammarů, Džebel Šammar, poněvadž při nich tento kmen od pradávna bydlí. Hlavním střediskem Pohoří Šammarů je osada Hájel, tulící se k východnímu úpatí pohoří Edža, vystupujícího přes 1500 m.

Kasím

Jižně od pohoří Edža a Salma, tam, kde je údolí Rma přerušeno pískovými závějemí, leží přčetné oasy, známé pod společným jménem Kasím. Je to území kamenité, prostoupené pískovými závějemí, ale úrodné, poněvadž se v něm udržuje mnoho vody, valící se po vydatných deštích řečištěm Rma a nemohoucí dále k severovýchodu pro pískové přehradu. Nejdůležitější jsou oasy Brejda, Anejza a Rass.

Áred

K jihu a jihovýchodu od kraje Kasím se prostírá území Áred, plné dolíků a kotlin, ve kterých zachycená dešťová voda živí větší a menší oasy, které, tvoříce jakoby srdce Nedždu, byly a jsou jádrem politických útvarů střední Ara-

bie. Hor tam není; jen dlouhé pahorky uzavírají jednotlivá údolí a protínají pískové závěje. Z četných oas jsou nejproslulejší Derijje a Rijád.

Západně a jihozápadně od Áredu jsou úrodné oasy Dauásir, Afládž, Chardž, Džibrín a jiné, leč žádná z nich samostatně nevynikla; byly spojovány hned s Hedžázem a Jemenem, hned s Áredem.

Ruba al-Chali

Rozsáhlé kraje mezi Jemenem, Ománem, Áredem a oasami posledně jmenovanými jsou pokryty z velké části pískem a říká se jim buď Rmál, Píščiny, nebo Ruba al-Chali, Pustá Čtvrť. Jsou to kraje dotud málo prozkoumané, v nichž táboří kmenové zásobování jednak z Ománu, jednak z Jemenu.

Hedžera

Východně od jihovýchodního konce Nefúdu se táhne směrem jihovýchodním pískový pás průměrně 50 km široký až k pobřeží Hasa. Říká se mu Dhana a tvoří přirozenou východní hranici Pohoří Šammarů, Kasímu i Áredu. Mezi pískovým pásem Dhana a dolním Eufratem se rozkládá zvláštní kamenitá rovina zvaná Hedžera. Je v ní hojně pramenitých studnic. Mnohé mají vodu slanou, poněvadž je v půdě kamenná sůl. Krajem Hedžera prochází dolina Baten, v níž leží několik menších osad.

PODNEBÍ

Arabie je země suchá. Prší v ní každého roku, deště však nebývají ve všech krajích stejně vydatné. Horskému věnci arabského přímoří přináší deště jihozápadní monsún od května do září. Nejhojnější jsou deště při Indickém oceánu; čím dále od něho, tím je monsúnových dešťů méně. Ve všech krajích Arabie prší od konce září do začátku dubna, nej-

hojněji v listopadu a v únoru. Měsíce od dubna do září jsou ve vnitru země suché, ale krátké lijáky nejsou ani v nich vzácností.

Nejpravidelnější jsou deště v Palmyreně a v horském věnci přímořském, proto se dají tyto kraje obdělávati a osídlovati. V ostatních částech Arabie dostane obyčejně týž kraj po třech nebo čtyřech letech tolik deště, že v něm jednoleté byliny nejen vypučí, nýbrž i vykvetou a semeno přinesou. Kraj se zelená a pestří různobarevnými květy jako u nás na jaře. Rostliny vytrvalé těží z vody zachycené v půdě a z rosy po tři i čtyři léta. Nedostanou-li po této době nového vydatného deště, usychají a kraj se mění v poušť. Jen v dolinách a kotlinách se skalním spodkem, kam se dešťová voda stekla z dalekého okolí a kde je chráněna vrstvou štěrku a písku před sluncem a větrem, se dá život bylin udržovati umělým zavodňováním a člověk tam může zakládati zahrady a stavěti příbytky.

Teplota v Arabii je velice různá. Na pobřeží, v dolinách a kotlinách je vyšší než v horách a na vysokých pláních, kde za deštivých měsíců sníh nejen padá, nýbrž často po mnoho dní i leží. Nesněží-li, bývají hory a pláně pokryty jinovatkou a mrazy jsou patrný často i v dolinách a kotlinách. Po východu slunce se obyčejně rychle oteplí. Kolem druhé hodiny po poledni bývá horko největší, kdežto krátce před východem slunce se dostavuje chlad, ba zima.

V přímoří není nikdy tak horko jako ve vnitřní poušti, obzvláště pískové, jenže je v přímoří velice vlhko a vlhké teplo Evropan dlouho nevydrží.

Vítr se dostavuje denně. Ve vnitřní poušti převládají větry západní a severozápadní, které osvěžují, nenesou-li písku. Severní větry způsobují mráz. Větry jižní a jihovýchodní jsou velice horké, nesou vrstvy drobounkého písku a působí dráždivě na lidi i zvířata.

Vyjma přímoří je Arabie zdravá. V přímoří a v mnohých oasách je malarie doma; ve vnitřní poušti je neznáma, zato

však jsou tam hojné nemoci vzniklé zachlazením. Nemoci pohlavní jsou značně rozšířeny, avšak v suchém a horkém ovzduší méně škodí než v Evropě.

DOMNĚLÉ VYSYCHÁNÍ ARABIE

Leone Caetani, jenž ve svém velkém díle *Annali del' Islam* prameny dějin islámu nejen vydává, nýbrž i vysvětluje, hájí domněnky, že Arabie oplývala ještě v dobách historických řekami a lesy a byla celá obydlena a obdělána. Postupně prý vysychala a proměnila se v mrtvou a umrtvující poušť. Její obyvatelé bojíce se smrti hladem a žízní prý ji opouštěli, vrhali se na okolní obdělané a osídlené země a utvořili veliké říše, z nichž je nejvýznačnější říše muhammedánská založená od stoupenců arabského proroka Muhammada. V knize *Studi di storia orientale*, sv. I., Milano 1911, ve dvou článcích *L'Arabia preistorica e l'essiccamento della terra* (str. 51—288) a *L'Arabia e gli Arabi dei tempi storici* (str. 289—400) snažil se svou domněnku dokázat důvody geologickými a historickými. Nepodařilo se mu to, neboť ani jediná ze starých a novějších zpráv, o které se opírá nedovoluje souditi, že by byla Arabie jindy vypadala jinak než nyní. (Srv. *The Alleged Desiccation of Arabia and the Islamic Movement* v mém *Northern Negd*, New York 1928, str. 304—319.)

POUŠŤ A ÚZEMÍ OBDĚLANÉ

Všichni staří spisovatelé znají Arabii jako vyprahlou zemi a dělí její obyvatele na usedlíky a kočovníky. O obou těchto třídách obyvatelstva vykládají, že navštěvovali sousední obdělané kraje, aby si v nich opatřili čeho potřebovali pro svůj život v poušti. Jak usedlíci tak kočovníci se snažili, aby si v území obdělaném před svým návratem do Arabie něco vydělali, pracovali jako dělníci a někteří se oženili a usadili. Byla-li vláda silná a zabezpečovala-li život a majetek svých poddaných, jali se kočovníci věnující se chovu koz a ovcí

obdělávati pole, budovati skladiště pro svou úrodu a poneháhu se z nich stávali usedlíci. Chovatelé velbloudů či vlastní beduové, zaměnivše velbloudy kozami a ovce, zřídka kdy putovali z území obdělaného do pouště, a konečně se i oni zabývali orbou; tak se území obdělané šířilo do pouště. Opak nastal, když vzdělané státy na pomezí Arabie upadaly a tento úpadek po několik pokolení trval. Chovatelé velbloudů přepadali chovatele koz a ovcí, ti pak plenili pole a vesnice usedlíků, kteří olupovali obyvatele větších měst. Měšťané se stěhovali do krajů vzdálenějších od pouště, usedlíci venkovští zaměňovali pevné domy pohyblivými stany a vraceli se k chovu koz a ovcí — poušť převládala nad územím obdělaným. Totéž se opakovalo v okolí větších oas.

Ustavičný příliv obyvatelů z pouště do území obdělaného je patrný od dob, kdy oasy a pouště arabské byly člověkem osídleny. Jakmile přistěhovalci z pouště dosáhli značnějšího počtu, stačil malý tlak, aby odstranili dosavadní vládu. Větší města zůstala zatím majetkem starých obyvatelů, kdežto venkovské kraje náležely přistěhovalcům, kteří si po něčem podrobili i města, utvořili nové státy a novou vzdělanost.

Nabatejci a většina Palmyrenských byli Arabové. Za Odenatha a Zenobie, vládců Palmyry, byl arabský živel v Syrii, jižní Mesopotamii a Babylonii tak silný, že nabyl převahy. Vliv arabského obyvatelstva donutil Peršany a Byzantince, že uznali arabské státy rodů Lachm a Gassán a žárlivost, ba strach přiměly vládu byzantskou a perskou, aby zničily panství králů pouště. Byloť v Cařihradě i Ktesifontu (hlavním městě perském) zřejmo, že králové arabští se řídí svou vlastní vůlí a zesilují svůj vliv nikoliv pouze v poušti, nýbrž i mezi křesťanskými usedlíky Mesopotamie a Syrie. Arabské státy zhubily, avšak samy vykrvácely. Slabý náraz povalil říši perskou a zatřásl byzantskou. Náraz pocházel od Muhammada a jeho nástupců. V polovici století sedmého Syrie, Mesopotamie a Egypt neposlouchaly již vládců sídlících v Cařihradě a Ktesifontu, nýbrž obracely své zraky k Medíně. Nebyli

to kočovníci arabští, ale usedlíci obrácení k islámu a přičítání k arabským kmenům, kdo šířili islám po severní Africe a jihozápadní Asii. Kdyby se obyvatelé Iráku a Syrie nebyli hrozili ukrutnosti Uahhábovců a kdyby britská letadla nebyla zadržovala postup Echuánů Eben Saúdových, mohli jsme se my snadno státí svědky událostí podobných oněm ze sedmého století.

Arabie není země mrtvá a umrtvující. Je to vyprahlá krajina s nepravidelnými a často nedostatečnými dešti, která se po vydatných deštích podobá zahradě a může býti na četných místech osídlena a obdělána. Dnešní Arabie není proto tak proslulá a bohatá jako Arabie starověká, že světové cesty obchodní změnilý svůj směr a že v ní dnes není zaručena bezpečnost života a majetku. Země sama se nezměnila; všechna místa, která byla obydlena před tisíci lety, mohou býti osídlena i dnes. Pohoří oddělující vlastní Arabii od úvalu Araba a od pobřeží Rudého moře mohou býti zalesněna. Jihovýchodně od Mrtvého moře jsem našel rozsáhlé a husté lesy, které za světové války poskytovaly paliva Hedžázské železnici. Na jihovýchod od těchto lesů jsou celé kraje pokryté houštím a v pohořích Hedžázu rostou hojné stromy. Brzo by zakryly všechny svahy, kdyby nebyly ničeny domorodci, hledajícími vonnou pryskyřici a pálicími dřevěné uhlí. I mezi horským věncem pobřežním a Eufratem jsou kraje vhodné k zalesnění. V horském pásmu táhnoucím se od Antilibanonu až k Eufratu jsou zbytky lesů známých Asyřanům. Též v okolí doliny Sirhánské se daří terebinty a topoly a v pohořích Misma, Edža a Salma na jihu od Nefúdu zvou četné stromy a keře k zalesňování.

Mimo lesy jsou v severní Arabii velké plochy porostlé křovinami. Keře gaza tvoří v Nedždu houštiny a pokrývají bezmála celou písčitou poušť Nefúd. V četných západních údolích rostou bujné akáty dnes jako jindy.

Severovýchodní Arabie je chudší na stromy a keře, avšak rímť roste na mnohých místech a brzo by utvořil husté háje,

kdyby jej neničili felláhové, pálicí dřevěné uhlí a pastýři, chtějící jeho popelem zlepšiti budoucí pastvu.

Arabia Deserta, Pustá Arabie, vděčí své jméno klasickým spisovatelům nikoliv pro nedostatek rostlin, nýbrž spíše pro nedostatek vody. Skýtát v době dešťové výbornou pastvu a mohla by vyživit na jaře a začátkem léta tisíce stád velbloudů i koz a ovcí, kdyby je bylo čím napojiti. Jindy byla v této části Arabie zřízena sta umělých nádržek. Obezřelá vláda by opravila tyto dešťové rybníky a vybudovala nové, aby umožnila chov mnohem četnějších stád velbloudů a koz a ovcí a uchránila pole felláhů od stád kočovníků přicházejících z pouště.

Studnice jsou v severní Arabii hojné. Mnohé jsou velice hluboké a dokazují velkou zručnost svých budovatelů. Kdyby byly všechny zabořené studnice vyčištěny a nové vykopány, zvelebil by se blahobyť usedlíků i kočovníků. Podél poutnických a dopravních cest jsou sta nádržek a studnic; opravené by sloužily nejen obchodním a poutnickým karavanám, nýbrž i kočovným kmenům a čeledím. Dbalá vláda by neměla vinníky odsuzovati k pokutě a do vězení, nýbrž jim uložit, aby čistili zabořené studnice a nádržky a kopali nové v území svého kmene; nepokládali by takový rozsudek za trest a napomáhali by nejen sobě, nýbrž i vládě.

Kraj mezi pohořím Šera a železnicí Hedžázskou možno obdělávati.

Dolina Sirhánská by se dala proměnit v jedinou oasu 280 km dlouhou a průměrně 10 km širokou. Kotlina Džouf byla jindy plna osad a mohla by snadno znova rozkvést, neboť je v ní vody dostatek. V sousední poušti Nefúd jsou četné studnice s hojnou vodou, v jejichž okolí by se daly založiti oasy. V kraji rozkládajícím se k jihu od Nefúdu tvoří mnohé přirozené doliny a kotliny podklad pro oasy. Tamní obyvatelé mají chuť k práci, i obnovili by snadno staré osady, jen kdyby měli zajištěn život a majetek. Okolí Ajn at-Tamr, skoro jižně od Kerbely, bylo po staletí proslaveno svými dat-

lemi. Dnes tam roste tisíce palem, statisíce palem by tam mohly býti zasazeny a usedlíci by snadno vydělali více, než by potřebovali.

Pobřeží Rudého moře i kraje Hasa na Perském zálivu a celé pomezí mezi obděláným Irákem a pouští arabskou má úrodnou půdu, dostatečnou vláhu a vyživilo by tisíce příčinlivých usedlíků.

Podél obchodních a poutnických cest jsou četné pobořené osady; mnohé z nich budou znova vybudovány, jakmile obyvatelé, dostatečně silní, budou moci vyvážeti své výrobky do sousedních států a dovážeti věci potřebné pro usedlíky i kočovníky.

Dějiny učí, že Arabie netrpěla vysycháním, ale nedostatkem prozíravé a silné vlády. Taková vláda vyžaduje podpory sousedních států. Kdyby tyto státy pomáhaly vládě vnitřní Arabie, přestali by jak usedlíci tak kočovníci Arabie — aspoň částečně — ohrožovati vzdělané sousedy.

II

OBYVATELÉ

Těžko říci, kolik je v Arabii obyvatel. Někteří je odhadují na pět, jiní na sedm, ba až na deset milionů. Po našem soudu není v Arabii ani pět milionů obyvatel, z nichž má

Palmyrena (mimo pobřeží Eufratu)	35.000
Arabie Pustá (mimo pobřeží Eufratu)	40.000
Hedžáz	250.000
Asír	800.000
Jemen	1,300.000
Adensko	125.000
Hadramaut	175.000
Omán	475.000
Katar	16.000
Hasa	200.000
Kuejt	35.000
Nefúd	10.000
Pohoří Šammarů	60.000
Kasím	125.000
Áred s příslušnými oasami	900.000
Ruba al-Chali	100.000
Hedžera	20.000

ROZČLENĚNÍ OBYVATELSTVA

Obyvatelé Arabie se neliší původem, neboť bezmála všichni náleží k velké rodině národů semitských. Je mezi nimi mnoho černochoů a míšenců, ba možno říci, že není mezi usedlíky v Arabii člověka, v němž by nebyla aspoň kapka černošské krve. Příčinou tohoto zjevu je záliba, jakou měli a mají usedlíci a přímořští kočovníci v barevných ženách původu afrického, jakož i usazování se černochoů mezi used-

líky a vzájemné sňatky. Černoši a Habešané přicházeli do Arabie od pradávna jednak jako svobodní, jednak jako otroci. Sotva přijali náboženství muslimské, přestali býti otroky, ale sloužili svým bývalým majetníkům jako vojáci nebo pro ně pracovali v oasách. Dodnes se černochoům v Arabii říká otroci, skutečných otroků tam však není. Černoši se štěpí na rody a čeledi jako domorodí Arabové a jsou od usedlíků a četných menších kmenů uznáváni za úplně rovné. Velcí kmenové beduinští se dívají na barevné s opovržením a pokrevně se s nimi nepřiznají. Mimo barvou neliší se barevní od bílých ničím. Mají stejnou řeč a stejné zvyky, jenže nemají mezi velkými kmeny kočovnými stejných práv.

Jak bílé tak barevné obyvatelstvo Arabie se dělí na usedlíky a kočovníky.

USEDLÍCI

Každý, kdo bydlí v pevném domě, se jmenuje usedlík, *hadari*. Pevné domy si staví z kamene nebo vepřovic v dolinách a kotlinách se stálou spodní vodou nebo v krajích, kde pravidelný a vydatný déšť zajišťuje trvalou obživu. Jakmile usedlík zamění nepohyblivý dům s pohyblivým stanem, přestává se zváti usedlíkem; říká se mu kočovník.

KOČOVNÍCI

Obyvatelé Arabie mající za příbytek pohyblivý stan, obyčejně utkaný z černé kozí srsti, se jmenují kočovníci, *arab*. Slovem *arab* se v Arabii neoznačuje ani původ, ani národnost, nýbrž způsob bydlení. Kdo bydlí pod stanem, je *arab*; jak se ze stanu přestěhuje do pevného domu, přestane býti *arabem* a stane se usedlíkem, *hadari*.

Podle zaměstnání se kočovníci štěpí na chovatele koz a ovcí, jimž se říká *šuája* nebo *ria* a na chovatele velbloudů, kteří se jmenují *bedu*, nebo jak my říkáme, beduini. Každý beduin je tudíž kočovníkem, a není-li každý kočovník beduinem.

Při velkých oasách a na hranicích území osídleného je

ještě třetí druh kočovníků; jsou to usedlíci, kteří se mimo orbou zabývají též chovem koz a ovcí a za deštivého období pasou svá stáda daleko od svých osad, bydlíce pod stany. Říká se jim poloviční usedlíci.

Hospodářský rozkvět nebo úpadek Arabie je podmíněn kočovníky, obzvláště beduy. Kočovníci mohou znepokojovati a trápit usedlíky poutané na jediné místo spásající okolí osady, přepadající, kdo jde do ní nebo z ní a loupíce za dne i za noci, co se v zahradách osady urodilo. Jsou-li takoví kočovní trýznitelé beduini, nezmohou proti nim obyvatelé oasy nic, poněvadž mohou s kořistí na svých velbloudech ujetí sta kilometrů daleko a stálými nájezdy znepokojovati všechny cesty do oasy vedoucí. Obyvatelům oasy nezbývá, leda vyžádati si za určitý poplatek ochrany velkého náčelníka beduů a snažiti se v dohodě s jinými oasami a náčelníky kočovníků zlomiti jeho moc. Kočovníci chovající ovce a kozy nejsou tak pohybliví jako beduové — i mohou býti snáze pokořeni a k pořádku dovedeni.

SPOLEČENSKÉ SKUPINY OBYVATELSTVA

Společenským základem usedlíků i kočovníků je rod, *ahl*. K rodu náleží všichni, mezi nimiž a společným předkem je pouze patero porodů; tudíž pokrevní příbuzní po druhého bratrance. Členové rodu jsou společně odpovědní za dobré a zlé každého svého příbuzného. Čím více je jich, tím jsou váženější a mocnější. Manželka zůstává členem rodu, ve kterém se narodila, její dítky patří však do rodu manželova.

Jednotlivé rody se seskupují v čeledi a čeledi ve kmeny. Každý kmen odvozuje svůj původ od jediného praotce, jenže o něm nikdo neví nic určitého. Znalost rodokmenu nesahá za praděda. Leda usedlíci, honosící se vznešeným původem a umějící čísti a psáti, zaznamenávají své skutečné nebo vymyšlené předky.

Do kmene, do čeledi, ba i do rodu mohou býti přijati jednotlivci, rodové, čeledi, ba i kmenové, kteří jsou jiného pokrevního původu. Ví se o tom, ale obecně se považují za členy skupiny, které byli přivtěleni.

Různí kmenové zachovávají podání, že jsou pokrevně příbuzní i poskytují si vzájemně různých výhod, jakých jiným kmenům, třeba sousedním, odpírají. Skupiny kmenů příbuzných se považují za bratrance, jako by tvořily veliký rod, jehož členové táboří často tisíc kilometrů daleko.

V čele rodu, čeledi i kmene stojí náčelník. Hodnost náčelníka je dědičná, leč nepřechází ani na prvorozeného syna, ani na nejstaršího člena, nýbrž na toho, kdo je jednomyslně uznán v rodě za nejschopnějšího. Není-li jednomyslnosti, dochází k rozbrojům a náčelníkem se stává, kdo zvítězí.

Náčelník se řídí veřejným míněním; je vlastně vykonavatelem vůle rodu, čeledi nebo kmene. Chce-li jednati po svém, je nucen získati veřejné mínění nebo se opíráti o silnou četú bojovníků, obyčejně najatých černochů nebo usedlíků. Pouze za války je schopný vrchní náčelník neomezeným pánem nad životem a smrtí. Není-li rozvážný a srdnatý, bývá za vrchního velitele uznán nejschopnější bojovník bez ohledu na rod — a takový mnohdy po vítězné válce odstraní vrchního náčelníka a založí nový vládnoucí rod.

Všichni příslušníci téhož kmene jsou si rovni. Není mezi nimi šlechty a větší nebo menší majetek mnoho neznamená.

KMENOVÉ OPOVRŽENÍ

Rod, který může chrániti každého svého člena, je hrdý na svou moc a každý se s ním rád spřízní. Rod, který je nucen hledati ochranu u rodu jiného, zmenšuje svou vážnost a zvyšuje význam svého ochránce. Tak je tomu i s čeleděmi a kmeny.

V Arabii jsou kmenové, kteří po staletí odváděli dávky za ochranu, jakou jim zajišťovali kmenové jiní. Takoví poplatní

kmenové potřísnili svou čest a členové kmenů uhájivších své nezávislosti jimi pohrdají a svých dcer jim za manželky nedají, byť byli zámožní.

VÝŽIVA USEDLÍKŮ

Usedlíci se živí orbou, zahradnictvím, řemeslem a obchodem. Tato zaměstnání byla u nich v oblibě a vážnosti od pradávna, i je nesprávné tvrdit, že se obyvatelé Arabie teprve nyní přikloňují k orbě a řemeslu, kdežto jindy že pro tyto práce měli černochoy. Černochoy do oas posílali velcí náčelníci opírající se o námezdné vojsko. Zmocnivše se oasy, vypudili z ní své největší odpůrce a dosadili do uprázdněných statků své stoupence, ponejvíce rodiny svých věrných vojáků. Takovým způsobem si zajišťovali v oase vliv a poskytovali rodinám černochoů příležitosti, aby se živily samy.

Všichni obyvatelé Arabie, usedlíci i kočovníci, se rádi usazují a ochotně půdu obdělávají. Není kmene, ani beduů nevyjímaje, jehož někteří příslušníci by se nebyli usadili anebo aspoň dočasně palmové sady nepěstovali. Usazování a orba jsou ztěžovány nedostatkem úrodné půdy, nákladným zavlažováním a hlavně nejistotou života a majetku.

V oasách se ponejvíce pěstují datlové palmy. Pod nimi a vedle zahrad se seje pšenice nebo ječmen, ale políčka jsou malá a třeba je neustále zavlažovati, aby zrno nezaschlo. Pouze v horském věnci pobřežním je orné půdy dostatek.

Řemeslníci arabští vydělávají kůže a tkají vlnu a velbloudí nebo kozí srst. Z vydělaných koží hotoví měchy k čerpání a nošení vody, míšky na máslo, jakož i ozdobné pokrývky na sedla jak koňská tak velbloudí. Z utkané kozí srsti staví stany, kdežto z látek vlněných šijí pláště, jaké nosí domorodci — mužové i ženy.

Kováři bydlejí nejen mezi usedlíky, nýbrž i mezi kočovníky a jsou obecně považováni za nečestné. Společensky se málo liší od černochoů, s nimiž sňatky uzavírají, kdežto po-

řádnější usedlíci a všichni kočovníci se štítí příbuzenských styků s kováři.

Mnozí usedlíci hotoví a opravují nástroje a náradí svých sousedů i kočovníků. Co sami nevyrábějí, dovážejí odjinud buď výměnou nebo za peníze. Obvykle udržují obchodní styky s nejbližší větší osadou v území obdělaném, s nejbližším přístavem nebo s nejbližší oasou, ve které se vytvořilo obchodní ohnisko. Obchodní domy takových míst mívají po osadách a oasách arabských své zástupce, kterým karavany dovážejí zboží potřebné a vracejí se s výrobky od nich skoupenými. Bezpečnost cest je první podmínkou obchodu. Kdo zajistí bezpečnost karavan, stane se snadno vrchním pánem oas i kočovníků.

Koz a ovci mají osadníci málo, obzvláště jsou-li na štíru se sousedními kočovníky. Ti spasou okolí oasy a loupi její stáda, odváží-li se dále od zahrad. V oase samé se stádo po celý rok neobživí; sotva tam obživí velbloudy nebo krávy táhnoucí vodu potřebnou k zavodňování. Usedlíci, obzvláště kteří jsou spřízněni se sousedními kočovníky, si pomáhají, kočují se svými stády s některou čeledí nebo svěrujíce je ochraň některého náčelníka.

Hlavní potravou usedlíků jsou datle, jež požívají buď čerstvé, sušené nebo zalité kozím máslem. Mnohdy po měsíce nevaří. Chléb je lahůdkou, poněvadž je pšenice nebo ječmene po skrovnu. Leda chleba ze sušených a rozemletých kobylek se mohou najísti do syta.

OBŽIVA KOČOVNÍKŮ

Kmenové kočující mezi většími oasami se štěpí na šuáje a beduy podle toho, zda chovají hlavně kozy a ovce nebo velbloudy.

Šuájové či kočovníci, chovající kozy a ovce, se živí ponejvíce mlékem a sýrem. Máslo převařují, vlévají do menších nebo větších kožených měchů a schraňují na výměnu za jiné

potřebné věci nebo na prodej. Kozy a ovce dávají hojně mléka, mají-li dobrou pastvu a jsou-li denně napájeny. Nutnost napájetí stáda denně nebo výjimečně aspoň ob den omezuje šuáje na kraje, ve kterých je blízko vody hojná pastva a nedovoluje jim volného pohybu v poušti. Pouze za období deštivého, kdy v prohlubních řečišť voda stojí a kdy jsou jí mnohé nížiny zality, mohou šuájové pásti svá stáda dosti hluboko v poušti, avšak spěchají odtud, spíše než horké slunce a silné větry vodu vypaří. Velbloudů chovají šuájové málo; jen kolik potřebují k nošení stanů. Rádi nahrazují velbloudy osly, jejichž odchov mohou prodávati usedlíkům.

Beduové hledají po celý rok vhodnou pastvu pro své velbloudy. Je-li voda na blízku, napájají svá zvířata každého třetího dne; je-li vzdálenější, ženou je k vodě teprve pátého dne. I za horkého počasí vydrží velbloud deset až patnáct dní bez vody; v období deštivém, kdy má hojně čerstvých travin a dřevin, se velbloud netkne vody třeba po třicet dní. Otužilost velbloudů proti žízní umožňuje beduům volnost pohybu a je základem jejich svobody. Hrozí-li jim nebezpečí, prchají s rodinami a majetkem hluboko do pouště denně průměrně 50 km daleko. Nesou-li dostatek vody, zastavují se teprv desátého dne, urazivše na 500 km, aby svá stáda napojili a se vodou zásobili. Jízda na koních jich do vypráhlé pouště pronásledovati nemůže; ale letadel se bojí.

Základem obživy beduů je mléko velbloudí. Maso mají zřídka; leda když se některému velbloudu něco stane, nebo když k nim zavítá vzácný host. Šetří velbloudů, aby si mohli za přebytečné vyměnití nebo koupiti stany, šaty, zbraně a trochu ječmene nebo pšenice ke změně potravy. V létě táhnou z vnitřní pouště k pomezí krajů obdělanych, kde se zásobují na devět, deset měsíců pobytu v poušti. Potřeba zásobiti se pro pobyt v poušti uvádí i beduy v závislost na pánech území obdělano a krotí jejich bezuzdnou svobodu.

Kůň není v Arabii doma. Jeho obživa působí jeho majetníku veliké potíže. Usedlíci koní skoro ani nechovají a ko

čovníci je mají pouze k boji. V některých oasách pěstovali koně na prodej hlavně do Indie, leč automobil je zatlačuje, poptávka ochabuje a chov mizí.

VÝCHOVA

Usedlíci mají školy, v nichž se jejich dítky mohou naučit čísti, psát a trochu počítati. V největších osadách a oasách jsou vyšší školy náboženské, ve kterých se vychovávají soudcové a učitelé náboženství. Jiných škol skoro není a do těch, které jsou, chodí jen málo dítek. Snad deset usedlíků ze sta umí čísti a psát; ženy sotva dvě z tisíce.

Kočovníci povětšinou škol nemají. Málomocný náčelník čte a píše. Mívá najatého písaře, obyčejně usedlíka, a sám přitiskuje pečetní prsten se svým jménem. Synci kočovníků mají větší zálibu v lovu na cizí majetek než v učení se čísti a psát, proto se vyučování vzpírají jak jen mohou.

NÁBOŽENSTVÍ

Podle jména jsou všichni obyvatelé Arabie vyznavači islámu; ve skutečnosti je islám doma pouze u usedlíků, hlavně v přímoří a na horském věnci, ale ani tam není čistý. Kočovníci, obzvláště beduové, věří v jediného osobního Boha, jenž je všude přítomen, je neviditelný a smilovává se nad člověkem, který chtěje činiti dobré, přece se jen občas dopouští zlého.

Vyznavači islámu se v Arabii štěpí na sunnity, uznávající volené nástupce Muhammadovy, a šíity, věřící, že je nástupnictví dědičné v rodu Fátimy a Aliho, dcery a zetě Muhammada. V ostatních člancích víry jsou rozdíly nepatrné. K sunnitům náleží usedlíci v Palmyreně, Arabii Pusté, Nedždu, Hedžazu, Asíru a v přímoří Jemenu, v Hadramautu, v Ománu a v pásmu Hasa. Sunnité ománští, jimž se říká Ibádovci, se rozcházejí s ostatní obcí sunnitskou věřící,

že volený nástupce Muhammadův, zvaný imám, pozbývá svého úřadu dopustiv se hříchu.

Mezi sebou se sunnité rozlišují leda příslušenstvím k některé ze čtyř pravověrných škol vykladačů zákona. Jedné z těchto škol je vzorem Abu Hanífa (zemřel 767), druhé Málek ibn Anas (zemřel 795), třetí aš-Šáfei (zemřel 819) a čtvrté Ibn Hanbal (zemřel 855). Ibn Hanbal je nejprísnější.

Šiité arabští se štěpí na Zejdovce a dvanáctníky. Zejdovci se přidržují Zejda, pravnuka Aliho a Fátimy, a třebas věřili, že nástupcem Muhammadovým nebo, jak mu říkají, imámem, smí býti pouze jeho potomek, přece uznávají, že muslimská obec se může dočasně přidržeti imáma či chalífy zvoleného. Nejvíce Zejdovců je v hornaté části Jemenu, kde mají svého imáma.

Dvanáctníci vyznávají, že se dvanáctý viditelný imám Muhammad al-Mahdi r. 874 skryl, že žije v ústraní a přijde opět jako Mahdi, Bohem vedený, aby rozšířil islám po celém světě. V Persii je vyznání dvanáctníků náboženstvím státním, v Arabii jsou roztroušeni po přímoří.

ŠLECHTA NÁBOŽENSKÁ

Jako všude ve světě muslimském tak i v Arabii je mnoho lidí, kteří tvrdí, že jsou z příbuzenstva proroka Muhammada, nebo že jsou potomky Hasana nebo Husejna, synů jeho dcery Fátimy a jejího manžela Aliho. Potomkům Husejnovým se říká sajjedové, kdežto potomci Hasanovi se jmenují šerífové. V přímoří a v horském věnci požívají sajjedové a šerífové velké vážnosti, avšak v ostatní Arabii si jich nikdo hrubě nevšímá.

ŽIVOT SPOLEČENSKÝ

Usedlíci a kočovníci arabští se neřídí psanými zákony, nýbrž zvyky a obyčeji, které vymezují práva i povinnosti

nejen jednotlivců, nýbrž i skupin. Ve velkých osadách se vykladači a učitelé islámu snaží vštípit věřícím náboženské povinnosti, jenže i tyto závazky bývají uznány a plněny pouze, jsou-li v souhlase se zvyky a obyčejí.

Život rodinný i veřejný se pohybuje ve stopách, vyšlapaných od dávných předků. Náboženství může násilím dát jak životu rodinnému tak i veřejnému jiný směr, ale sotva násilí poleví, žijí obyvatelé arabští zděděným způsobem.

Význačnou vlastností kočovníků a částečně i usedlíků je radost, s jakou si zahrávají s nebezpečím. Je to vášeň, která jim ztěžuje zabývat se pokojnou prací a která v Arabii znemožňuje trvalý mír. Jako na hon se vypravují na lup nebo na nájezd. Rozehřívá je vyhlídka na nebezpečí, nikoliv na kořist. Nikdo nechce kořistí zbohatnouti. Rozdává ji často rychleji, než jí nabyt a odpočív si, shání se po nové. Stálé loupeže, nájezdy a války ztěžují cestování po Arabii, obzvláště v končinách osídlených. Nesváří-li se jednotlivé čtvrti téže osady, jistě se sváří mezi sebou osady sousedící a cestovatel aby si vymáhal ochrany od obou. Vrchní náčelník nebo pán širých krajů se zřídka míchá do domácích sporů jednotlivých osad; spokojuje se svrchovaností a cestovatele může chránit leda silnou četou nebo posádkami, které má ve větších oasách. Snadněji se cestuje v území mocného kmene kočovníků. Badatel, zajistiv si ochranu nebo obličej velkého náčelníka, může se volně pohybovat v jeho území, není však bezpečný před četami nepřátelskými.

Každý kmen jak usedlíků tak kočovníků si sobí určité území nebo lépe určité studnice s okolím. Hranice nejsou přesně vymezeny, je však obecně známo, která studnice kterému kmeni náleží; o sporné se vedou urputné boje. Žijí-li kmenové nebo usedlíci v míru, mohou společně používat studnic uznaných za pohraniční, ale nesmí se dáti ke studnicím ležícím hlouběji v území druhého kmene bez jeho souhlasu. Byla by to výzva k válce. Chce-li si kmen přisvojiti cizí studnici, dá se k ní se stany a stády, utáboří se a buď útočí na

jejího dosavadního majetníka nebo očekává jeho útoku. Studnice se nelze zmocnití nájezdem, nýbrž dlouhou válkou, která končí mírem, ve kterém se vysílený a poražený kmen studnice zřekne. Podobně se dobývají též osady. Nájezd trvá určitou dobu, která se dá odhadnouti, proto si bojovníci berou zásoby, kdežto doba války o studnici nebo osadu se ani přibližně odhadnouti nedá, proto tábořívá kmen nedaleko bojovníků, aby je zásoboval potravou i náboji.

Usedlíci i kočovníci se dívají na území, které si osobí, jako na svou jedinou vlast. Širší pojem vlasti neznají. Ve svých sousedech nevidí členů téhož národa, nýbrž příslušníky kmene, se kterým buď válčí nebo žijí v pokoji. Válčili s ním, nenávidí ho prudčeji než cizinců, třebas s ním byli spříznění a ochotně se spojují s jinými kmeny nebo i cizinci, jen aby ho pokořili. Nejde jim o prospěch jejich kmene, nýbrž o jeho slávu. Cizí svrchovanost uznají pouze donucení a podrobují se cizímu pánu jen pokud nutnost trvá. Zájmů společných nebo národních neznají a neuznávají. Národní hnutí arabské je i v zemích sousedních mladá, do Arabie neproniklo a těžko tam kdy zakoření. Usedlíci i kočovníci arabští důvěřují spíše cizincům než arabským vlastencům ze sousedních osídlených zemí. Od cizinců se nadějí hmotné i mravní podpory, kdežto od sousedních vlastenců nedostanou leda rady, o které nestojí. Připisují-li různí arabští politikové sobě zásluhu o vypuzení Turků z Hasy, o boje v Jemenu proti tureckým posádkám, nebo o vzpouru Husejna, velkého šerífa Mekky, zdobí se vědomě cizím peřím. Pohnutky všech těchto činů byly místní a byly podporovány od cizinců; politikové arabští se o nich dověděli teprv až boje vypukly.

III

ARABSKÉ POBŘEŽÍ INDICKÉHO
OCEÁNU
A PERSKÉHO ZÁLIVU

Arabie patří geologicky k Africe, leží v Asii a tvoří pojítko mezi předními državami britského imperia. Arabskými moři vede hlavní cesta z Velké Britanie do Indie a jiná cesta do Indie se upravuje arabskou souší a arabským ovzduším. Kdo drží arabské moře a arabskou souši, určuje osudy Indie, nejkrásnější perly britské koruny.

Arabii možno nazvati kolébkou víry v jediného osobního Boha. První hlasatelé náboženství izraelského odtud pocházeli; Mojžíš tam vytvořil svůj zákoník; svatý Pavel se tam připravoval na své poslání apoštolské a tamní rodák Muhammad založil náboženství muslimské. Města Mekka a Medína ležící na západním okraji Arabie jsou poutním místem všech muslimů, kdežto do měst Kerbely a Nedžefu putují muslimští šíité z Persie a Indie.

Velká Britanie, paní Indie, je největší stát muslimský a má tudíž v Arabii důležité zájmy politické a částečně též hospodářské. Již v třicátých letech století minulého hledali mužové angličtí, jak by se cesta ze Středoziemního moře do Indického oceánu usnadnila a snad i zkrátila. V letech 1835 až 1837 britští námořníci na parních lodích zkoumali splavnost Eufratu a Tigridu. Mělať se díti britská doprava z přístavu alexandretského po souši ke kolenu eufratskému u Meskene, odtud po řece do přístavu Basry na Perském zálivu a dále oceánem do Indie. Tento záměr nemohl býti proveden pro nedostatek vody v Eufratu za pozdního léta a podzimu, i bylo třeba zdokonaliti spojení Anglie s Indií Egyptem a Rudým mořem. Když byla 1869 zahájena plavba průplavem Suéským a Rudé moře nabylo významu světového, soustředila Velká Britanie svou pozornost na arabskou souši a na arabská moře věříc, že tudý prochází osa jejího imperia. Po porážce Napoleona III. neměla v Arabii skoro ani sou-

peře, avšak v letech devadesátých se tlačili do Arabie Němci, nastrkující Turky, a po nich i Rusové. Obojí tíhli k severovýchodnímu okraji Arabie, k přístavům Basře a Kuejtu na Perském zálivu. Velká Británie podnikala od začátku století dvacátého co mohla, aby jejich postup buď zastavila anebo znesnadnila; vždyť by byl ruský i německý vliv v Perském zálivu ohrožoval její spojení s Indií. Snaha zajistiti se jak proti Němcům tak proti Rusům byla důvodem, proč Anglie vypravila za války světové na pomezí Arabie dvě armády: jednu k přístavu Basře, aby zadržela možný vítězný postup Rusů k Perskému zálivu a druhou k severnímu konci Rudého moře, aby se tam neupevnili Němci. Vítězná válka světová a bolševický rozvrat zbavily Velkou Británii obou obávaných soupeřů a dnes náleží celá Arabie až na nepatrný úsek severní, přidělený francouzské Syrii, pod britský dozor.

ADENSKO

Čím je Gibraltar pro moře Středozemní, je Aden s ostrůvkem Perim pro moře Rudé. Aden předčí Gibraltar svým významem pro plavbu Indickým oceánem. V okolí Gibraltaru je několik přístavů, ve kterých se mohou parníky zásobiti uhlím, ale poblíž Adenu takových uhelných skladíšť není, neboť přístav Džibuti, v němž francouzské lodi uhlí nakládají, je odkázán na dobrou vůli britských posádek na Perimu a v Adenu a s přístavem adenským nebude nikdy soupeřiti. Žádný parník, jemuž v Adenu odeprou uhlí nebo benzin, se nemůže vydati ani do Indického oceánu ani do Rudého moře. Kdo dozírá na adenská skladiště, ovládá plavbu sousedními moři.

Velká Británie, vlastně vláda indická, zamýšlejíc již 1829 zřídit v Adenu uhelnou stanici, starala se, jak by tam získala pevné půdy. Nového významu nabyl přístav Aden, když se egyptský paša Mehmed Ali tlačil nejen do Rudého moře, nýbrž i do Perského zálivu. Aden se měl státí váleč-

ným přístavem britského loďstva, jež odtud mohlo stříci obou ohrožených moří. Bylo třeba Aden obsaditi. Záminka se naskytla, když bylo 4. ledna 1837 několik indických domorodců u Adenu oloupeno. Vláda indická žádala, aby byla škoda občanům indickým nahrazena a jí odstoupen adenský poloostrov. Sultán Muhsin eben Fadl, pán adenský, se zalekl britských válečných lodí a splnil v lednu 1838 všechny požadavky, ale jeho syn se protivil a vládě indické nezbylo než vyslati do Adenu znova válečné lodi, které 19. ledna 1839 přístav adenský trvale obsadily. Sultán Muhsin eben Fadl se usadil v nedalekém městě Lahedž, kde jeho potomci dosud vládnou v nejlepší shodě s vládou indickou, od níž dostávají značnou podporu.

Sopečný ostrov Perim byl trvale obsazen indickým vojskem 1857 a proměněn, podobně jako poloostrov adenský, v silnou pevnost.

Koupí a smlouvami šířila vláda indická svou državu adenskou na západ, na sever a na východ. Každý náčelník či sultán se zavázal jménem svým a svých nástupců, že bez souhlasu Velké Britanie neodstoupí svého území nebo jeho částky nějaké cizí velmoci a že s ní neuzavře smlouvy. Jsou to rčení obvyklá ve smlouvách protektorátních.

Na západním pobřeží sahá Adensko až po svatyňku Šejch Murád při mysu Šejch Saíd vnikajícím do úžiny Báb al-Mandeb naproti ostrovu Perim. Tento mys si osobuje Francie tvrdíc, že byl 1868 právně zakoupen občany francouzskými.

Stanoviti severní hranice britského Adenska nebylo snadno, poněvadž není území jednotlivých kmenů a čeledí vymezeno a poněvadž se pohraniční sultánové prohlašují hned pro Angličany, hned pro své severní sousedy, jimiž byli do konce války světové Turci a jimiž jsou dnes poddaní imáma Jahji, pána Jemenu. Smíšená komise britsko-turecká určovala hranice od 1902 do 1904 a teprve 1905 byla podepsána úmluva pohraniční. Tato konvence byla 29. července 1914

rozšířena na horský věnec a jeho výběžky až k poloostrovu Katar, čímž vláda turecká uznala svrchovanost britskou na arabském pobřeží Indického oceánu a značné části Perského zálivu. Imám Jahja pohraniční úmluvy anglo-turecké nedbal a šířil svůj vliv mezi pohraničními čeleděmi a kmeny, kde se příležitost naskytla. Na papíře platí i dnes konvence z 1905, ale ve skutečnosti jsou některé pohraniční úseky britského Adenska spravovány úředníky jemenského imáma. Na východě tvoří hranici údolí Meruán, končící u moře asi 75 km východně od přístavu Šakra.

Adensko se rozděluje na oblast Aden s Perimem a na okolí. V oblasti Aden s Perimem měřící přes 7.000 km² podle sčítání z 1921 žije 54.923 obyvatelů, z nich v Adenu samém kolem 20.000.

Za války světové řídil od 1917 vojenské a politické věci oblasti Adenu s Perimem britský vysoký komisař v Egyptě pod dozorem ministerstva války, kdežto o správu pečovali jako před válkou úředníci vlády bombayské. Po 1921 byl politický resident, jenž je spolu nejvyšším velitelem tamní posádky, odpověden koloniálnímu úřadu v Londýně a od 1. dubna 1927 jej ustanovuje vláda londýnská se souhlasem indické, jež může řídit jeho postup ve věcech vnitřních v oblasti Adenu, kdežto ve správě ostatního Adenska poslouchá vlády londýnské. Od 1. dubna 1932 tvoří oblast adenská s ostrovem Perim Chief Commissionership pod dozorem indického místokrále a jeho rady. Vrchní komisař je vybaven civilní a vojenskou pravomocí jako správcové menších provincií indických. Do 1. dubna 1930 platila vláda indická na správu Adenska £ 250.000, po tomto dni pouze £ 150.000 ročně.

Okolí adenské má domorodé sultány, odpovědné vrchnímu komisaři adenskému. Anglických úředníků mezi kmeny není a britský vliv slábne se vzdáleností od přímoří. Kdykoliv vláda uzná za nutné svrchovanost britskou v území toho neb onoho sultána zdůrazniti, buď mu zadrží podporu,

nepustí jeho obchodníky do nejbližšího přístavu, nebo pošle nad jeho sídlo válečného letouna.

Na pobřeží je nejmocnějším sultán města Lahedž, jehož územím vede důležitá obchodní cesta z Jemenu do přístavu adenského. Za války byla stavěna železnice úzkokolejná z Adenu k Lahedž a po válce prodloužena až k osadě Habil na úpatí pohoří v délce 54 km. Domorodci jí hojně používají spěchající z Jemenu na trh adenský.

Vrchní komisař hledí od března 1932 připoutati jednotlivé sultány prostřednictvím sultána lahedžského Abdalkeríma Fadl z rodu Abdali, jemuž zachránil trůn ohrožený od příbuzných. Sultán lahedžský pozval význačné sultány, aby s nimi jako prvý s rovnými porokoval o společných zájmech, obzvláště o obraně hranic a vyřízení sousedských sporů. V listopadu téhož roku pokračovali v poradách a vrchní komisař je vybízel, aby se sjednotili pod jedním praporem a jedním emírem, za něhož se nejlépe hodí sultán lahedžský. Nevyhověli a následujícího roku těžce zranili Fádela, lahedžského dědice trůnu.

Vláda indická si přeje, aby její úředníci i nadále spravovali oblast Aden s Perimem, avšak dozor nad náčelníky uznávajícími britský protektorát aby vykonávala vláda londýnská sama. V Indii se obávají, aby britský postup v Arabii nevedl k zápletkám, které by popouzely muslimy, o něž se vláda až do nedávna opírala a které by nerada nadobro ztratila. Ale právě zástupcové muslimů indických se tomu vzpírají tvrdíce, že vláda Indie, v níž žije přes 80.000.000 muslimů, má i nadále dozírat na věci arabské a za ně býti odpovědna voleným zástupcům muslimského lidu.

H A D R A M A U T

Do Hadramautu se vláda indická dostala pomocí Hadárme čili rodáků z Hadramautu hledajících obživu v Indii. Nejmocnějším v Hadramautu je kmen Jáfe. Četní jeho čle-

nové se dali do služeb nizáma z Hyderabadu, jemuž sloužili jako tělesná stráž. Jejich velitelem býval člen rodu Kuejti, rovněž ze kmene Jáfe. Rod Kuejti bohatl, jeho stoupenců přibývalo a s jejich a s britskou pomocí vypudil Auad eben Omar 1874 z některých přístavů správce sultána kmene Katír a úplatky, koupí a bojem šířil svou moc jak po pobřeží, tak po vnitru země. Přístav Makalla se dostal v říjnu 1881 do moci rodu Kuejti. Již 29. května 1882 si zajistil sultán Auad zvláštní smlouvou ochranu britskou.

Občanských nepokojů využila vláda indická a uzavřela v letech osmdesátých minulého století se všemi vlivnými sultány Hadramautu smlouvy protektorátní. Od těch časů se vliv rodu Kuejti tak upevnil, že s ním vláda indická 1902 protektorátní smlouvu obnovila, jeho právo na přístavy Makalla a Šihr uznala a jemu roční příspěvek zaručila.

V horském věnci náleží sultánu z rodu Kuejti město Šibám, kdežto v městě Sajún 25 km východně od Šibámu, je středisko jeho odpůrce, sultána z rodu Katíri.

Obyvatelé Hadramautu se plaví za výdělkem nejen do Indie britské, nýbrž i do Indie nizozemské, kde obzvláště příslušníci kmene Katír založili několik osad. Na svou vlast nezapomínají, nýbrž se do ní s úsporami buď vracejí anebo své tamní příbuzné podporují. Nikde v Arabii není tolik výstavných domů a automobilů jako v Hadramautu.

Hlavou rodu Kuejti je od března 1923 sultán Omar eben Auad, jenž dlí v Hyderabadu. Jeho jménem vládnou v Hadramautu jeho příbuzní. V čele rodu Katíri stojí sultán Mansúr eben Gáleb. Moc obou sultánů je hodně omezena vlivem četných sajjedů, potomků Husejnových, kteří se protíví novotám a cizincům. Obzvláště silný je jejich vliv u kmene Katír, jehož sultán touží po moci, o niž ho připravil sultán z rodu Kuejti, opírající se o cizince. Nadál se, že se mu to podaří za války světové, proto se prohlásil pro chalífu a Turky, ale k bojům se neodhodlal obávaje se, že by mu byl zamezen přístup k moři a že by trpěli jeho členové žijící v Indii.

Soupeřství sultánů Kuejti a Katíri je v Hadramautu na prospěch vlivu britskému. Pokoje a pořádku není ani ve státu Kuejtském ani v Katírském.

OMÁN

Význam Ománu kotví v jeho chráněném přístavu Maskatu, do něhož se sváží zboží evropské a indické po velkých parnicích a z něhož je sta a sta menších lodic pobřežních rozváží po přímoří arabském a perském, odkud je karavany dopravují daleko do vnitra země. Tak se Afgánsko zásobovalo zbraněmi a náboji hlavně z Maskatu a lodice maskatské, majíce pevné opory na ostrově Zanzibaru a v četných osadách na pobřeží východní Afriky, projížděly celým Indickým oceánem.

Když se ve čtyřicátých letech minulého století ve Francii znovu probouzel zájem o kolonie a zahraniční obchod, zajistila vláda francouzská článkem čtvrtým smlouvy zanzibarské ze 17. listopadu 1844 poddaným vládce maskatského v území francouzském nebo ve službách francouzských tutěž ochranu, jako měli občané francouzští. Následky smlouvy zanzibarské byly brzo patrný. Obchod s Francií a s francouzskými koloniemi stoupal a majetníci lodic maskatských se ucházeli o francouzskou vlajku. Jejich přání bylo vyhověno 5. února 1846, kdy uděleno všem majetníkům lodic obchodujících s Francií právo, aby pluly pod vlajkou francouzskou. Takovým způsobem se maskatské lodice chránily před prohlídkami britských námořníků a mohly výhodně rozvážeti francouzské a jiné výrobky, obzvláště zbraně. Anglie trpce nesla francouzský postup, ale k nějakému zároku se neodhodlala, ba uznala úmluvou s Francií z 10. března 1862 nezávislost imáma maskatského, ačkoliv toužila, aby si zajistila celé arabské pobřeží Indického oceánu.

Po porážce Napoleona III. se Velké Británii v Maskatu

na čas ulevilo. Vláda třetí republiky měla v prvních letech plno práce doma, později byla poutána v severozápadní Africe a Ománu hrubě nedbala. Této vhodné doby využila Velká Britanie. Jejím přičiněním byl již před tím, 1861, prohlášen Zanzibar nezávislým na Ománu a utvořeny tak dva samostatné státy, v nichž vládli členové rodu Gafári. V Ománu či Maskatu uznán vládcem Tuéni, jenž se však držel pouze pomocí britskou a byl 1866 zavražděn. Jeho nástupce Turki podléhal rovněž vlivu anglickému a zavázal se 1873 tajnou smlouvou, že bez vědomí a souhlasu Velké Britanie žádné velmoci své území neustoupí, ani s ní smlouvy neuzavře. Za to mu vláda indická vykazala roční podporu. Sajjed Fejsal, jenž vládl v Maskatu od 4. června 1888, mlčky schvaloval, co politický resident anglický poroučel. Jsa tísněn vlastními příbuznými, podepsal 19. března 1891 smlouvu, jíž veřejně uznal britský protektorát. Vláda francouzská nedbala této smlouvy a odvolávajíc se na svou úmluvu s Anglií z 10. března 1862 zřídila 1894 v Maskatu konsulát, dovolovala plouti pod francouzskou vlajkou všem, kdož o ni požádali, zdůrazňovala svou ochranu a ucházela se v Maskatu o místo pro uhelné skladiště. Fejsal jí místo pronajal 7. března 1898 a na popud francouzského konsula popíral platnost smlouvy protektorátní, tvrdě, že je v rozporu s úmluvou z 1862, ve které Velká Britanie a Francie uznaly nezávislost sultanátu maskatského. Anglie mu zastavila roční podporu a v únoru 1899 poslala tři válečné lodi do Maskatu, aby pohrozily sultánovi, nezruší-li nájmu a neodstraní-li vlajku francouzskou s lodic maskatských. Fejsal vyhověl, leč vláda francouzská se o jeho zákaz nestarala. Teprve 14. října 1903, kdy se již sblížila s Velkou Británií, dohodly se obě vlády, že spor maskatský svěří mezinárodnímu soudnímu dvoru v Haagu. Rozhodl 5. srpna 1905, že podle článku 32. mezinárodní bruselské úmluvy proti otrokářství z 2. ledna 1892 smí býti právo vlajky uděleno pouze poddaným nebo chráněncům státu, jehož je vlajka a proto že

právo vlajky udělené před 2. lednem 1892 trvá, ale právo udělené po tomto dni že pozbývá platnosti.

Nálezem mezinárodního soudního dvoru byl sice vliv francouzský v Ománu omezen, ale nebyl zrušen, jak si Velká Britanie přála. Nemohouc prohlížeti lodic s vlajkou francouzskou a přece jen chtějíc zameziti vývoz zbraní a nábojů do Persie a Afgánska, dala vláda indická 1912 zříditi v Maskatu celnici a nařídila, aby bylo všechno dovezené zboží v ní skládáno a z ní na lodice překládáno. Vláda francouzská se tomuto rozkazu vzpírala, vláda londýnská však na něm trvala a obchod zbraněmi pod vlajkou francouzskou úplně zastavila. Potřebujíc dobré vůle Velké Britanie, vzdala se Francie 4. února 1914 všech svých práv a výsad v Ománu, čímž se dostala i tato část Arabie úplně pod svrchovanost anglickou.

Sajjed Fejsal zemřel 5. října 1913 a vládcem se stal jeho syn Tejmúr. Samostatně jednat nemohl. V přístavu Maskat, vlastně ve dvou spojených městech Maskat s 19.000 a Matrah se 14.000 obyvatel, poroučí britský politický resident opírající se o britskou válečnou loď a za přístavem vládnou náčelníci nestarající se o sajjeda Tejmúra. Obviňujíce ho, že nadržuje cizincům, neuznávají ho za svého imáma, nýbrž se přidržují imáma Sálema eben Rášed al-Charúsi, jenž bydlí v Tassúfu.

Jsouce popouzeni od různých sajjedů, obzvláště od příbuzných Tejmúrových, bouří se domorodci proti vládci ománskému, ohrožují Maskat a nutí britského residenta k vojenským zákrokům. V zimě s 1913 na 1914, jakož i 1915 pouze indické vojsko uchránilo Maskatu od vzburěnců. V letech 1920 a 1921 se britský resident pokoušel o smír mezi Tejmúrem a imámem Sálemem, ale bez výsledku. Sálem věděl, že by ztratil důvěru stoupenců, kdyby uznal nadvládu cizinců a Velká Britanie nechce a nemůže svého vlivu v Maskatu a na pobřeží zeslabiti. Chtějíc tento svůj vliv právně zajistiti, přiměla Tejmúra, aby 11. února 1920 projevil svůj souhlas, aby smlouva protektorátní z 19. března

1891 potrvála beze změny, pokud nebude nahrazena smlouvou novou. Koncem 1921 zbavil anglický politický resident Tejmúra vlády, svěřil ji své vládní radě a zařídil se v Maskatu, jako by to byla britská kolonie. Tejmúr dlí na svých statcích ponejvíce v Indii. Na britský nátlak se vzdal trůnu 17. listopadu 1931 ve prospěch svého třiatvacetiletého syna Saída, jenž byl v Indii vychován a umí nejen arabsky, nýbrž též anglicky a hindustánsky.

Moc imáma Sálema, uznávaného za hlavu sekty Ibádovců, se tříští o žárlivost jednotlivých náčelníků, kteří by neradi pozbyli svého vlivu a seskupují se kolem vynikajícího učitele zákona Muhammada eben Abdalláh al-Chalíli, jenž sídlí v Nizua, starém hlavním městě ománském. Rádce imámovým je od podzimu 1926 Sulejmán al-Bárúni, vypuzený národovec z italské Libye. Zbraně a náboje dostává imám od Eben Saúda, vládnoucího v Nedždu, s nímž ho pojí přátelství a jemuž odvádí roční dávky.

Britská vláda uznala 1905, že poloostrov Musandem od Rás Díba až po Tíbát náleží pod svrchovanost vládce maskatského, kdežto oblast prostírající se mezi tímto poloostrovem a vlastním Ománem že patří náčelníku osady Šardža, ležící jihozápadně od Musandemu.

PŘÁTELSKÝ OMÁN

Vláda indická potírajíc námořní lupiče dala několikrát rozstřílet lodice náčelníků arabského pobřeží Perského zálivu a 1843 je konečně přiměla, aby s ní uzavřeli příměří (truce); od té doby se ománské části Perského zálivu říká Trucial Oman. Náčelníci osad Abu Dabi, Díbaj, Šardža, Adžmán a Rás al-Chejme se 1892 smlouvou zavázali, že bez souhlasu vlády indické ani částku svého území žádné velmoci neodstoupí, ani s ní smlouvu neuzavrou. Tyto smlouvy byly obnoveny 3. listopadu 1914, kdy si Velká Británie chtěla zajistiti pokoj v arabské části Perského zálivu.

Světové války se náčelníci Přátelského Ománu účastníci nemohli. Ve vnitru země nemají vlivu, tam poroučí Eben Saúd a imám Sálem a na pobřeží jim hrozí anglické válečné lodice. Bez souhlasu anglického by se k nim nic nedovezlo a nesměli by se zabývatí lovem perlorodek, jenž je živí. Anglický zástupce sídlí v osadě Šardža a dozírá na každý pohyb spřátelených náčelníků ománských.

V Šardže bylo 1932 vybudováno velké letiště na lince z Bagdádu do Indie. Je uzavřeno hradbou z ostnatého drátu, zesíleno srubem a má pohodlný hostinec, v němž cestující přenocují.

KATAR

Turci, obsadivše 1872 pobřežní pásmo Hasa, pronikli až na poloostrov Katar a zůstali tam, i když byli na jaře 1913 z Hasy vypuzeni. Teprve koncem r. 1914 vlajka turecká zmizela a náčelník Abdalláh eben Džásem z rodu Táni se stal nezávislým. Dlouho jeho nezávislost netrvala. Na souši byl tísněn od Uahhábovců, poslouchajících Eben Saúda, vládce Nedždu, a s moře mu hrozila děla britská. Chtěje si zajistiti podporu Velké Britanie, podepsal Abdalláh 3. listopadu 1916 smlouvu, jíž uznal její protektorát.

BAHREJN

Mezi poloostrovem Katar a arabským pobřežím zvaným Hasa leží ostrovy Bahrejn, jež mají 552 km² a přes 100.000 obyvatelů. Nejdůležitější města jsou Manáma se 30.000 a Muharrak se 20.000 obyvatelů. Kvetoucí obchod, obzvláště s perlami a s perletí, mají v rukou skoro výlučně Indové.

Muhammad eben Chalífa, jenž se ostrovů Bahrejn zmocnil 1842, uznal 31. května 1861 britský protektorát; byl zdůrazněn 13. března 1892, kdy Turci chtěli Manámu obsaditi. Od 1905 sídlí na Bahrejn anglický politický jednatel, je-

muž Jeho britské Veličenstvo udělilo velkou moc správní a soudní, takže je skutečným pánem.

Náčelník Ísa eben Chalífa, od 1867 nástupce Muhammada, byl 26. května 1923 zbaven vlády a vykonavatelem vůle britského jednatele jmenován jeho syn Ahmed. Nespokojení domorodci utvořili národní radu, která se Ísy ujala, leč politický jednatel dal četné muže odvézt do Indie a udržuje pořádek rukou železnou.

V posledních letech požaduje vláda perská, aby jí byly ostrovy Bahrejn vráceny, Velká Británie však nedbá historických práv, trvá na dnešním stavu a dovoluje Standard Oil Company of California, aby na ostrovech zjišťovala petrolej.

Od konce 1932 je na ostrově Muharrak letiště na lince z Bagdádu do Indie.

Přímořní pásmo Hasa od poloostrova Katar až k území Kuejtu je Eben Saúdovo, jenž odtud 1913 vypudil Turky.

KUEJT

Přístav Kuejt nabýval hospodářského a ještě více politického významu, když někteří Němci navrhovali, aby v něm končila bagdádská dráha. Až do těch dob se o něj Velká Británie hrubě nestarala klidně přihlížejíc, jak se tamní náčelník se svými tureckými představenými pořádal. Když se ruský hrabě Kapnist ucházel v Kuejtu o stanici uhelnou, přiměl 23. ledna 1899 britský resident v Perském zálivu tehdejšího náčelníka Mubáreka, aby podepsal tajnou úmluvu protektorátní. Britský politický jednatel byl v Kuejtu jmenován 1903 a náčelníku vykázána roční podpora za různé výsady udělené podnikatelům britským.]

S postupem stavby dráhy bagdádské rostl i anglický zájem a úmluvou britsko-tureckou z 23. května 1913 bylo stanoveno, že území samosprávného Kuejtu sahá 70 mil na všechny strany. Britský politický jednatel dožíral nejen na počiny tamního pána a náčelníků okolních osad, nýbrž i na

Eben Saúda, jehož moc se stále šířila a jenž by byl rád Kuejt opanoval. Tomu zabránila Velká Britanie smlouvou z 26. prosince 1915, jíž se Eben Saúd zavázal, že nepodnikne nájezdu do území Kuejtu v okruhu 70 mil, které bylo takto přiděleno tamnímu náčelníku či emíru.

Přesněji byly hranice vymezeny úmluvou kuejtsko-nedždskou, podepsanou na popud britský v Akejru 2. prosince 1922. Hranice vychází od styčného bodu hranic irácko-nedždských v Bátenu, spěje směrem jihovýchodním ke 29° východní délky, nějakých 40 mil jihozápadně od Kuejtu, a končí na pobřeží Perského zálivu pod mysem Rás al-Kléa. V kosočtverci, přiléhajícím k hranici od styčného bodu s 29° východní délky po Rás al-Kléa až na 40 mil jižně od Rás al-Kléa má míti Kuejt rovná práva s Nedždem, pokud se jinak nedohodnou.

V dubnu 1923 britské úřady stanovily, že hranice mezi Kuejtem a Irákem vzniká u styčného bodu hranic irácko-nedždských v Bátenu, sleduje Baten k severovýchodu, zabočí přesně jižně od Safuánu k východu a jižně od Umm Kasr se dá po západním břehu Chór Zubejr a Chór Abdaláh k Perskému zálivu.

Postavení emíra kuejtského bylo a bude velmi obtížné, poněvadž se v Kuejtu kříží zájmy pánů Nedždu, Iráku a Velké Britanie. Hospodářsky náleží Kuejt Nedždu, z důvodů národních po něm touží Irák, kdežto Velká Britanie ho potřebuje pro dobré svého imperia.

Mubárek z rodu Sabbáh, syn Abdalláhův, zavraždil 1895 ukrutným způsobem svého bratra náčelníka Muhammada a hledal před jeho mstiteli záštitu u britského residenta v Perském zálivu. Velká Britanie tehdy nelibě nesla snahy sultána cařihradského upevniti turecký vliv nejen v okolí Basry, nýbrž i po arabském pobřeží Perského zálivu. Obávala se rostoucí touhy Německa proniknouti Tureckem až k Perskému zálivu, jakož i uskutečnění staletých snah ruských, dostati se Mesopotamií k teplému moři. Z pobřežní provincie

Hasa Turky vypuditi nemohla, avšak bylo jí možno překazití přímé spojení Hasy se správním územím Basry vyloučením Kuejtu s okolím z říše turecké. Kuejt náležel k Turecku od století sedmnáctého a tamní náčelníci se považovali za turecké úředníky. Midhat paša nepřivtělil Kuejtu k Hase, poněvadž mu tehdejší náčelník Abdalláh se svým synem Mubárekem účinně pomáhal tuto provincii zříditi.

Po násilné smrti Muhammadově se turecká vláda postavila za jeho mstitele, avšak Mubárek s pomocí britskou zdolal své odpůrce a přiměl vládu tureckou, že ho mlčky trpěla. Leč sultán mu nedůvěřoval, i vybídl knížete Muhammada eben Rašíd, aby Kuejt opanoval. Muhammad na takovou vybídku čekal. Potřeboval volného příchodu k Perskému zálivu a když mu turečtí úředníci v Hase obchodní spojení se svými přístavy ztěžovali, soustředil svou pozornost na Kuejt. Tamní velcí obchodníci udržovali živé styky s poddanými rozsáhlé říše Eben Rašídovy. Nevymáhali placení hotovými; spokojili se výměnou, pročez byli považováni za dobrodince arabských kočovníků i usedlíků. Nejbohatší z nich Júsef eben Ibráhím se postavil proti Mubárekovi a po několika marných pokusech o vzpouru se utekl k Eben Rašídovi ponoukaje ho k válce. Kníže Muhammad chtěl využití vhodné příležitosti, aby se s tichou pomocí tureckou Kuejtu zmocnil. Tím by byl otevřel svým poddaným cestu k moři a sebe by byl zbavil svého úhlavního nepřítele, bývalého knížete Abdarrahmána z rodu Eben Saúd, jenž se svým podnikavým synem Abdalazízem a jinými členy vládnoucího rodu ve vyhnanství v Kuejtu dlel a odtud proti Eben Rašídovi podpichoval. Jenže se Mubáreka a jeho chráněnce Abdarrahmána ujala Velká Britanie, zamýšlejíc jich použití proti Turecku jak v Kuejtu, tak ve vnitřní Arabii. Její záměr se zdařil. Obezřetný a odvážný Muhammad eben Rašíd zemřel a jeho nástupce se stěží bránil vnitřním nepřítelům, podporovaným od Mubáreka a Abdarrahmána. Oba se vypravili v čele velkého vojska proti

Eben Rašídovi, byli však v polovici března 1901 v dolině Saríf na hlavu poraženi. Ani porážka je nezastrašila. Čeho nemohli dosíci zbraní, hleděli dosáhnouti zlatem a začátkem 1902 odvážný Abdalazíz, syn Abdarrahmánův, se zmocnil zradou sídla svých otců a roznítil oheň povstání proti Eben Rašídovi. Eben Rašíd by byl oheň uhasil, nebýti Mubáreka, jenž vypravil Abdalazízovi na pomoc několik tisíc bojovníků dobře ozbrojených a hojně zásobených.

Přátelství mezi Mubárekem a Abdalazízem eben Saúd trvalo do 1913, kdy se Eben Saúd zmocnil turecké provincie Hasa a území kuejtské po souši bezmála obklíčil. Tehdy se Mubárek zalekl, aby Eben Saúd, chráněnc britský, nevypudil i jeho a nepřivtělil Kuejt ke své rostoucí říši. Britský politický jednatel ho upokojil. Velká Britanie zamýšlela Kuejtu použití nejen proti Turecku, nýbrž i proti Eben Saúdovi. Svůj úmysl projevila 3. listopadu 1914, kdy Mubárekovi slíbila, že uzná Kuejt za samostatné knížectví pod svou ochranou, přispěje-li k dobytí Basry. Mubárek nelenil a střehl se svými bojovníky levého křídla britského, aby nebylo napadeno od nepřátelské jízdy.

Mubárek se nedočkal splnění závazného slibu britského; zemřel 3. ledna 1916 a jeho syn a nástupce Džáber zachoval dobrou vůli s Eben Saúdem, jenže dlouho nevládl. Umřel již koncem června 1917 a jeho bratr a nástupce Sáleem, dávný odpůrce Eben Saúdův, hleděl na jeho úkor rozšířiti své území, čímž docházelo k četným pŕtkám mezi čeleděmi závislými na Kuejtu a kmeny poslouchajícími Eben Saúda.

Na popud britský vyslal Sáleem do Londýna svého synovce Ahmeda, syna Džáberova, jenž byl 31. října 1919 přijat ve slyšení od Jeho Veličenstva krále anglického, jemuž odevzdal darem šavli přes 250 let starou a arabského hřebce. Týž Ahmed eben Džáber je vládcem v Kuejtu od 27. února 1921, kdy zemřel jeho strýc Sáleem.

Následuje příkladu svého otce obnovil Ahmed dobrou vůli s Eben Saúdem uznáv mlčky jeho svrchovanost, začez

Eben Saúd svolil 1922 k úpravě hranic kuejtských, leč Echuáni, poddaní Eben Saúdovi jich nedbali a Kuejt neustále napadali. Eben Saúd jim hrubě nepřekážel, poněvadž Kuejtu potřeboval a potřebuje pro svůj dovoz a vývoz. Žádný z jeho přístavů v Hase se mu nevyrovná. Emír kuejtský by se byl spokojil samosprávou pod dozorem Eben Saúdovým, avšak Velká Británie se protivila. Z Kuejtu podporovala nespokojence nedždské, až válečná tíseň 1930 Eben Saúda donutila, aby samostatnost Kuejtu nejen uznal, nýbrž i zaručil.

Samostatný Kuejt hospodářsky upadá. Eben Saúd, hledě vybudovati své přístavy Akejr, Džubejl a Katíf, uvalil na zboží kuejtské vysoká cla; sousedé iráčtí se zásobují z Basry a z Kuejtska se stěhují nejen kočovníci, nýbrž i usedlí obchodníci. Kdo míní zůstatí doma, žádají, aby se emír přidal buď k Eben Saúdovi nebo k Iráku.

Knížectví či emirát Kuejt má vlastní vlajku. Je červená s bílým nápisem Hukúmet al-Kuejt, Vláda kuejtská. V městě Kuejtu a nejbližším hrazeném okolí bydlí na 18.000 lidí. Hradby byly vybudovány teprve po 1921 ze strachu před Eben Saúdem a jeho Echuány. Jsou přes 3 km dlouhé, 4 m vysoké a mají pět velkých a 75 malých věží. V Kuejtu a okolí trpí obyvatelé nedostatkem pitné vody, jež se tam dováží až z Basry.

IV

ARABSKÉ POBŘEŽÍ RUDÉHO
MOŘE

Až do války světové upevňovala Velká Británie v Arabii svůj vliv předně s pobřeží Indického oceánu a Perského zálivu, avšak zasahovala, kdy se jen příležitost naskytla, i na pobřeží moře Rudého, jen aby tureckou moc zeslabila. Ačkoliv v Evropě a Malé Asii chránila Turecka, jednak aby zabrzdila Rusku, jednak aby proti sobě nepopudila svých muslimských poddaných hlavně v Indii, nemohla strpěti, aby se Turecko upevnilo na Rudém moři a ohrozilo cestu do Indie. Sultán Abdalhamíd II., chtěje zdůrazniti význam chalífátu, věnoval velkou pozornost pobřeží Rudého moře, obzvláště městům Mekce a Medíny, cíli tisíců a tisíců muslimských poutníků. Tito poutníci, přesvědčivše se o moci chalífově v posvátném Hedžázu, mohli o ní vypravovati ve svých vlastech, šířiti v muslimech vědomí, že v něm mají společnou hlavu a buditi touhu, aby s jeho pomocí svrhli jeho cizinců. Jeho postup byl opatrný a vytrvalý. Na arabském pobřeží Rudého moře měli zdůrazňovati význam silného chalífy, třebaš nebyl potomkem Muhammadovým, nejen placení a dobrovolní jeho stoupenci, nýbrž i jeho vojáci a úředníci. Na žádnou ze svých provincií nevydal Abdalhamíd tolik peněz jako na Jemen a Hedžáz a v žádné nezhytnulo tolik tureckých vojáků a úředníků jako v těchto dvou zemích arabských. Průplav Suéský zkrátil a usnadnil cestu z Cařihradu do Hedžázu a Jemenu, leč cesta průplavem mohla býti Velkou Británií zastavena. Chtěje se tomuto nebezpečí vyhnouti a aspoň část poutníků s evropských lodí na turecké železnice svěsti, odhodlal se Abdalhamíd, že vystaví železnici z Damašku do Medíny a Mekky a odtud ji prodlouží až do Jemenu. Byl to podnik veliký, ale Abdalhamíd by jej byl provedl, kdyby byl zůstal déle na trůně. Železnice dostavěna pouze do Medíny. Její politický

vliv jasně vynikl za války světové a prokázal, jak dobře činili jednatelé britští, ponoukajíce velkého šerífa v Mekce, aby se protivil jejímu prodloužení.

Velká Britanie nemohla dovoliti, aby se její muslimští poddaní vraceli z poutí se záštím proti ní, i bylo její povinností, aby způsobem nenápadným dozírala nejen na Mekku a Medínu, kam putují všichni muslimové, nýbrž i na Kerbelu a Nedžef, kam spěchá ročně tisíce šíitů. Válka světová jí pomohla. Dozor na Kerbelu a Nedžef vykonává jako zástupkyně Společnosti národů v Iráku, kdežto v Mekce a Medíně hájili a hájí jejích zájmů její chráněnci králové Husejn I. a Abdalazíz eben Saúd. Není vládce v Arabii, který by neuznával svrchovanosti anglické; vždyť ani král Jahja, panovník jemenský, třebas houževnatě střežil své nezávislosti, nepodnikl nic proti Velké Británii.

JEMEN

Angličané sousedí s Jemenem od 1839, kdy si vzali Aden; tento přístav náležel k Jemenu podobně jako území četných kmenů, s kterými Velká Britanie uzavřela smlouvy protektorátní. Odštěpujíc území za územím od státu jemenského, popuzovala proti sobě jak jeho vládce či imáma, tak jeho svrchovaného pána, sultána cařihradského.

Horský věnec jemenský je obydlen šíitskými Zejdovci, kteří uznávajíce za svou církevní i světskou hlavu potomky Zejda, vnuka Husejnova a pravnuka Aliho a Fátimy, jsou ochotni se dočasně podříditi i hlavě jiné, třebas volené. Jsou tudíž velice blízcí sunnitům, obzvláště oněm, kteří se řídí výklady přísné školy Ibn Hanbalovy. Sdružují se kolem své církevní i světské hlavy, které říkají imám. Imám Zejdovců sídlil buď v Chamíru nebo v Saadě, tvrzích ležících vysoko v úrodném pohoří a opíraje se o své horské souverce udržoval v poplatnosti početnější obyvatele přímoří, již jsou bezmála všichni sunnité. Postavení imámovo bylo a je hodně

obtížné. Jsa církevní hlavou Zejdovců je povinen šířiti jejich vyznání a řídit se ve správě a soudnictví jejich výklady; činí-li to, dráždí sunnity, nečiní-li to, ztrácí své vlastní stoupence.

Vnitřní rozpory jakož i úrodnost Jemenu lákaly odedávna cizí panovníky, aby zasáhli. Nebylo silného panovníka v Syrii nebo v Egyptě, aby nebyl vyslal svého vojska do Jemenu. Turci, zmocnivše se 1516 a 1517 Syrie a Egypta, následovali příkladu svých předchůdců a pokoušeli se, aby se v Jemenu trvale usadili. Nepodařilo se jim to. Přímořští sunnité jim obyčejně pomáhali proti svým utiskovatelům Zejdovcům, ale jakmile Turci zaváděli svou správu, domluvili se sunnité se Zejdovci a buď spolu s nimi proti vtrelcům povstali nebo nečinně přihlíželi, jak horalé turecké posádky a úředníky vyhánějí. Teprve zpupnost Zejdovců přiměla sunnity, aby se znova ucházeli o tureckou pomoc. Vojenské výpravy turecké do Jemenu byly velice nákladné a nebezpečné. Řadové vojsko trpělo nezvyklým podnebím, nedostatečným zásobováním a neschůdností cest, jaký div, že nemělo chuti k vytrvalému boji a že přecházelo k domorodcům kde jen mohlo.

Působení Turecka v Jemenu se nezlepšilo ani po otevření průplavu Suéského. Cesta do Jemenu byla zkrácena a usnadněna, avšak odpor domorodců rostl jednak příčiněním Angličanů, kteří dovozovali provoz zbraní Adenskem, jednak snahou sultána a chalífy Abdalhamída II. přetvořiti Zejdovce na pravověrné sunnity. Na jeho rozkaz byl v Jemenu zaveden turecký zákoník sunnitský a Zejdovci nuceni, aby se mu podrobili a při veřejných modlitbách připomínali sultána cařihradského nejen jako světského vládce, nýbrž i jako svou církevní hlavu, svého chalífu. Jejich domorodý imám měl býti zbaven veškerého vlivu a býti podřízen tureckému zemskému správci či guvernérovi. Jenže ani Zejdovci ani jejich imám neměli chuti vydati se na pospas Turkům cařihradským, obzvláště když byli ponou-

káni od svých sousedů Angličanů, kteří nemohli snést silné državy turecké nablízku Adenu chránícího cesty do Indie.

Od 3. června 1904 je imámem Zejdovců Jahja, syn Muhammadův (narodil se v srpnu 1865), vynikající mravností, vědomostmi a odvahou, vlastnostmi požadovanými od imáma. Jeho souvěrci mu přikládají titul „velitel věřících, emír al-muminín“, jakého užívali volení chalífové. S Turky měl mnoho bojů. Hned 1904 vypukla vzpoura, město Sanaa, v němž se turecká moc soustřeďovala, obleženo a v březnu 1905 hladem donuceno vzdáti se imámu Jahjovi. Silné turecké posily, vedené rozvážným generálem Ahmedem Fejzi pašou si však 31. srpna téhož roku znova vybojovaly vstup do Sanaa a imám Jahja byl nucen uchýliti se do svého horského hnízda Saada, skoro 200 km severně od Sanaa. Pokoj dlouho netrval. Již 1910 byla Sanaa opět obležena a vládě cařihradské nezbylo, než poslechnouti Izzeta paši, rozšafného guvernéra jemenského a uznati imáma Jahju za církevní hlavu Zejdovců s pravomocí ve věcech osobních a rodinných jeho souvěrců. Stalo se to 7. listopadu 1911 úmluvou, již byla v Jemenu zavedena dvojí správa: imámová mezi Zejdovci a chalífova mezi sunnity, kdežto turecké vojsko mělo udržovati pokoj a pořádek.

Nová politika turecká v Jemenu se osvědčila. Mahmúd Nadím paša, rodák ze Syrie, jenž se stal nástupcem Izzeta paši, si získal úplnou důvěru Jahjovu, s jehož souhlasem a pomocí prováděl různé opravy prospěšné nejen tureckým posádkám, nýbrž i domorodcům. Za války světové použil Jahja tureckého vojska, aby pokořil různé neposlušné náčelníky při hranicích Adenska. Turecké vojsko se dostalo 1913 skoro až k Adenu, ale již následujícího roku ustoupilo na úpatí pohoří, kde zůstalo do konce války, načež vyklidilo Adensko až na území, která si imám Jahja osobí tvrdě, že náležela jeho předkům a on že jich Velké Británii neodstoupil, poněvadž pohraniční smlouvu britsko-tureckou z 1905 nikdy neuznal. Velká Británie, která by se se svým vliv-

ným sousedem nerada úplně rozkmořila, klidně přihlížela k jeho počínům při hranicích spoléhajíc, že se za vhodné příležitosti domluví i s posledním vládcem arabským a zajistí si nad ním svůj protektorát.

Mnohokrát se sešli důvěrníci britští s jemenskými, avšak rokovali bez úspěchu. Velká Británie požadovala, aby imám uznal pohraniční smlouvu britsko-tureckou z 1905 a užíval dobrých služeb britských ve věcech zahraničních. Oběmu se imám vzpíral. Někteří kmenové nespokojení se svými náčelníky, neboli jak se v Jemenu říká, sultány ustanovenými od vlády britské, se domáhali jeho ochrany tvrdíce, že byli poddanými jeho předků a že nesmí přivoliti, aby muslimům vládli cizinci. Imám má mnoho odpůrců, kteří by ho odstranili, kdyby věřící zradil, uznáv hranice Adenska. Pomoci britské ve věcech zahraničních nedůvěřoval, vida v ní zatajený protektorát.

Začátkem 1928 sáhla velká Británie ke zbrani, aby obnovila hranice, jak byly před válkou světovou. Britští vojáci měli shazovati z letounů bomby na osady, obsazené lidmi imámovými a pobřežní kmenové sunnitští měli zameziti soustředění jeho vojska ve sporném území Adenska. Mnoho kvetoucích osad bylo z letounů pobořeno a lidé imámovi vypuzeni z krajů Adenu blízkých; vzdálenější zůstaly v jeho držení, avšak vrchní komisař adenský sjednocuje domorodé sultány, aby s britskou pomocí vytiskli posledního vojáka imámovy z celého úseku protektorátního.

Pobřežní kmenové způsobili imámovi mnoho ztrát. Vedli je — jako obyčejně — nejsilnější Zeráníkové, kteří zásobeni zbraněmi a zlatem potírali od začátku 1928 každý oddíl proti nim vyslaný. Nejstarší syn imámův Ahmad, správce věcí vojenských, byl nucen v létě 1929 soustřediti v přímoří bezmála veškeré vojsko, jak se udává na 50.000, a opatřiti je zbraněmi koupenými od Itálie, než mohl oblehnouti osady Zebíd a Bejt al-Fakíh, ohniska odporu Zeráníků. Zebíd opanoval v říjnu, Bejt al-Fakíh v listopadu, avšak poslední

plaménky vzpoury uhasil teprve na jaře 1930.

Mimo s Adenskem měl imám Jahja značné potíže s Asírem, zemí druhdy jemenskou, již Turci od Jemenu odloučili a kterou jim Idrísi a po něm Eben Saúd vzal. Velká Británie, jež před válkou světovou imáma Jahju proti Turkům podporovala, přiklonila se za války k jeho odpůrcům na pobřeží Rudého moře napomáhajíc obzvláště Muhammadu al-Idrísi, vládci Asíru, aby svou moc rozšířil na úkor jeho. Imám Jahja vyhýbaje se britskému Adenu řídil dovoz a vývoz do přístavu Hodejdy, odkud byla nejpohodlnější cesta do pohoří upravená od Turků. Angličané uzavřeli přístav Hodejda již koncem 1914, obsadili město 14. prosince 1918 a zůstali v něm až do 31. ledna 1921, kdy je vydali emíru Idrísimu z Asíru. Touže dobou vedl Mahmúd Nadím paša vojsko imáma Jahji do přímoří, aby pokořil vzpurné kmeny a Idrísiho vypudil. Avšak Idrísi, jsa od Angličanů opatřen zbraněmi a penězi, popudil proti imámovi nejen kmeny sunnitské, nýbrž i některé Zejdovce, čímž odvrátil útok jeho vojska na Hodejdu.

Věci se změnily ve prospěch imámův, když Muhammad al-Idrísi 21. března 1923 zemřel a jeho syn a nástupce Ali se zneprátelil s nejváženějšími příbuznými, obzvláště s Mustafou, jenž byl pravou rukou jeho otce. Smířiv se po čase s Mustafou, ustanovil ho svým guvernérem v Hodejdě a okolí. Mustafa vida, jak se bortí státeček, jež pomáhal budovati, ucházel se o dobrou vůli jak Velké Británie, tak imáma Jahji a prohlásil se v dubnu 1924 nezávislým. Angličané, majíce větší důvěru v rozvážného Mustafu než v ukvapeného Aliho, se jeho záměru neprotivili a imám Jahja tomu byl rád věda, že zeslabí vliv asírský. Jenže ani on, ani Velká Británie nezasobili Mustafu zbraněmi a penězi, aby si najal a udržoval vojsko a v říjnu téhož roku náležela Hodejda opět emíru asírskému. Avšak jeho vliv byl v přímoří jemenském podkopán. Mustafa získal četné stoupence, již předsedše k imámu Jahjovi umožnili rychlý postup jeho vojska. Ne-

vedl je Mahmúd Nadím paša, jenž se začátkem 1925 vrátil do Syrie, nýbrž imámův syn Ahmad, jenž ze čtrnácti jeho chlapců nejvíce vyniká. Asírská posádka v Hodejdě se vzdala 27. března 1925, 29. března tam vtáhlo vojsko imáma Jahji a sajjed Husejn Abdalkáder se ujal správy pod růžovým praporem jemenským, ozdobeným mečem, ověnceným pěti hvězdami.

Velká Britanie se neprotivila. Viděla rozvrat státečku asírského, sama vojensky zakročiti nechtěla a nadála se, že si nakloní Jahju, s nímž její důvěrníci tehdy jednali o přátelské smlouvě. Vojska imáмова postupovala k severu, jednotliví kmenové se k nim přidávali — a koncem 1925 ztratil emír Ali al-Idrísí jižní polovici Asíru až po přístav Majdi, asi 70 km jižně od Džízánu. Dále na sever vojsko nepokročilo, aby nezavdalo záminky ke sporu s Eben Saúdem, s nímž imám Jahja v lednu 1925 obnovil smlouvu přátelskou.

Stanoviti hranice mezi Asírem, dnes provincií Eben Saúdovou, a Jemenem nebylo snadné. Jako v Adensku, tak i v Asíru táhnou kmenové hned na tu, hned na onu stranu. Zejdovci v Asíru usedlí vidí v Jahjovi svou církevní i světskou hlavu a nenávidí Uahhábovců Eben Saúdových. Mešárhe, tábořící v okolí Majdi, tíhnou k Idrísimu a tudíž k Eben Saúдови.

Imám Jahja věnuje velkou péči ponenáhlým opravám. Přátelské styky s tureckými úředníky a vojáky mu velice prospěly. Sloužíce mu v různých úřadech a posláních, pomohli mu nejen dobýti ztracených území, nýbrž i položití základ národní armády a řádné správy. Některé odborné školy byly založeny, různé drobné továrny zřízeny, cesty opraveny a přátelské styky s cizinou zahájeny. Nejvíce se o dobrou vůli imáma Jahji ucházela Italie, která by ráda ze svého přístavu Masáua utvořila středisko jemenského dovozu a vývozu. Od konce války světové dodávala imámu Jahjovi do přístavu Mocha, čeho nejnutněji potřeboval a Mahmúd Nadím paša s ní jednal o smlouvě obchodní, která byla podepsána 2. září 1926.

Vláda Jeho Veličenstva krále italského uznává úplnou a absolutní nezávislost Jemenu a jeho vládce Jeho Veličenstva imáma Jahji. Vláda Jeho Veličenstva krále jemenského prohlašuje, že chce nejen dovážeti z Itálie zařízení potřebná k hospodářskému rozvoji Jemenu, nýbrž že si odtud chce bráti i odborníky. Vláda italská bude nápomocna při stanovení cen a služného. Smlouva potrvá deset let. Šest měsíců před uplynutím desátého roku se obě vlády dohodnou, zda ji nahradí jinou nebo prodlouží.

Nejdůležitější částkou této smlouvy, jakož i tajného doplňku z 1. června 1927 je prohlášení vlády italské, že uznává úplnou a absolutní nezávislost Jemenu. Nebude se Itálie od nezávislého Jemenu domáhati nějakých výsad? Jak se zachová, kdyby jiná velmoc nezávislost Jemenu ohrožovala a její zájmy zatlačovala? Maně připadá na mysl, jak si Francie počínala v Ománu a jak důsledně Velká Británie jednala, aby ji z Ománu vytiskla. Jemen je pro Velkou Británii důležitější než Omán, neboť vojsko jemenské může ohroziti jak Aden, tak Báb al-Mandeb.

Vládě londýnské se italské zásahy v Jemenu nelíbily, poněvadž domluvu britsko-jemenskou oddalovaly. Již 1926 podala v Římě své námitky, ale teprve 1928 došlo ke shodě stanovící, že obě velmoci zachovají v Arabii dosavadní stav a žádná ze se o své újmě nebude míchat do tamních věcí.

Dosud nepřinesla smlouva s Jemenem Itálii velkého užitku. Imám poslal v červnu 1927 do Itálie svého druhorozeného syna Muhammada, správce věcí zahraničních, aby zabezpečil styky hospodářské. Itálie dopravila do Jemenu velké zásoby zboží válečného, strojního a zemědělského, četné odborníky a dělníky, avšak Jemenští nebyli spokojeni ani se zbožím, ani s lidmi. Vracejí se ke svým osvědčenějším dodavatelům britským a francouzským.

Příkladu italského následovala 1. listopadu 1928 vláda sovětského Ruska, uzavřevši s imámem Jahjou smlouvu přátelskou a obchodní, v níž rovněž uznala úplnou nezávislost

Jemenu. Vládce Jemenu ji schválil 11. ledna 1929 slovy: „My král Jemenu, mám Jahja, syn Muhammada Hamí-daddín, schvalujeme smlouvu jemensko-ruskou.“ Užívá názvu král, ježž úředně zavedl teprve v létě 1933.

Rostoucí potíže s Eben Saúdem přiměly Jahju, že koncem 1933 odvolal zákaz obchodu s Adenskem, propustil četná rukojmí z tamních osad a pozval vrchního komisaře B. R. Reillyho, aby s ním ujednal smlouvu přátelskou. Byla podepsána v Sanaa 11. února 1934. Přiznává úplnou a na prostou nezávislost králi jemenskému a potrvá 40 let. Než se obě strany dohodnou o přesných hranicích, budou zachovávat dnešní stav a podporovat vzájemný obchod.

Hospodářská bída doléhá i na Jemen. Vláda potřebuje mzdy a výzbroje pro vojsko, má-li se udržeti v zemích obydlených sunnity. Peníze nesmí vytloukati ze zvýšených daní, nýbrž ze zvýšené výroby a tudíž i většího vývozu. Podaří-li se obnoviti mír a pořádek, rozšíří se orba, rozmnoží se stáda a budou s ní spokojeni nejen usedlíci, nýbrž i kočovníci. Půdy, která se dá využítovati, je v Jemenu dostatek a o dešť není nouze. V přímoří prší od začátku dubna do léta. V horském věnci mívají rovněž jarní deště, ačkoliv vlastní doba dešťová trvá od června do září, kdežto na východ od horského věnce přichází deště v období zimním. V přímoří, obzvláště na úpatí pohoří, bývají troje žně a obyvatelstvo pracuje rádo, obzvláště židovské, jež se odhaduje na dvacet až sto tisíc. Jemenští židé jsou po většině potomci domorodců, kteří v prvních stoletích našeho letopočtu náboženství Mojžíšovo přijali a se začátkem století šestého v Jemenu dočasně vlády zmocnili. V městě Sanaa je jich mezi 18.000 obyvatel dobrá třetina.

Moderní pokrok si razí cestu i v zaostalém Jemenu. Jahja opatřil jiskrové stanice, jakož i automobily. Z Hodejdy možno autem dojeti za šest hodin do horského věnce u pohoří Harráz. Tam se auto zamění s mezkem, jež počestného za dvanáct hodin donese na horskou pláň, po níž se za dvě ho-

diny dorazí autem do Sanaa. Trvá tudíž cesta z Hodejdy do Sanaa již nyní pouze dvacet hodin a zkrátí se, až bude vy-
stavěna horským věncem řádná silnice nebo železnice, o kte-
rou se ucházejí Italové a Francouzi.

ASÍR

Rod vládnoucí v Asíru se nazývá Idrísi, neboť odvozuje svůj původ od šiitských Idrísovců, kteří vládli v Maroku od 788 do 922. Zakladatelem moci Idrísovců v Asíru byl Ahmad eben Idrís al-Hasani, jenž se narodil 1758 v Larich, al-Aráješ, a studoval ve Fezu. Na další vzdělání se odebral na muslimskou universitu Azhar v Káhiře. Cítě touhu po životě rozjímavém založil v dolním Egyptě svůj první klášter Kardase. Odtud se odebral do Egypta horního a získal mnoho stoupenců ve správním kraji Kena, odkud se jeho učení šířilo do Súdánu a Dongoly. Jeho syn Abdalmutaal v Dongole zemřel a byl tam pochován. Z horního Egypta Ahmad al-Idrísi či Eben Idrís putoval do Mekky, kde se seznámil se zbožným a nadaným Muhammadem al-Mahdi, zakladatelem řádu senúského. Z Mekky poslal do Súdánu svého věrného žáka Muhammada eben Otmán al-Mirgani, jenž se usadil v městě Kasala, kde vybudoval veliký klášter a rozesílal své vlastní žáky po jiných osadách šíře nauku svého mistra hluboko do Afriky. Jeho stoupenci se po něm nazývají Mirgánijje a jsou dnes nejmocnějším řádem v Súdánu.

Z Mekky odešel Ahmad al-Idrísi do Jemenu, kde se ubytoval v území kmene Abu Aríš v osadě Sabja a tam 1837 zemřel a byl pochován. Založil řád Ahmadijje neboli Idrísovců, jejichž povinností bylo odstraňovati zlořády a šířiti pravou nauku Muhammadovu. Svou přísností se jak Ahmad al-Idrísi, tak jeho stoupenci hodně podobali Uahhábovcům. Synové Ahmadovi pokračovali v misionářském díle jednak v Jemenu, jednak v horním Egyptě, Súdánu a Somalsku, ale žádný z nich hrubě nevynikl. Ahmadův syn Muhammad,

ochránce jeho hrobu v Sabja, si vzal za manželku černou otrokyni, s níž zplodil synka Aliho, jenž se zabýval nejen naukami bohoslovnými, nýbrž i fysikou a předpovídáním, čímž nabyl mezi nevzdělaným obyvatelstvem v Jemenu značné vážnosti. Prvního syna mu porodila jeho manželka Indka 1872. Dal mu jméno Muhammad. Učil se od svého otce a když mu bylo osmnáct let, odebral se na učiliště Azhar v Káhiře; odtud navštívil své příbuzné v Kufře, Súdánu a Somalsku a vrátil se 1907 do Sabja, kde byl uznán hlavou Idrísovců. Obyvatelé Sabja trpěli tehdy velikou bídou, poněvadž jim pán nejbližšího přístavu Džízán zapověděl dovoz i vývoz a turecké úřady v přímoří jim pomoci nechtěly, jelikož jim nedůvěřovaly. Muhammad al-Idrísí sjednotil čeledi bydlící v Sabja, získal jim mezi okolními usedlíky a kočovníky četné pomocníky a opanoval Džízán. Podporován byl nejen od Angličanů, s nimiž se znal ze Súdánu, nýbrž i od Eben Saúda a velkého šerífa Husejna, kteří neradi viděli, že turecká moc roste v jejich sousedství. Když se mu turečtí úředníci postavili na odpor, vypudil slabé posádky z přímoří a 1910 byl již vlastním pánem západní polovice tureckého správního kraje Asír od Ebhy na severu až po Uadaja na jihu. Jeho stoupenci ho prohlásili za Mahdiho a s nimi postupoval 1910 proti přístavu Kunfuda, byl však přinucen k ústupu.

Za války turecko-italské byl Idrísí hojně zásobován od Italů nejen potravinami a šatstvem, nýbrž i zlatem a zbraněmi. Za války světové se přiklonil k Angličanům, s nimiž uzavřel v dubnu 1915 smlouvu protektorátní. Článkem čtvrtým Velká Británie uznala jeho samostatnost, zaručila mu celé pobřeží asírské a slíbila, že se nebude míchat do věcí vnitřních. Novou smlouvou v lednu 1917 se Idrísí zavázal, že nebude brát zbraní a peněžitých darů, leda od Velké Británie. Až do 1920 dostával přes 10.000 anglických liber měsíčně. Za světové války nikde nezasáhl, leda že vypudil 10. června 1916 turecké vojáky z Kunfudy, kterýž přístav

však byl nucen odstoupiti Husejnovi.

Protektorát britský pomohl Idrísimu velice k odporu proti jeho největšímu nepříteli imámu Jahjovi, jenž ho tísnil od jihu a jihovýchodu. Angličané obsadivše přístav Hodejda, odřízli na čas Jahju od moře a když koncem ledna 1921 z Hodejdy své vojsko odvolali, nevydali jí Jahjovi, nýbrž Muhammadu al-Idrísimu, jehož posádka se v ní usadila.

S Eben Saúdem, chráněncem britským, navázal Idrísi přátelské styky hned před válkou světovou; bydlíť v horském věnci asírském mnoho Uahhábovců a Idrísi je chtěl získati za spojence, aby odtud turecké posádky snáze vypudil. Za války světové se mu to nepodařilo a po ní ho předešel Eben Saúd, jenž nahradil 1918 a 1920 turecké posádky svými a proměnil severní polovici horského Asíru ve svou provincii s hlavním střediskem Ebha. Idrísi mu odstoupil 15. října 1920 i pohraniční oblast mezi Asírem a Hedžázem s pruhem pobřeží Rudého moře a vyžádal si jeho ochrany nejen pro sebe, nýbrž i pro svého syna a nástupce. Tato dohoda oznámena imámu Jahjovi, jenž nic nenamítal. Idrísi vykonal čin velice rozumný, poněvadž se Uahhábovci Eben Saúdovi vsunuli jako klín mezi něho a hedžázského krále Husejna a byli ochotni hájiti jeho území i proti imámu Jahjovi. Jenže Eben Saúd založil ve své provincii Ebha několik osad nového bratrstva Echuánů, kteří hledali a nacházeli stoupence mezi poddanými Idrísiho a šířili takto náboženský a politický vliv Eben Saúdův až do okolí Sabja a Džízánu. Bylo to snadné, poněvadž náboženská nauka Echuánů se velice podobá nauce, kterou hlásal Ahmad al-Idrísi, předek Muhammadův.

Muhammad eben Ali al-Idrísi vykonal v Asíru mnoho. Měl své zkušenosti z Egypta a Súdánu a podle nich se snažil zaváděti mezi svými poddanými různé opravy; omezoval krvinu, zabezpečoval pořádek a naváděl kočovníky, aby se usadili v oasách a obdělávali půdu. Velice ho podporoval jeho příbuzný Mustafa, pocházející z rodu Abdalmutaal,

jenž bydlí v Dongole. Mustafa nabyl v Egyptě dokonalého vzdělání nejen náboženského, nýbrž i hospodářského a byl pravou rukou Muhammada, jenž mu úplně důvěřoval a celou správu Asíru mu svěřil.

Sajjed Muhammad al-Idrísí zemřel 21. března 1923 v Sabja. Ještě za života se snažil, aby zajistil nástupnictví svému synu Alimu, ale rozumnější členové jeho rodu tomu odporovali tvrdíce, že těkavý Ali se za vládce nehodí, poněvadž nebude s to, aby svou osobností ovládl náčelníky usedlíků a kočovníků a nadchl je k boji proti imámu Jahjovi, toužícímu nejen po přístavu Hodejda, nýbrž po celém Asíru. Ali a jeho přívrženci soudili, že není třeba obávat se Jahji, poněvadž Velká Británie nepřivolí, aby se znova usadil v Hodejdě, leč jeho odpůrcové namítali, že není na Angličany spolehu, poněvadž by sami rádi imáma Jahju získali. Došlo k potyčkám mezi členy rodu Idrísí, které přestaly, když zástupce Velké Británie přijel na britské válečné lodi z Hodejdy do Džízánu a pohrozil trestem všem, kdo by Aliho neuznali.

Nový vládce Ali eben Muhammad se narodil v Dongole 1905 ze Súdánky. Jeho strýc Mustafa ho dovedl i s matkou 1912 do Sabja, kde trvale zůstal, nenabyl proto rozhledu a zkušeností, jaké měl jeho otec anebo jeho vzdělaný strýc Mustafa. Mustafa dlel při změně vlády v Adenu. Po svém návratu do Džízánu v polovici dubna 1923 se postavil proti neschopnému vládci. Po přání britském uznal však Aliho za svého pána, leč vida rostoucí nespokojenost a nesvornost, smluvil se se staršími a rozumnějšími členy svého rodu, jakož i s některými náčelníky, že přimějí emíra Aliho, aby svěřil věci diplomatické svému strýci Hasanovi synu Aliho a věci správní jemu, Mustafovi. Emír Ali zachoval úmluvu po několik měsíců, ustanovil Mustafu správcem přístavu Hodejda a hledal prostřednictvím svých věrných pomoc britskou. Začátkem ledna 1924 Velká Británie opakovala svou radu, aby byl Ali uznán neomezeným pánem, poněvadž chce chrániti jen jeho a nikoho jiného proti imámu Jahjovi, jemuž

prý nedovolí obsaditi přístav Hodejda, pokud bude jejího přání v Asíru dbáno. Brzo potom se podařilo Alimu získati pomoc příbuzných své manželky ze kmene Abu Aríš, kteří ho dovedli v dubnu 1924 do Džízánu a tím pod ochranu anglických děl. Chystal se, že své odpůrce zkrotí.

Občanské války, která v Asíru nastala, použil imám Jahja a opanoval nejen přístav Hodejda, nýbrž i jižní asírské přimoří až k Majdi a mohl ohroziti i osadu Sabja. Tísňený emír Ali se dožadoval napřed pomoci britské a když se k ní Angličané neměli, spěchal do Mekky k Eben Saúдови, jenž byl od jeho umírajícího otce ustanoven jeho poručníkem, avšak Eben Saúd ho odbyl planými sliby. Hedžáz ještě zajištěn neměl, s imámem Jahjou se znepřáteliti nechtěl a Aliho obyvatelům asírským vnutiti nemohl. Ti se v dubnu 1926 seskupili kolem Hasana, bratra zesnulého Muhammada, jenž ochotně uznal svrchovanost Eben Saúdovu, jen aby uchránil aspoň kousku Asíru od imáma Jahji.

K obnově pořádku v Asíru značně přispěl Ahmad aš-Seríf, bývalý velmistř řádu senúského v Tripolsku africkém. On podepsal jako svědek protektorátní smlouvu asírsko-hedžázskou, které se říká mekkská, uzavřenou 21. října 1926.

Imám Hasan al-Idrísí uznává hranice stanovené 15. října 1920 úmluvou mezi sultánem Nedždu a imámem Muhammadem al-Idrísí a prohlašuje, že bez souhlasu Jeho Veličenstva krále hedžázského a sultána nedždského nebude s nikým vyjednávati, neudělí nikomu výsad hospodářských, nevyhlásí války, neuzavře míru a neodstoupí svého území ani jeho částky. Král hedžázský a sultán nedždský přiznává právo spravovati Asír v hranicích vymezených imámovi a jeho nástupcům od Idrísovců uznaným a zaručuje jemu i jeho nástupcům ochranu proti nepřátelům zevním i vnitřním.

Není pochyby, že byla tato smlouva protektorátní prvá svého druhu mezi arabskými knížaty uzavřena po přání nebo aspoň se souhlasem Velké Británie, která přece jak 1915, tak 1917 ujistila Idrísiho svou ochranou.

Itálie nebyla ráda, že ji Velká Británie předešla a svůj protektorát nad Asírem si smlouvou z dubna 1915 zabezpečila. Itálii náleží protější pobřeží africké, i je pochopitelné, že by měla ráda oporu i na straně arabské a k tomu se jí nejlépe hodí Asír, neboť ví, že ji do Jemenu Velká Británie nikdy nepustí. Již 1922 se Itálie snažila zřídit si konsulát v Hodejdě, avšak imám Muhammad Idrísi tomu odporoval. Teprv jeho nástupce Ali projevil svůj souhlas s italským konsulem v Hodejdě, jakož i s obchodním zástupcem v Džízáně za pomoc, které se mu dostalo proti Mustafaovi.

Sáleh eben Abdalúáhed, první vysoký komisař Eben Saúdův v Asíru, hleděl se svými Echuány zavést nejen pořádek, nýbrž i kázeň svého bratrstva. Jednotliví kmenové se bouřili, byli však po něčem pokoření a k poslušnosti přivedeni. Moc zástupce Eben Saúdova rostla, kdežto vliv imáma Hasana, náboženské a světské hlavy bratrstva Idrísovců, mizel. Eben Saúd obává se, aby Asíru nepozbyl, nabádal k umírněnosti a k ústupkům. Sáleh viděl v opatrnosti svého krále slabost, ba zradu věci náboženské, i přidal se k vůdcům Echuánů, kteří se prohlásili proti němu. Než projevíli svůj odpor účinně, byl od stoupenců králových v létě 1929 zatčen a do Nedždu odvezen. Imámu Hasanovi se ulevilo. Nadál se, že si uchová samosprávu, leč jeho svoboda trvala pouze, pokud Eben Saúd své odpůrce s britskou pomocí nezdolal. V létě 1930 přišli do Asíru zástupcové královi, kteří prozkoumavše věci hospodářské a politické, přiměli Hasana a velké náčelníky, že podepsali 9. října 1930 v Sabja prohlášení, jímž uznávají krále Abdalazíze za svého pána a Asír za jeho provincii. Samostatnost Asíru zanikla po nějakých dvaceti letech.

Správa Eben Saúdova zavřela Asír Itálii. Nezbylo jí, leda hledati cestu ke králi Abdalazízovi. Dostala se k němu 10. února 1932 v Džeddě, kde bylo podepsáno přátelské ujednání mezi královstvím italským a královstvím Hedžázu a Nedždu.

HEDŽÁZ

NÁBOŽENSKÝ VÝZNAM HEDŽÁZU

Z jihozápadní Arabie, ze starého obchodního střediska Minejských a Sabejských, vedla obchodní světová cesta západní Arabií k přístavům fénickým a egyptským. Všude, kde při ní bylo více vody, vznikaly oasy, které se zakrátko proměnily v zásobárny obchodních karavan, poskytující obyvatelům jednak hojného výdělku, jednak možnosti účastnit se obchodu.

Začátkem křesťanského letopočtu přestala býti jihozápadní Arabie kolébkou světového obchodu; obchodní cesty dostaly jiný směr, cesta vedoucí západní Arabií zanikala a z oas či stanic při ní ležících se nezachovala leda města Mekka a Medína v území zvaném Hedžáz. Od úpadku jich nezachránila jejich poloha, nýbrž význam, jakého obě nabyla v islámu, třetím velkém náboženství, hlásajícím úctu jediného Boha. Muhammad, zakladatel tohoto náboženství, se narodil v Mekce, kdežto v Medíně, kde svou náboženskou obec vybudoval, 8. června 632 zemřel a byl pochován. Každý člen muslimské obce je povinen aspoň jednou za života putovati do Mekky a když možno, i do Medíny. Příval poutníků z celého světa nahrazuje tamním obyvatelům výdělek ztracený přesunem světového obchodu, chrání je od bídy a dodává jim v islámském světě důležitosti, jaké před Muhammadem nikdy neměli. Vždyť město Jatreb, nebo jak se mu obecně říká, Město Prorokovo, Medínat an-Nebi, nebo krátce Medína, bylo prvním a Mekka druhým hlavním městem prvotního islámu a až do 676 sídelním městem chalífy, jehož říše sahala od hranic Indie až bezmála k Atlantickému oceánu. Ale chalífové nebyli v Medíně a v Mekce hrubě spokojeni. Obě města jsou těžko přístupná, nehodí se proto za střediska velké říše a mimo to se jejich obyvatelé vyznamenávali a vyznamenávají neposlušností a nepoctivostí. Proto si vyhlédl chalífa Muáuija, mstitel a nástupce zavražděného

chalífy Otmána, za své sídlo a středisko islámské říše Damašek, ponechav svým krajanům v Mekce a v Medíně značnou samosprávu. Mnozí se odtud vystěhovali do různých zemí islámských, ale zbylí působili chalífům nejen z rodu Umejja, nýbrž i Abbás veliké potíže. Politického rozhledu neměli nikdy, jejich vlastní prospěch jim byl důležitější než zdar muslimské obce, proto se přikloňovali k vládci nebo i vzbouřenci, který jim posílal větší dary, ačkoliv věděli, nebo aspoň cítili, že není v právu a že základ muslimské říše podkopává.

HEDŽÁZSKÝ STÁT

Koncem prvního tisíciletí po Kr. ústřední moc islámské říše zosobněná v chalífovi, skoro úplně upadla a správcové některých provincií a velitelé vojska si založili anebo zakládali samostatné státy. Jejich příkladu následovali též náčelníci některých rodů potomků Muhammadových a zřídili v Hedžázu svéprávný státeček, jenž byl od století třináctého podřízen rodu Ketáde, bydlícímu v Mekce. Všichni potomci Muhammadovi měli a mají v Hedžázu čestný název šeríf a jejich hlava, náčelník rodu Ketáde a tudíž pán státečku hedžázského, se jmenuje velký šeríf, nebo jak mu říkají kočovníci na něm závislí a usedlíci některých menších oas: náš pán, *sajjedna*.

Hranice státečku hedžázského nebyly nikdy přesně vymezeny, poněvadž nebylo spolehu ani na kmeny kočovníků ani na obyvatele vzdálenějších osad, ba ani na členy rodu Ketáde; avšak velký šeríf se snažil, aby udržel ve své moci přístavy Rábeg a Džedda, aby mohli z prvního poutníci chodit do Medíny a z druhého do Mekky, jakož i osadu Tájef, do níž se uchýloval za parných dnů letních. Nebylo snadné zajistiti spojení Mekky a Medíny s přístavy a Tájefem, poněvadž kočovníci velkého šerífa poslouchali, jen když si je koupil anebo je koupenou pomocí jiných aspoň na čas pokořil. Daně neplatil nikdo, ale všichni se snažili, aby z poutníků hodně vytěžili.

Žádný chalífa a žádný mocnější sousední vládce neuznal hedžázského státečku, ale také se nikdo nepokusil jej právně nebo vojensky zničit. Jak chalífové, tak mocnější vládcové islámští byli rádi, když byla jejich jména při slavnostních modlitbách v Mekce připomínána. Až do 1258, do zániku říše abbásové, byl připomínán chalífa na místě prvého, kdežto později ustoupil nejmocnějšímu vládcovi světskému nebo sultánu, který obě svatá města chránil a zásoboval. Tímto vládcem či sultánem byl až do 1517 vládce egyptský. On vykonával skutečný protektorát nad Hedžázem a živil značnou část jeho obyvatelstva. Žádný ze sultánů egyptských se nestaral o neustávající vnitřní hádky a půtky hedžázské; jen když byl ten neb onen velký šeríf ve velké bídě, byla mu poslána z Egypta větší nebo menší četa na pomoc.

TURCI V HEDŽÁZU

Nástupcem vládců egyptských se stal 1517 turecký sultán Selím I., čímž současně začal býti i ochráncem svatých měst, nebo jak se sám nazýval, sluhou obou svatých měst Mekky a Medíny, kam poslal tureckou posádku. Jméno vládce tureckého bylo připomínáno na prvním místě s počátku jako ochránce, později i jako chalífy.

Za úpadku říše turecké ve století osmnáctém soupeřili v Hedžázu turečtí pašové z Káhiry, Damašku a Bagdádu, ucházejíce se o největší vliv v Mekce a v Medíně, aby si zajistili nejlepší chválu muslimských poutníků. Z této žárlivosti těžil rod velkého šerífa, neboť mohl svou přízeň přiklonovati k tomu, kdo nejvíce nabízel.

Koncem století osmnáctého ohrožovali velkého šerífa Uahábovci, kteří se začátkem století devatenáctého skutečně zmocnili jak Mekky tak Medíny, ba i přístavů Džedda a Rábeg. Velký šeríf Gáleb Hajdar (1788—1813) opravdového odporu klásti nemohl, poněvadž měli Uahábovci přechetné stoupence nejen mezi kočovníky, nýbrž i mezi usedlíky jeho státečku a poněvadž nebylo naděje na pomoc z Ca-

řihradu. Teprve v září 1811 vyslal Mehmed Ali, správce Egypta, na popud nebo aspoň se souhlasem tureckého sultána a chalífy svá vojska do Hedžázu, která 1813 Uahhábovce vypudila a tam bezmála až do 1842 zůstala. Po jejich odchodu se snažil turecký sultán, jenž měl od 1842 v Džeddě svého uáliho či zemského správce, zesílit svou moc v Hedžázu a proměnit ji v obyčejnou provincii, uiláje, což se mu 1869 skutečně podařilo. Velice mu pomáhala nevraživost mezi jednotlivými větvemi rodu Ketáde. Až do 1827 měli veškeru moc v rukou příslušníci větve Diui Zejd, kteří působili egyptské vládě značné obtíže. Chtěje si od nich pomoci, vymohl Mehmed Ali, že byl 1827 od sultána za velkého šerífa potvrzen Muhammad eben Aun pocházející z čeledi Abádile, tedy z příbuzenstva Ketáde, ale z větve nové, která si říkala Diui Aun. Od té doby trvaly vnitřní rozmíšky mezi členy Diui Zejd, již chtěli svůj vliv zachovati, a Diui Aun, již se snažili svůj vliv upevnit a rozšířit. Sultán mohl velkého šerífa vybírat jak z těchto, tak z oněch a požadovati od svého vyvoleného aspoň věrnost, když ne poslušnost.

Velcí šerífové byli nadále ve svém úřadě potvrzováni, avšak turecký uáli (zemský správce) s tureckým vojskem zasahoval do věcí správních a politických; jednotliví členové větví Diui Zejd a Diui Aun byli odváděni do Cařihradu jednak jako rukojmí, jednak aby ubylo velkému šerífovi nepřátel. Značně vynikl velký šeríf Aun ar-Rafík z Diui Aun (1882 až 1905). Sultán a chalífa Abdalhamíd II. mu důvěřoval a on mu za to pomáhal šířit mezi poutníky myšlenku všeislámskou a tím prohlubovati význam chalífátu. S účinnou pomocí Aunovou budoval Abdalhamíd II. železnici z Damasku do Hedžázu, aby usnadnil návštěvu poutních míst a zabezpečil turecký vliv, jenž byl od začátku století dvacátého po celé Arabii vážně ohrožován. Železnice dospěla koncem srpna 1908 až do Medíny hlavně přičiněním velkého šerífa Aliho, syna Abdalláhova a vnuka Aunova, jemuž za to byl Abdalhamíd velice nakloněn. Když se dostali

Mladoturci k moci, nezbylo Alimu než utéci do Káhiry, načež byl nahrazen 18. října 1908 Husejnem, synovcem Aunovým.

Husejn, syn Aliho, z Diui Aun se narodil v Mekce snad 1856. Do Cařihradu byl dovezen 1881 a tam zůstal až do podzimku 1908. Kdežto ostatní členové jeho rodu vyhledávali přízně Abdalhamídovy, spolčoval se Husejn s Mladoturky a byl proto jako jejich oddaný a věrný stoupenec poslán jako velký šeríf do Mekky. S ním odešli z Cařihradu i jeho čtyři synové, Ali (narozený 1878), Abdalláh (1882), Fejsal (1885) a Zejd (1897).

VELKÁ BRITANIE A HEDŽÁZ ZA VÁLKY SVĚTOVÉ

Mladoturci se zmýlili v Husejnovi, jako se zmýlili v mnohých jiných svých zdánlivých stoupencích. Husejn jen s nechtí jim pomáhal v severním Asíru proti Idrísimu. Staral se o sebe a svou vlastní rodinu, vyhledáváje přátele jak v Arabii tak jinde nejen na úkor turecké říše, nýbrž i chalífátu, ba i arabského národa. Prodělal v Cařihradě školu, ve které se naučil přetvářce, která se stala základní vlastností jeho povahy. Již 1912 vyjednával s lordem Kitchenerem a na jaře 1914 navštívil jeho syn Abdalláh britskou residenci v Káhiře, dožaduje se britské pomoci pro samosprávu Hedžázu. Husejn se chtěl státí emírem Hedžázu. Podle jména měl býti závislý na chalífovi, ale oddělený od turecké říše. Jak se dalo Turecko do války, dostal od britské vlády písemné ujištění, že bude nezávislost jeho rodu uznána, přidá-li se k Dohodě a vyzve k účasti i ostatní Araby poddané Turecku. Jeho syn Fejsal ujišťoval jeho jménem sultána a chalífu v Cařihradě, že bude ze všech sil podporovati vyhlášenou svatou válku proti nevěřícím; v Jerusalemě v mešitě Omarově položiv svou pravici na posvátné skalisko, přísahal, že on, jeho otec a celá jeho rodina vycedí poslední kapku krve na ochranu chalífy a svaté věci islámské; v Syrii slíboval Džemalu pašovi mno-

ho tisíc dobrovolníků z Hedžázu k jeho boji proti Angličanům — a přece mezitím už Husejn chystal spojeneckou smlouvu s Velkou Británií. Není pochyby, že k tomu byl nucen částečně i hospodářskou bídou, poněvadž Turecko potřebných potravin a zásob po pevnině neposílalo a dovoz po moři mohl býti každou chvíli zastaven. Je jisto, že právě utrpení velkého šerífa Husejna a veškerého obyvatelstva by bylo vzpružilo odpor celého islámského světa proti vyhlazovací politice cizinců. Leč ani Husejn, ani kdo jiný z členů jeho rodiny se nenaučili utrpení. Chtěli vytěžiti z války co nejvíce napřed pro sebe a potom snad i pro Araby, ale nikoliv pro islámský svět. To bylo známo v Londýně a lord Curzon vyzval sira Henry MacMahona, britského vysokého komisaře v Káhiře, aby nabádal velkého šerífa Husejna ke vzpouře proti Turecku.

Začátek učinili britští letcové, kteří koncem června 1915 rozhazovali nad Džeddou výzvu, aby Arabové svrhli jho cizinců tureckých a přidali se k Angličanům, kteří k nim chovají největší přátelství. V červenci 1915 nabídl Husejn vojenskou pomoc s podmínkou, že bude uznána nezávislost Arabů až po Mersinu a Taurus či po 37° s. š. na severu, po hranice perské na severovýchodě, po Perský záliv a Indický oceán na jihovýchodě a na jihu a po Rudé a Středozemní moře na západě. Sir Henry MacMahon mu 30. srpna 1915 odpověděl, že Velká Británie je ochotna osvoboditi celý arabský národ a podporovati obnovu arabského chalífátu; chalífou že se má státi přímý potomek Korejšovců, z nichž pocházel Muhammad sám. O hranicích nezávislého arabského státu že by se mohlo jednati později. Husejn žádal dopisem dodaným Foreign Office 18. října, aby se o hranicích arabského státu jednalo hned.

Na rozkaz vlády londýnské, podal MacMahon 24. října 1915 Husejnovi návrh smlouvy, podle které mělo býti vyloučeno z hranic budoucího arabského státu území ležící na západ od správních krajů Damašek, Homs, Hama a Haleb,

jakož i okolí Mersiny a Alexandretty a zdůrazněno, že zůstanou v platnosti smlouvy, které Anglie uzavřela s jednotlivými arabskými náčelníky. S těmito výhradami že Velká Britanie uznává a chce podporovati nezávislost Arabů v území, které Husejn prvotně navrhl. V doprovodu MacMahon poznamenal, že nelze na to mysliti, aby Francouzi obsadili Damašek, Homs a Hamu, poněvadž by se jim jistě postavili na odpor Arabové.

Listem, psaným v osadě Umm al-Kura 5. listopadu 1915, projevil Husejn svůj souhlas s výlukou Mersiny a Adany, nikoliv však s výlukou pobřeží syrského, obzvláště Bejrútu. Sir Henry MacMahon 13. prosince potvrdil, že Husejn uznal výluku Mersiny a Adany a naléhal, aby nečinil dalších potíží a zasáhl, pokud je čas. Husejn uposlechl a ve svém listě z 1. ledna 1916 výslovně prohlásil, že nechtěje rušiti dohody francouzsko-britské, nebude se po dobu války dožadovati Libanonu a Bejrútu, ale že to učiní, jakmile se válka skončí. MacMahon mu poděkoval 30. ledna 1916 poznamenav, že Velká Britanie chce zachovati své přátelství Francii i po válce.

Husejn shrnul výsledky dosavadního jednání v návrh smlouvy, v níž by Velká Britanie zaručila zevní i vnitřní nezávislost arabského státu, ochranu hranic, pomoc proti jakémukoliv vzpouře, vojenskou výzbroj potřebnou k válce a spolu závazně slíbila, že nenapadne žádného syrského přístavu a nedá se do války v Syrii nebo Kylikii. MacMahon listem z 10. dubna 1916 oznámil, že vláda Velké Britanie s návrhem smlouvy souhlasí, o některých maličkostech že se dohodne s Husejnem později. Zdá se, že lord Allenby, nástupce MacMahonův, dal některým synům Husejnovým ústně různé sliby, jen aby je při Dohodě udržel.

Podle návrhu smlouvy projevila Velká Britanie souhlas s nezávislým arabským státem, utvořeným z bývalých arabských provincií tureckých mimo Aden, syrské pobřeží, Alexandrettu a Mersinu. K tomuto státu měla tudíž náležeti celá

Palestina, střední a východní Syrie, jakož i Mesopotamie či Irák a z velkého dílu Arabie. Jen v okolí města Basry si vymínila Velká Britanie větší práva než ostatní národové a to pro své tamní hospodářské zájmy.

Ve druhé polovici května 1916 odjel Fejsal po železnici ze Syrie se 4.000 ručnic, náboji a 10.000 zlatých liber do Medíny a odtud spěchal k svému otci, aby najímal dobrovolníky na pomoc chalífovi. Sotva se Husejn dověděl, že je Fejsal v bezpečí, dal znamení ke vzpouře. Došlo k ní v Mekce a v Džeddě s 28. na 29. května 1916 a Husejn vyhlásil nezávislost Hedžázu 5. června 1916. Všichni obyvatelé nebyli s jeho počínáním spokojeni a obviňovali ho, že příliš důvěřuje Angličanům, největším odpůrcům islámu, proti čemuž se Husejn ozval 25. června zvláštním prohlášením, ve kterém se podepisuje šeríf Mekky a její emír. Teprve 16. listopadu se dal vyhlásiti za krále Arabů a nazýval se úředně: šeríf posvátné Mekky a král zemí arabských. Velmoci neuznaly titulu krále zemí arabských, nýbrž mu říkaly král Hedžázu.

Vzpoura Husejnova byla odsuzována nejen v Arabii, nýbrž i v jiných zemích muslimských, zvláště v Indii, kde zástupcové všech muslimů 27. června 1916 prohlásili arabské vzbouřence s jejich hlavou šerífem Husejnem a jejich podporovateli za nepřátele islámu. Tento projev muslimů indických a četné jiné, které následovaly, způsobily Velké Británii mnoho potíží, jež byly ještě zvětšovány jak Husejnem, tak jeho syny. Husejn prý 1916 řekl: „Spíše než muslimem, jsem Arabem,“ kterýžto výrok považovali muslimové indiští za první krok ke zradě islámu. Oni hlásali a hlásají jednotu celého muslimského světa, s nimi souhlasili muslimové malajští, turečtí a egyptští, kdežto Husejn vnesl do islámu národnost, chtěje bez ohledu na zájmy celé obce muslimské, ba bez ohledu na zájmy celého světa arabského vybudovati z arabských provincií tureckých stát, ve kterém měl vládnouti on se svou rodinou pod ochranou britskou. Tato myšlenka mu byla vštípena různými politiky anglickými,

kterí neznajíce duše Orientu muslimského, nechápali ani duše Orientu arabského a snažili se s hmotnou pomocí dáti novým směrem nejen politice britské, nýbrž politice celého muslimského světa. Po jejich názoru měl vládce hedžázský dozíratí na celou Arabii a býti chráněn na severu francouzskými vojáky v Syrii, na východě anglickými v Mesopotamii a na západě a jihu britskými obrněnci námořními. Jenže Britanie závazně slíbila, že bude podporovati vládu hedžázskou, i kdyby jí nastaly potíže vnitřní nebo kdyby se jí vzepřel některý arabský emír a to potud, pokud nebude každá potíž a každá vzpoura překonána. Z toho je patrné, že Husejn uznal britský protektorát nad Hedžázem, tedy nad oběma svatými městy Mekkou a Medínou, čímž se dopustil v očích upřímných muslimů největší zrahy na svaté věci islámské.

Ani jeden z význačných náčelníků poloostrova Arabského se k Husejnovi nepřidal. Opíral se o námezdníky a zajaté turecké vojáky, které mu Dohoda poslala. Jeho synové Ali a Abdalláh je vedli proti Medíně, které se však nezmocnili. Ani Fejsal, třetí syn Husejnův, jenž spolu s colonelem Thomasem Edwardem Lawrencem velel četám tvořícím pravé křídlo britské armády postupující proti Palestině, se nemohl chlubití větším úspěchem. Námezdné čtyry nedržela pohromadě láska k arabské vlasti, nýbrž britské zlato a strach, aby nebyly zařaděny do pracovních sborů. Na vlastní půdu arabskou nevčkročili za války světové ani Fejsal, ani Lawrence. Jejich válečné počiny se omezovaly na boření Hedžázské železnice. Přitom jim vydatně pomáhal Aude abu Tájah, náčelník menší skupiny kmene Huétát, jenž byl od let na štíru s vládou tureckou a rád použil příležitosti, aby se jí mstil. Větší polovice Huétátů zůstala věrna tureckému sultánu a chalífovi. Ale ani Audemu se nepodařilo přerušiti železniční spojení Damašku s Medínou. Způsobené škody byly napravovány a vlaky jezdily až do října 1918, kdežto Medína se vzdala teprve začátkem 1919 a to nikoliv Husejnovi, nýbrž Dohodě.

VELKÁ BRITANIE A POŽADAVKY HUSEJNOVY PO VÁLCE SVĚTOVÉ

Husejn dostal od Velké Britanie přes £ 6,000.000 na penězích a od ní a jejích spojenců přehojné zásoby zbraní, nábojů, šatstva a potravin, léků jakož i automobily. Za války světové pro věc Dohody mnoho nevykonal. Chtěje po válce utlumit výtky muslimského světa, vzpíral se na oko slibu Balfourovu o národní domovině židovské v Palestině z 2. listopadu 1917 a postupu francouzskému v Syrii obviňuje Dohodu, že ho oklamala.

Velká Britanie se snažila dodržeti své závazné sliby z 1916. Jejím přičiněním se dostal Hedžáz mezi státy, které Společnost národů založily, ačkoliv nebyl ohraničen, neměl ani vlády, ani správy. Velká Britanie to byla, která prohlásila Husejnova syna Fejsala 22. srpna 1921 králem v Iráku a druhého jeho syna Abdalláha 23. března 1923 emírem v Zajordání, ale Husejn se nedal upokojiti. Jeho zástupce připomínal za vyjednávání o mírové smlouvě s Tureckem v Lausanne lordu Curzonovi jeho sliby z 1915 a 1916 žádaje, aby byly konečně splněny. Na rozkaz lorda Curzona byla v dubnu 1923 načrtnuta nová smlouva, kterou měl král Husejn podepsati. Byl by jistě vyhověl, kdyby se nebyl obával odporu arabského obyvatelstva.

Podle článku 2. této smlouvy vláda Velké Britanie uznává a podporuje nezávislost Arabů v Iráku a Zajordání, jakož i v různých státech poloostrova arabského vyjma Adenu. V Palestině nebude podniknuto nic, co by bylo na úkor občanským a náboženským právům muslimské obce. Kdyby vlády některých nebo všech zmíněných území chtěly utvořit celní spolek nebo se seskupiti v nějakou konfederaci, vláda Jeho britského Veličenstva k tomu podle možnosti přispěje. Král Husejn souhlasí se zvláštním postavením vlády britské v Iráku, Zajordání a Palestině a bude jí pomáhati podle možnosti, aby tam své závazky splnila. Podle jiných článků

má míti hedžázský král svého zástupce v Londýně a Velká Britanie v Džeddě. Anglie i Hedžáz mají chrániti muslimských poutníků. — Tato smlouva byla nepatrným zbytkem z velkého návrhu Husejnova přijatého od Velké Britanie 1916. Jeho moc měla býti omezena na vlastní Hedžáz, po něvadž neměl práva přímo zasahovati ani do Iráku, ani do Zajordání, ačkoliv tam vládli jeho synové. Syrii ztratil celou a Palestinu rovněž; Palestina mu působila obtíže největší. Obyvatelé Iráku se o něho nestarali, ba na něho úplně zapomněli, a obyvatelé Syrie z velké části uznali, že by bylo jejich záhubou, kdyby měli poslouchati vládce sídlícího v zaostalé Mekce. Přidrželi se ho jedině obyvatelé Palestiny domnívající se, že vymůže zrušení slibu Balfourova, jak je byl několikráte ubezpečil.

Aby své poslední stoupence neztratil a na londýnské vládě přece jen větší ústupky vynutil, nepodepsal Husejn smlouvy a poslal svého zástupce do Londýna, aby dále vyjednával. Za svého pobytu v Zajordání od ledna do března 1924 ujišťoval Husejn Araby palestinské, že se celou mocí zasadí, aby vymohl zrušení slibu Balfourova a že se vzdá raději svého místa, kdyby se mu to nezdařilo. Členy sionské deputace palestinské ubezpečoval láskou a úctou arabského světa; tvrdil, že jsou velice blízcí Arabům a muslimům; nabízel jim pohostinství, ale ani slovem se nezmínil o jejich postavení v Palestině. Podle jiných prohlášení si přál, aby byla Palestina úplně nezávislá, náležela Arabům a měla arabskou vládu. Souhlasil, aby tam měli židé svou domovinu, aby se účastnili hospodářského života, ale musí prý býti podřízeni vládě arabské a smí se jich tam stěhovati jenom tolik, kolik vláda dovolí, aby nebyly poškozeny zájmy Arabů. Vláda palestinská že jim zaručí práva jako ostatním menšinám.

Vysoký komisař palestinský sir Herbert Samuel oznámil Husejnovy nabídky a přání do Londýna, kde byl návrh smlouvy opět v mnohých jednotlivostech pozměněn, úplná nezávislost jeho vlády byla uznána a konfederace arabských

zemí pod jeho svrchovaností přesněji vyznačena. Mimo to pojednáno o Palestině způsobem, který by se mohl zamlouvat všem. Ale ani se smlouvou takto upravenou král Husejn nebyl spokojen a nechtěl ji podepsati. Nemohl to učiniti, poněvadž se za svého pobytu v Zajordání výkonnému výboru strany muslimsko-křesťanské zavázal, že se přičiní o zrušení slibu Balfourova, že odmítne britský mandát nad Palestinou a vymůže Palestině úplnou nezávislost ve svazku arabské federace, kdežto podle náčrtku smlouvy znova jemu poslané se nemělo v ústavě palestinské nic měniti.

Smlouvu, kterou král Husejn podepsati nechtěl, by byl jeho syn a nástupce Ali začátkem října 1924 rád přijal, poněvadž se v ní britská vláda zavázala, že se přátelsky přičiní, aby rozmlísky mezi Hedžázem a Nedždem byly upraveny, ale již bylo pozdě. Marně naléhal jeho zástupce na Foreign Office, marně ukazoval prohlášení Aliho, že smlouvu přijímá; nyní to bylo Foreign Office, které smlouvu zamítlo, nechtějíc převzítí závazku k vládci nemajícímu moci, aby splnil, co slibuje.

Málo bylo v arabských zemích lidí, kteří by nebyli o upřímnosti Husejna a jeho hášimské vlády pochybovali. Výkonný výbor strany muslimsko-křesťanské v Palestině dal svou nedůvěru několikráte veřejně najevo a Husejn sám nedůvěru podporoval tvrdě jedněm, co popíral druhým. Obecná nenávisť k němu je obzvláště patrna z otevřeného listu společnosti Rúh al-Islám a Džamijjet al-Arabijje k anglickému lidu a britské vládě, jenž končí: „My nemůžeme uznati nynější vlády v Hedžázu, neboť kdo ji řídí, je se svou celou rodinou zjevným nepřítelem islámu a kamenem úrazu pro každého věřícího. Je to námezdný sluha cizinců, kteří chtějí opanovati Hedžáz.“

KRÁL HUSEJN V HEDŽÁZU

Ani v Hedžázu se nedodělal Husejn velkých úspěchů, ačkoliv se všemožně přičiňoval, aby zavedl aspoň nějaký po-

řádek a upravil cestu hospodářskému rozkvětu. Chtěje si porýdit vojsko a nedůvěřuje svým vlastním krajanům, jako oni nedůvěřovali jemu, nutil chudobné poutníky, aby se stali vojáky. Od Angličanů a Italů koupil několik letadel, najal si letce z vysloužilých muslimských vojáků různých států evropských a zřídil u Džeddy letecké stanoviště. Ale letadla byla zanedbána, letci odešli. U Mekky si vybudoval dokonalejší stanici pro jiskrovou telegrafii, leč obyvatelé z ní neměli prospěchu. Více užítka slibovaly jeho snahy položit aspoň první základy obchodního loďstva. Již na jaře 1922 koupil dvě lodi, které měly konat pobřežní službu a vozit poutníky z Džeddy nebo Janbo a Rábegu do Akaby. Odtud měli být po automobilech dopravováni do Maánu. Udělil muslimské společnosti, za kterou se skrývali peněžníci angličtí, výsadu na patnáct let, aby řídila dopravu poutníků z Maánu do Akaby, z přístavu Uedžh do Medíny a přístavu Džeddy do Mekky. Jeho přičiněním byla železnice z Ammánu do Medíny konečně aspoň potud opravena, že po ní mohly jezdit vlaky, třebaš velmi zvolna a ve velkých přestávkách.

Král Husejn byl přesvědčen, že je svrchovaným pánem nejen nad Hedžázem, nýbrž i nad Zajordániím a Irákem a že jím musí být i nad Palestinou, Syrií a celou Arabií. Toto své přesvědčení vyjadřoval výrazem „vláda hášimská“, kterýžto název na jeho výslovné přání přijala i vláda londýnská do náčrtku smlouvy. Pravou jeho rukou byl šejch Ahmad as-Sakkáf, přednosta kabinetní kanceláře, a šejch Fauád al-Chatíb, prvotně redaktor úředního listu Husejnova al-Kibla, později ministr věcí zahraničních. Oba však byli pouhými nástroji Husejnovými, jenž řídil nejenom celou politiku, správu a soudnictví, ale sám psal ostré články do svého vlastního listu. Cizí poutníky neměl rád, ba obával se jich, obzvláště když pořádali politické projevy, které nebyly v souhlasu s jeho zájmy.

HUSEJN I. A CHALIFÁT

Z listu sira Henry MacMahona z 30. srpna 1915 vysvítá ochota vlády britské dopomoci Husejnovi k chalifátu. Občané hedžázští byli 16. listopadu 1916 povinni složit přísahu věrnosti Husejnovi jako svému králi a pánu světskému, jakož i nejvyšší hlavě církevní, pokud svět islámský nerozhodne o novém chalífovi. Z toho je patrné, že již tehdy Husejn toužil po chalifátu. Vládní list al-Kibla uveřejnil 4. února 1917 zákaz Husejnův připomínati chalífu při slavnostních modlitbách pro ukrutnosti, jaké Turci s jeho souhlasem páchají. Že to neučinil již dříve, vysvětluje jednak vážností, jakou choval k předchůdcům nynějšího sultána tureckého, jakož i nadějí, že se přece snad postaví proti Mladoturkům.

Když byl sultán a chalífa Mehmed Uahídaddín na britské válečné lodi odvezen 17. listopadu 1922 na Maltu, přijal ho Husejn v lednu 1923 zajisté se souhlasem Velké Británie pohostinsku v Hedžázu. Domníval se patrně, že islámský svět zůstane sesazenému sultánu a chalífovi věren a že se s ním, Husejnem, smíří jako s jeho ochráncem a snad i možným nástupcem. Avšak obec muslimská nechtěla Mehmedu odpustiti, že hledal ochranu na lodi nevěřících a přiklonila se k novému chalífovi Abdalmedžídovi; Husejn poznal, že se zmýlil, a byl rád, že jeho host po několika měsících z Hedžázu odjel.

Husejnova touha po hodnosti chalífy rostla, když Velké národní shromáždění v Ankaře omezilo moc chalifátu, připravujíc jeho zrušení. Nešetřil peněz, jen aby sebral hojně stoupenců své myšlenky mezi poutníky, kteří by šířili v islámském světě přesvědčení, že by byl on, ochránce Mekky a Medíny a příbuzný prorokův, nejlepším jeho nástupcem. Potřebuje přímého styku se svými nejvěrnějšími přívrženci v Palestině a zčásti i v Syrii a Iráku, rozhodl se koncem 1923, že si zajede na delší dobu do své provincie zajordánské k svému synu Abdalláhovi. Přijel tam 14. ledna 1924. Krátce před tím uveřejnil aš-Šerk al-Arabi, úřední list vlády

zajordánské, v čísle 32. dva články, v nichž bylo obyvatelstvo vyzýváno, aby uvítalo krále Husejna jako chalífu a přisahal mu věrnost jako takovému. Husejn sice říkal, že se o chalifát ucházeti nechce, ale veřejně tvrdil, že dnešní islám nemá chalífy, poněvadž Abdalmedžíd, zvolený od Velkého národního shromáždění chalífou býti nemohl, nemaje předepsaných vlastností, a soukromě vyjednával s čelnými muži Palestiny, Syrie, Iráku, ba i Egypta, aby byl uznán chalífou. Jedni navrhovali, aby mu muslimové složili přísahu na knihu Alláhovu a podání prorokovo, druzí, aby mu slíbili věrnost, ale s podmínkou, že vymůže, aby byla Palestina úplně svobodná a dostala vládu, jaké si přeje většina jejího obyvatelstva. Třetí vyzývali, aby se hold odložil, pokud nerozhodnou zástupcové na obecném sjezdu muslimském. Většinou hlasů byl přijat návrh druhý a král Husejn uznán 12. března v Šúne v Zajordání chalífou muslimského světa.

Rozvážní mužové v Palestině nesouhlasili s ukvapeným postupem výkonného výboru strany muslimsko-křesťanské tvrdíce, že Palestina nesmí jednati bez souhlasu muslimů egyptských, indických a jiných a jejich odpor se vzdmáhal, když se čelní mužové muslimské obce usnesli 25. března 1924, že se má konati v Káhiře v dubnu budoucího roku muslimský sněm, na němž se bude rokovati o chalifátu. Proto také jerusalemský mufti (hlava vykladačů zákona) a Nejvyšší muslimská rada palestinská začátkem dubna prohlásili, že nemohou uznati chalifátu Husejnova, poněvadž se chtějí účastniti jednání muslimského sjezdu v Káhiře. Muslimové egyptští se vyslovili proti Husejnovi jednak pro jeho povahu, jednak že je chráněncem křesťanského státu. Na jeho původ z Korejšovců že nedbají; nikde prý není zákonem muslimským stanoveno, že by směl býti chalífou pouze potomek Korejšovců, poněvadž se prorok Muhammad nepostaral ani o volbu svého vlastního zetě, ponechav svobodnou volbu muslimské obci.

Muslimové indiští, sdružení ve společnosti Ochránců chalífátu po poradách konaných v Kalkutě od 19. do 21. března vydali prohlášení, v němž vyslovují lítost nad ukvapeným jednáním některých muslimů palestinských, kteří složili přísahu věrnosti šerífu Husejnovi jako chalífovi, a prosí všechny muslimy arabské vůbec a palestinské zvláště, aby dbali při svém jednání potřeb celého muslimského světa. Zástupcové muslimů indických 25. června 1924 znova ostře odmítli Husejna pravíce, že nezasluhuje hodnosti chalífy. Je prý sice pravda, že má Mekku a Medínu a že pochází z Korejšovců, ale Korejšovcům nepřísluší žádná svatost, poněvadž byli největšími odpůrci prorokovými a žádný muslim se nebude dovolávati chalífy určité národnosti, nechce-li býti v rozporu s duchem islámu, jenž učí, že jsou si muslimové tak rovni jako jednotlivé zuby hřebenu. Sám umírněný emír Ali, jeden z předních hlasatelů obrody islámu v Anglii a Indii, považoval počínání Husejnovo za předčasné a hadži Chowdhura Mohammed Ismail Khan pravil v srpnu v Jerusalemě, že muslimové indiští jsou všichni proti Husejnovi, ba proti celému jeho rodu a chtějí, aby byl chalífa zvolen od zástupců všech muslimů. Členové výboru vyslaného z Palestiny do Indie, aby konali sbírky na obnovu jerusalemské mešity Aksa, se sami přesvědčili, jak jim uškodilo, že muslimové palestinští uznali Husejna, třebaš podmínečně, za chalífu. Často jim to bylo vytýkáno, a mnozí jim proto odpírali dary vůbec nebo je aspoň zmenšovali.

Husejn odjel jako chalífa ze Zajordání 20. března 1924 do Mekky. Hned si zřídil ze svých věrných, jakož i chudobných poutníků, dlících po delší dobu v Mekce, velkou muslimskou radu, s níž chtěl jednati o potřebách celého muslimského světa. Ale ani jeho nová hodnost, ani tato prodejná rada nebyly s to, aby ho uchránily od záhuby, kterou si svým lstivým a krutým počínáním sám připravoval. Přátel mu ubývalo, nepřátel přibývalo.

HUSEJN I. A JINÉ STÁTY

Koncem 1921 vypravil Husejn poselstvo k imámu Jahjovi do Sanaa, aby uzavřelo smlouvu přátelskou, leč vrátilo se začátkem února 1922 s nepořízenou. V srpnu 1923 dal Husejn na vlastní útraty poutníky a státní příslušníky imáma Jahji přepadené a vyloupené v severním Asíru dopravit z Džeddy do Hodejdy, jen aby si Jahju naklonil, ale Jahja se přidružil k jeho odpůrci Eben Saúdovi, s nímž uzavřel spojeneckou smlouvu namířenou proti Husejnovi.

Husejn tvrdil sice, že je přítelem Dohody, avšak spoléhal jedině na Velkou Britanii. Francie k němu vypravila v říjnu 1916 zvláštní poselstvo, zakoupila v Mekce několik domů pro své muslimské poddané, když by tam putovali a poslala mu i později za války různé dary, ale Husejn jí od konce 1918, kdy nechtěla dovoliti, aby se jeho syn Fejsal v Syrii trvale usadil, nenáviděl více než Turecka. S Tureckem dospěl jeho zástupce v Lausanne k jakési domluvě, s Francií nikoliv. V létě 1924 jednal bohatý egyptský křesťan Lutfalláh, jemuž Husejn udělil hodnost emíra či knížete, jeho jménem s vládou sovětskou, která ustanovila v Mekce svým politickým zástupcem sajjeda Hákima, kdežto Lutfalláh s velkou družinou přibyl jako diplomatický zástupce Husejnův do Moskvy.

S vládou egyptskou a s národem egyptským vůbec se Husejn nemohl nikterak dorozuměti. Egyptané nezapomněli, že vykonávali po mnoho století protektorát nad Hedžázem, že dodávali tamějšímu obyvatelstvu nejvíce potravin a darů, i hněvali se na Husejna, že souhlasí, aby si Angličané přisvojili práva, která ve skutečnosti náležela jim. Husejn jim nedůvěřoval. Uznával, že potřebuje jejich pomoci hmotné, ba i mravní, avšak obával se, aby se nedostal pod jejich nadvládu, proto se snažil vymýtit kdejaký zvyk, připomínající bývalou závislost jeho předků na Egyptu. Jedním z takových zvyků byla povinnost velkého šerífa uvítati ozdobná nosítka mahmal, která vládce egyptský každého roku s čet-

nými dary do Mekky posílal. Tato nosítka znázorňovala ona, v nichž jindy vládcové egyptští sami do Mekky jezdili, při čemž byl každý velký šeríf povinen je uvítati a tím dáti najevo, že uznává jejich nadvládu a svrchovanost. Husejn mahmal posílaný po válce světové nevítal, přece však konal úřední návštěvu emíru egyptských poutníků. Poutníci, obzvláště ze vzdálených krajů islámského světa, vidouce nádherný průvod, obklopující egyptský mahmal a slyšíce, že král Husejn koná úřední návštěvu emíru tohoto průvodu, se domnívali, že je egyptský vládce muslimský mocnější nežli Husejn a že Husejn potřebuje jeho pomoci a že svrchovanost Egypta uznává. Tyto domněnky poutníky veřejně přetřásané byly Husejnovi proti mysli, proto si umínil, že dá 1923 egyptskému průvodu přede všemi ostatními poutníky najevo, že on je v Hedžázu jediným a nejvyšším pánem, i počínal si tak urputně a umíněně, že se všichni egyptští úředníci s mahmalem z Džeddy vrátili, aniž by byli navštívili Mekku nebo Medínu. Z toho vznikl velký spor mezi vládou egyptskou a hedžázskou, při čemž egyptské listy skoro bez výjimky ostře, někdy až hrubě dorážely na krále Husejna. Ani Husejn, ani vláda egyptská se ve svých úředních projevech nezmínili o vlastní podstatě sporu spokojující se pouze stížnostmi podružnými. Husejn nechtěje ztratiti příjmu z dobročinných nadací v Egyptě a bohatých darů dovážených s mahmalem částečně povolil a 1924 mohl egyptský mahmal přijíti až do Mekky. Král Husejn Egyptany neuvítal a neopětoval návštěvy egyptského emíra poutnického, ačkoliv egyptská vláda projevila souhlas, aby on krále hedžázského napřed navštívil. Na posvátném koberci kisua, který každoročně vládce egyptský posílal, aby jím byla zastřena kaaba, bylo vetkáno jméno Fuáda, krále egyptského. To dal Husejn vypárat, jen aby se cizí poutníci nedomnívali, že má egyptský král nějaké význačné právo při posvátné kaabě.

NESPOKOJENOST S HUSEJNEM I.

Za celou dobu svého panování nebyl Husejn s to, aby zavedl pořádek v Hedžázu. Obě posvátná města Mekka a Medína trpěla ustavičnými rozbroji, proto se mnozí usedlíci, obzvláště kdož nesouhlasili s jeho počiny anebo o kterých se domníval, že s ním nesouhlasí, stěhovali jednak k Eben Saúдови, jednak do Indie. Medína měla na začátku války světové na 50.000 obyvatel, kdežto Mr. Charles R. Crane, jenž v únoru 1923 pobyl v Janbo, přístavu medínském, udal, že v Medíně není ani 6.000 lidí. Z Mekky a ostatních částí bylo vypuzeno mnoho čelných domorodců a příbuzných Husejnových, jakmile dali neopatrně najevo, že některý jeho počin neschvalují. Provinění, která nelze přesně zařaditi ani mezi náboženská ani mezi světská, dal Husejn trestati useknutím nohy nebo ruky.

Nejvíce trpěli od Husejna a jeho vlády poutníci. Od samého začátku vydával nařízení za nařízením, jen aby z každého poutníka co nejvíce získal. Zvýšil nájemné z dopravních zvířat, ceny potravin, noclehu, vody, doprovodu, ochrany a mimo to uvalil na každého poutníka zvláštní daň, ze které měli býti placeni okolní kmenové a hrazeny útraty s udržováním posvátných míst. Tím se výlohy poutníků až zdesateronásobnily — a bylo třeba platiti všechny zlatem, nikoliv papírem — a přece se měli poutníci za něho hůře než před ním. Mnoho jich umíralo žízní, do Medíny se buď nedostali nebo byli při návratu vyloupeni a aby si nestěžovali, hrozili jim úředníci trestem, nepodepíší-li před odchodem z Džeddy prohlášení, ve kterém Husejna a jeho vládu do nebe vychvalují.

HUSEJN I. A EBEN SAÚD

Nespokojení usedlíci, obzvláště šerífové z větve Diui Zejd, a kočovníci, kteří se z Hedžázu buď dobrovolně vystěhovali nebo odtud byli vypuzeni, hledali velkou většinou útulek a ochranu u Eben Saúda, vládce Uahhábovců, kteří

od východu na Hedžáz urputněji a urputněji doléhali. Eben Saúd sám žárlil na Husejna tvrdě, že to byl obyčejný turecký kájmakám, okresní správce, že si nezískal o věc arabskou a islámskou pražádné zásluhy a přece že dostával a dostává od vlády anglické veliké dary. Jaký div, že používal každé vhodné příležitosti, aby Husejnovu moc zeslabil a jeho území zúžil. Nespokojenci hedžázští ho k tomu nabádali.

Koncem 1917 žádal šeríf Cháled eben Leui, pán oasy Charma, Eben Saúda za ochranu. Cháled a většina obyvatelů nejen v Charmě, nýbrž i v oase Turaba byli Uahhábovci a nemínili snášeti útisky krále Husejna, jenž chtěl Uahhábovce z Hedžázu vypuditi. Eben Saúd poslal do obou osad čtyř Echuánů, kteří odtud nauku uahhábovskou šířili mezi okolními kmeny hedžázskými. Chtěje to zameziti a obě oasy, jež si přisvojoval, obsaditi, vypravil král Husejn v létě 1918 své vojsko, které oasy dvakrát napadlo a dvakrát bylo odraženo. I obrátil se Husejn na vládu britskou s prosbou o pomoc. V březnu 1919 lord Curzon rozhodl, že obě oasy náleží Hedžázu a vyzval Eben Saúda, aby je vyklidil, nechce-li ztratiti peněžitou podporu Velké Britanie. Eben Saúd, vlastně jeho Echuáni, výzvy lorda Curzona nedbali a hedžázské vojsko, které vedl Abdalláh, syn Husejnův, v květnu 1919 u Turaby úplně potřeli. Abdalláh byl rád, že utekl do Tájefu. Stoupenců Eben Saúdových v Hedžázu přibývalo a Eben Saúd byl povinen jich chrániti. Na začátku 1921 se jeho Echuáni přiblížili až skoro k Medíně, poněvadž se tamní Uahhábovci protivili týrání, jaké zakoušeli od Husejna a jeho syna Aliho, jenž byl ustanoven správcem Medíny. Anglická vláda, předvídajíc neblahé následky, jaké by mohla míti pro Husejna válečná srážka s Eben Saúdem, vyzvala koncem 1923 oba, aby poslali své zástupce k poradám, které se měly konati v Kuejtu na začátku 1924. Husejn se jich chtěl účastniti, ale jen s podmínkou, že britská vláda na Eben Saúdovi vymůže, aby, vzdav se všech výbojů, které učinil po 1914, obnovil stát Eben Rašídův, jenž

byl s Husejnem spřátelen a vrátil oasy Turabu a Charmu, jakož i severní Asír. Velká Britanie to vymoci nemohla, proto Husejn svých zástupců neposlal a kde mohl proti Eben Saúдови podpichoval. Následek toho byl, že Eben Saúd vyzbrojil kmeny pohraniční Husejnovi nepřátelské a vypravil je pod osvědčenými vůdci do Hedžázu. Města Tájefu se zmocnili 5. září 1924 a odtud postupovali opatrně, ale pevně k Mekce. Vojsko Husejnovu, jemuž velel Rušdi paša as-Safadi pod vrchním dozorem nástupce trůnu Aliho, nevydrželo žádného útoku nepřátel. Husejn a Ali se vymlouvali, že nemělo zbraní, avšak někteří důstojníci, kteří z vojska Dohody nebo tureckého přestoupili k Husejnovi, si stěžovali, že král svému vojsku nedůvěřoval, proto že mu nedovolil, aby se řádně vycvičilo a vyzbrojilo, ačkoliv dostal za války a po ní nesmírné zásoby zbraní i střeliva.

Vida před sebou záhubu, prosil Husejn o pomoc Velkou Britanii, leč londýnská vláda neměla chuti se míchat do války, nechtějíc popuditi svého chráněnce Eben Saúda a obávajíc se odporu muslimského světa. Sotva se Husejn dověděl, že vláda londýnská jeho prosbu za okamžitou pomoc odmítla, oznámil úředně z Mekky, že ani přímo, ani prostřednictvím svého zástupce v Londýně nějaké pomoci nebo zákroku nežádal.

HUSEJN I. SE VZDAL TRŮNU 1924 KRÁL ALI

Husejn, jenž úzkostlivě střežil každého hnutí národního a je hned v začátcích potíral, nemohl přece jen zameziti, aby se v létě 1924 neutvořila v Džeddě Národní jednotka. Založil ji Muhammad Sáleh Nasíf a chránil jí před Husejnem svými styky se zástupci cizích států, obzvláště Velké Britanie. V Národní jednotě se ponenáhlu soustředili všichni vzdělanější mužové hedžázští, jejichž zástupcové používše tísně, způsobené postupem Uahhábovců rokovali o útrapách, jaké obyvatelstvo hedžázské od Husejna zakoušelo. Dospěli 3. října

k jednomyslnému rozhodnutí, aby byl Husejn sesazen. Chtěli se prohlásiti i proti jeho synu Alimu, avšak na přímluvu britského zástupce se s ním smířili, když projevil 4. října souhlas s jejich požadavkem, aby byl zvolen pouze za krále hedžázského a utvořil vládu odpovědnou volenému národnímu shromáždění. Ali se domníval, že tím Hedžáz pro svou rodinu přece jen zachrání. Zároveň se Národní jednota usnesla zaslati vládě britské odpor proti každému vměšování se do věcí hedžázských. Podobný odpor dostalo Foreign Office též od muslimů indických, prostřednictvím Šouketa Aliho, předsedy spolku Ochránců chalífátu. S postupem Národní jednoty hedžázské byl Šouket Ali úplně spokojen a děkoval Eben Saúdovi, že zbavil islámský svět Husejna a že ho chce zbaviti celé jeho rodiny, poněvadž Husejn a jeho synové nesou největší vinu na útrapách, jaké islámská obec zakusila za posledních osm let. Muslimové indičíti že nebudou spokojeni, pokud jediný člen rodiny Husejnovy v Hedžázu zůstane, proto že nemohou uznati Aliho za krále.

Král Husejn odjel z Džeddy do Akaby. Za nastřádané miliony najímal dobrovolníky a kupoval zbraně, náboje, ba i letadla pro svého syna Aliho a pro sebe, poněvadž byl přesvědčen, že se sám ujme vlády, jen až se Alimu podaří Uahábovce z Hedžázu vypuditi. Britským úředníkům palestinským a zajordánským se jeho činnost v Akabě nezamlouvala. Byli by bývali nejraději, kdyby se byl odebral do Basry, avšak muslimové indičíti nechtěli, aby se Husejn v Basře usadil obávající se, že by vytvořil z Iráku pomocí svého syna Fejsala nové středisko svých sobeckých počinů.

Muhammad at-Tauíl, tajemník Národní jednoty, poslal zástupci Eben Saúdovu v Bahrejn telegram, ve kterém mu oznámil, že hedžázský lid vzepřev se Husejnovi, ho sesadil a uznal Aliho pouze za krále hedžázského, ale ústavního, i žádal Eben Saúda, aby jmenoval své plnomocníky, kteří by vyjednávali se zástupci hedžázského lidu o mír. Vláda Eben Saúdova mu odpověděla, že nebude nikdy jednati s ně-

kterým členem rodu Husejnova a že neustane ve válečných počinech, pokud nevypudí i Aliho. Král Ali sám veřejně vyznal, že se vláda jeho otce dopustila mnohých vin proti Eben Saúдови, že je ochoten tyto viny odčinit, proto že mu vydá všechny pohraniční oasy a osady, které při vyjednávání v Kuejtu požadoval, jen když uzavře mír; leč Eben Saúd ani neodpověděl.

Vída nezbytí, připravoval se Ali v přístavním městě Džedda aspoň k obraně. S pomocí dobrovolníků, najatých od Husejna v Zajordání a v Palestině, zkrušil Národní jednotu, dav pět jejích členů odsouditi na smrt. To působilo. Místo zaniklého listu al-Kibla vydával po nějakou dobu Baríd al-Hedžáz, jímž šířil názory své a svých ochránců cizinců, jimž velel Āref paša al-Adali, bývalý turecký důstojník. Āref dal obehnati hrazenou Džeddu zákopy a ostnatým drátem a obnoviti letecké přístaviště. Nově koupená letadla měla pozorovati pohyby nepřitele a metati bomby na jeho oddíly, ba i na Mekku samu.

Nepřítel oblehl Džeddu v polovici ledna 1925, podnikl několik útoků, ale byv krvavě odražen poznal, že násilím přístavu nedobude a že je třeba, aby se ucházel o přízeň Velké Britanie a s její pomocí vypudil jak Husejna z Akaby, tak Aliho z Džeddy.

Husejn I. neustal ve svých výtkách londýnské vládě ani v Akabě. Obviňoval ji, že nedodrževši závazných slibů z 1915, jimiž se zaručila, že bude chrániti jeho trůnu proti všem nepřítelům, zavinila ztrátu skoro celého Hedžázu a důtklivě žádal, aby svou vinu napravila, Eben Saúda vypudila a jemu k návratu pomohla. Jeho stoupenci roznášeli jeho výtky po Palestině, Syrii a Egyptě, čímž leda zesilovali nechuť k Evropanům vůbec a Angličanům zvláště. I poslala Velká Britanie do přístavu akabského křižník, jehož velitel 28. března 1925 odevzdal Husejnovi výzvu britského úřadu zahraničního, aby do tří dnů opustil Akabu, poněvadž by jeho pobyt na území palestinském mohl býti Eben Saúдови zá-

minkou, aby je napadl. Husejn neuposlechl a ve své odpovědi poukázal na domluvu z 1915, podle níž nejen Akaba s okolím, nýbrž celá Palestina se Zajordániím byla Velkou Británií přidělena jemu a že je tudíž povinností její, aby svůj slib splnila a ho na jeho půdě chránila. Velká Británie sáhla k činu. Dvě válečné lodi zakotvily 11. června před lodicí, na které Husejn v přístavu akabském bydlil a jejich velitel opětoval výzvu, aby Akabu opustil. Husejn se zdráhal; vida nezbytí žádal, aby se směl usaditi někde v Palestině. Jeho žádost byla odmítnuta a 18. června ho námořní vojsko britské dovedlo na křižník Delhi, na němž byl dovezen na ostrov Kypr, kde mu 22. června vykázan přiměřený byt. Ministerský předseda Baldwin odmítl listem z 27. října Husejnovy výtky a připomněl, že svůj osud zavinil sám.

Odjezdem Husejna z Akaby ustal příchod námezdných čet a vyschl pramen, z něhož byly placeny. Námezdní vojáci palestínští a syrští se vraceli domů a čty jemenské a asírské je nahraditi nemohly. Král Ali měl bídu a naděje na pomoc nebylo. Ztroskotalť ji zmíněný list ministerského předsedy Baldwina, z něhož bylo patrné, že Velká Británie přeje Eben Saúдови a že Aliho vyzve, aby z Džeddy odešel, jakmile se s Eben Saúdem domluví. Stalo se to v listopadu a již začátkem prosince žádal britský politický zástupce v Džeddě krále Aliho, aby se trůnu zřekl a odjel. Vymlouval se jak mohl, ale britská vláda na požadavku trvala, i poděkoval se Ali 18. prosince večer a na zítří odjel do Iráku. Téhož dne vtáhla do Džeddy prvá četa Eben Saúdova, kdežto sultán Abdalazíz slavil svůj vjezd o čtyři dny později. Hášimská vláda Husejna a jeho rodu netrvala v Hedžázu ani zplna deset let.

ABDALAZÍZ EBEN SAÚD

KRÁLEM HEDŽÁZU 1926

Abdalazíz eben Saúd se nenadál, že opanuje Hedžáz tak rychle a že se to stane bezmála s obecným souhlasem muslimské obce. Chtěje si tento souhlas zajistiti, vyzýval již koncem

1924 islámské národy, aby poslali do Mekky své zástupce, kteří by určili správu Hedžázu. Navrhoval, že by se z této země posvátné všem muslimům mohl utvořiti stát spravovaný radou společnosti muslimských národů. Jeho výzvy bylo dbáno pouze v Indii. Výbor Ochránců chalífátu zvolil Šouketa Aliho a tři jiné zástupce, kteří se měli odebrati do Mekky. Indická vláda Šouketu Alimu odepřela pas; jeho tři druhové připluli do Džeddy, ale do Mekky se nedostali. Byloť jim v tom zabráněno od krále Aliho.

Skoro za rok, 26. října 1925, opětoval sultán Abdalazíz svou žádost, aby muslimské národy a velké společnosti jmenovaly své zástupce, kteří by se s ním dohodli o správě Hedžázu. Poukazoval, že se dal do války, aby svatou zemi hedžázskou osvobodil od rodu, který ji poskvrnil a celému islámskému světu bolest a hanbu způsobil. Projevil svou vůli, aby Hedžáz náležel pouze Hedžázským a muslimská obec aby v něm měla svá práva zaručena. Slíbil, že zanedlouho dopřeje Hedžázu úplné svobody, aby si s přispěním muslimského světa vyvolil svého vládce. Tomuto vládci že odevzdá Hedžáz s podmínkou, že jej bude spravovati na základě čistého islámu, že nevyhlásí války některému sousedu a neuzavře politické smlouvy s žádným cizím státem. Hedžáz má míti úplnou samosprávu vnitřní a právo uzavírat hospodářské smlouvy, ale pouze se státy muslimskými. Jeho hranice budou vymezeny a jeho správa finanční, soudní a politická řízena pod dozorem zástupců muslimského světa. Pořádku bude dbáti a hranic chrániti vojsko Eben Saúdovo.

Ani tato výzva se nepotkala s účinkem. Nebylo to ani možné. Hlavní přístav hedžázský Džedda byl v rukou krále Aliho, jenž pouze pod nátlakem britským dovolil dvěma Peršanům a několika zástupcům indického spolku Ochránců chalífátu volný průchod do Mekky.

Dohodnuv se s Velkou Británií a opanovav bez boje Džeddu, nečekal Abdalazíz na zástupce islámského světa, nýbrž vybídl čelné muže hedžázské, aby sami stanovili základy

ústavy své země. Sešli se v Mekce a po krátké poradě se ujednotali, že chtějí míti krále, hlavním městem Mekku a samosprávu tak, aby Hedžáz skutečně náležel Hedžázským. Za krále že uznají Abdalazíze, sultána Nedždu, zaručí-li jejich požadavky. Učinil to listem ze 7. ledna 1926. Následujícího dne 8. ledna 1926 se sešli všichni zástupcové hedžázští v nádvoří před kaabou, kde jejich jménem šejch Abdalláh Murád slíbil věrnost a poslušnost Jeho Veličenstvu sultánu Abdalazízovi jako králi hedžázskému. Když byli všichni přítomní tento slib přísahou stvrdili, přišel mezi ně Abdalazíz a vykonav sedmkrát obchůzku kolem kaaby vyzval je, aby sloužili Bohu a své zemi pracující poctivě v obchodu, v řemesle i v úřadě jakož i všude jinde, kam je Bůh postaví; aby si všímali pokroku, ale pouze takového, jaký je na prospěch, nikoliv jaký je na škodu zbožnosti a spokojenosti.

Po přání králově bylo zvoleno 51členné ústavodárné shromáždění, které určilo osmičlenný výbor, aby vypracoval ústavu. Byla schválena od krále 31. srpna 1926. Podle ní je království Hedžázské „ve známých hranicích“ úplně nezávislé. Arabský stát hedžázský je monarchický, ústavní, islámský, nezávislý uvnitř i zevně. Mekka je hlavním městem hedžázské vlády, arabština jejím úředním jazykem. Správa Hedžázu je podřízena zástupci krále Abdalazíze syna Abdarrahmánova z rodu Saúdova. Zástupce je odpověden králi, jemu pak jsou odpovědni přednostové jednotlivých odborů vyjma odboru věcí zahraničních, jakož i vojenského, které jsou vyhrazeny králi.

Zástupci královi pomáhá poradní sbor, který se skládá ze tří ministrů neboli rádců zástupcových a šesti čelných mužů vybraných od krále a ustanovovaných na rok. Poradní sbor zasedá aspoň jednou týdně. Předsedá mu králův zástupce nebo některý z jeho rádců. Usnesení jsou platná, byla-li schválena od krále. Ministerské radě, zřízené 29. prosince 1931, předsedá král nebo jeho hedžázský zástupce.

V létě následujícího roku nahradil král poradní sbor za-

stupitelskou radou osmičlennou. Čtyři členy jmenuje král na doporučení čelných mužů hedžázských, kdežto čtyři ostatní vybírá podle libosti, z nich dva z Nedždu. Členství trvá dvě leta. Zastupitelská rada se schází dvakrát týdně a předsedá jí králův zástupce nebo jeho náměstek. Může rokovati o věcech správních a podávati návrhy, leč veškerá její usnesení musí býti schválena od krále, jenž má právo ji rozpustiti nebo její členy vyměnit.

V Džeddě a v Medíně se utvořily správní sbory, v nichž zasedají političtí správcové a jejich pomocníci, přednostové úřadů a čtyři čelní mužové jmenovaní od krále na jeden rok. Tyto poradní správní sbory se scházejí jednou týdně a předkládají svá usnesení zástupci královi ke schválení. Obdobné rady mají zasedati v jednotlivých krajích a kmenech.

Svým zástupcem jmenoval král Abdalazíz již 13. ledna 1926 svého syna Fejsala. Vlády britská, francouzská, nizozemská, ruská a turecká brzo uznaly Abdalazíze za krále Hedžázu a určili u něho své zástupce. V létě 1926 poslal nový král hedžázský Fejsala do Evropy, aby západním vládám poděkoval za důvěru, jakou prokázaly jeho otcí.

VLÁDA EBEN SAÚDOVA

Abdalazíz eben Saúd, jako král hedžázský, postupoval s velikou opatrností, jen aby proti sobě nepopudil ani Uahhábovců, obzvláště Echuánů, ani obyvatelů posvátných měst a poutníků. Jsa nucen Echuány, vydal 23. dubna 1926 rozkaz, aby každý konal své páteční modlitby a zdržoval se opojných nápojů a tabáku. Kdo by opomenul v pátek vykonati svou náboženskou povinnost nebo opojné nápoje pil, je připravoval a prodával, nebo kdo by prodával tabák a jej kouřil, má býti potrestán tak, jako kdo by se zúčastnil tajného jednání namířeného proti hedžázské vládě a správě. Jednotlivé školy vykladačů zákona mají v Hedžázu stejná práva, avšak příslušník náboženské obce uahhábovské je přednostou školy Ibn Hanbalovy a řídí veřejné bohoslužby.

Velice záleželo Abdalazízovi, aby uchoval dobrou vůli s Egyptem. Vždyť jsou v Egyptě bohaté nadace ve prospěch posvátných měst hedžázských a jejich obyvatelů a mimo výnos z nadací přivázely egyptské lodi do Džeddy a jiných přístavů hedžázských bohaté dary, které sloužily k výživě obyvatelstva. Přál si, aby vláda egyptská vypravila poutníky, jenže se obával, aby nosítka mahmal s kobercem určeným pro kaabu a hudba, jakož i chování se egyptských poutníků nepopudily Echuánů. Proto žádal egyptskou vládu, aby nařídila vojákům a úředníkům doprovázejícím nosítka s kobercem, aby za svého pobytu na posvátné půdě hedžázské nekouřili, aby nevedli poutníků ke hrobům jednotlivých vyznavačů islámu a nedoprovázeli význačných událostí hudbou. Vláda egyptská dostala od rektora muslimské university Azhar dobré zdání o podmínkách Eben Saúdových. Rektor uznal, že se neprotiví islámu a že mohou býti splněny, proto je egyptská vláda přijala a posvátný koberec určený pro kaabu s četnými poutníky vypravila 1926 do Hedžázu jako jiná léta. Jenže úředníci doprovázející mahmal stanovené podmínky nedodrželi a zavdali Echuánům nejednu záminku k pohoršení. Největší chyby se dopustili, když 21. června dali znamení k návratu s hory Arafát hlaholem všech trubek. Echuáni považovali zvuky trubek za hudbu, vrhli se na egyptské vojáky střehoucí mahmalu a egyptští důstojníci dali rozkaz páliť do Echuánů nejen z ručnic, nýbrž i ze dvou děl. Nebýti osobního zákroku krále Abdalazíze a jeho družiny, bylo by došlo k prolití krve a k roztržce mezi vládou hedžázskou a egyptskou. Ústupností Abdalazízovou byla roztržka zamezena.

Aby zachoval dobrou vůli, vypravil král hedžázský začátkem srpna 1926 do Egypta svého syna Saúda, jež by měl rád svým nástupcem. Saúd přijel s velkou družinou, konal různé návštěvy, podrobil se oční operaci, ale s králem Fuádem se nedomluvil. Egyptská vláda neposílá do Hedžázu ani mahmalu, ani koberce. Koberec dal Eben Saúd 1928 tkáti v Indii.

Postup Eben Saúdův v Hedžázu se nesetkal se souhlasem všech muslimů. Vytýkali mu, že koncem 1924 sliboval Hedžázu úplnou nezávislost pod dozorem rady společnosti muslimských národů, kdežto začátkem 1926 že se dal prohlásiti za hedžázského krále a spojil pravověrný Hedžáz s kacírským Nedždem. Jeho snahy odstraniti novoty a dopomoci k platnosti čistému prvotnímu islámu prohlašovali za kacírské a litovali posvátných hrobů, které byly s jeho souhlasem buď zbořeny anebo zavřeny a poutníkům nedovoleny, aby u nich konali své pobožnosti jako léta jiná. Indická společnost Služebníků kaaby se rozštěpila. Část zůstala věrna směru udávanému od vůdců Muhammada a Šouketa Ali nakloněných Eben Saúdovi, kdežto část se vyslovila proti němu tvrdíc, že je její povinností, aby hájila, co veřejné mínění muslimského světa schválilo.

Indičtí odpůrcové Abdalazízovi se sdružili se společností Obrany Hedžázu, kterou utvořili bývalí stoupenci krále Husajna v Egyptě a šířili po Iráku, Persii a Indii. V svolání této společnosti se tvrdí, že jsou Uahhábovci cizinci v Hedžázu, kteří ruší nejen svobodu, nýbrž i náboženství. Věrní synové hedžázští že jsou jim vydáni na pospas a Eben Saúd že nemá moci, aby překazil počiny Echuánů. Snahou společnosti Obrany Hedžázu je vypuditi cizince, vrátiti Hedžáz Hedžázským a utvořiti ústavní vládu.

Chtěje veřejné mínění islámského světa získati a své dřívější sliby aspoň částečně splniti, žádal král Abdalazíz 26. března 1926 znova muslimské národy, aby poslali své zástupce k poradám, které se mají konati v Mekce v červnu. Všechny vlády, až na perskou a všechny velké společnosti muslimské vyhověly a své zástupce do Mekky poslaly.

První sjezd všech muslimů v Mekce byl zahájen 7. června od krále samotného. Vybízel účastníky, aby rokovali o všech věcech užitečných islámu, aby se však nemíchali do politiky mezinárodní a do sporů jednotlivých muslimských národů s jejich vládami. Účastníci vyhověli. Jednali o úpravě zdra-

votnictví v Hedžázu, o podpoře posvátných míst z náboženských nadací, o Hedžázské železnici, o ochraně před cizím vlivem hospodářským, o sociální péči, jakož i o svobodě jednotlivých muslimských škol náboženských. Ačkoliv měly býti věci politické ze sjezdu vymýtěny, přece byl 5. července na samém sklonku sjezdu velkou většinou přijat návrh, aby byly správní okresy Akaba a Maán vráceny Hedžázu.

Po návrhu zástupců muslimů indických, jejichž hlavou byl Šouket Ali, byly vypracovány stanovy Sjezdu všech muslimů podle stanov Všeindického sjezdu, jenž je ohniskem národního hnutí v Indii. Sjezd všech muslimů se měl odbývati každého roku a měl míti odbočky po veškerém světě islámském. Zvláštní výkonný výbor s nejlepšími odborníky zdravotními, politickými a hospodářskými měl bydleti v Mekce, prováděti usnesení Sjezdu, zařizovati, čeho třeba pro jednotu muslimských národů ve věcech víry a připravovati návrhy sjezdu nového. Výkonný výbor měl býti jmenován za tři měsíce od 5. července 1926. Nestalo se to; mnohé vlády a snad i společnosti se pravidelnému sjezdu všech muslimů v Mekce protivily. Bály se, aby se nestal ohniskem nového hnutí všeislámského.

Eben Saúd sám se jistě nenadál takového výsledku prvního sjezdu zástupců všech muslimů v hlavním městě svého nového království. Přál si, aby ve světě islámském vzrostl zájem pro Hedžáz vůbec a obyvatelé obou posvátných míst Mekky a Medíny zvláště, nepřál si však, aby se Mekka stala sídlem výboru, jenž mu snadno mohl působiti obtíže nejen v politice zahraniční, nýbrž i v politice domácí. Výkonný výbor Všeislámského sjezdu podporovaný celým islámským světem by měl větší moc v Hedžázu než hedžázský král a toho se Abdalazíz obával a obává. Má v Hedžázu plno starostí jiných, nejen vnitřních, nýbrž i vnějších a nechce jich rozmnožovati.

Abdalazíz eben Saúd měl jako král hedžázský zcela jiné povinnosti, než měl jako sultán nedždský. V Nedždu byl a

je považován za náboženskou hlavu nebo imáma Uahhábovců; proto se četní muslimové jiných zemí na něho dívali jako na hlavu kacířů. Jako král hedžázský je ochráncem posvátných míst a cest k nim vedoucích. Má podporovati pravou nauku Muhammadovu a pronásledovati kacíře, tedy — po názoru mnohých — své souvěrce, Uahhábovce. Nechce-li proti sobě popuditi ani veřejného mínění islámského světa, ani svých krajanů, je nucen bráti se cestou střední, při čemž se vydává nebezpečí, že neuspokojí ani jedněch, ani druhých.

Obyvatelé Hedžázu nikdy nesnesli dobrovolně cizího jha. Touha po svobodě, nezávislosti, je jim vrozena a je živena starostmi hospodářskými. Bezmála každá čelná rodina šerífská dozírá na nějaký náhrobek, dům nebo předmět ozářený vzpomínkami na apoštola božího Muhammada a jeho soudruhy. Čím více poutníků takové posvátné místo navštíví, tím hojnější jsou dary, kterých ušetří jeho strážcům. Šerífové žili a tyli z takových posvátných míst — a Uahhábovci přemnohá pobořili, jiná dal král zavřítí, návštěvu zbylých omezil a vstupné vybírali jeho lidé. Šerífové se octli v bídě a přece byli zvyklí životu rozmařilému; vždyť se v Mekce a Medíně žilo pod zevním nátěrem náboženským svěťácky jako snad v žádném jiném městě muslimském. Nový král zakázal lihové nápoje, tabák, nádherná roucha, šperky a různé výstřednosti. Zarytí Uahhábovci udávali každý přestupek a provinilci byli krutě stíháni. Daně, jichž šerífové neznali, byly nejen předepsány, nýbrž též přesně vybírány. Každý přehmat v obecní správě stíhán pokutou a vězením. Městská rada v Mekce, poněvadž chtěla míti svou hlavu, byla v létě 1927 zrušena a městská správa svěřena sedmi oddaným stoupencům královým. Podobně tomu bylo i jinde. Utlačení Hedžázští se seskupovali a nalézali spojence i mezi Uahhábovci, kteří těžce nesli, že král a jeho náměstek v Hedžázu přestupují náboženská nařízení, ačkoliv na jiných vymáhají, aby je zachovávali. Abdalazíz al-Atíki, první rádce náměstkův a rodák z Nedždu, se postavil v čelo nespokojenců, kteří

se chystali v létě 1927 ke vzpouře. Byli jistě povzbuzováni od některých účastníků všemuslimského sjezdu. Ke vzpouře nedošlo. Král má v Hedžázu znamenitou výzvědnou službu, byl zavčas upozorněn a dal některé nespokojence popraviti, jiné pak odvézti do Nedždu, odkud se málokdo vrátí.

Aby získal veřejné mínění, ustanovil král 26. června 1928 poradní sbor čtyřicetičlenný. Skládal se z osmi členů sboru zastupitelského, z rady dozorců a z vykladačů zákona. Za úkol mu vytkl podati návrhy o úpravě soudnictví, osnově vyučovací, zřízení jednotné knihovny a jiných věcech podobných. Poradní sbor si zvolil předsednictvo a příslušné výbory, avšak mnoho nevykonal. Na jaře 1931 byl nahrazen vlasteneckým shromážděním, jehož členy vybrané místními úřady král potvrdil. Po prvé se sešlo 2. června. Král ve svém proslovu zdůraznil význam sborů poradních a poslaneckých a vybízel přítomné, aby hleděli prospěti svým krajanům svými zkušenostmi a vědomostmi. Shromáždění si zvolilo za předsedu šejcha Muhammada al-Marzúki a utvořilo výbory: poutnický, soudní a sociální péče. Konalo deset porad a podalo různé návrhy. Nespokojenci vytýkali, že je jeho činnost velice omezena, účast ve správě znemožněna a domáhali se v listech vycházejících v cizině, aby se dostalo lidu práva vysílati do vlasteneckého shromáždění jako zástupce muže uvědomělé a nezávislé.

Strohou rukou udržuje král v Hedžázu pokoj a pořádek. Opravuje cesty, zlepšuje zdravotní zařízení a podporuje domácí obchod a průmysl. Poctivě se přičiňuje, aby neměli poutníci příčinu ke stížnostem; obávát se, že by proti němu popudili veřejné mínění obzvláště v Indii, kde ztratil své poslední stoupence, překaziv utvoření se chystaného všemuslimského sjezdu. Nabádá nejen usedlíky, nýbrž i kočovníky, aby posílali své dítky do škol a sám zřídil v Mekce Saúdovu kolej, školu obecnou spojenou s nižší střední, v níž by se žáci cvičili nejen v nauce náboženské, nýbrž i v naukách světských. Leč ani Hedžázští, ani Uahhábovci nebyli spokojeni

s učební osnovou a posílali do ní své dítky pouze z donucení.

Je neštěstím pro Hedžáz, že není v provozu železnice, která Medínu spojovala s Damaškem a ostatním světem. Vlaky po ní jezdívají pouze do Maánu; odtud k jihu o ni nikdo nepečuje. Na poradách konaných v létě 1928 v Hajfě zástupcové Eben Saúdovi požadovali pro svého krále dozor na celou trať dovozující, že byla vybudována z náboženských darů na prospěch posvátného Hedžázu. Velká Britanie nemohla přivolit, aby Eben Saúd vykonával nějakou pravomoc v Palestině a Zajordání, kde mohl působiti potíže politické, aniž by byl s to, aby zabezpečil provoz, pro nějž neměl ani peněz, ani odborníků. Eben Saúd nechtěl od svého upustiti, obávaje se, aby s železnicí nevnikli do jeho zemí cizinci, v nichž by mohli míti domácí nespokojenci oporu. Porady skončily bez úspěchu a velké dílo kulturní se rozpadá.

Pokud byl Abdalazíz pouze pánem Nedždu, dbal skoro výhradně dobré vůle Velké Britanie, jejíž protektorát koncem prosince 1915 uznal, ale v celé říši neměl jediného britského zástupce a důsledně se zdráhal přivolit, aby se v jeho hlavním městě Rijádu anglický resident ubytoval. Jako král hedžázský se stal Abdalazíz eben Saúd zakládajícím členem Společnosti národů, vládcem úplně nezávislým a měl v přístavu Džeddě politické zástupce všech států, které mají muslimské poddané. Jako nezávislý král a člen Společnosti národů, mohl Eben Saúd uzavírat smlouvy s jinými mocnostmi, míti u nich své zástupce, ba mohl jim odstoupiti nejen částku Hedžázu, nýbrž i sousedního Asíru, nad nímž si osvojil protektorát. Velká Britanie, která si nepřála, aby se v Arabii některý jiný stát upevnil, se snažila přizpůsobiti své styky s Abdalazízem jako králem Hedžázu oněm, jaké k němu měla jako k sultánu Nedždu. I vyslala koncem 1926 svého politického zástupce z Džeddy, aby se radil se zástupcem Eben Saúdovým o podmínkách nové smlouvy hedžázsko-britské. Porady byly přerušeny, poněvadž Abdalazíz se zdráhal uznati britský protektorát nad Hedžázem. Kdyby to byl

učinil, byl by proti sobě popudil veřejné mínění muslimské a dal svým odpůrcům zbraň, jaké používali proti jeho předchůdci Husejnovi. Velká Británie vědouc, že Eben Saúd bude jako král Hedžázu potřebovati její dobré vůle ještě více, než jí potřeboval jako sultán Nedždu, upustila od požadavku protektorátu a uznala 20. května 1927 smlouvou podepsanou v Džeddě úplnou a naprostou nezávislost všech držav krále Hedžázu, Nedždu a území připojených. Touto smlouvou bylo též naznačeno severní pomezí Hedžázu. Hranice vychází od styčného bodu 38° východní délky s $29^{\circ} 35'$ severní šířky, směřuje rovnou k bodu na železnici Hedžázské dvě míle jižně od stanice Mudauuara a končí na pobřeží Rudého moře, dvě míle jižně od Akaby.

V
VNITŘNÍ ARABIE

VLÁDA RODU EBEN RAŠÍDOVA

DŽEBEL ŠAMMAR

V nitru Arabie, na 27° 30' severní šířky a 41° východní délky, více než 800 km na jihovýchod od Damašku a 700 km k jihozápadu od Bagdádu, se vypíná z roviny vyhlodané větrem a pískem pohoří Edža, směřujíc od severo-severozápadu k jiho-jihovýchodu. Asi 50 km k jihovýchodu od Edža ční kratší pohoří Salma. Obě pohoří jsou rozbrázděna četnými údolími, ve kterých vyvěrá mnoho pramenů; voda zůstává na kamenitém spodku, jsouc chráněna vrstvou šterku před vypařením; rozkládá šterk a tvoří z něho prst skýta-jící výživy různým rostlinám, obzvláště datlovým palmám. Ve větších dolinách a kotlinách mezi oběma pohořími se voda dešťová stéká a udržuje pod vrstvou písku, i může jí býti zavlažováno. Všude, kde se shromažďuje voda, byly založeny palmové zahrady a menší rovné plochy proměněny v políčka obsetá ječmenem a pšenicí. Jak zahrady, tak pole je třeba v suchém období uměle zavlažovati.

Obyvatelé obou pohoří bydlí v chatách zbudovaných nejvíce z vepřovic; chaty členů téhož rodu jsou obehnány zdí. Většina obyvatelů osad pochází ze kmene Beni Tamím; tvrdí, že do nynějších svých sídlisk se přistěhovali z jihu, ze středního Nedždu. Tam se dá půda lépe obdělati, osady jsou hojnější a jejich obyvatelé četnější, proto se čas od času stěhují k severu, hledajíce vhodnou půdu. Jsou velice příčinliví a skromní. Kde mohou, zakládají nové osady a platí pánům pozemků — obyčejně kočovníkům — pětinu nebo čtvrtinu užitku a slouží jim jako vojáci.

Čím důležitější je poloha osad a čím snazší jejich ochrana, tím rychlejší a jistější jejich vzrůst a rozkvět. Pohoří Edža a

Salma skýtají ochrany proti útokům nepřátelských kočovníků a leží na křižovatkách obchodních a poutnických cest vedoucích od Perského zálivu a z Babylonska po jižním pomozí pískové pouště Nefúd do Egypta a Mekky a Medíny.

Největší osada mezi pohořími Edža a Salma je Hájel, kde sídlil pán celého kraje. Vládnoucí rod pocházel ze kmene Šammar, po němž se oběma pohořím a jejich dalekému okolí říká Pohoří Šammarů, Džebel Šammar.

ABDALLÁH EBEN RAŠÍD, 1834—1847

Na začátku devatenáctého století byl v Hájelu pánem Muhammad eben Ali. Vládnoucí rod Eben Ali z čeledi Džaáfre pocházející z Abde, jedné ze čtyř skupin Šammarů, uznával svrchovanost Eben Saúda, hlavy náboženské obce Uahhábovců.

Nebezpečný soupeř povstal rodu Eben Ali v rodu Eben Rašíd, rovněž z čeledi Džaáfre. Jeho náčelník Ali eben Rašíd byl přítelem knížete Muhammada eben Abdalmuhsen eben Ali a jeho dva synové Abdalláh a Obejdalláh (zvaný krátce Obejd) vyrostli s Ísou, synem knížete. Oba byli velice podnikaví a měli mnoho přívrženců v osadách, poněvadž doprovázeli a chránili obchodní karavany.

Muhammad eben Ali by byl rád získal oba syny Aliho eben Rašíd, proto dal Abdalláhovi svou dceru za manželku. Abdalláh však nepřestal brojiti proti svému tchánovi; došlo k roztržce a boji, až konečně 1820, když Ibráhím paša, vrchní velitel vojska turecko-egyptského, opustil Nedžd, byl Abdalláh nucen utéci. Na čas se usadil v osadě Hilla v Iráku. Jakmile Eben Saúd po porážce, jakou utrpěl od Egyptanů, obnovoval svou moc, odebral se do Rijádu, nového sídelního města Eben Saúdova, stal se přítelem Fejsala, syna vládnoucího knížete, doprovázel jej na jeho výpravách a pomohl mu přiměti Ísu eben Ali, pána Džebel Šammar, že uznal nadvládu Eben Saúdovu.

Mešári eben Abdarrahmán eben Saúd, byv podplacen

egyptským zlatem, odstranil na začátku května 1834 knížete Turkiho a ujal se sám vlády v Rijádu. Fejsal, syn padlého knížete, obléhal tehdy se svým vojskem některé osady u Katífu na Perském zálivu. Dozvěděl se o povstání, spěchal se svými přívrženci do Rijádu. Abdalláhovi eben Rašíd se podařilo se čtyřiceti muži vniknouti do hradu, překvapiti Mešáriho, zabíti ho a prohlásiti Fejsala po přání většiny za knížete.

Z vděčnosti jmenoval Fejsal Abdalláha eben Rašíd svým správcem v Hájelu místo dosavadního pána Sáleha eben Muhsen ál Ali, jenž podporoval Mešáriho. Abdalláh se vrátil po čtrnácti letech koncem 1834 do Hájelu, kde se kolem něho seskupili jeho staří přátelé s jeho bratrem Obejdem v čele. Sesazený Sáleh se snažil i s rodinou zachrániti se útekem do osady Brejdy v kraji Kasím, jenž byl tehdy obsazen egyptským vojskem, byl však dopaden a zabit.

Rod Eben Ali se s pomocí egyptského vojska zmocnil 1837 opět nadvlády v Hájelu. Egyptané chtěli vypuditi Fejsala z Rijádu a dosaditi tam za knížete svého stoupence Cháleda, syna knížete Saúda, vychovaného v Egyptě. Abdalláh, přítel a pomocník Fejsalův, byl nucen po druhé opustiti Hájel i se svým bratrem Obejdem a všemi přívrženci. Útočiště našel v oase Džubba uprostřed pískové pouště Nefúd u svého soukmenovce, vrchního náčelníka Eben Rachíse. Pánem v Hájelu se stal Ísa eben Ali.

Egyptské vojsko nezůstalo v Hájelu, nýbrž odtáhlo za krátko k jihu do kraje Kasím. Po jeho odchodu Abdalláh napadl se svými oasu Kfár, středisko rodu Ál Ali, vypudil jeho přívržence a sám se tam usadil.

Na začátku 1838 bylo proti Abdalláhovi vypraveno nové egyptské vojsko, jež postupovalo z Medíny krajem Kasím k jeho sídlu. Abdalláh mu vyjel vstříc až k osadě Mustadžedda, odevzdal jeho veliteli Churšidu pašovi bohaté dary a prohlásil, že uzná egyptskou nadvládu, pomůže-li mu vypuditi jeho protivníka Ísu z Hájelu. Svými dary a sliby získal Churšida a zanedlouho vtáhl jako vrchní pán do Hájelu.

Vypuzený Ísa spěchal do Medíny, ale byl Abdalláhovým bratrem Obejdem na útěku dopaden a zabit u malé osady Slejmi. Tak se zmocnil na jaře 1838 rod Eben Rašídův konečně nadvlády v Hájelu. Rod Eben Ali nebyl vyhuben, nýbrž vedl i nadále čeleď Džaáfre, ale byl i s ní povinen sloužit námezdně Eben Rašídovi.

Nového pána Abdalláha podporovalo asi 250 egyptských vojáků, kteří k němu zběhli s dobrými zbraněmi a utvořili jeho tělesnou stráž. Pomocí svého neohroženého bratra Obejda zjednal brzo pokoj a pořádek ve všech osadách pohoří Edža a Salma a vlídností a šlechetností si získal přízeň různých náčelníků čeledí Šammar.

Ve vnějších věcech byl Abdalláh velmi opatrný, neboť nechtěl proti sobě popuditi ani velitele vojska egyptského, ani svého vrchního pána, knížete Eben Saúda, jenž s Egyptany válčil. Pokud byly egyptské posádky v osadách na jihu a na západě od jeho území, mohl podnikati útoky pouze na oasy ležící na východ a na sever odtud. Proti nepokojným osadám v kotlině Džouf vypravil 1839 svého bratra Obejda se 3.000 jezdců na velbloudech; po něčem je přiměl, aby mu odváděly poplatek, zeka, ale neustanovil jim svého správce, ani do nich nevložil svých posádek. Touže dobou podporoval mocného egyptského velitele Churšida pašu na jeho plenících výpravách proti kmenům Harb a Htejm. Bohatá kořist, jakož i dary přispěly k upevnění moci Abdalláhovy a umožnily mu stavbu a výzdobu hradu v Hájelu.

Hrad Berzán, jak se zove knížecí sídlo v Hájelu, počal stavěti Muhammad eben Ali a jeho syn Ísa ve stavbě pokračoval. Abdalláh hrad rozšířil, ale započatých prací nedokončil, neboť zemřel koncem dubna 1847 přirozenou smrtí. Zanechal tři syny: Talála, Meteba a Muhammada.

TALÁL EBEN RAŠÍD, 1847—1868

Za pána Hájelu byl uznán Talál, nejstarší syn Abdalláhův. Když koncem 1840 poslední egyptské posádky opustily

vnitřní Arabii, budoval kníže Fejsal eben Saúd opět svou říši. Talál, jenž měl za manželku jeho dceru, uznal nadvládu svého tchána a stal se jeho správcem v Hájelu s povinností odváděti mu jako daň sedm klisen ročně; jiných závazků neměl.

Talál miloval pokoj a věnoval se skoro výlučně zvelebení jednotlivých osad. Za dlouhých bojů, trvajících skoro padesát let, napřed se ctižádostivými knížaty z rodu Eben Saúd a později s lačným vojskem egyptským a přívrženci vypuzeného vládce Eben Ali, byly osady z velké části pobořeny, palmové zahrady zpustošeny a studnice zasypány štěrkem a pískem. Z pilných usedlíků se staly čtyři nájezdníků, které napadaly obchodní karavany ubírající se tudy z Iráku do Medíny; aby unikly nájezdům, hledaly karavany nové cesty. Obejd, strýc knížete Talála, pronásledoval nájezdníky jako vlk, hubil je bez milosti a za několik málo let obnovil bezpečnost života a majetku. Zabořené studnice byly vyčištěny; staré palmové zahrady upraveny, nové zakládány a obehnány vysokými zdmi na ochranu před pískem; uprostřed zahrad budovány pevné domy místo pohyblivých stanů; řemeslníci a obchodníci přivedeni z Iráku a Syrie a s Irákem navázány pravidelné obchodní styky. Kočovníci ze kmenů Šammar, bydlící ve stanech byli nabádáni, aby kupovali nebo za velbloudy, kozy a ovce vyměňovali vše, čeho k živobytí potřebovali, v Hájelu a ostatních osadách, místo aby podnikali dlouhé a nebezpečné výpravy obchodní do Iráku.

Talál nejen zvelebil obchod svých poddaných, ale i upevnil svou moc a vliv a mohl pomýšleti na rozšíření svého panství. Vhodná příležitost se naskytla 1853, kdy spolu začaly válčiti osady v oase Džouf, jež mu dotud odváděly poplatek, a silnější strana poplatek odepřela. Na zprávu o tom vypravil Talál četou se svým strýcem Obejdem a svým bratrem Metebem v čele, která osady v kotlině Džouf brzo pokořila. Když se po dvou letech opět vzbouřily, ujal se Talál sám vedení vojska, oblehl jednu osadu po druhé, zničil nedobytný hrad

Kára pomocí děl ukořistěných od Egyptanů, rozstřílel hrad Máred v osadě Dúmat al-Džandalijje a dobyl celé kotliny. Od 1855 měl pán Hájelu své posádky ve všech hlavních osadách oasy Džouf a jeho správce sídlil v Máredu.

I na západě posunul Talál svou moc, obsadiv oasy Tejma a Chajbar, jež turecké posádky 1840 vyklidily, a přiměv čeledi kmenů Ueld Ali a Ueld Slejmán, tábořící mezi těmito oasami a Hájelem, aby mu odváděly poplatek, zeka. Na jihu sahal vliv Eben Rašídův pouze k osadám Fejd a Čhafa, ležícím na jižním úpatí pohoří Salma na pomezí kraje Kasím.

Pán Kasímu Zámel ál Slém spravoval svůj kraj ze silné tvrze Anejza a jen nelibě snášel nadvládu Eben Saúda, jenž sídlil daleko na jihu. Úsilovně ponoukal Talála ke společnému odboji, avšak Talál, jsa právě tehdy ohrožován na východě a na severu mocným kmenem Ruala, radil k míru.

Talál dokončil stavbu hradu Berzán, obehnal Hájel novou zdí a usadil v osadě Kfár, již si jeho předchůdce přivlastnil, 800 rodin otroků.

Talál trpěl po mnoho let nádorem, jenž mu ztrpčil život; zemřel 11. března 1868 ve věku 45 let na střelnou ránu. Zkoušel revolver neznámé soustavy, vyšla rána a zasáhla ho smrtelně. Šeptalo se o samovraždě. Domorodci nevěřili, neboť je v Arabii vzácná. Podle podání vládl se svým otcem a sám po 27 let a zanechal šest synů, z nichž ani jeden nezemřel smrtí přirozenou.

METEB, 1868—1869 A BENDER EBEN RAŠÍD, 1869

Nástupcem Találovým se nestal žádný z jeho synů, nýbrž jeho mírný a udatný bratr Meteb. V Arabii nebývá uznán za nástupce nejstarší člen vládnoucího rodu, nebo prvorozený syn zemřelého knížete, nýbrž onen člen vládnoucího rodu, kterého ostatní uznají za nejschopnějšího. Nevyniká-li žádný nad ostatní, utvoří se v panujícím rodu strany, z nichž každá se snaží odstraniti, obyčejně násilím, člena jí protiv-

ného, který si činí na hodnost knížecí nárok. To se stalo po smrti knížete Talála. Starší členové rodu Eben Rašídova, jakož i všichni vrchní náčelníci Šammarů se přidrželi udatného Meteba, ale mladší podporovali Bendera, nejstaršího syna knížete Talála. Meteb byl konečně uznán za knížete, avšak pouze na oko, neboť přívrženci Benderovi se neustále množili. Meteb doufal, že svou mírností přiměje svého synovce k ústupnosti, Bender však, získav svou štedrostí i část tělesné stráže svého strýce, zabil v lednu 1869 zákeřně Meteba v hradu Berzán. Meteb, jenž vládl sotva deset měsíců, zanechal dvouletého synka Abdalazíza.

Jakmile se roznesla zpráva o smrti Metebově, utekli starší členové vládnoucího rodu, vedení starým Obejdem a Abdaláhovým synem Muhammadem, ke knížeti Eben Saúдови do Rijádu. Kmenové Šammarů tábořili tehdy daleko od Hájelu a usedlíci v jednotlivých osadách nechtěli zasáhnouti. Byloť jim lhostejno, kterému členu vládnoucího rodu mají poplatek odváděti a jako námezdní vojáci sloužiti, proto uznali Bendera za pána jak v Hájelu, tak v ostatních osadách. Bender se necítil bezpečný, dokud chytrý Obejd a bezohledný Muhammad dleli u jeho vrchního pána Eben Saúda. Věděli, že mají mezi kočovníky i mezi usedlíky mnoho přívrženců a že by mohli Eben Saúda proti němu popuditi; proto se snažil přiměti je k návratu. Obejd, jemuž bylo skoro 80 let a jenž pomohl vybudovati moc Eben Rašídovu, zemřel v Rijádu na jaře 1869. Muhammad, syn prvního knížete Abdalláha, byl ochoten vrátiti se do Hájelu, ale nikoliv aby Bendera podporoval, nýbrž aby ho svrhl.

Muhammad byl velmi oblíben u kočovníků i u usedlíků, kteří si ho vážili jako obezřelého vůdce karavan. Usedlíci Eben Rašídovi vysílají ročně aspoň čtyři veliké obchodní karavany do Iráku. Najmou si nákladní velbloudy od kočovníků a naloží na ně své výrobky, jako vlnu, kozí a velbloudí srst, rozpuštěné máslo, velbloudí tuk, velbloudí sedla, pokrývky a jiné. Často je doprovázejí obchodníci s velblou-

dy, ovce a kozami, kteří ženou nakoupená stáda do Iráku a odtud podél Eufratu do Syrie. I četní kočovníci se přidruží k těmto karavanám, zvaným hadra, aby v Iráku prodali své velbloudy nebo ovce a kozy a zásobili se potravinami a šatstvem. Přivázejí odtud datle, tummen (rýži), pšenici, ječmen, šatstvo, železo, měď a pokud možno i zbraně a náboje. Každou takovou karavanu řídí vůdce jmenovaný od knížete a dbá s přiměřeným počtem bojovníků její bezpečnosti. Vůdce doprovázejí náčelníci různých kmenů, jejichž územím se karavana ubírá a kteří ji chrání nejen před útoky svých soukmenovců, nýbrž i před příslušníky kmenů tábořících dále od její cesty, kteří se na ni rádi vrhají při návratu, kdy jsou velbloudi obtíženi vzácnými náklady. Vůdce počítá všechny velbloudy, než přijdou do Iráku a vybírá pro knížete clo: z každého velblouda kočovníkova čtvrt medžídije a z každého velblouda obchodníkova půl medžídije; mimo to i nějakou částku pro sebe. Taková karavana mívá mnohdy přes 10.000 velbloudů; jelikož odvádí clo i na zpáteční cestě, vydělá opatrný její vůdce mnoho peněz. Vede-li karavany obezřele a unikne-li nebezpečným útokům, stoupne ve vážnosti, hlavně mezi usedlíky, kteří v něm vidí hlavního ochránce svého blahobytu. Takovým uznaným a váženým vůdcem obchodních karavan byl Muhammad, syn zemřelého knížete Abdalláha. Usedlíci z Hájelu a ostatních osad se za jeho pobytu v Rijádu neodvážili vypravit velké karavany hadra do Iráku, neboť se obávali, že by ji přepadl a oloupil; proto byl v Hájelu nedostatek potravin i šatstva, nespokojenost se vzmáhala a Bender byl nucen Muhammadovi v mnohém povoliti a přijati jeho přívržence na milost.

V čele Muhammadových stoupenců, kteří se vrátili do Hájelu, byl Hmúd, chytrý syn zemřelého Obejda. Muhammad sám se ujal vedení velké obchodní karavany dva dny cesty k severovýchodu od Hájelu. Karavana směřovala do Násrije na dolním Eufratu, kde byly tehdy datle a obilí velice laciné. Měla se bráti územím kmene Zefír, proto si Muham-

mad vzal za průvodce Eben Suejta, vrchního náčelníka tohoto kmene, s velkou četou jeho soukmenovců. Na zpáteční cestě jich nepropustil na jižní hranici jejich území jako obyčejně, nýbrž se s nimi dal k Hájelu. Zpráva o jeho postupu a družině dodala odvahy jeho stoupencům.

Kníže Bender, jenž se mohl spoléhat pouze na své mladé otroky, chtěl zabránit, aby se Muhammad spojil s usedlíky Hájelu, proto mu vyjel v čele své tělesné stráže vstříc. Byl zabit, jeho tělesná stráž zatlačena, pronásledována a pobita v ulicích Hájelu. Někteří jeho stoupenci s jeho bratry Bedrem a Maslatem uprchli do pohoří Edža, ale byli zakrátko vypátráni a povražděni. Muhammad, jenž nechtěl být odpovědným za jejich vraždu, dal posla, který mu přinesl zprávu o jejich smrti, ihned svým katem popraviti — a přece byli po třech letech s vědomím knížete zabiti dva jiní bratři Benderovi Abdalláh a Nahár a 1881 jejich nejmladší sourozenec Nájef, takže ani jediný ze šesti synů knížete Talála nezemřel smrtí přirozenou.

MUHAMMAD EBEN RAŠÍD, 1869—1898

VRCHOL MOCI

Muhammad vkročil jako vládce do Hájelu 25. prosince 1869. Z členů vládnoucího rodu se prohlásili pro něho všichni potomci jeho strýce Obejda; rovněž i všichni usedlíci a kočovníci byli ochotni doprovázeti jej na nájezdech.

Využívaje vnitřních rozbrojů, které trvaly v Hájelu od 1867, zatláčoval Sattám eben Šalán, mladý vrchní náčelník Rualů, nejmnocnějších nepřátel Eben Rašídových, s pomocí turecké vlády jeho vliv. Zemský správce v Damašku by byl rád rozšířil tureckou moc, i rozhodl se, že obsadí osady kotliny Džouf. Koncem února 1870 vytáhlo turecké vojsko z osady Maán, ležící na Poutnické cestě z Damašku do Medíny, směrem východním a dospělo po osmi dnech k černému kopci Abd al-Džouf, kde je očekávali nespokojenci z Džoufu. Většina usedlíků zůstala věrna Eben Rašídovi a nebyla

zastařena, ani když Turci, postavivše před Máred jediné dělo, jež s sebou přivezli, hrozili útokem. Kníže Muhammad, zvěděv v pravý čas o postupu tureckého vojska, se objevil se silnou četou koncem února před Džoufem a přiměl bohatými dary tureckého vůdce, aby upustil od obléhání. Osady, které se Turkům dobrovolně vzdaly, měly býti podřízeny turecké vládě, ale všechny ostatní byly i nadále poplatny pánu Hájelu. Turecký úředník s 80 muži zůstal v Džoufu, kdežto vojsko se vrátilo i s velitelem do Syrie. Turecká posádka se skládala většinou ze stoupenců Abdalkádera, bojovníka za národní svobodu v Alžíru, jenž se usadil v Damasku. Vyssávajíc usedlíky, stala se zakrátko nenáviděnou ode všech a byla na podzim 1870 donucena k útěku do Syrie.

Kníže Muhammad upevniv svou moc v Džoufu, rozšířil ji na všechny osady doliny Sirhánské až k pohoří Haurán, ba i do Tudmoru (Palmyry), jehož obyvatelé mu odváděli oční poplatek.

r Muhammad byl osobně velmi odvážný, dával však přednost klidnému vyjednávání před bojem, zlatu před olovem a ocelí a docílil tímto způsobem větších úspěchů než kterýkoliv z jeho předchůdců. Napadal pouze chťeje své odpůrce přiměti k ústupku za menší úplatek.

Drobící se říše Eben Saúdova mu skýtala široké pole pro politickou činnost a pro rozšíření vlivu. Starý a churavý kníže Fejsal zemřel 1865 a jeho synové Abdalláh a Saúd se svářili o nástupnictví. Abdalláh byl obecně uznán za knížete, ale jeho bratr Saúd, jenž spravoval jižní kraje, jednal jako samostatný vládce a poslouchal rozkazů svého bratra, pouze když mu vyhovovaly. Abdalláh mu nedůvěřoval a hledal pomoc u Muhammada eben Rašíd, jehož sestru Núru měl za manželku. Po dlouhém úsilí Saúd vypudil Abdalláha z Rijádu, zemřel však již koncem 1874 a Abdalláh jsa podporován Muhammadem se vrátil do Rijádu jako pán. Třebas byl velice opatrný, přece se podařilo jeho četným nepřátelům, že ho 1887 zajali. Muhammad přispěl Abdalláhovi

na pomoc, jeho odpůrce porazil, avšak odvedl ho do Hájelu. V Rijádu dosadil Fejsalovy syny Abdarrahmána za knížete a Muhammada za vojevůdce.

Bývalý správce Eben Saúdův se stal jeho pánem. Moc Eben Rašídova se blížila vrcholu; jeho vliv sahal od Haleba a Damašku do Basry, Ománu a Asíru.

Muhammad využítkoval výborně svého postavení. Hroz- bami a dary nutil karavany, aby se ubíraly jeho sídelním městem Hájelem. Muslimští poutníci z Basry neputovali již Hasou a Rijádem, nýbrž na Abu Gár, Tkajječ a Hájel. I obchodní karavany z Kasímu byly nuceny procházeti Há- jelem. Každý poutník — a často jich bylo až 10.000 — platil za vodu pro sebe a za své zvíře na cestě do svatých měst 30 medžídijjí a na zpáteční 15 medžídijjí. Mimo to poutníci odváděli částku zboží dovezeného nebo prováženého jako clo. Tím zvelebil Muhammad blahobyt panujícího rodu, usedlíků, ba i kočovníků, kteří pronajímali své velbloudy karavanám.

Obyvatelé kraje Kasím, obzvláště pánové osad Brejda a Anejza, kteří se jen neradi podrobili Eben Rašídovi, se při- dali k Abdarrahmánovi z Rijádu a na jaře 1891 se chystali, že napadnou Muhammada v jeho vlastním území. Než Mu- hammad je přepadl u Anejzy dříve, než ukončili všechny přípravy a na hlavu je porazil. Zámel ál Slém, pán Anejzy, padl; Hasan ál Muhanna, pán Brejdy, a kníže Abdarrahmán z Rijádu byli zajati a uvězněni.

Muhammad se stal svrchovaným pánem v Kasímu a v celé říši Eben Saúdově. Jenže jeho síly nestačily, aby dozíral na všechny velké osady, mnoho set kilometrů vzdálené od jeho sídla Hájelu. Klidně přihlížel, jak se na všech stranách tvo- řily městské státečky a byl spokojen, že aspoň podle jména uznávaly jeho svrchovanost. Poplatky vymáhal mnohdy násilím. Aby čelil úpadku své moci, propustil zajatého Abdarrahmána, dal mu vojsko a ustanovil ho opět kníže- tem v Rijádu. Ale Abdarrahmán, nechtěje přivést své kra-

jany do cizího područí, uprchl z Rijádu a usadil se u Eben Sabbáha, pána přístavu Kuejt.

Po útěku Abdarrahmánově na konci 1891 Muhammad jmenoval knížetem v Rijádu Muhammada, třetího syna zemřelého knížete Fejsala, jenž byl od jara téhož roku uvězněn v Hájelu. Když se některé vzdálené kraje bývalého území Eben Saúdova vzbouřily a oblehly hrad, v němž sídlil zástupce Eben Rašídův, dal tento vzpurné osady pobořiti, palmové zahrady vykáceti a zesílil své posádky.

Tehdy stál Eben Rašíd na výši své moci. Jeho říše zaujímala přes dvě třetiny Arabie, ale nikde nesahala k pobřeží a neměla ani jediného přístavu. Muhammad potřeboval mnoho zbraní a ještě více nábojů a byl s jejich nákupem úplně odkázán na milost různých náčelníků přístavních měst a tureckých úředníků v provinciích Hasa, Iráku a Syrii. Většinu své výzbroje si opatřoval v přístavu Kuejt, jenž náležel Eben Sabbáhovi a v Akejru, tureckém přístavu správního kraje Hasa. Když Abdarrahmán vypravil svého zástupce do Cařihradu a sám se usadil v Kuejtu, narážel Muhammad na velké obtíže jak v Akejru, tak v Kuejtu, proto se rozhodl, že se zmocní některého přístavu. Turecké vlády v provincii Hasa napadnouti nemohl, nechtěl-li znemožniti všechny obchodní styky s Irákem, i nezbyl než Kuejt, přístav, jenž svou polohou a nepoddajností svého vládce vůči turecké vládě nejlépe vyhovoval jeho zájmům politickým i hospodářským.

Boj proti Eben Sabbáhovi, pánu Kuejtu, zahájil Muhammad 1895; tento boj se stal osudným rodu Eben Rašídovu, neboť jej připravil o devět desetin jeho vlivu. Muhammad se nedožil úpadku své říše; zemřel 3. prosince 1897 po osmačtyřicetiletém panování, byv prý otráven Mádžedem, synem Hmúda ál Obejd. Cizí zlato zasévalo nesvár mezi členy rodu Eben Rašídova.

ÚPADEK

Muhammad neměl syna. Jeho nástupcem se nestal Mádžed, nýbrž Abdalazíz, syn zavražděného knížete Meteba. Za své osmileté vlády nevzkročil Abdalazíz do Hájelu, neboť nedůvěřoval členům rodu Obejd. Byl dobrý bojovník, ale špatný diplomat. Co jeho předchůdce dokázal dary, vymáhal Abdalazíz zbraní. Žádný z knížat rodu Eben Rašídova nekonal osboně tolik, co Abdalazíz, a přece nezabránil úpadku své moci.

Ihned po svém nastoupení na stolec knížecí propustil všechny uvězněné členy rodu Eben Saúdova. Bylť jejich osobním přítelem a nadál se, že mu budou nápomocni ve správě velké říše Eben Saúdovy, jež mu byla podřízena. Potřebovalť takových stoupenců, neboť jeho nepřátelé v Rijádu pracovali proti němu a pro vypuzení knížete Abdarrahmána eben Saúd, dlícího v Kuejtu. Ale již po dvou letech se mu propuštění členové rodu Eben Saúd odměnili za jeho šlechtčnost nevděkem. Někteří se přidali k jeho protivníkům, jiní pak uprchli k velkému šerífovi do Mekky, jež nabádali k válce proti svému dobrodinci Abdalazízovi. Kníže Abdalazíz se setkal s velikými obtížemi, neboť mu bylo nejen odrážeti útoky vnějších nepřátel, nýbrž též potlačovati vnitřní vzpoury. Potřebné zbraně a náboje dostal od vlády turecké.

Turci se od 1900 zabývali úsilovněji věcmi vnitřní Arabie. Podnět k tomu zavládla snaha, aby zabezpečili telegrafní linku, kterou právě budovali podél Poutnické cesty z Damasku do Medíny. Nájezdné čety poddaných Eben Rašídových často přecházely cestu Poutnickou a porušovaly telegrafní spojení, proto uzavřela turecká vláda s Abdalazízem smlouvu, v níž se zaručil, že jeho kmenové nebudou ničiti telegrafní linky, turecká vláda pak mu slíbila určitou sumu ročně. Mimo to měl býti Abdalazíz turecké vládě úderným nástrojem proti Mubárekovi eben Sabbáh, pánu Kuejtu. Mubárek

byl 1897 jmenován tureckým úředníkem, kájmakámem, nestaral se však o svého představeného, zemského správce v Basře, nýbrž se přikloňoval k Angličanům, kteří mu nabízeli větší hmotné výhody. Turecká vláda by byla velice ráda odstranila Mubáreka a dopomohla k moci jinému povolnějšímu členu rodu Eben Sabbáh. Leč ani zemští správcové z Basry a Bagdádu, ani vojenský velitel nezakročili, neboť věděli, že by Velká Británie vymáhala, aby své vojsko odvolali a dali zadostiučinění. Proto turecká vláda podporovala Abdalazíza nejen zbraněmi, nýbrž i penězi, platíc mu měsíční podporu 230 tureckých liber (1035 dolarů) a vyznamenala ho vysokým řádem. Na důkaz vděčnosti poslal Abdalazíz v dubnu 1900 devadesát tučných velbloudic a devadesát tučných skopců do Medíny a po devět dní dal zabíjet po deseti velbloudicích a desíti skopcích, hostě jak domorodce, tak turecké úředníky a vojáky.

Válka s pánem Kuejtu neustávala. Na jaře 1900 napadl Mubárek některé čeledi Šammarů a uloupil několik tisíc velbloudů. Na podzim téhož roku vypravil Abdalazíz velkou obchodní karavanu do Iráku, aby přinesla ze Samáuy potřebné potraviny a šatstvo na zimu. Mubárek ji chtěl přepadnouti, ale turecké vojsko jí hájilo, dokud Abdalazíz nepřispěchal s posilou a karavanu bez nehody do Hájelu doprovodil.

V lednu 1901 dostal Abdalazíz nové zbraně a náboje k boji proti Mubárekovi. Pán Kuejtu přešel tehdy k útoku, neboť se s ním spojily četné osady říše Eben Saúdovy, jakož i někteří jižní kmenové, kteří se chtěli zbaviti jha Eben Rašídova. Abdalazíz porazil koncem února část vzbouřenců u oasy Bkerijje, načež mu neposlušné osady opět přísahaly věrnost, opustivše Mubáreka, jehož hlavní vojsko bylo úplně pohubeno 17. března 1901 v kraji Saríf.

Koncem podzimu téhož roku vytáhl Abdalazíz s velkým počtem bojovníků proti Mubárekovi, ale dospěl pouze do Hafaru ležícího na dopravní cestě z Nbádž do Kuejtu, odkud se vrátil, neboť v jižní části jeho říše vypuklo nové povstání.

Muhammad eben Saúd byl dotud pánem v Rijádu, ovšem

pod vrchním dozorem Abdalazízovým; jeho moc však ne-
sahala daleko a většina usedlíků odmítla platiti Eben Raší-
dovi daň zeka. Podobná nálada panovala ve všech krajích
bývalé říše Eben Saúdovy. Touha po nezávislosti byla žive-
na propuštěnými členy rodu Eben Saúdova, kteří se chtěli do-
moci ztraceného vlivu. Začátkem zimy 1901 nastala obecná
vzpoura.

Abdalazízovi hrozilo nebezpečí nejen v krajích dobytých,
nýbrž i v území jeho vlastního kmene. Usedlíci Hájelu, na-
podobující vzbouřence, chtěli dosaditi nového knížete. Abd-
alazíz ztrávil mnoho času, než zjednal klid doma a když
konečně na začátku 1902 vytáhl proti Rijádu, zvěděl, že jeho
tamější správce Adžlán byl zabit a že je Rijád i se všemi již-
ními provinciemi pro něho ztracen.

Novým pánem v Rijádu se stal starý kníže Abdarrahmán,
syn Fejsalův, jehož jménem se chtěl jeho syn Abdalazíz zmoc-
niti celé říše jindy svých předků. Hojně zásoben zbraněmi,
náboji i zlatem, útočil na Eben Rašída od jihu a snažil se jej
zatlačiti na sever. Abdalazíz eben Rašíd by mu byl mohl če-
liti, kdyby byl býval podporován ostatními členy svého rodu
a usedlíky a kdyby mu byla bývala turecká vláda vydatně
nápomocna. Ale nedovedl si získati obecné obliby a turecká
vláda nejevila chuti k většímu podniku.

Teprv koncem května 1904 vypravila turecká vláda jeden
prapor a brzo potom osm dalších praporů vojska z osady
Samáua v Iráku na pomoc knížeti Abdalazízovi, jenž byl
ve veliké tísní. Turecké vojsko tábořilo po delší čas u studnic
Uáksa na cestě Poutnické, načež táhlo do Kasímu, ale po
sedmnácti měsících se vrátilo vyčerpáno a nemocno, aniž by
se bylo zúčastnilo rozhodného boje.

Abdalazíz eben Rašíd byl poražen na hlavu od Eben
Saúda 12. dubna 1906 v rovině Ruejda u osady Táríjje na
sever od Brejdy, skoro na samých hranicích svého území;
v bitvě zahynul. Tímto vítězstvím se rozšířila říše Eben Saú-
dova na severu až k pohoří Salma.

Po smrti knížete Abdalazíza byl za nástupce uznán jeho rovněž bojovný syn Meteb, ale pouze od stoupenců svého otce, nikoliv od přívrženců rodiny Hmúd ál Obejd a usedlíků v Hájelu. Dokud byly čtyři Eben Saúdovy na hranicích, nepodnikli odpůrci knížete nic; jakmile však začátkem léta odtáhly, došlo ke zjevné roztržce a po devítiměsíčním panování byl kníže Meteb i se svým bratrem Mišalem zabit od Sultána, syna Hmúdova, jenž se ujal vlády. Po dalších pěti měsících byl zabit i Muhammad, třetí syn Abdalazízův; se čtvrtým Saúdem, tehdy hochem osmiletým, utekl věrný otrok Saíd, Abdalazízův ministr financí, s nasazením vlastního života do Medíny.

Za knížete Sultána byl kraj Kasím pro říši Eben Rašídovu trvale ztracen; jeho správce byl vypuzen z oasy Chajbar, a v Hájelu a v ostatních osadách bojovali navzájem členové jednotlivých čeledí. Země, která za knížete Muhammada oplývala blahobytem, byla hospodářsky i politicky úplně zničena. Poutnické karavany již neprocházely Hájelem, nýbrž Rijádem, čímž utrpěl pán Hájelu nejen velkou peněžní škodu, ale nemoha tomu odpomoci, i veřejně doznal svou slabost. Nespokojenost usedlíků vzrůstala a když na sklonku 1907 čtyři Eben Saúdovy vyplenily několik osad, byl Sultán, jenž útoku nezabránil, od svých vlastních bratrů Saúda a Fejsala koncem ledna 1908 zabit.

Saúd se stal knížetem, Fejsal pak správcem v důležité oase Džouf. Tělesná stráž zavražděného knížete Sultána se spojila s některými čeleděmi usedlíků a nastaly nové urputné boje, jež přinesly velké útrapy mnohým osadám.

Rozkolu mezi členy rodiny Hmúdovy využítkovali stoupenci Abdalazízovi a dopravili posledního jeho syna Saúda z Medíny do Hájelu. V jejích čele stáli bratři Saúdovy matky Hmúd a Zámel z rodu Subhán. Získali některé čeledi Šamarů a obklíčili Hájel. Tam vypukla vzpoura proti knížeti Saúдови, synu Hmúdovu, jenž byl začátkem září 1908 za-

vražděn a za vládce uznán desetiletý Saúd, syn padlého knížete Abdalazíza. Skoro všichni členové rodiny Hmúdovy z vládnoucího rodu Eben Rašídova byli bez milosti pobiti; pouze několik se jich uteklo s Fejsalem, správcem osad v oase Džouf, k Eben Saúдови.

SAÚD EBEN RAŠÍD, 1908—1920

Správu řídí Hmúd, 1908—1909 a Zámel eben Subhán, 1909—1914

Nezletilý kníže Saúd eben Rašíd byl úplně ve vleku svých strýců s matčiny strany Hmúda a Zámela. Když byl Hmúd na jaře 1909 otráven, zmocnil se správy v Hájelu jeho bratr Zámel. Dobře mu nebylo. Usedlíci toužili po krevní pomstě za pobité členy vládnoucího rodu; četné čeledi jejich i kmenů Šammar prchly buď na jih k Eben Saúдови nebo na sever k Eben Šalánovi; čtyři Eben Saúdovy několikrát vyplenily nejbližší okolí Hájelu a Eben Šalán se svými Rualy ohrožoval od ledna 1909 osady v oase Džouf. Osady Kára a Tuér se k němu přidaly úplně, kdežto v osadách Skáka a Dúmat al-Džandalijje se pro něho dobrovolně prohlásily dvě třetiny obyvatelstva; okrsky věrné Eben Rašídovi byly obleženy. Nejdéle vzdoroval hrad Máred, jenž se vzdal teprve, když byla náboji z mannlicherových ručnic prostřílena vrata pobitá železnými plotnami. Pánem v Džoufu se stal Nauáf, nejstarší syn knížete Núriho eben Šalán, jehož jménem spravoval tuto důležitou oasu. Mnozí kmenové, kteří dotud poslouchali Eben Rašída, ba i některé čeledi kmenů Šammar se k němu připojili, takže byla moc Eben Rašídova omezena i na severu. Na západě ztratil 1909 oasu Tejma, jejíž obyvatelé požádali zemského správce v Damašku o tureckou posádku.

Zámel vida, že není s to, aby vzdoroval všem nepřátelům, uzavřel koncem 1909 s Eben Saúdem mír a uznal jeho svrchovanost; tak se stal Eben Rašíd opět pouhým správcem Eben Saúdovým. Zřeknuv se samostatnosti, mohl Zámel zavést pořádek v Hájelu i ostatních osadách, které mu ještě zbyly. Na jaře 1910, kdy byl pokoj aspoň z části obnoven, se

vypravil k Hedžázské dráze proti kmenům Ueld Ali a Ueld Slejmán, již se prohlásili pro tureckou vládu. Začátkem června téhož roku dorazil se svým vojskem přes oasu Tejma, obsazenou od ledna tureckou stráží bezpečnosti, oblehl oasu, vyhnal turecké četníky, dal hlavní stoupence Turků popravit a ustanovil opět svého náměstka. Poté napadl železniční stanici Medájen Sáleh, plnil, kde mohl a vrátil se jako vítěz do Hájelu. Na severu odrážel stále útoky Eben Šalána a kmenů mu podřízených.

Na jaře 1913 přivtělil Eben Saúd k své říši turecký správní kraj Nedžd, jak Turci říkali pobřežnímu pásmu Hasa při Perském zálivu. Tehdy turecká vláda opět vyjednávala s Eben Rašidem, vlastně jeho ministrem Zámelem. Prostředníkem byl jeho lstivý zástupce v Damašku Ršéd paša. Vláda, věřící slibům Ršédovým, poslala koncem 1913 knížeti Eben Rašidovi po železnici Hedžázské do stanice Muazzam 6.000 mauserových ručnic, asi 60.000 nábojů, automobil a hojně peněz. Ze stanice Muazzam byly dary dopraveny začátkem 1914 na Tejmu do Hájelu. Ministr Zámel se netěšil dlouho vzrůstu své moci. Byl na jaře 1914 zavražděn svým příbuzným Saúdem eben Sáleh ál Subhán. Vrah, mladík se zákallem na levém oku, se stal všemocným ministrem slabého knížete v Hájelu.

Správu řídí Saúd eben Subhán, 1914—1916

Zatím co zástupce Eben Rašídův v Damašku vyjednával s francouzským konsulem o převzetí protektorátu nad Hájelem, navázal ministr Saúd přátelské styky s britským politickým úředníkem, kapitánem W. H. I. Shakespearem, jenž za tím účelem přijel koncem jara 1914 do Hájelu. Saúd rozdělil zbraněmi a náboji, jež dostal od turecké vlády, své stoupence, a zbylé rozdal Slejbům, již jsou po celé Arabii považováni za bezecné.

Chtěje pozornost Šammarů od sebe odvrátiti, vyhlásil ministr Saúd v létě 1914, ihned jako vypukla válka světová,

svatou válku, džihád, svému vrchnímu pánu, tureckému uálimu a veliteli, knížeti Abdalazízovi eben Saúd, s nímž Eben Rašíd žil v míru od 1909, čímž způsobil turecké vládě značné potíže. Tyto potíže zvětšoval vysílaje čtyry nájezdníků zásobené tureckými zbraněmi proti kmenům tábořícím na pomezí Iráku a Syrie a poslušným turecké vlády.

Začátkem listopadu 1914 vstoupilo Turecko do světové války po boku středních mocností. Turecká vláda vypravila několik poselstev z Cařihradu do Hájelu, aby přiměla Eben Rašída k míru s okolními kmeny a k podpoře tureckých počinů v jižním Iráku a jižní Syrii; leč Saúd propustil poselstva s pěknými sliby a přerušil spojení turecké vlády se kmeny, o které se opírala. Veřejně byl obviněn, že přijímá peníze od Velké Britanie a jedná po dohodě uzavřené s kapitánem Shakesparem. Cizím zlatem a cizími zbraněmi získával nové stoupence a nechtěl o míru ani slyšeti, neboť se obával o svůj vlastní život. Vždyť kníže Eben Saúd, rozhněván porušením míru a odstraněním Zámela, prohlásil, že nebude jednati s vrahem a rušitelem pokoje a že dosadí Fejsala eben Hmúd dlícího v Rijádu za pána Hájelu, což by bylo znamenalo úplnou záhubu ministra Saúda eben Subhán.

Britský politický úředník kapitán Shakespear se vrátil z Kuejtu koncem 1914 opět do vnitřní Arabie a usiloval, aby získal knížete Eben Saúda úplně pro Anglii. Vyjednával spolu s vypuzeným Fejsalem, jenž byl ochoten ujeti se vlády v Hájelu jako přítel Velké Britanie.

Od začátku prosince 1914 obléhal ministr Saúd pohraniční osady, které se vzdaly Fejsalovi a jeho vrchnímu pánu Eben Saúdovi. Většinu jich pobořil, zahrady palmové zpustošil a studnice zasypal. Ze svého ležení u Ummu Džrejf napadl Saúd 23. ledna 1915 tábor Eben Saúdův u Adžráb neboli Džeráb. První útok byl odražen a oddíl bojovníků z okresu Lubde v Hájelu pronásledován částí vojska Eben Saúdova, vedenou Fejsalem. Zbylé čtyry ministra Saúda útočily znova a přiměly vojsko Eben Saúdovo k ústupu. Mezi jiným bylo

ukořistěno i horské dělo, jež řídil kapitán Shakespear. Opuštěn od bojovníků Eben Saúdových, zdvihl ruce na znamení že se vzdává, ale byl střelen otrokem Ibráhímem an-Noudeli a na útěku dohat šavlí. Ministr Saúd nedobyl úplného vítězství a byl nucen v noci ustoupiti. Ústup se proměnil v divý útěk, když rychlí poslové přinesli zprávu, že tábor ministra Saúda u Ummu Džrejf byl vyloupen. Byl skutečně přepaden příslušníky kmene Mtejr od východu a četami Eben Saúdovými pronásledujícími poražené bojovníky z okresu Lubde od západu a vyplněn, že vítězní bojovníci Eben Rašídovi v něm nenašli ani potravin ani šatstva.

Touže dobou vyslal kníže Núri eben Šalán se svým synem Nauáfem, pánem Džoufu, poselstvo k Eben Rašídovi a hrozil mu soustředěným útokem od severu, neuzavřeli ihned míru se všemi kmeny skupiny Aneze. Ministru Saúdovi nezbylo než přijati nabídku Eben Šalána a pána oasy Džouf.

Kníže Eben Saúd vybízel ministra Eben Rašídova rovněž k pokoji a navrhoval, aby spojenými silami napadli kmeny tábořící při Perském zálivu, nepřející Turecku. Ministr Saúd návrh zamítl, neboť si nepřál návratu vypuzených členů vládnoucího rodu a žil v úplné shodě se kmeny nakloněnými Velké Británii. Se zbraněmi, které dostal od vlády turecké, podporoval vrchního náčelníka kmene Zefír, Hmúda eben Suejt, úhlavního nepřítele vrchního náčelníka kmene Muntefiž, ačkoliv tento kmen s tureckým vojskem potíral Angličany.

Ministr Eben Rašídův neposkytl turecké vládě vydatné pomoci ani 1915 ani 1916, ba svými loupežnými nájezdy brzdil postup ostatních kmenů jak proti Angličanům v Iráku a Syrii, tak proti velkému šerífovi v Hedžázu. Přijímal dary a vyznamenání od Angličanů i od velkého šerífa a turecké vlády a upevňoval jimi svou osobní moc.

Na jeho podnět bylo 1915 zabito 25 příbuzných vypuzených členů vládnoucího rodu, takže z přímých potomků zakladatele moci Eben Rašídovy zbyli mimo knížete v Há-

jelu pouze dva mladíci a ti se dnem i nocí strachovali o svůj život. Ani „poslední z prvních“ z doby rozkvětu, hrdinný praporečník Abdalláh nebyl jist životem.

Koncem 1916 zesílil ministr Saúd svůj vliv a umínil si, že svrhne vládnoucí rod Eben Rašídův a sám se stane knížetem. Podporovali ho příslušníci čeledi Džaáfre ze kmene Abde, některé čeledi kmene Aslam a jeho četní otroci, jimž mohl úplně důvěřovat. Usedlíci a ostatní kmenové Šammarů neměli chuti bojovat pro potomka otrokova a přinutili jeho i jeho stoupence k útěku. Prchl ke kmeni Bdúr, s nímž tábořil mezi osadami Chamísijje a Zobejr na pravém břehu dolního Eufratu, kde byl 1919 zabit.

Správu řídí Ekáb eben Edžel, 1916—1920

Po útěku zrádného ministra Saúda došlo v říši Eben Rašídově k roztržce. Všichni, jak usedlíci tak kočovníci kmenů Šammar, toužili po klidu, neboť byli v době, kdy se v Iráku a v Hedžázu bojovalo, hlavně odkázáni na to, čeho poskytovalo jejich vlastní území — a přece kníže Eben Rašíd nebyl s to, aby je zabezpečil ani proti nepřátelům vnějším, ani proti vnitřním nepokojům. Jižní čeledi byly svědky vzrůstajícího blahobytu v říši Eben Saúdově, severní pak viděly, že pán Džoufu zajišťuje život i majetek usedlíků i kočovníků, proto se tito dali pod ochranu emíra Nauáfa z Džoufu, oni pak uznali Eben Saúda za svého pána. Knížeti Eben Rašídovi zůstal pouze Hájel a osady v údolích pohoří Edža, leč ani na ně se nemohl spolehnouti, poněvadž jich nemohl chránit a nestaral se, aby je zásobil šatstvem, potravinami a náboji. I opustil kníže Saúd v létě 1917 Hájel a usadil se se svými stoupenci v Medájen Sáleh na železnici Hedžázské, kde mu turecké posádky dodávaly, čeho potřeboval.

Ministrem knížete Eben Rašída se stal jeho věrný otrok, kleštěnec Saíd, jenž sloužil již jeho otci, vychoval Saúda a zachránil mu život, leč skutečné moci neměl. Vlastní správu řídil náčelník Ekáb eben Edžel, tchán knížete, jenž vládl

podle své vůle a přijímal dary nejen od Turků, nýbrž i od velkého šerífa z Mekky právě jako Ršéd paša, zástupce Eben Rašídův v Damašku a v Cařihradě.

Na konci války světové se octl Eben Rašíd v úzkých. Od jihu se blížil jeho úhlavní nepřítel Eben Saúd, na severu byl tísněn kmeny skupiny Aneze a jeho bývalí ochránci Turci byli vypuzeni jak z Iráku, tak ze severního Hedžázu. Byl by se rád dorozuměl s Angličany, ale ti ho nemohli podporovati, nechtěli-li proti sobě popuditi svého chráněnce Eben Saúda. I nezbylo Ekábu eben Edžel, než aby vyjednával s Husejnem, králem Hedžázu, jenž byl přítelem jeho i jeho rodu. Husejnovi slíbil, že uzná jeho svrchovanost, pomůže-li mu potlačit Eben Saúda a otevře-li mu cestu do Syrie. Král Husejn souhlasil, poslal mu zásoby, zbraně a náboje a nabádal ho, aby tísnil stoupence Eben Saúdovy. Mezitím podnikoval i svého syna Fejsala, aby znemožnil nebo aspoň znesnadnil dopravu zásob emíru Nauáfovi a tak zeslabil jeho vliv v oase Džouf a okolí. Tímto způsobem byly jednotlivé čeledi Šammarů donuceny, aby se opět přidaly ke knížeti Eben Rašídovi. S jejich pomocí napadal Ekáb osady v oase Džouf na severu a osady na pomezí říše Eben Saúdovy na jihu. Emíru Nauáfovi, jemuž došly zásoby i náboje, nezbylo než vyjednávat i uznati svrchovanost Eben Rašídovu nade všemi osadami v Džoufu. Tak přešel na začátku 1920 opět do moci Eben Rašídovy a jeho náměstek Eben Šuér spravoval celou oasu. Než Ekáb se netěšil dlouho ze svého úspěchu. Jak usedlíci, tak kočovníci si přáli silného knížete, jenž by jim usnadnil přístup do Iráku a dorozuměl se s Eben Saúdem a členy rodu Eben Rašídova u něho dlícími. Spojili se proto s Abdalláhem eben Talál eben Rašíd, překvapili v březnu 1920 knížete Saúda, zabili ho a prohlásili Abdalláha pánem Hájelu. Otroci Saúdovi chtěli pomstít svého pána a jejich vůdce Derán odstranil Abdalláha spíše, než si utvořil tělesnou stráž. Ve zmatku, který následoval, se dorozuměl Ekáb eben Edžel s Abdalláhem, mladým synkem zavražděného

knížete Meteba, získal pro něho usedlíky, ba i Muhammada, bratra zavražděného Abdalláha a dopomohl mu k obecnému uznání za knížete. Nový kníže nedůvěřoval Muhammadovi a vsadil ho do žaláře, aby zastrašil stoupence jeho zavražděného bratra.

Postavení Eben Rašídovo bylo vnitřními nepokoji velice znesnadněno, takže se jen těžko bránil útokům kmenů poddaných Eben Saúdovi. Bylo pro něho štěstím, že tou dobou měl Eben Saúd plno práce na západě a na jihu své říše, kde proti němu popouzel král Husejn.

ZÁNIK RODU EBEN RAŠÍDOVA, 1921

Teprv na jaře 1921 mohl Eben Saúd, jenž již v září 1918 pronikl na nájezdu až k Hájelu, zakročiti plnou silou proti Eben Rašídovi. Spojil se se svými pokrevenci, severními kmeny skupiny Aneze, takže Núri eben Šalán se svými Ruaily, jakož i kmenové Ueld Slejmán, Ueld Ali, Šaráráté a Huétáté Audeho abu Tájah tísnil Šammary a jejich osady od severu, zatím co bojovníci Eben Saúdovi plenili tábory Abde, jednoho ze kmenů Šammarů. Hlavní vojsko Eben Saúdovo se přiblížilo k Hájelu, jsouc vedeno od Muhammada eben Abdarrahmán. Dospělo až ke studnicím Játob, odkud však bylo zahnáno až k napajedlu Adžfor a poraženo.

Abdalláh eben Rašíd viděl, že by neodolal dlouho spojeným útokům svých nepřátel, proto prosil o mír. Eben Saúd projevil ochotu uzavřítí mír, ale nikoliv s Eben Rašídem, nýbrž se kmeny Šammarů a žádal, aby se všichni členové vládnoucího rodu odebrali do Rijádu a vzdali se veškerého práva míchat se do vnitřních věcí Šammarů. K tomu Abdalláh svoliti nemohl a boj neustával. Zesílená nepřátelská vojska postupovala k Hájelu od jihu, východu a severu. Četné čeledi Šammarů opustily svá tábořiště a usadily se na výzvu Fejsala, krále Iráku, na pravém břehu Eufratu. Vláda irácká je zásobila potravinami, zbraněmi a náboji a podněcovala k boji proti kmenům Eben Saúda, jemuž nedůvěřo-

vala a ježž chtěla pokud možno co nejvíce zeslabiti. Tomu chtěł Eben Saúd předejít, i rozhodl se, že podnikne konečný útok na Hájel. Provedení svěřil proslavenému veliteli Fejsalu eben Dauíš. Začátkem září obklopile Fejsal tábor Abdaláhův u Džetámijje a přiměl ho, aby se vzdal. Místo něho prohlásili Šammarové za knížete uvězněného Muhammada, syna Talála z rodu Eben Rašíd. Postavili se nepříteli na odpor u osady Nejsijje, ale byli zatlačeni až k Hájelu. Začátkem září přitáhl kníže Abdalazíz eben Saúd sám k Nejsijji a oblehl Hájel. Začátkem listopadu 1921 se Hájel vzdal a kníže Eben Saúd vtáhl vítězně do sídelního města Eben Rašída, jenž jeho otce vypudil z jeho sídla Rijád.

Všichni členové rodu Eben Rašídova byli posláni do Rijádu a z říše Eben Rašídovy se stala provincie Eben Saúdova, jejímž správcem byl ustanoven Ibráhím eben Subhán. Začátkem 1922 se vzdaly oasy Chajbar a Tejma a v červenci Džouf. Kmenové Ueld Slejmán, Ueld Ali a Ruala uznali nadvládu svého soukmenovce Eben Saúda, neboť se od něho nadáli ochrany proti nenáviděnému králi Husejnovi a jeho rodu.

Eben Rašíd zanikl a Eben Saúd vládl v celé severní Arabii jako malek, král, jak byl v Arabii nazýván. Vzrůst jeho moci byl trnem v oku králi Husejnovi a jeho synu Fejsalovi. Oba podporovali všechny jeho nepřátele a nabádali je k novému a novému odporu. Začátkem léta 1922 chtěli jejich důvěrníci dopomoci uvězněnému knížeti Muhammadu eben Rašíd k útěku. Provedením úkolu pověřili Nájefa eben Kiláb, náčelníka kmene Adžmán. Na jeho radu se Muhammad přestrojil za ženu a dostal se až do zahrad Rijádu, jeho útěk však byl zpozorován a on dopaden. Při obraně ztratil levici a zakrátko ve vězení zemřel; všichni jeho přívrženci byli pohubeni.

DŽEBEL ŠAMMAR ZA VLÁDY EBEN RAŠÍDOVY

V době největšího rozkvětu za knížete Muhammada měla osada Hájel asi 4000 domů, z nichž každý byl majetkem jedné rodiny. Domy byly seskupeny ve čtyři okrsky kolem tržiště Súk al-Mašáhde; na severu byl okres Berzán, na jihu Lubde, na západě Mugíza a na severozápadě Afnán. Obyvatelé okresů Berzán, Lubde a Mugíza měli vlastní válečné prapory. Obchodníci — bylo jich kolem osmdesáti rodin — pocházeli z Mašhadu (Nedžef) v Iráku a bydlili v Berzáně. Mešity měli v Berzáně, Lubde, jakož i na předměstích Semáh a Súk an-Naháhís. Při mešitě v Berzáně byla vybudována náboženská škola Meršedi a v Lubde škola Meri. Učitelé těchto škol rozhodovali ve všech věcech zákona náboženského. Muhammad eben Bání, prý židovského původu, byl proslaven svou dovedností v tepání a rytí vzácných kovů, jakož i ve vykládání zbraní drahokamy.

Tělesnou stráž knížete tvořilo asi 400 otroků, kteří bydleli ve skupinách po dvaceti mužích a byli živeni a šaceni od knížete. Mimo to sloužilo knížeti asi stejné množství mladých dobrovolníků, jimž, jakož i otrokům se říkalo radžádžíl aš-šjúch, mužové velkého náčelníka. Kníže je platil a zásoboval zbraněmi a náboji. Obecná mravnost v Hájelu nebyla valná. Četné nemanželské děti byly odkládány v mešitách, vychovávány na útraty knížete a svěřovány otrokům. Za nepokojů řádících po roce 1897 byla velká část Hájelu pobořena, palmy vykáceny a studnice zasypány, takže ministr Zámel dal ze strachu, aby nebyl za noci přepaden, obydlenou část znova obehnati zdí, vystavěnou skoro pouze z vepřovic.

Mimo Hájel náleželo Eben Rašídovi čtrnáct jiných osad, jež však byly velkou většinou zničeny. Kfár, jenž jindy soupeřil s Hájelem, byl úplně opuštěn.

Když kníže Saúd eben Rašíd vyhlásil svatou válku, džihád, byli všichni usedlíci, kteří mohli nésti zbraň, povinni jej

doprovázeti, ale všech dohromady jich snad nebylo ani tisíc. Z kočovníků ho následovali pouze ti, kdo mu byli zavázáni. Kočovníci platili daň zeka a sice jednu medžídijji z každých pěti velbloudů. Náčelníci daň neplatili, měli však knížete aspoň jednou za měsíc navštívit a nabídnouti mu svou pomoc. V každé čeledi jednotlivých kmenů bylo 40 až 80 mužů rovněž osvobozeno od daně zeka, ale ti sloužili knížeti jako vojáci, začez od něho dostávali zbraně, náboje, jízdní zvířata a potraviny. Za války podporovalo knížete asi 2000 kočovníků, takže měl celkem kolem 3000 bojovníků vybavených moderními ručnicemi mauserovými, jež dostal od turecké vlády.

Poměr Eben Rašída k vládě turecké byl zvláštní. Písemně ji ujišťoval svou poslušností a věrností, ale ve svém území jednal úplně samostatně a o dóle, vládě, v Cařihradě mluvil, jako by mu byla úplně rovna. Vychloubal se, že má v Cařihradě vyslance, sefíra, a zástupce v Damašku, Medíně a Bagdádu. Poněvadž turecká vláda aspoň na oko tyto jeho úředníky uznávala, osoboval si Eben Rašíd právo jednati přímo s cizími státy.

VLÁDA RODU EBEN SAÚDOVA

OSADY A NÁBOŽENSTVÍ NEDŽDU

V různých zeměpisných dílech o Arabii je popisováno vysoké pohoří Tuejk, táhnoucí se od severozápadu k jihovýchodu částí Arabie zvanou Nedžd. Ve skutečnosti je Tuejk pouze západní svah tabulové vysočiny vytvořené deštěm, větrem a pískem. Tento svah začíná na 29⁰ severní šířky a svou severní částí tvoří východní pomezí pískové pouště Nefúd. K jihu od 27⁰ severní šířky a asi 60 km na západ od Tuejku se táhne s ním rovnoběžně od severozápadu k jihovýchodu podobný svah.

Časté severozápadní větry ukládají na úpatí obou těchto svahů písková zrnka v dlouhých úzkých závějích. Na vyso-

čině sedí různé tabulové kopce, zbytky vrstev, které dotud vzdorovaly vlivům povětrnostním a mezi nimiž jakož i mezi jednotlivými pískovými závějemi jsou větší či menší kotliny, do nichž se stéká voda dešťová z dalekého okolí a udržuje se po léta na skalnatém spodku, chráněna jsouc vrstvou šterku od vypařování.

Po vydatných zimních deštích vypučí čerstvé, ba bujné rostlinstvo na závějích, na vysočině i v dolinách; avšak již koncem června jednoleté byliny či traviny uschnou, kdežto rostliny vytrvalé či dřeviny bují dále. Nespadne-li sporý déšť po tři neb čtyři léta, zbudou z bylin jednoletých pouze semena, z bylin vytrvalých pak kořeny a celá krajina se promění v mrtvou a umrtvující poušť.

Jedině v kotlinách je další život umožněn podzemní vodou. Je-li vrstva šterku uchraňující dešťové vody od vypaření pouze na metr silná, daří se palmy datlové, aniž by se člověk o ně staral; je-li silnější, vyžadují v době vedra od dubna do října pravidelného zavlažování.

Dešťová voda vleče s sebou i jemná zrnka písková, jež vítr sebral a nanesl, rozkládá je a tvoří z nich prst, která, třebaš nebyla příliš úrodná, vyživí mimo pšenici, ječmen a některé zeleniny i marhaníky a révu vinnou. Obilí aby bylo neustále zavlažováno a je-li horko koncem dubna a začátkem května příliš velké, obilí zaschne a žeň se nedá přirovnati k námaze, jež byla vynaložena; je tudíž zrno obilné lahůdkou. Hlavní potravu tvoří datle, jichž by mohlo býti tolik, že by nasýtily četné obyvatelstvo po celý rok.

Všechny osady jsou obehnaný vysokou zdí, často dvojí. Uvnitř prvé zdi jsou domy a malé palmové zahrady, kdežto pole a velké háje palmové se prostírají mezi první zdí a druhou. Zdi jsou značně vysoké a skládají se pravidelně ze dvou stěn až osm metrů od sebe vzdálených; prostor mezi nimi bývá vyplněn ušlapanou hlinou a ssutinami.

Každá osada tvoří vlastně stát. Čím je větší, čím podnikavější jsou její obyvatelé a čím ctižádostivější je její pán,

tím silnější je její vliv. Malé okolní osady se k ní dobrovolně přidávají a pomáhají jejímu pánu pokořovati i oasy větší.

Ve stepích mezi jednotlivými oasami kočují různé kmenové chovatelů velbloudů a koz a ovcí a vymáhají poplatky od usedlíků; z toho je patrné, že tam není nikdy úplný klid. Pouze když se pánu některé mocné osady podaří podrobiti si nejen okolní usedlíky, nýbrž i kočovníky, přestanou půtky; čtyři nájezdníků a loupežníků odtáhnou nebo jsou vyhubeny a pod ochranou či před obličejem mocného pána se může pocestný ubírat jeho územím tak jistě, jako kterýmkoliv evropským městem. Bezpečnost zajišťuje nikoliv láska k míru, nýbrž strach z trestu.

Hlavními rušiteli míru jsou kočovníci. Lákají je obdělávaná pole, zahrady a skladiště usedlíků a dlouho pokušení neodolají. Usedlíci to vědí, proto platí různým čeledím kočovníků daň, již si kupují jejich ochranu; tím uznávají, že jsou na nich závislí a tento jejich poměr ke kočovníkům se jeví i v jejich názorech náboženských.

Všichni obyvatelé Arabie, usedlíci i kočovníci, věřili a věří v jednoho osobního, neviditelného, všemohoucího Alláha. Víra v jednoho Boha, jak ji znají kočovníci, hlavně chovatelé velbloudů, živě připomíná náboženství starozákonních patriarchů. Chovatelé velbloudů nemají ani svatých míst, ani svatých věcí, nemají prostředníka mezi sebou a Alláhem, nemají určitých modliteb. Všichni kočovníci jsou muslimy, ale pouze podle jména; ve skutečnosti se o předpisy islámu nestarají. Jinak je tomu u usedlíků v oasách. Obyvatelé osad uctívají mimo Alláha různé patrony, posvátné stromy, skály, prameny, hroby. Mají určitá místa, na kterých konají své modlitby, chovají ve vážnosti i ochránce těchto míst a považují je za prostředníky mezi sebou a svatými patrony. V osadách se islám udržel, avšak nikoliv původní čistý islám, nýbrž přizpůsobený názorům usedlíků.

Rozdíl v politickém i náboženském nazírání usedlíků a kočovníků, jakož i jakási závislost oněch na těchto přivedla

myslíci usedlíky k přesvědčení, že je Alláh kočovníků silnější nežli četní svatí usedlíků a že tudíž jejich náboženství je pravé. Za staletí daly tyto myšlenky podnět k různým náboženským hnutím a byly přijaty přísnou školou Ibn Hanbalovou, která má mnoho stoupenců ve východní Arabii. Čas od času se myslící mužové snažili upravit způsob života svých usedlých krajanů podle zásad náboženské školy Ibn Hanbalovy. Aby svého účelu dosáhli, používali moci některého vládce a zesilovali tím jeho vliv politický. Takové pokusy se opakovaly skoro každé století. Z novějších je nejznámější pokus zakladatele sekty Uahhábovců a tím i říše Eben Saúdovy.

MUHAMMAD EBEN ABDALUAHHÁB
A MUHAMMAD EBEN SAÚD, 1740—1765

Muhammad, zakladatel Uahhábovců, se narodil 1703 v osadě Ajjéne jako syn vykladače zákona Slejmána z rodu Eben Abduahháb, jenž se řídil školou Ibn Hanbalovou. Příjmení Eben Abduahháb bylo chybně zaměněno se jménem Muhammadova otce. Mladý Muhammad se vydal na pouť do Mekky a Medíny a s poutníky se odebral Syrií do Iráku, kde žil delší dobu v různých městech, obzvláště v Basře.

Zatím se stal jeho otec soudcem v osadě Hrejmla ve vnitřní Arabii, kam se Muhammad vrátil z Iráku pobřežním pásmem Hasa. Po smrti otcově 1740 jal se veřejně kárati náboženské zlořády, pročež byl z Hrejmly vypuzen.

Utekl se k svému rodu Eben Abduahháb ze kmene Beni Tamím do osady Ajjéne, kde našel nejen útočiště, nýbrž i četné přívržence. Zakrátko byly svaté hroby odstraněny, posvátné stromy pokáceny a odpůrci nového učení vypuzeni. Leč odpůrci našli ochranu u pána pobřežního pásma Hasa, Slejmána eben Muhammad z vládnoucího rodu Eben Arejer. Obávaje se jeho zákroku, uprchl Muhammad do opevněné osady Derijje, jejímž pánem byl Muhammad

eben Saúd eben Muhammad z rodu Eben Mežren z čeledi Mesálích, náležející ke kmeni Ueld Ali ze skupiny Aneze. Podnikavý Saúd opevnil svou osadu, podrobil si menší oasy okolní, zeslabil vliv Eben Muammera, pána osady Ajjéne a položil základ k moci svého rodu, jemuž dal i příjmení Eben Saúd. Zemřel 1724, zanechav čtyři syny: Tnejjána, Muhammada, Farhána a Mešáriho, od nichž se odvozují čtyři větve rodu Eben Saúdova.

Synové Saúdovi se snažili, aby rozmnožili dědictví po svém otci. Nejstarší Tnejján byl rozený velitel, či, jak beduové říkají: kníže sedlového tlumoku, kdežto jeho bratr Muhammad řídil věci politické. Oba záhy poznali význam učení Muhammada eben Abduhaháb, jenž u nich hledal ochranu. Prosil pána Derijje, aby se stal viditelnou hlavou, imámem, nové obce a šířil víru v jediného Boha. Všichni věřící mu měli za to platiti pětinu ze svých příjmů a odváděti daň zeka. Muhammad svolil, ale byl teprve 1747 po smrti svého bratra Tnejjána, jenž oslepl, obecně uznán za imáma, církevní i světskou hlavu Muahhedínů, vyznavačů jediného Boha, či Uahhábovců. Osady Ajjéne, Hrejmla, Ammárijje a Manfúha se k němu přidaly a pomáhaly mu napadati oasy Zilfi a Rijád.

Pán Rijádu Dhám z rodu Eben Dauás urputně vzdoroval útokům Eben Saúdovým a 1758 se spojil s pánem pobřežního pásma Hasa Dudžejnem eben Arejer, jenž s kmeny Beni Cháled a Amaráty Eben Haddála oblehl osady Eben Saúdovy, ale byl nucen na jaře 1759 bez úspěchu odtáhnouti. Po několika letech (1764) přijal i Dhám novou nauku a s ní též nadvládu Eben Saúdovu nad Rijádem. Velké nebezpečí hrozilo Eben Saúdovi koncem 1764 od spojených bojovníků Adžmánů a kmenů pána Nadžránu Hasana eben Habtalláh, jenž na hlavu porazil Abdalazíza, syna Eben Saúdova a blížil se k Derijji. Pán Rijádu chtěl využití vhodné příležitosti, zbaviti se jha Eben Saúdova a snad ovládnouti celý Nedžd. Proto se spojil se kmeny Zefír a Beni

Cháled a tísnil Derijji od severu. Leč obezřetný Muham-
mad prohlédl jeho záměr a uzavřev rychle s pánem Nadžrá-
nu mír, vší silou se vrhl na pána sousedního Rijádu a úplně
ho odrazil.

ABDALAZÍZ EBEN SAÚD, 1765—1803
VZRŮST MOCI UAHHÁBOVCŮ

Kníže Muhammad eben Saúd zemřel začátkem března
1765 a za jeho nástupce byl uznán jeho syn Abdalazíz. Ten
se staral, aby nové učení a s ním i svou moc rozšířil na sever.
Získal Hmúda ad-Drejbi, pána osady Brejda v kraji Kasím
a oblehl 1769 silnou tvrz Anejza, ale nedobyl jí. Osady
Brejda, Rass a Tennúme mu však zůstaly věrný a v ostatních
se přívrženci a tím i učitelé nové nauky množili. Sami se
zvali Muahhedín, vyznavači jediného Boha, kdežto jejich
odpůrci jim říkali po jejich zakladateli Uahhábijjín či
Uahhábovci. Obyvatelé všech osad v Kasímu mimo tři
jmenované se 1772 spikli proti Uahhábovcům a je pohubili.
Aby přiměli též zbylé osady oddané Eben Saúdovi k povol-
nosti, spojili se s Arejerem, vrchním náčelníkem Bení Chá-
led a pánem území Hasa, Zefíry, některými kmeny skupiny
Aneze, jakož i se Šammary, dobyli Brejdy, avšak ztratili ji,
když Arejer na jaře 1773 zemřel.

Již 1772 se Abdalazízovi podařilo úplně zničit svého
nejbližšího úhlavního nepřítele Dháma, pána Rijádu. Opa-
novav následujícího roku tuto velkou oasu, obrátil svou po-
zornost k pobřežnímu pásmu Hasa a hledal záminku, jak
by se ho zmocnil. Vhodná chvíle k zákroku nadešla, když
tam po smrti jeho pána vypukly nepokoje. Správy se ujal
nejstarší syn Arejerův Btejjen, s čímž však nesouhlasil jeho
bratr Sadún a jej zabil. Sadún nepřál vzrůstajícímu vlivu
Eben Saúdovu a namáhal se všemožně, aby jej zeslabil.
Když na jaře 1783 vypukla v Kasímu nová vzpoura proti
Eben Saúdovi, spěchal i se svými kmeny vzbouřencům na
pomoc a oblehl Brejdu, odtáhl však bez výsledku, neboť

bylo mezitím jeho vlastní území napadeno. Stoupenci zabitého Btejjena našli pomoc u Tuéního eben Sadún, vrchního náčelníka kmene Muntefiž, jenž plenil území Sadúnovo od severu a zabíral jednu jeho osadu po druhé.

V tísní se ucházel Sadún eben Arejer o pomoc u Eben Saúda. Ale Eben Saúd nemínil zesílit jeho vliv; toužilť po svobodném přístupu k moři a ten byl nejsnazší právě pobřežním pásmem Hasa. Sadún nemoha se ve svém území udržeti uprchl 1784 k Eben Saúdovi do Derijje, kde zemřel. Eben Saúd obsadil jižní část Hasy, kdežto severní spravoval ve jménu vlády turecké vrchní náčelník kmene Muntefiž. Z nepatrné neshody vypukla válka mezi Eben Saúdem a tureckou vládou a koncem 1784 vytáhlo turecké vojsko i s dělostřelectvem, vedené Tuénim eben Sadún z Basry do území Eben Saúdova. Sledovali starou dopravní cestu do linou Báten a zastavili se teprv u osady Tennúme nedaleko staré stanice Nbádž, jež zůstala věrna Eben Saúdovi. Tam se k nim přidaly některé čeledi kmenů Šammar a usedlíci z četných osad Kasímu. Po dlouhém odporu se osada Tennúme vzdala a byla vyplněna a částečně pobořena. Spojené čty oblehly velkou osadu Brejda a byly by se jí snad zmocnily, kdyby nebyla v Basře vypukla proti Tuénimu vzpoura. Tuéni přerušil obléhání Brejdy, spěchal do Zobejru, vzpou ru potlačil, zmocnil se Basry, ale byl poražen v Súk aš-Šujúch a Safuán od zemského správce z Bagdádu, jenž byl s jeho počiny nespokojen. Ke třetí bitvě nedošlo, neboť Tuéni utekl do Džehry u Kuejtu a dále do pouště Sammám, kde našel útočiště u nějaké čeledi Beni Cháled. Eben Saúd, pán Derijje, obsadil četné osady oblasti Hasa, ba dobyl i silné tvrze Anejza v Kasímu. Jeho vliv sahal koncem 1788 od pohoří Salma po Akejr na Perském zálivu a Uádi Dauásir v jižním Nedždu.

Bojovníci Eben Saúdovi, vedení jeho synem Cháledem, podnikali nájezdy do území kmenů, kteří se vzpírali přijati novou nauku a s ní i nadvládu Eben Saúdovu. Mezi vyple-

něnými byly i některé čeledi poplatné velkému šerífovi z Mekky. Stěžovaly si u něho na Eben Saúda a velký šeríf Gáleb prohlásil, že žádný poutník, jenž by se ubíral územím Eben Saúdovým, nesmí vkročiti do Mekky. Tím utrpěl Eben Saúd velice, neboť od 1769 procházely všechny poutnické karavany od Perského zálivu a z Iráku do svatých měst jeho územím a přinášely velký užitek jeho poddaným. Svůj zákaz odůvodňoval velký šeríf poukazem, že poddaní Eben Saúdovi nejsou praví muslimové a že poutníci musí býti uchráněni od jakéhokoliv styku s kacíři, káfírin. Eben Saúd vyslal do Mekky váženého učitele zákona, jenž s sebou nesl podrobný výklad nové nauky, jež napsal zakladatel Muhammad eben Abduahháb, aby tam obecně hlásal nové učení. Leč velký šeríf mu zakázal každý veřejný projev, prohlásil Uahhábovce za nepřátele pravé víry a vyhlásil proti nim svatou válku.

Čety velkého šerífa vedené jeho bratrem Abdalmuínem vytáhly proti Eben Saúdovi koncem 1790. Přidali se k nim četní kmenové tísnění od Eben Saúda, jako Htejm, Auázem, Mtejr a Šammar. Nadáli se, že snadno dobudou Derijje, sídla Eben Saúdova a tím zlomí jeho moc. Leč osady Uahhábovců v dolině Sirr kladly takový odpor, že bylo třeba poslati z Mekky pomocné čety a lepší zbraně. Velký šeríf Gáleb převzal sám vedení svého vojska, ani on však nepronikl za dolinu Sirr a vrátil se kvapně, jakmile zpozoroval, že mu Saúd, syn knížete, chce zameziti ústup. Saúd, bojovný syn pána Derijje, potrestal všechny kmeny, které se spojily s velkým šerífem. Začátkem 1791 napadl Mtejry a Šammary u osady Edua, rozprášil je a zatlačil Šammary na sever až do pohoří Edža a do pískové pouště Nefúd. Mtejry přepadl opět koncem téhož roku, porazil je u Hanákijje a Šakra a pouze sopečné území Suárkijje je uchránilo od dalšího pronásledování.

Než Muhammad eben Slejmán eben Abduahháb v červnu 1791 zemřel, bylo jeho učení pomocí bojovníků imáma

Eben Saúda obecně přijato po celém poloostrově Arabském. Četní učedníci přicházeli z dalekých končin arabských do Derijje, aby tam poznali novou nauku. Pokud Muhammad žil, požíval větší úcty než kníže nebo imám, ale po jeho smrti všechn náboženský a církevní vliv přešel na knížete, jenž byl obecně uznán za duchovní i světskou hlavu Uahhábovců. Synové Muhammadovi Hsejn, Abdalláh, Ali a Ibráhím působili jako vykladači zákona v různých osadách, značnější vážnosti však neměli.

Saúd, syn knížete Abdalazíza, porazil 1792 pána oblasti Hasa, jakož i kmen Beni Cháled u napajedla Lasáfa na cestě z Kuejtu do Kasímu a postupoval proti oase Hufhúf. Obyvatelé Hufhúfu a ostatních osad jej očekávali u malé osady Ajn Nedžm a dobrovolně mu otevřeli brány svých sídlisk, do nichž vložil své posádky. V Hufhúfu dal budovati hrad Kút. Obsadiv takto celé pobřežní pásmo Hasa, vypravil na jaře 1794 z Kasímu pod vedením Muhammada eben Maejkel čtyry, k nimž přidal i bojovníky ze kmenů Šammar, proti osadám v oase Džouf na severním pomezí pískové pouště Nefúd. Jejich obyvatelé se houževnatě bránili, byli však donuceni se vzdáti a uznati nadvládu Eben Saúdovu. Podnikavý Saúd napadal osady v krajích Chardž, Far, jakož i v Uádi Dauásir na jihu od Derijje; na svých nájezdech dospěl až do Ománu a Asíru a vracel se s bohatou kořistí.

Různé oddíly bojovníků Eben Saúdových plenily osady i v Iráku a jejich obyvatelé si stěžovali zemskému správci v Bagdádě. Jejich příkladu následovali různí náčelníci vypuzení od Eben Saúda a vnukli zemskému správci podezření, že Eben Saúd se chce zmocniti nejen Basry, nýbrž i Bagdádu. Tehdejší guvernér Slejmán paša opět hledal pomoc u Tuéniho, vrchního náčelníka kmene Muntefiž, jež byl před nedávnem vypudil. Tuéni, sebrav turecké vojáky, dobrovolníky z Basry a Zobejru, jakož i bojovníky kmenů Beni Cháled, Zefír a Muntefiž, postupoval koncem 1796 do pobřežního pásma Hasa, utábořil se v Džehra a dal po lodi

dopravití děla do Katífu. Eben Saúd, nechť je vykliditi bez boje Hasu, hlavně pro tamní přístavy, pokynul kmenům Mtejr, Sbé, Adžmán, Kahatán a Shúl, aby se v zimě utábořili v území Beni Cháled, tedy v Hase a zabezpečili mu takto různá napajedla a zásoby. Silný oddíl jeho vojska s Muham-madem eben Maejkel v čele, táhl cestou z Nbádž k osadě Džehra, kdežto hlavní voj vedený jeho synem Saúdem, postupoval k severu dolinou Tenhát do pískové pouště Dhana, dospěl do Hafar al-Atak a spojil se u Ummu Rbeja s Eben Maejkelem. Jeho účelem bylo, aby zamezil ústup Tuénimu, jenž se ubíral obdělávaným územím k jihu. Leč k bitvě nedošlo, neboť Tuéni byl začátkem 1797 zavražděn svým otrokem a jeho čtyř, nemající důvěry v jeho bratra a nástupce Násera, se rychle rozprchly, ba některé se přidaly k Eben Saúdovi. Eben Saúd pronásledoval uprchlíky až do okolí Basry, načež se dal po pravém břehu Eufratu k severozápadu, boře a pleně četná sídliska. Z okolí osady Samáua se vracel zabezpečiv si četnou kořist. Zvědév, že ho vyplnění kmenové pronásledují, utábořil se u studnic Ukúba. Nebyv dohoněn, napadl opět tábory chovatelů koz a ovcí u Eufratu a plnil jeden po druhém až k Poutnické cestě z Iráku, po níž se dal domů.

Slejmán paša, zemský správce bagdádský, se nevzdal svého úmyslu, že vypudí Eben Saúda z Hasy. Vyzbrojiv 1798 nové vojsko, vypravil je pod vedením tureckého velitele Aliho po souši do Hasy. Obyvatelé přístavů jakož i osad Mubarráz a Hufhúf se k němu přidali, ale posádky Eben Saúdovy, jež pocházely z kraje Chardž, obhájily silných hradů jak v Mubarrazu tak v Hufhúfu. Když vojsku Aliho došly náboje i potraviny a on sám dostal bohaté dary od jednatelů Eben Saúdových, opustil Hasu bez jakéhokoliv úspěchu.

Vliv Eben Saúdův rostl bujně. Zvědév o jeho novém vítězství, nabídl mu velký šeríf Gáleb mír, dovolil karavanám, ubírajícím se do Mekky, aby procházely jeho územím a byl ochoten uznati Uahhábovce za pravé věřící. Byl k tomu do-

nucen, neboť Eben Saúd dozíral na všechny poutnické cesty, vyjma z přístavu Džedda, do Mekky, a tím i na blahobyt svatého města. Saúd, syn knížete, doprovázel 1799 první velký průvod poutnický do Mekky a za rok druhý.

První velká karavana perských poutníků chráněná bojovníky Eben Saúdovými byla na zpáteční cestě od poddaných zemského správce bagdádského přepadena a vyloupěna. Eben Saúd podnikal v odvetu nájezdy na jednotlivé osady západně od Eufratu a plenil je. Kerbelu, svaté město šíitů, přepadl 20. dubna 1801, ukořistil poklady za staletí ve svatyni Husajnově nastrádané, rozdělil svou přebohatou kořist v karatském záměčku Achejzer a vyloupiv vesnice mezi Nedžefem a Zobejrem, vrátil se po cestě Poutnické, vedoucí z Basry do Derijje. Koncem podzimu téhož roku donutily jeho čtyři osady na pobřeží mezi Akejr a Rás al-Ajn, jakož i v některých krajích Ománu a Asíru, aby platily daň zeka.

Kníže Abdalazíz eben Saúd byl zavražděn 4. listopadu 1803 od přemrštěného šíity v mešitě Trejf v Derijji. Jeho syn Saúd, jenž po mnoho let vodil vojsko, se stal nástupcem. Velení menších čet svěřil svému synu Abdalláhovi, jenž si brzo podrobil kmeny tábořící na sever od Mekky, jakož i oasu Chajbar a znepokojoval pomezí Ománu.

Na podzim 1803 se odebral Sultán, pán Maskatu v Ománu, do Basry, aby tam vyjednával s tureckou vládou o pomoc proti svému utiskovateli Eben Saúdovi. Porady mezi ním a zástupci zemského správce bagdádského se konaly v malé osadě Čábde. Sajjed Sultán uznal nadvládu tureckou a za to mu Turci slíbili účinnou pomoc. Podle této smlouvy se měl turecký vliv rozšířiti na celé území imáma maskatského v Arabii, Persii a východní Africe, což by bylo bývalo na úkor Velké Britanie, jež se usazovala při Perském zálivu. Vládce maskatský byl na zpáteční cestě přepaden od námořních lupičů a zabit. Jeho nástupce Bedr se smířil s knížetem Eben Saúdem.

Plnění smlouvy uzavřené s pánem maskatským, vyzbrojila

turecká vláda koncem 1804 v Iráku čtyři proti Eben Saúдови. Jeden oddíl oblehl opevněný dvorec Ajn as-Sejjed, staré Ruhbe, jež Uahhábovci obsadili, ale zvěděl, že vládce maskatský byl zavražděn a silné čtyři Uahhábovců se blíží, vrátil se do Bagdádu. Uahhábovci se dostali po cestě Poutnické do Basry, přepadli tábor vrchního náčelníka kmene Muntefž Hmúda eben Támer eben Sadún, obrali osadu Drejhmijsje u Zobejru, loupili obyvatele na pravém břehu Eufratu až k Hítu a vrátili se skoro toutéž cestou.

Téhož roku se objevily čtyři Uahhábovců na pomezí Syrie, vyplnily okolí Haleba a přiměly nejen všechny kmeny kočovníků v severní Arabii, nýbrž od jara 1808 i všechny osady při syrské Poutnické cestě až po Haleb, aby odváděly daň zeka.

Abdalláh, syn knížete Eben Saúda, překvapil v dubnu 1806 Nedžef, druhé nejsvětější město šíitů; někteří jeho bojovníci vylezli po žebřících na hradby, ale byli zahrnání. Potom napadli Samáuu a Zobejr a vrátili se cestou Poutnickou, vedoucí z Basry.

Ani osady při středním Eufratu nebyly ušetřeny nájezdů Uahhábovců. V polovici července 1807 vyplnili města Hít, Ána a jiné osady, překročili Eufrat a znepokojovali chovatele koz a ovcí při řece Chábúr.

Na jaře 1808 se Uahhábovci znenadání objevili před Basrou, oblehli Hindijji a Ajn as-Sejjed, dobyli velké oasy Šefáta a ustanovili své přívržence za náčelníky. Když však od táhly, zmocnily se turecké čtyři z Kerbely znova oasy Šefáta a popravily mnoho stoupenců Eben Saúdových.

Koncem 1808 vytáhl Eben Saúd opět proti Bagdádu. Tentokrát se ubíral Poutnickou cestou do Kúfy, neboť chtěl potrestati kmeny tábořící v okolí stanic Zubála a Džumejma, kteří se přidali k zemskému správci bagdádskému. Rozpráviv je, opustil cestu Poutnickou, překvapil Kerbelu a vyloupil Šefátu, Samáuu, jakož i okolí Súk aš-Šujúch a Basry. Začátkem července 1810 prošli Uahhábovci kotlinou Džouf i dolinou Sirhánskou, přepadli Mzéríb a sbírali kořist v kra-

jích Haurán a Belka, starém Moabsku.

Zraky Eben Saúdovy se obrátily k jihozápadní Arabii. V Jemenu i v Asíru, ba i v důležitějších městech na jižním pobřeží, jako v Makalle, mělo nové učení mnoho stoupenců, kteří připravovali půdu pro svou světskou i církevní hlavu, imáma Eben Saúda. Využítkovav příhodné chvíle, podrobil si nové kraje anebo je aspoň přiměl, aby uznaly jeho nadvládu. Již 1810 měl pod svým dozorem celý kraj Asír, severní část Jemenu a skoro celou severozápadní polovici Ománu. Zanedlouho i velký šeríf Gáleb z Mekky byl nucen uznati ho za svého svrchovaného pána.

HEDŽÁZ DOBYT

Nebyly to důvody náboženské, které nutily šerífa Gáleba k rozhodnému boji s Uahhábovci, nýbrž zájmy světské. Po názoru vykladačů islámu, který vlastně byl veřejným míněním muslimské obce, není žádný muslim oprávněn vykládati o své újmě korán a sbírky podání o Muhammadovi. Je povinen dbáti výkladů a předpisů jedné ze čtyř pravověrných škol. Zástupcové těchto škol rozšiřují výklady jejich zakladatelů vkládající do jednotlivých článků zjevení a podání, co se časem v muslimské obci uhostilo. Vzpírají se každé novotě, ale když se její stoupenci množí, nezbyvává zástupcům pravověrných škol, než aby novotu uznali za přípustnou a prohlásili ji za pravou a některým článkem koránu neb podání odůvodněnou, jakmile se veřejné mínění pro ni rozhodne. Ani korán, ani prvotní podání neznaly nádhery, rozmařilosti a úcty svatých a jednotlivé pravověrné školy se těmto novotám dlouho a dlouho vzpíraly, než je novými výklady koránu a podání odůvodnily. Nejdéle se protivila škola Ibn Hanbalova, která tato a podobná zařízení pouze trpí, za oprávněné je však neuznává.

Ze zástupců školy Ibn Hanbalovy nejvíce svým odporem k novotám vynikl Ibn Tejmijsa (1263—1328). Doporučoval prostý způsob života, prosté šaty, demokratické zřízení spo-

lečnosti a hlavně návrat k prvotnímu islámu bez úcty svatých a bez náboženských řádů. Jeho výklady jsou uznávány za pravověrné a Muhammad eben Abduahháb se jich dovo-
lával, když byl pro nauku, kterou hlásal, obviňován jako
kacíř. Ibn Tejmijja ho spojoval s Ibn Hanbalem, zakladate-
lem čtvrté školy, která měla své zástupce i v Mekce a ti mohli
vyznání Uahhábovců prohlásiti když ne za oprávněné, tož
aspoň za trpěné, jak později skutečně učinili. Velký šeríf
Gáleb to věděl, proto důvodům náboženským k válce s Eben
Saúdem velké váhy nepřikládal; pro něho byly důležitější
důvody světské.

Uahhábovci zamítají jakékoliv novoty, třebaš schválené
vykladači zákona. Neuznávají obcování svatých, proto boří
posvátné náhrobky. O Muhammadovi učí, že se stane jejich
orodovníkem teprve v den posledního soudu, že je tudíž
zbytečné již nyní ho vzývati. Slaví pouze čtyři svátky, nemají
minaretů, nenosí růžence, zakazují zlaté a stříbrné ozdoby,
hedvábné látky, tabák i hudbu. Věří, že náboženská válka
džihád je dosud nutná proti všem, kdo se jejich vyznání
protiví.

Eben Saúd vystupoval jako ochránce nauky uahhábov-
ské, jejíž vyznavači chtěli vyčistiti svatá města islámu, Mekku
a Medínu. Velký šeríf se považoval za ochránce nejen těchto
svatých měst, nýbrž i celého Hedžázu a neměl chuti Eben
Saúdovi ustoupiti. Do Medíny a částečně i do Mekky puto-
vali věřící, aby uctili posvátné hroby Muhammada a jeho
prvých stoupenců. Uahhábovci zamýšleli tyto hroby buď
zbořiti nebo jejich úctu zameziti. To by do Medíny nebyl
putoval skoro nikdo a v Mekce by byli ztratili obživu všichni
opatrovníci tamních posvátných náhrobků. Výdělek z pout-
níků a bohaté dary, které přinášeli z celého islámského světa,
zavdaly obyvatelům Mekky a Medíny podnět k nádheře a
rozmařilosti. Rádi se strojili a zdobili a rádi se bavili hudbou
a dopřávali si nejen tabáku, nýbrž i opojných nápojů. To
vše chtěli Uahhábovci odstraniti a občany Mekky a Medíny

skromnosti a prostotě naučiti. Se ztrátou příjmů hrozila tudíž obyvatelům svatých měst hedžázkých i ztráta pohodlného živobytí a úcty, s jakou na ně poutníci patřili. K takovému pokoření přivolit nemohli, proto se chystali k válce, aby své světské požitky zachránili. Jenže byla válka s Uahhábovci velice nesnadná.

Usedlíci a kočovníci hedžázští neměli od svých pánů z Mekky a Medíny mnoho dobrého a nechápali, proč by měli za ně cediti svou krev a ztráceti svůj majetek. Pokud měli svého pána velkého šerífa Gáleba za silnějšího než Eben Saúda, účastnili se vojenských výprav proti Uahhábovcům; jakmile však vycítili, že velký šeríf neodolá, přijímali nauku uahhábovskou a uznávali nadvládu Eben Saúdovu. Velký šeríf Gáleb ztrácel oasu za oasou, kmen za kmenem a pomoci se nedovolal ani v Syrii a Iráku, ani v Cařihradě, kde sídlil turecký sultán, jenž se honosil názvem: ochránce posvátných měst Mekky a Medíny. Gáleb poznal, že je odkázán pouze k sobě a jednal podle toho. Když jeho vlastní švakr Otmán al-Medájfi, jenž měl chrániti město Tájef, přestoupil k Uahhábovcům a byl od Eben Saúda v únoru 1803 ustanoven za správce Tájefu, uchýlil se Gáleb do přístavu Džedda, svěřiv svému bratru Abdalmuínovi, aby vyjednával s Uahhábovci.

Občané Mekky boj nechtěli. Poslali k Eben Saúdovi své zástupce, aby mu město nabídli a když koncem dubna 1803 první čtyři jeho vojska do Mekky vtáhly, pomáhali jim bořiti posvátné náhrobky a přijali ochotně nauku, ze které si po tolik let tropili smích. Jenže dobrá vůle dlouho netrvala. Saúd, syn knížete Abdalazíze, jenž řídil válečné počiny v Hedžázu, napadl několikrát Džeddu, ale byv s velkými ztrátami odražen, ustanovil v Hedžázu svého zástupce a vrátil se k otci do Derijje. Jeho nepřítomnosti využil velký šeríf Gáleb a domluviv se s několika důvěrníky v Mekce, přitáhl z Džeddy k tomuto městu a začátkem července s pomocí jeho občanů posádku uahhábovskou vypudil. Podnikal nájezdy jak proti svému švakru Otmánovi, jenž se držel v Tájefu, tak proti

posádkám Uahhábovců v Asíru, obzvláště v přístavech Kunfuda a Hali. Jeho počiny se dařily a když byl začátkem zimy 1803 kníže Abdalazíz zavražděn, domníval se Gáleb, že je nebezpečí uahhábovské zažehnáno. Než mýlil se.

Otmán al-Medájfi, švagr Galebův, zůstal věren Uahhábovcům a získával jim nové a nové stoupence nejen mezi šerify či potomky Hasana, syna Aliho, nýbrž i mezi náčelníky kmene Harb, nejmocnějšího v Hedžázu. S jejich pomocí šířil nauku i vliv Uahhábovců a 1804 opanoval přístav Janbo, z něhož se zásobuje Medína. Galebovi zůstal jediný přístav Džedda a z něho nemohl dodati zásob do vzdálené Medíny, kde se proto jevil nedostatek a rostla touha domluvit se s Uahhábovci. Galeb vypravoval posla za poslem do Syrie, aby tamní zemský správce dopravil čeho třeba do Medíny, leč zemský správce otálel a koncem 1804 Medína otevřela své brány zástupci knížete Saúda, imáma uahhábovského.

Začátkem srpna 1805 se Uahhábovci hedžázští, zesílení několika četami z Nedždu, soustředili kolem Mekky a přerušili spojení s Džeddou. Galeb se pokusil vyjednávat, avšak Uahhábovci mu nevěřili. Poukazovali na zradu, jaké se dopustili občané mekkští 1803 a hrozili pomstou. Galeb bránil města seč byl, jenže obránci, kde mohli, přecházeli k nepříteli, obzvláště když nastal v městě hlad a vypukly sdílné nemoci. Vida bídu svých krajanů, odevzdal v únoru 1806 město Uahhábovcům, kteří po několik dní zle řádili nejen v Mekce, nýbrž i v Medíně. Ale kníže Saúd obnovil pořádek a ponechal správu Galebovi, jenž uznal jeho svrchovanost a vydal mu i přístav Džeddu.

Vyznání víry uahhábovské se stalo v Hedžázu závazným pro domorodce i pro poutníky. Náhrobky byly buď pobořeny nebo zavřeny, pouti k nim přerušeny, zlaté, stříbrné a hedvábné ozdoby a šaty zapovězeny, hudba umlčena a káva s tabákem zakázána. Nádherná nosítka mahmal, posílaná ročně s hudbou jak ze Syrie tak z Egypta, nesměla do Hed-

žázu, jednak že zavdávala pověřivým poutníkům podnět k modloslužbě, jednak že připomínala domorodcům hedžázkým svrchovanost sultána cařihradského. Nikoliv sultán cařihradský, nýbrž Eben Saúd byl pánem Mekky a Medíny a po právu skutečným služebníkem či ochráncem obou svatých měst, chádem al-haramejn, a tudíž i nejvyšší hlavou všech muslimů; vždyť právní nárok na obě svatá města jakož i možnost je chrániti tvoří po názoru některých vykladačů jednu z prvních podmínek, aby byl někdo uznán za chalífu, nástupce Muhammadova. Ani kníže Saúd, ani jeho otec neb děd netoužili po této hodnosti, ale jejich odpůrci je obviňovali, že chtějí býti nejen imámy obce uahhábovské, nýbrž i chalífy celé obce muslimské, poněvadž veřejně hlásají, že je jejich úkolem rozšířiti nauku uahhábovskou nikoliv pouze po Arabii, nýbrž po celém světě. Tato obviňování zdůrazňovaná nájezdy do Iráku a Syrie jakož i brojením proti novotám v islámu po různých zemích, naháněla strachu jak sunnitům tak šíitům, kteří vyzývali sultána cařihradského, ochránce obou posvátných měst, aby svatá města od kacírů vyčistil a cesty k nim zajistil. Po smutných zkušenostech zemských správců v Iráku a Syrii s výpravami proti Uahhábovcům neměl sultán cařihradský velké chuti, aby se dal do nákladné války v Arabii se svým vlastním vojskem. Mehmed Ali, jeho zemský správce v Egyptě, se nabízel, že Uahhábovce z Hedžázu vyžene a jejich moc zlomí, ale sultán mu nedůvěřoval a dlouho váhal, než nátlaku muslimského světa povolil a svůj souhlas s výpravou Mehmeda Aliho do Hedžázu projevil.

Kníže Saúd byl na vrcholu své moci. Co se nepodařilo proroku Muhammadovi ani jeho nástupcům, provedl odvážný kníže z Derijje: ovládl bezmála celý poloostrov Arabský a to nejen podle jména, nýbrž i ve skutečnosti. Jeho říše byla od severu k jihu přes 2500 km dlouhá a přes 1500 km široká; byla vybudována velikým úsilím, leč ještě většího úsilí vyžadovala její správa. Stoupenci bývalých vládnoucích

rodů toužili po ztracené moci a velcí kmenové chovatelů velbloudů by byli opustili prapor Eben Saúdův, kdyby jim byl jiný prapor poskytl větších výhod a lepší naděje na kořist. Eben Saúd nemohl dozírat na jednotlivé kraje Arabie; neměl spolehlivých čet, které by byl vložil jako své posádky do jednotlivých osad, uděloval proto samosprávu velkým oasám, což pouze zvyšovalo vrozenou touhu Arabů po samostatnosti. Náraz dostatečně silný a podporovaný obezřelými slovy a bohatými dary mohl v krátké době přivoditi pád obrovské říše Eben Saúdovy.

Osudnou ránu zasadil guvernér Egypta Mehmed Ali. Na podzim 1811 postupovalo 800 tureckých jezdců zesílených dobrovolníky ze kmene Huétát ze Suésu po souši na Akabu a po východním pobřeží Rudého moře až do přístavu Janbo. Zmocnili se ho v polovici října pomocí pěšáků dopravených tam po lodích za vedení Túsúna, syna Mehmeda Aliho, a postupovali do vnitra se střídavým štěstím. Z Egypta byly neustále vysílány pomocné čety, až byli Uahhábovci postupně vypuzeni z Medíny (v listopadu 1812), z Mekky (v lednu 1813) a ze všech měst na pobřeží a nejdůležitější příchody do vnitřní Arabie byly obsazeny.

ABDALLÁH EBEN SAÚD, 1814—1818 VÁLKA S EGYPTANY

Kníže Saúd zemřel 1. května 1814. Jeho syn a nástupce Abdalláh měl obtížnou úlohu. Egyptané zatlačovali jeho stoupence se západního pobřeží Arabie, syrské vojsko obsadilo všechna místa, jež mu na hranicích Syrie náležela a zemský správce bagdádský podporoval kmeny, které tísnily Uahhábovce na východě. Kníže Abdalláh se obával, že bude od mocných odpůrců napaden ve středu říše. Chtěje tomu zabrániti, vyslal proti svému nejnebezpečnějšímu nepříteli — Egyptanům — silné vojsko, vedené bratrem Fejsalem. Získalo některých úspěchů, ale začátkem 1815 bylo u Basalu při oase Turaba na hlavu poraženo a rozprášeno; turecko-

egyptský velitel Túsún se chystal v Medíně na výpravu do vnitřní Arabie.

V jednotlivých osadách Kasímu pracovali jednatelé s egyptským zlatem pro Túsúna, i podařilo se mu brzo dobýti silné osady Rass. Obyvatelé různých jiných osad se k němu přidali a v dubnu 1815 se zdálo, že si Túsún podrobí celý Kasím. Leč kníže Abdalláh svolal své věrné stoupence z Hasy, Ománu a Uádi Dauásir, spojil je se svými vlastními bojovníky, potřel různé oddíly, které chtěly pomáhati Egypťanům a utábořil se mezi osadami Medneb a Anejza. Túsún by byl rád tento jeho tábor přepadl; nedostav však ani posily, ani potravin a nábojů, byl nucen odtáhnouti k Rass. Abdalláh jej pronásledoval a utábořiv se u Hedžnáui, překazil mu ústup.

Po několika nedělích nezbylo Túsúnovi, než nabídnouti Abdalláhovi mír. Abdalláh nabídku přijal požaduje pouze, aby Túsún se svým vojskem opustil vnitřní Arabii a poddaní Eben Saúdovi směli svobodně procházeti kraji obsazenými Egypťany. V polovici roku 1815 se Túsún vrátil živ a zdráv z vnitřní Arabie do Medíny, což by se jistě nebylo stalo, kdyby byl Abdalláh usiloval o jeho záhuby. Abdalláh ztrestal všechny osady, které jej zradily a domníval se, že si zabezpečil svou samostatnost.

Mehmed Ali zamítl mír, jež uzavřel jeho syn Túsún a chystal novou výpravu do vnitřní Arabie. Měl ji vésti jiný jeho syn Ibráhím. Začátkem prosince 1816 obsadil důležité napajedlo Hanákijje a přiměl hrozbami a dary kmen Atejbe, jakož i některé kmeny skupiny Aneze, aby se k němu přidali. Náčelníku Fejsalu eben Uatbán z rodu Eben Dauíš z mocného kmene Mtejr sliboval, že se stane nástupcem Eben Saúdovým a Fejsal se s celým kmenem Mtejr prohlásil pro Egypťany. I Šammarové a část kmene Harb, jehož velký tábor u hor Abanén byl vypleněn, ho podporovali.

Abdalláh eben Saúd se postavil egyptské armádě na odpor u studnic Máuijje, ale jeho kočovníci nemohouce

vzdorovati nepřátelským dělům, strhli s sebou i usedlíky a ustoupili k Anejze. Ibráhím je pronásledoval a napadl osadu Rass. Nejlepší své bojovníky ztratil za ukvapeného ústupu a nezbylo mu, než ji oblehnouti. Uahhábovci pod vedením Fejsala, bratra knížete, tísnili jeho čety a několikrát přerušili spojení s Egyptem, leč neodvážili se přispěti obleženému městu, takže se bezmála po čtyřech měsících koncem října 1817 vzdalo.

Kníže Eben Saúd odtáhl k Brejdě; za šest dní se vzňaly v Anejze zásoby střeliva, i otevřela též tato osada své brány Ibráhímu pašovi. Eben Saúd rozpustil většinu svého vojska, poslav je do jednotlivých osad a sám spěchal do Derijje. Po třech dnech dobyl Ibráhím paša Brejdy a dostal do své moci celý Kasím. Nechtěje zeslabiti svého vojska, nevložil do dobytých oas posádek, nýbrž vzal s sebou z každé osady několik vynikajících obyvatelů jako rukojmí. Z Brejdy táhl na Medneb k velké osadě Šakra, jež se asi po měsíci vzdala v polovici ledna 1818. Jejího příkladu následovaly různé jiné oasy a moc Eben Saúdova upadala. Silná pevnost Drema u hlavního města Derijje se chystala k odporu, byla však obležena, po urputném boji koncem února dobyta a zničena.

Koncem března se blížilo vojsko egyptské zesílené novými bojovníky k sídelnímu městu Derijje, jež chránily četné pevnůstky a valy, jakož i silná zeď. Ibráhím napřed oblehl jednotlivé tvrze a teprv když se jich zmocnil, střílela jeho děla na vnější zeď. Kníže Abdalláh se svým bratrem Fejsalem řídil obranu, kdežto ostatní jeho příbuzní veleli na jednotlivých důležitých místech. Obléhající vojsko bylo často v největším nebezpečí, obzvláště 21. června, kdy všechny jeho zásoby střeliva vybuchly, ale díky železné vůli Ibráhímově a jeho výbornému vedení Egyptané vytrvali, až přišly nové posily, zbraně a náboje. V polovici srpna byla vnější zeď prolomena, četní stoupenci knížete uprchli a město otevřelo své brány. Kníže Abdalláh se svými věrnými se udatně bránil v mešitě Trejf a vzdal se teprv, když mu došly náboje.

Ibráhím vtáhl vítězně do Derijje 9. září 1818. Ztratil před ní tisíce svých nejlepších bojovníků, ale středisko Uahhábovců bylo v moci tureckých čet a Abdalláh, syn knížete Saúda, jenž usiloval zbaviti tureckého sultána hodnosti chalífy, měl jíti do Cařihradu, aby uslyšel z úst tohoto tureckého sultána svůj rozsudek. Byl odsouzen k smrti a popraven v Cařihradě v polovici prosince 1818.

Z Derijje se jednotlivé oddíly turecké rozešly po okolních krajích, ale nesetkaly se se značnějším odporem. Členové vládnoucího rodu Eben Saúdova, kteří se útekem zachránili, se přidali ke kmenům chovatelů velbloudů a ztěžovali postup vítězných čet, nenapadli však ani jediné osady. Turci obsadili celé přímořské pásmo Hasa a vložili své posádky do Katífu a Hufhúfu, čímž vzbudili nedůvěru Velké Britanie.

EGYPTSKÝ DOZOR, 1818—1840

Ibráhím zůstal v Derijji. S počátku si počínal velice mírně, avšak později dal zatknouti všechny členy rodu Eben Saúdova, kteří zůstali v jednotlivých obsazených osadách nebo se do nich vrátili, poslal je do Egypta a jejich majetek si ponechal. Koncem května 1819 rozkázal opevnění v Derijji rozbořiti, palmy vykáceti a domy spáliti. Koncem července se odebral do Kasímu a odtud do Medíny.

Brzo potom, 13. srpna 1819, přibyl do Derijje britský důstojník G. F. Sadlier. Měl vypátrati, co zamýšlí egyptská vláda a přiměti jejího zástupce, aby upustil od dalšího postupu k Perskému zálivu.

Po odchodu Ibráhímově turecko-egyptské posádky podporovaly Muhammada eben Mešári z vládnoucího rodu Eben Muammer, jež Eben Saúd kdysi vypudil. Tento Muhammad, jenž měl za manželku dceru knížete Abdalazíza eben Saúd, byl muž silné vůle a velkého rozhledu. Rychle si získal mnoho stoupenců, obzvláště mezi rozprchlými obyvateli Derijje, jimž slíbil, že znovu vybuduje jejich domy. Na jeho slova se vrátili a již koncem 1819 byla Derijje částečně obno-

vena. Ale Muhammad se nemohl dlouho udržeti. Nejdříve ho napadl Mádžed eben Arejer, vrchní náčelník kmene Beni Cháled, a přinutil, že uznal jeho nadvládu. Potom se mu vzpírali jednotliví stoupenci rodu Eben Saúdova a konečně byl koncem března 1820 vypuzen z Derijje od Mešáriho eben Saúd, jenž se vrátil z Egypta. Leč po čase se mu podařilo Mešáriho zajati a uvězniti v Sádúsu a později v Ajjéne. V listopadu 1820 byli stoupenci Muhammadovi rozmnoženi tureckými četami, ale právě proto jej opustili četní domorodci a přidali se ke statečnému Turkimu eben Saúd, jenž dal Muhammada začátkem 1821 popravit v Derijji. Turci mu nemohli pomoci, neboť jejich posádky byly roztroušené a slabé.

Na sklonku 1821 přišel do vnitřní Arabie ukrutný Turek Hsejn bek abu Záher, aby tam zjednal pořádek. Usadil se v osadě Tarmada, již silně opevnil. V její tvrzi uvěznil četná rukojmí oas, kterých dobyl, je vyplenil a rozbořil. On zavinil, že se i poslední zbytky usedlíků spojily s kočovníky a tísnily s nimi Turky i domorodce je podporující. Poměrný klid a bezpečnost, jež byly v Arabii po mnohaletém úsilí zavedeny, zmizely, palmové zahrady byly káceny, studnice zasypávány a vzkvétající země pustošena. Čety Hsejna beka byly 1822 přepadeny u napajedla Hájer as-Sbé a skoro úplně potřeny; pouze posádky ve větších osadách se udržely.

BOJE ZA SVOBODU

FEJSAL EBEN SAÚD, 1821—1865

V Arabii nastaly nyní boje za osvobození od Turků a Egyptanů pod vedením Turkiho a jeho syna Fejsala. Cizinci měli střediska v osadách Rass, Anejza, Šakra, Tarmada a Hufhúf; tato osada však byla od Turků několikrát opuštěna, neboť spojení s ní bylo obtížné. Za období dešťového přicházely z Medíny Poutnickou cestou pravidelně posily a čtyř egyptské vybíraly daně v jednotlivých osadách. Nové posádky se snažily, aby si zajistily zásoby potravin na celý rok, vracející se pak hleděly, aby se co nejvíce obohatily. Vybí-

rání daní bylo hlavním úkolem správních úředníků — jaký div, že obyvatelstvo toužilo po návratu vypuzeného rodu Eben Saúdova.

Nespokojenci se seskupili kolem Turkiho a jeho syna Fejsala, jenž v brzkú obsadil vzdálenější osady a bránil jich proti novým útokům cizinců. Koncem 1824 neohrožený Fejsal vyhnal cizí vojáky a jejich pomocníky z pevnosti Rijádu.

Hlavní oporou Egyptanů byli Mtejrové, jejichž vrchní náčelník Fejsal eben Dauíš neustále napadal kmeny a osady poddané Eben Saúдови. Jeho hlavním odpůrcem byl Mešan eben Mgejlet eben Haddál, vrchní náčelník kmene Amárát ze skupiny Aneze. Na jaře 1824 přepadl Mešan u napajedla Adžráb velikou karavanu nesoucí Mtejrum z Iráku šatstvo a náboje a o všechno ji oloupil. Jakmile se o tom Fejsal dozvěděl, pronásledoval jej s egyptským vojskem a dohonil ho u Šemásijje. Amáráté zvítězili, ale vrchní náčelník Mešan zahynul.

V létě 1825 uprchl z Egypta Mešári eben Abdarrahmán eben Mešári eben Saúd a hledal ochranu u Turkiho, svého strýce s matčiny strany, jenž ho jmenoval správcem v Manfúha. Turki šířil své území. Začátkem 1827 se zmocnil Kasímu a donutil Sáleha eben Ali, vrchního náčelníka Šammarů, aby mu pomáhal v boji proti Beni Cháled. Obzvláště 1830 se bojovalo urputně na obou stranách, ale konečně byli Beni Cháled poraženi a celá Hasa znova obsazena. Zatím co byl Turki takto zaneprázdněn, opustil Mešári eben Abdarrahmán Manfúhu a hledal spojence proti Turkimu v dalekém okolí, ba i v Mekce. Nedocíliv úspěchu vrátil se na jaře 1832 k Turkimu a byl uvězněn v Rijádu. Tehdy byl Turki v největší tísní. Bránil se egyptským četám Ismaíla beka spojeným se kmenem Mtejr s Fejsalem eben Dauíš v čele, jemuž odporovaly kmenové skupiny Aneze, pokrevní příbuzní Turkiho. V četných bojích, jež následovaly, vynikl obzvláště Sahn ad-Dréi eben Šalán, vrchní náčelník kmene Ruala.

Ismaíl bek se snažil, aby rozdvojil členy vládnoucího rodu. Získal Mešáriho eben Abdarrahmán, na jehož podnět byl kníže Turki na jaře 1834 zabit u mešity v Rijádu. Mešári byl uznán od Egyptanů za knížete, ale jeho vláda netrvala dlouho.

Fejsal, bojovný syn zavražděného knížete Turkiho, byl tehdy s četným vojskem v Katífu na pobřeží Perského zálivu. Zvěděv o vzpouře vypuknuvší v Rijádu, spěchal do Hasy, aby se tam přichystal k pomstě. Jedním z jeho nejvěrnějších stoupenců byl Abdalláh eben Rašíd, jenž radil k smělému činu. Na jeho popud se koncem května Fejsal objevil v okolí Rijádu. Mnozí z jeho bojovníků, rodáci rijádští, se vrátili nerušení k svým rodinám, získali Fejsalovi přívržence a v polovici června vpustili Abdalláha eben Rašíd se čtyřiceti muži do hradu. Abdalláh zabil Mešáriho a zachránil Fejsalovi dědictví jeho otců.

Fejsal, byv uznán obecně za knížete, napadal kmeny, které se přidaly k Egyptanům a přiměl je po něčem, aby se prohlásily pro něho. V létě 1836 vypukla obecná vzpoura a silné egyptské vojsko vedené Ismaílem bekem bylo donuceno k ústupu. Egyptský správce Hedžázu Churšid paša poslal nové čety, doprovázené Cháledem eben Saúd, mladým členem vládnoucího rodu, jenž se na jaře 1837 usadil v Anejze. Usedlíci v Nedždu poznali, že Churšid paša chce následovati příkladu Ibráhíma paši a zlomiti bez milosti všechen odpor, proto s radostí přijali Cháledovy jednatele a slíbili mu poslušnost, jen aby zachránili svůj majetek před cizím vojskem. Abdalláh eben Rašíd byl vypuzen a na jeho místo dosazen za náčelníka Hájelu Ísa eben Ali. Celý Kasím uznal Cháleda za svého pána, i Rijád se mu dobrovolně podrobil. Pouze obyvatelé oasy Hauta se mu postavili na odpor a porazili jej i jeho egyptské pomocníky. Na zprávu o tom se vrátil Fejsal z Hasy, kde našel útočiště, a od začátku září do polovice listopadu obléhal Rijád, ale marně. Jeho stoupenci bojíce se msty Churšidovy se dorozuměli s Cháledem, jehož vliv vzrostl obzvláště na začátku 1838, kdy

Churšid paša s novými četami přišel sám do Nedždu a za základnu svých počínů si zvolil osadu Anejza. Získal jak Muhammada eben Dauíš, nástupce Fejsala eben Dauíš, tak Abdalláha eben Rašíd a zamýšlel rozšířiti a upevniti egyptský vliv, jak to učinil Ibráhím paša. Fejsal eben Saúd poslal k němu svého bratra Dželuiho s bohatými dary, ale Churšid neuznal Fejsala za knížete, neboť se obával jeho podnikavosti a dal Dželuiho v Anejze stříci. Dželui uprchl k Fejsalovi, jenž dlel tehdy v oase Dalam. Koncem října 1838 Churšid opustil Anejzu, spojil se s Cháledovými stoupenci a ostatními spojenci a začátkem prosince 1838 oblehl Dalam. Obležení nemajíce dostatek zásob nutili Fejsala, aby vyjednával. Churšid byl ochoten přijati Fejsala na milost, avšak pouze s podmínkou, že se se svým bratrem Dželuim a ostatními příbuznými odebere do Egypta. Fejsal souhlasil a opustil Dalam 17. prosince 1838. Cháled byl uznán za knížete, leč jeho úplná závislost na Churšidu pašovi mu mnohé přívržence odpudila. Domorodci se ohlíželi po jiném členu vládnoucího rodu a vyjednávali i s Abdalláhem eben Tnejján eben Saúd.

Churšid paša zatím obsadil Hufhúf, blížil se Katífu a jeho loďstvo ohrožovalo ostrovy Bahrejn. Pro odpor Velké Britanie upustil od dalšího postupu, ale podržel osady, jichž dobyl a chtěl zavésti klid a pořádek ve vnitřní Arabii. Velká Britanie byla egyptskými počiny při Perském zálivu velice znepokojena. Obávala se, aby si Mehmed Ali nevzal Irák a nezřídil si v Basře válečný přístav. Aby jeho loďstvu zamezila vjezd z Rudého moře do Indického oceánu, obsadila Aden a naléhala se svými spojenci Ruskem a Rakouskem, aby vyklidil nejen Malou Asii, nýbrž i Syrii a Arabii a vydal veškeré své válečné loďstvo svému vrchnímu pánu, sultánu cařihradskému. Mehmed Ali nemohl vzdorovati tolika nepřátelům. Ztratil vše, čeho v Asii s obrovskými obětmi dobyl a spokojil se dědičnou správou Egypta a jeho afrických provincií. Velká Britanie odvrátila nebezpečí hrozící Indii.

V létě 1840 četné egyptské posádky odtáhly z vnitřní Arabie a ponechaly osady samy sobě. Bývalí vládnoucí rody se pokoušeli domoci se ztraceného vlivu a nastaly nové občanské války.

Na podzim 1841 dobyl Abdalláh eben Tnejján Rijádu a snažil se všemožně, aby své sídlo opevnil a zbylé vojáky vypudil, což se mu i podařilo. Tím pozbyl Cháled poslední opory a uprchl Hasou a Kuejtem do Kasímu a odtud do Džeddy, kam dospěl začátkem 1842.

Abdalláh eben Tnejján si nedovedl získati stoupenců uvězněného knížete Fejsala a když se začátkem 1843 Fejsal se svým bratrem Dželuim a ostatními příbuznými vrátil z Egypta do Nedždu a našel ochranu a pomoc u svého přítele Abdalláha eben Rašíd, byl ode všech znova pozdravován jako kníže. Jsa doprovázen Eben Rašídem a jeho bojovníky s Obejdem eben Rašíd v čele, objevil se koncem května 1843 před Rijádem a koncem června donutil Abdalláha eben Tnejján, aby město vydal. Brzo potom Abdalláh eben Tnejján náhle zemřel; byl prý otráven. Když Fejsal zabezpečil pořádek v Rijádu a okolí, vydal se proti Beni Cháled a dobyl po něčem celé Hasy s městem Hufhúf a přístavy Katíf a Akejr. Kmenové Adžmán a Beni Hádžer byli povinni mu sloužiti jako vojáci.

Chtěje zlomiti odpor obyvatelů Kasímu, sesadil Fejsal dosavadní náčelníky a hledal oporu u Akejlů, jejichž vrchního náčelníka Násera eben Abdarrahmán as-Shejmi jmenoval svým správcem. Sesazení náčelníci se ucházeli o pomoc v Mekce u velkého šerífa Muhammada diui Aun. Velký šeríf vyslal 1846 své vojsko s některými kmeny do Kasímu, leč Fejsal mu nabídl roční poplatek 10.000 tolarů Marie Terezie, načež Muhammad své odvolal, vyhradiv si ochranu některých čeledí kmenů Mtejr al-Alauijjín a Atejbe, jakož i západní části Kasímu. Ostatní kmenové, kteří se k němu přidali, podlehli Fejsalovu synu Abdalláhovi. Tento porazil 1850 Dahámše u Tarfijje, východní čeledi kmene Atejbe

u napajedla Adžráb a táhl se svým otcem osadou Ab'ad-Dúd do okolí osady Brejda, jejíž pán 1851 uznal nadvládu Eben Saúdovu a plnil jeho rozkazy.

Moc Fejsalova sahala na severovýchodě, východě a jihu skoro tak daleko jako za jeho předků, ale na západě a na severu nebyl svým vlivem jist. Když jeho synové podnikli nějakou výpravu na západ nebo na sever, zakázal velký šeríf poutníkům a karavanám z území Eben Saúdova přístup do Mekky. Aby své poddané ušetřil nových obtíží, vzdal se 1855 Fejsal dobytých oas v Kasímu a uznal Zámela ál Slém samostatným pánem Anejzy. I Brejda se stala nezávislou, avšak její pán Muhanna se obával vypuzeného rodu Eben Alejján a zůstal Fejsalovi věren právě jako Talál eben Rašíd, pán Hájelu. Koncem 1862 došlo v Kasímu k novým bojům, když Zámel, pán Anejzy, vyplnil na podnět velkého šerífa některé osady Eben Saúdovy. Kníže Fejsal vypravil proti němu svého syna Muhammada, jenž spolu s Muhannou, pánem Brejdy, donutil Zámela k ústupu a k placení roční dávky.

Kníže Fejsal, ztrativ skoro úplně zrak, svěřil skutečnou správu svým synům. Nejstarší Abdalláh, statečný, avšak přísný, byl více obáván než oblíben; sídlil v Rijádu nebo v Hase. Jeho mladší bratr Saúd byl miláčkem lidu pro svou štědlost; pobýval ponejvíce v jihozápadních provinciích, kdežto třetí bratr Muhammad spravoval kraje severní. Nejmladší Abdarrahmán, narozený 1850, žil se svým otcem.

OBČANSKÁ VÁLKA

MEZI SYNY FEJSALOVÝMI, 1865—1874

Kníže Fejsal zemřel koncem 1865. Za jeho nástupce byl obecně uznán Abdalláh, jenž říší od několika let za otce spravoval. Provincie, které řídil Saúd, mu odepřely poslušnost. Ponenáhlu se nesvár stupňoval v občanskou válku, jež 1867 zavinila ztrátu krajů severních, kde se upevnil vliv Eben Rašídův.

Většina usedlíků Rijádu a Chardže obávajíc se úpadku říše jindy kvetoucí se konečně přidala k Abdalláhovi. Saúd se nezalekl, nýbrž hledal ochranu a pomoc u kmene Adžmán, jenž poslouchal jeho předků. Vrchní náčelník Rákán eben Hatlén se dohodl s Eben Chalífe, pánem ostrovů Bahrejnu a s náčelníky kmene Murra a vytáhl proti oase Hufhúf, tehdy spravované od Ahmeda as-Sdéri. Za přispění svého mladšího bratra Muhammada sebral kníže nevelký zástup bojovníků a spěchal k Hufhúfu. Nedospěl tam; jeho správce se bránil v hradu po několik neděl, leč vzdal se, když nepřítel pohrozil, že vykácí a zpustoší palmové zahrady.

Abdalláh, dostav zprávu o ztrátě města v půli cesty z Rijádu do Hufhúfu, se rozhodl, že se pomstí. Rozdělil své bojovníky v několik čet, jež měly oklikami v určenou noc dorazit k napajedlu Džúde, hlavnímu shromaždišti nepřátel, počkati na něho a na úsvitě napadnouti tábor. Avšak odpůrci obsadili všechna napajedla v dalekém okolí, rozprášili jednotlivé čety, zabili přes 2.300 věrných stoupenců Abdalláhových a přinutili ho k útěku. Saúd táhl se svými přívrženci na sídlo svého rodu, Rijád, a koncem 1870 do něho vstoupil jako pán. Některé osady přece odporovaly, zejména Barra; Abdalláh jí chtěl přispěti, byl však opět poražen.

Ponenáhlu ztratil Abdalláh bezmála všechny své stoupence a nezbylo mu, než hledati útočiště v cizině. Naložil své jmění na sto velbloudic a se třiceti jezdci na koních prchal od kmene ke kmeni. Nejdříve prosil o útulek Zámela eben Slém, pána Anejzy, leč Zámel, obávaje se pomsty knížete Saúda, mu po několika dnech odepřel pohostinství. I utekl se ke knížeti Muhammadovi eben Rašíd; ale ani tam nemohl dlouho pobýti. Spěchal k Sultánovi eben Dauíš a Assáfu eben Tnén, vrchním náčelníkům kmenů Mtejr a Sbé, kteří, zehrajíce na moc pána Rijádu, byli rádi občanské válce. Abdalláh se snažil přiměti je k činu, oni však nebyli ochotni zakročiti v jeho prospěch.

Abdalláh poznav, že nenajde pomoci v Arabii, poslal

svého věrného stoupence Abdalazíze eben Btejjen s prosbou o pomoc k Midhatu pašovi, ctižádostivému správci tureckého vilájetu bagdádského, jenž byl utvořen začátkem 1869.

Midhat paša zamýšlel dobýti území, která jindy k Bagdádu náležela, i použil vhodné chvíle, aby znova obsadil Hasu. Přímořská oblast Hasa patřila od nepaměti k Iráku a bývala Turky spravována. Za úpadku říše opustily turecké posádky jednotlivé osady a správu řídil vrchní náčelník kmene Beni Cháled. Četné rodiny tureckých úředníků, kteří měli majetek v Hase, tam zůstaly a vrchní náčelník stále přísahal věrnost sultánovi cařihradskému. Jsa ohrožován od vnějších nepřátel, hledával pomoc u tureckého zemského správce v Bagdádu a podporoval turecko-egyptské vojsko Mehmeda Aliho, jež bylo posádkou v Hase s přestávkami od 1818 do 1841. Když poslední čtyři odtáhly a zemský správce z Bagdádu nezakročil, uznala Hasa za svého pána opět knížete Fejsala a odváděla mu poplatek. Náčelník Beni Cháled vida, že syn Fejsalův, jsa tísněn i v Hase, hledá pomoc u Turků, přidal se k nim úplně, neboť se nadál, že mu poskytnou více svobody než kníže Saúd, jenž byl podporován od Velké Britanie.

Midhat paša postupoval velice obezřele. Nejdříve získal Násera, vrchního náčelníka kmene Muntefiž, potom Abdalláha eben Sabbáh, pána přístavu Krén neboli Kuejt. Zajistiv si nejen nejlepší přístup do kraje Hasa, nýbrž též udatné spojence, vypravil je pod vedením Náfeza paši v červnu 1871 do Hasy. Mladý Mubárek eben Sabbáh řídil postup čet po souši, kdežto Abdalláh eben Sabbáh velel vojákům, kteří přibyli na lodích do Akejru. Podporováni příslušníky Beni Cháled a stoupenci Abdalláha eben Saúd obsadili brzo všechny osady a celá Hasa se stala tureckým správním okresem s názvem Nedžd.

Kníže Abdalláh, jenž nepřál Hasy svému bratru Saúdu, viděl, že ji sám ztratil. Kdyby byl činný Midhat paša zůstal v Bagdádu déle, byl by se jistě pokusil, aby k turecké říši

přivtěлил i vnitřní Arabii, ale na jaře 1872 ho odvolali a jeho nástupce Raúf paša nevyužil občanské války ve vnitřní Arabii, staraje se o svůj osobní prospěch. Byl by rád získal Abdalláha, jenž mu však nedůvěřoval a poslal svého bratra Abdarrahmána do Hasy, aby za něho vyjednával s tureckou vládou. Abdarrahmán byl dopraven do Bagdádu, kde zůstal až do začátku 1874.

Saúd, jenž spoléhaje na britskou pomoc zavdal podnět k tureckému zákroku, ztrácel stoupence. Hledaje oporu u příbuzných své manželky ze kmene Adžmán znepřátelil si usedlíky, kteří jej, vedeni jsouce jeho strýcem Abdalláhem eben Turki, 1871 vypudili z Rijádu. Následujícího roku se mu s velkým úsilím podařilo dobýti opět sídelního města, ale držel se tam pouze násilím. Pobřežní oblast Hasa k své říši nepřipojil, neboť jej opustili jak Adžmáné, tak Murra a kmen Atejbe jej tísnil na západě. Vrchní náčelník tohoto kmene Muslet eben Rbéán plenil jednotlivé jeho oasy a když kníže z pomsty vpadl do území Atejbů, byl obklíčen v hlubokém žlebě, většina jeho věrných pobita a on sám těžce poraněn. Jeho otroci ho dopravili do Rijádu, kde dlouho ležel nemocen ve svém hradě, až konečně začátkem léta 1874 zemřel. Za jeho nemoci vyjednával Abdalláh, jenž bydlil v přístavu Kuejt, s jeho syny a stoupenci, smířil se s nimi a vrátil se do Rijádu jako kníže. Nedůvěřuje tamním obyvatelům, ustanovil svého bratra Muhammada svým náměstkem a sám žil jinde.

ABDALLÁH EBEN SAÚD, 1874—1887

VZRŮST MOCI EBEN RAŠÍDOVY

Saúd měl čtyři syny: Muhammada, Saada, Abdalláha a Abdalazíze. Nejschopnější z nich byl Muhammad, jemuž přezdívali Gazalán. Všichni čtyři synové se odebrali do území Chardž, jež jindy spravoval jejich otec a podporovali účinně Abdalláha, takže jeho čtyři zakrátko je celé podrobily. Jakmile dokončily tento úkol, rozhodl se Abdalláh, že

obsadí opět Hasu a tím si otevře cestu k moři. Již po odchodu tureckého řadového vojska 1873 podněcovali jeho stoupenci nespokojence v jednotlivých osadách a Abdalláh se nadál, že usedlíci vypudí turecké posádky a on se stane jejich dědicem.

Hasa nebyla tehdy pod dozorem Raúfa paši, zemského správce bagdádského, nýbrž ji spravoval Náser paša, vrchní náčelník kmene Muntefiž a první uáli, generální guvernér, provincie Basra, jež byla oddělena od Bagdádu. Náser se svým synem Fálehem a mladým Bezíem eben Arejer podnikl koncem 1873 nájezd do Hasy, ztrestal nespokojence a dosadil Bezía v čelo správy. Bezí, příslušník rodu Arejer, jenž v Hase po staletí tábořil, toužil po nezávislosti a hledal všude přátele a spojence, s jejichž pomocí by setřásl cizí jho. Usedlíci mu nebyli nakloněni, neboť se ho obávali právě jako kočovníci a přáli si, aby se opět vrátil náměstek Eben Saúdův. Když Abdarrahmán, bratr knížete Abdalláha, na jaře 1874 přišel do Hasy, spojili se s ním všichni nepřátelé Bezíovi, pobili četné posádky a obklíčili ho v hradě oasy Hufhúf. Abdarrahmán by byl zvítězil nad svými odpůrci, kdyby mu byli jeho přátelé zůstali věrni, leč oni obávající se příchodu ukrutného Násera paši přerušili obléhání Hufhúfu a Abdarrahmán prchl. Náser, jenž nechtěl dovoliti, aby jeho moc byla zeslabena, napadl koncem 1874 svého nespolehlivého zástupce Bezía, sesadil ho, bez milosti porubal jeho přívržence, postavil v čelo správy svého syna Mezjeda a vrátil se 1875 do Basry s bohatou kořistí. Ukrutnosti spáchané v Hase zavdaly jeho nepřítelům v Basře nový podnět k stížnostem v Cařihradě, takže byl sesazen a dopraven do Cařihradu, kde zemřel.

Nově zřízený správní okres Nedžd se udržel za nepokojů, vypuknuvších po sesazení Násera paši a to proto, že Mezjed byl podporován svými soukmenovci ze kmene Muntefiž a kníže Abdalláh měl plno práce s novou občanskou válkou.

Po nešťastném pokusu v Hase Abdalláh obrátil svou po-

zornost na sever ke kraji Kasím, jenž dosud nebyl zabezpečen. Náčelníci jednotlivých osad, zejména Zámel eben Slém, pán Anejzy, byli ochotni uznati jeho nadvládu, ale Hasan eben Muhanna, pán Brejdy, odporoval a prosil knížete Muhammada eben Rašíd o pomoc. Muhammad se za krátko objevil se svými bojovníky v Kasímu, osvobodil Brejdu a táhl proti Anejze. Eben Saúd poslal k němu obchodníka Abdalláha eben Abdarrahmán eben Bassám, usedlíka z Anejzy, s prosbou o mír, jenž byl uzavřen 1879, když se Eben Saúd vzdal Kasímu.

Příbuzní Abdalláhovi a náčelníci jednotlivých kmenů nechtěli uznati mír uzavřený s Eben Rašídem a hrozili, že se přidají k synům Saúdovým, nebude-li Kasím opět obsazen. Byloť obecně známo, že vliv Eben Rašídův v Kasímu roste, i obávali se někteří, že se obrátí proti vlastní říši Eben Saúdově. Pánové Brejdy a Anejzy, kteří se jen s nechutí přiklonili k Eben Rašídovi, byli ochotni podporovati slabšího, poněvadž jim méně nebezpečného knížete Rijádu.

Abdalláhův bratr Muhammad získal kmen Atejbe a plenil s ním 1881 a 1882 tábory čeledí kmene Harb, které se podrobily Eben Rašídovi, ba napadl i některé osady ležící na jihozápadě od pohoří Salma. V létě 1883 podnikli velikou výpravu proti Eben Rašídovi, ale byli překvapeni a poráženi u Arua. Náčelníci Atejbů vyzvali knížete Abdalláha, aby se sám ujal velení a pomstil porážku, kterou utrpěli.

Abdalláh shromáždil své poddané a spojence a koncem 1884 vytáhl proti Eben Rašídovi. Ze svého tábora v Hamáde vyslal 35 jezdců na velbloudech pod vedením Fejhána eben Hadar ze kmene Atejbe, aby obhlédli ležení Eben Rašídovo. Nepřítel byv upozorněn zaskočil zvědy, všechny je pobil a se vši silou napadl nic netušící vojsko Abdalláhovo, které na hlavu porazil.

Porážka Abdalláhova znamenala začátek konce moci Eben Saúdovy. Jednotliví kmenové zatoužili znovu po nezávislosti a členové panujícího rodu se navzájem potírali.

Synové zesnulého knížete Saúda s nejstarším bratrem Muhammadem v čele se na jaře 1887 objevili před Rijádem, oblehli knížete Abdalláha v jeho hradu a zajali ho. Chtěje zachrániti, co se ještě dalo, prosil Abdalláh o pomoc Eben Rašída, jenž koncem 1887 dorazil k Rijádu, vypudil Saúdovy syny do Chardže, osvobodil Abdalláha, odvedl ho do Hájelu a ustanovil jeho bratry Abdarrahmána za knížete a Muhammada za válečného velitele.

ABDARRAHMÁN EBEN SAÚD, 1887—1891

Eben Rašíd nedůvěřoval úplně ani Abdarrahmánovi ani Muhammadovi, proto vložil do Rijádu posádku svých věrných otroků, jež řídil odvážný Sálem ál Subhán. Sálem s počátku hájil všude zájmů pánů Rijádu a potíral jejich odpůrce. Nejnebezpečnějšími z nich byli synové knížete Saúda, kteří neustále živili nepokoj ze svého skoro nezávislého kraje Chardž, třebas nijak zjevně nevystupovali. Poněvadž mohli časem ohroziti i knížete Eben Rašída, rozhodl se Sálem, že se jich zbaví lstí. V polovici 1888 se dal od nich pozvati do Chardže. Vypravil se tam s malou družinou, avšak nařídil několika stům mužů, aby ho následovali, skryli se nablízku sídla synů Saúdových a je na úsvitě přepadli. Tak se i stalo; Muhammad, Saad a Abdalláh byli zabiti, jejich rodiny i s jejich posledním bratrem Abdalazízem odvedeny do Hájelu a tam uvězněny. Tím byla zdánlivě moc knížete Abdarrahmána zesílena, ve skutečnosti však se stal ještě závislejším na Sálemu a Eben Rašídovi.

Ani Abdarrahmán ani jeho bratr Muhammad se nestarali o politiku, ale zato se snažili všemožně, aby povznesli blahobyť usedlíků a tím získali jejich přízeň. Zakrátko byly krvavé spory mezi osadami i kočovníky smírně urovnány, pořádek obnoven, obchod se rozvíjel a mnozí členové vládnoucího rodu se přidali k Abdarrahmánovi. Chtěje překaziti tento klidný vývoj, dovolil Eben Rašíd na podzim 1889 uvězněnému Abdalláhovi a jeho synovci Abdalazízu, aby

se vrátili do Rijádu. Než Abdalláh, jehož jediný syn Turki zatím zemřel, nenašel stoupenců a byl až do své smrti, začátkem 1890, odkázán na dobrou vůli svých bratrů.

Když se vliv Abdarrahmánův poněkud upevnil, ozvaly se hlasy dožadující se samostatnosti zašlých dob. Muhammad, jenž neměl dětí, rád zakládal zahrady a občas podnikal menší nájezdy proti nepříteli; po hodnosti knížecí netoužil. Jeho bratr Abdarrahmán měl klid snad ještě raději než on a byl by se spokojil svým postavením, kdyby nebyl býval k odporu proti Eben Rašídovi podněcován od svého syna Abdalazíze, narozeného asi 1870.

Pohana, jakou utrpěl Eben Saúd, zasáhla hlouběji Abdalazíze než jeho otce, i hledal spojence mezi svými druhy nejen v Rijádu, nýbrž i v Anejze, Brejdě a ostatních osadách. Odvážní mladíci, slyšíce o hrdinných činech svých předků pod vedením knížat z rodu Eben Saúdova, toužili po vhodné příležitosti, aby je napodobili, i přidali se s nadšením k mladistvému členu slavného rodu. Jejich otcové, obzvláště Abdarrahmán sám, se snažili je mírniti, jelikož pochybovali, že se jim podaří zlomiti moc Eben Rašídovu. Jeho náměstek, Sálem eben Subhán, věděl o snahách Abdalazízových, ale nezakročil, neboť úplně důvěřoval Abdarrahmánovi.

Mladíci rijádští se nedali uklidniti, a na podzim 1890 napadli posádku Eben Rašídovu v hradu rijádském a obklíčili ji, že se nikomu nepodařilo uprchnouti. Pouze Sálem, jenž neustále měnil z opatrnosti místo svého noclehu, se zachránil a donesl svému pánu v Hájelu zprávu o povstání. Muhammad sebral ihned své otroky, vyzval několik set usedlíků z Hájelu, aby se s ním spojili a spěchal do Rijádu na pomoc svým tamějším stoupencům. Mladí bojovníci z Anejzy a Brejdy mu chtěli zatarasiti cestu, ale starší usedlíci jim v tom zabránili a pomocné čety se objevily před Rijádem tak neočekávaně, že někteří stoupenci Abdalazízovi uprchli a ostatní prosili o milost. Prozíravý Eben Rašíd, jenž tehdy nebyl ještě dosti silný, nepotrestal nikoho a vrátil se do Hájelu.

Chápal nebezpečí, jaké mu hrozí od nespokojené mládeže říše eben Saúdovy, obzvláště když zvěděl, že Abdalazíz opět proti němu brojí a že získává spojence i mezi staršími obyvateli Rijádu, Anejzy a Brejdy, kteří považovali umírněnost Eben Rašídovu za projev slabosti a strachu. Abdarrahmán se svým synem Abdalazízem sebral usedlíky a příslušníky různých kmenů, začátkem 1891 vytáhli k severu, pleníce všechny osady a kmeny, kteří zůstali věrni Eben Rašídovi. Hasan eben Muhanna, pán Brejdy, Zámel ál Slém, pán Anejzy a ostatní přední mužové z Kasímu se s nimi spojili, aby jim pomohli zničit Eben Rašída.

Kníže Muhammad eben Rašíd, aby se uchránil od možné porážky, vyslal 40 poslů na velbloudicích pokrytých černou látkou utkanou z kozí srsti k jednotlivým čeledím Šammarů, které tehdy tábořily na pravém břehu Eufratu mezi Kerbelou a Basrou. Černá přikrývka měla všem jeho poddaným připomenouti, že bude počerněna jejich čest, nepřispějí-li ihned svému pánu na pomoc. Čest je v Arabii majetkem nejcennějším a nikdo jí nechce ztratit, proto všichni muži schopní nésti zbraň spěchali do Hájelu. V jejich čele táhl kníže proti nepříteli, s nímž se utkal v únoru 1891 u Mlédy mezi Anejzou a Brejdou.

Došlo k dlouhému a krvavému boji, v němž by byl nepřítel ukořistil i rudý prapor Eben Rašídův, kdyby jej nebyl zachránil mladý otrok Abdalláh ál Fréh. Jeho otec praporečník Mubárek padl, ale jeho mladý syn si probojoval cestu do středu nepřátel, uchopil prapor, obhájil ho a 1915 jej ještě nesl.

Lstí se konečně v březnu 1891 Muhammadovi podařilo prorazit řadu nepřátelského vojska. Seskupil 3.000 velbloudů, na zadní dal naložit palivo a je zapálit; ohněm se poplašili všichni velbloudi a hnali se přímo do středu nepřátelských čet, jež rozrazili. Pěšáci Eben Rašídovi je následovali a obklíčili obě křídla. Kdo se postavili na odpor, byli pobiti, kdo prosili o milost, byli zajati. Pán Anejzy, jeho syn a pět

jeho příbuzných padli; pán Brejdy ztratil ruku a Abdarrahmán se svým bratrem Muhammadem byl zajat. Mladý Abdalazíz se zachránil útekem.

Abdarrahmán byl brzo propuštěn a dosazen za správce Rijádu pod dozorem obezřelého Sálema ál Subhán. Ale nechtěje se státi nástrojem někdejšího poddaného svých předků zakrátko uprchl do Hufhúfu. Odtamtud vyslal svého příbuzného Abdalláha eben Tnejján do Cařihradu k sultánovi s prosbou o pomoc. Abdalláh se vrátil s bohatými dary a mnoha sliby. Když Abdarrahmán poznal, že sultán své sliby nesplní, hledal i se svou rodinou útočiště u Kásema eben Táni, pána poloostrova Katar, a posléze se usadil koncem 1894 u Muhammada eben Sabbáh, pána Kuejtu.

MUHAMMAD EBEN SAÚD, 1894—1902 (?)

Po útěku Abdarrahmánově ustanovil Eben Rašíd knížetem v Rijádu Muhammada, bratra Abdarrahmánova. Aby znemožnil nový odpor, dal Eben Rašíd zbořiti v Rijádu jak hrad tak i vnější hradby a do všech osad, které ponechal dozoru Muhammadově, vložil malé posádky. Jím velel zprvu Sálem, od 1896 však otrok Adžlán. Muhammad měl sice hodnost knížete, ale veškerá moc byla v rukou Eben Rašídových. Eben Rašíd by si byl rád podrobil i bývalé provincie Eben Saúdovy a podnikal výpravy proti členům panujícího rodu, kteří v nich sídlili a se vzpírali odváděti mu poplatek. Nejschopnější a tudíž i nejnebezpečnější dal buď zabíti nebo uvězniti v Hájelu, čímž zjednal mír, třebaš vynucený.

Po smrti Muhammada eben Rašíd vypukly vzpoury na všech stranách jeho říše, takže jeho nástupce Abdalazíz neustále potíral své odpůrce. Jeho postavení ještě znesnadnili oni členové rodu Eben Saúdova, které propustil na svobodu. Vrátivše se domů, chtěli se domoci bývalého vlivu a snažili se s pomocí Eben Rašídovou vypuditi náčelníky jednotli-

vých oas. Když však pomoc Eben Rašídova nestačila, přidali se k jeho odpůrcům a podněcovali nespokojence. Někteří z těchto členů rodu Eben Saúdova, již se zvali Arájeť, se odebrali k velkému šerífovi do Mekky a jsouce podporováni jím a kmeny Harb a Atejbe napadali západní osady Nedždů. Abdalazíz eben Rašíd vedl tehdy válku s pánem Kuejtu a některými jinými kmeny, i nemohl se věnovati doзору v bývalé říši Eben Saúdově; občanská válka tam řádila a všichni usedlíci toužili po silné ruce, která by zabezpečila jejich život a majetek.

Zraky čelných mužů se obracely ke Kuejtu, kde mladý a ctižádostivý Abdalazíz, syn Abdarrahmánův, se připravoval k boji za dědictví svých otců. Měl mnoho příležitosti, aby získal přátele mezi usedlíky Rijádu a ostatních osad, neboť byl Kuejt od konce 19. století hlavním východem i cílem velkých karavan. Ve svých snahách byl podporován nejen od Mubáreka eben Sabbáh, nýbrž i od britského residenta v Perském zálivu a dosáhl pro své krajany mnohých výhod při nákupu i prodeji v Kuejtu. Mohl zásobovati své přívržence zbraněmi a náboji a tak si připravit půdu pro převrat.

Koncem 1901, právě když Eben Rašíd zamýšlel zasaditi pánu Kuejtu ránu smrtelnou a proto zeslabil své posádky v Áredu, vypukla vzpoura ve všech osadách bývalé říše Eben Saúdovy. Abdalazíz se svým strýcem Abdalláhem eben Dželui opustil nepozorovaně Kuejt, dostal se bez nehody v polovici ledna 1902 do Rijádu, přepadl a zabil správce Adžlána a jeho stoupence a na jaře 1902 byl obecně uznán za knížete.

ABDALAZÍZ EBEN SAÚD, 1902—

Opanuje Kasím 1902—1909

Turecká vláda chtěla využití války mezi Eben Rašídem a Eben Saúdem, aby se pevně usadila v Kasímu. Vybízeli ji k tomu nejen tamní usedlíci, kteří trpěli velice za dlouhých

bojů, nýbrž i Eben Rašíd, jenž zamýšlel použití tureckých posádek ve svůj vlastní prospěch.

Koncem května 1904 se seskupilo asi 2.000 tureckých pěšáků se šesti lehkými děly v Samáua v Iráku a vydalo se do Kasímu, jenž uznal nadvládu Eben Saúdovu. Kníže Abdalazíz eben Saúd napadl spojené Turky a Šammary u Bkerrije 15. července; velitel turecký, vůdce Šammarů Mádžed eben Hmúd, a mnozí důstojníci byli zabiti, jedno dělo ztraceno a tři ukořistěna rozbitá. Zbylí turečtí vojáci a Šammarové táhli k oase Rass, kde zůstali až do konce září, jsouce obklíčeni vojáky Eben Saúdovými. Konečně podnikli výpad, ale byli odraženi a ztratili druhé dělo a mnoho zásob. Po nějaké době se Turci dohodli s Eben Saúdem, vyklidili Rass a utábořili se u Čhafy v půli cesty mezi Brejdou a Hájelem.

Eben Saúd poslal Fahrimu pašovi, tureckému uálimu v Basře, písemnou omluvu svého jednání a nabízel poslušnost s prosbou o podporu turecké vlády. Vláda nabídku přijala a Fahri paša vyjednával od 8. do 17. února 1905 na irácko-kuejtských hranicích s Abdarrahmánem eben Saúd, jež doprovázel pán Kuejtu jako hostitel. Eben Saúd byl ustanoven tureckým kájmakámem, okresním správcem a ubezpečen, že Eben Rašíd nebude znepokojovati jeho území; zato přivolil Eben Saúd, aby turecká vláda vložila posádky a úředníky do Kasímu.

Zatím se soustředilo u Nedžefu nové vojsko, které se koncem ledna 1905 vypravilo pod vedením generála Ahmeda Fejziho paši do Kasímu. Doprovázel ho Fahad eben Haddál, vrchní náčelník Amárátů ze skupiny Aneze. Kníže Eben Rašíd na něho čekal u napajedla Šíhiját na cestě Poutnické a žádal ho, aby spojiv se s ním, napadl knížete Eben Saúda a vypudil jej z Rijádu. Ale Ahmed Fejzi prohlédl věci a poznal, že by bylo pro něho výhodnější, kdyby podle nové úmluvy jednal se silným kájmakámem Eben Saúdem, jenž platil správně daně od něho požadované. Mimo daně při-

chystal Eben Saúd pro tureckého velitele i dary. Dávno před příchodem Fejziho paši vybral od majetníka každého stanu nebo domu po celé nebo polovici libry turecké a sebrané peníze mu odevzdal v jeho táboře u Uutál. Fejzi paša byl z toho velmi potěšen a s nemilostí propustil Eben Rašída, jenž nezaplatil ani daně určené na obživu vojska. Pohrozil mu, že vyplnění všechny jeho osady, nesplní-li brzo svou povinnost.

Z Uutál táhl Ahmed Fejzi do Anejzy, kde byl s velkou slávou uvítán od Abdalazíze eben Slém a po tři neděle hoštěn. Odtud se odebral do Brejdy k Sálemu eben Muhanna. Mezitím vkládal posádky do jednotlivých osad Kasímu: po padesáti mužích do Anejzy a Brejdy a po třiceti do jiných. Posádky neměly bydleti uvnitř osad, nýbrž v kasárnách, zbudovaných za zahradami.

Eben Rašíd se obával, že ho Ahmed Fejzi napadne, proto se se svými bojovníky utábořil u osady Kuára a pozoroval pohyby tureckých čet. Vzpoura, která tou dobou vypukla v Jemenu, mu velice prospěla. Ahmed Fejzi paša, byv jmenován vrchním velitelem v Jemenu, spěchal s malou družinou jezdců na velbloudech Medínou na pobřeží. Po jeho rozkazu se mělo turecké vojsko vrátiti do Iráku a pouze posádky měly zůstat v Kasímu. Leč návrat byl pro turecké čtyry velice obtížný. Náčelník Eben Haddál, jenž jim půjčil velbloudice na cestu do Kasímu, odjel ke svému kmeni; kníže Eben Rašíd, jenž je s počátku podporoval jako své spojence, jednal nyní jako jejich nepřítel. Eben Saúd se o ně nestaral a obyvatelé Kasímu naléhali, aby odtáhli. Vojáci se shromáždili u osady Šíhijje na jihozápadním pomezí Kasímu; někteří se brali cestou kolem napajedla Šíhijját, jiní kolem Uákxa, protloukajíce se od tábora kočovníků k táboru až do města Nedžef v Iráku.

Po odjezdu Ahmeda Fejziho byl vyslán do Kasímu Sámí paša. Po železnici Hedžázské se dostal do Medíny, nemohl však v cestě pokračovati, poněvadž neměl ani potravin ani

výzbroje. Asi po šesti měsících se vydal, třebas nedostatečně připraven, na přísný rozkaz z Cařihradu s novými četami na Fuára a Hanákijje do Kasímu. Vojáci hladovějící a žíznící zbíhali, takže dospěl začátkem srpna 1906 do Kasímu pouze s 500 muži. Kníže Eben Saúd, jenž 12. dubna 1906 porazil a zabil Abdalazíze eben Rašíd, zahrnoval Sámiho pašu dary, jež mu byly velice vítány, neboť on i jeho čty potřebovali všeho. Zbytky posádek vypuzených z jednotlivých osad se sešly u Šíhijje a čekaly na vysvobození. Když Sámi paša přišel do této osady, našel tam asi 1.000 nemocných vojáků bez zbraní a nábojů, jež vyměnili za potraviny. S nimi nemohl podniknouti nic ani proti Eben Saúdovi či Eben Rašídovi, ani proti silným osadám v Kasímu a byl rád, že sám nebyl napaden.

Kníže Eben Saúd, jenž Sámiho pašu v Šíhijji navštívil, ho zásobil potřebným a doprovodil ho do Mustadžeddy, nejjižnější to osady knížete Meteba eben Rašíd, jehož péči jeho i jeho vojáky odevzdal. Ačkoliv Sámi paša vypravoval posla za poslem do Medíny a naléhavě prosil o pomoc z Cařihradu, nikdo ho nedbal, pročez se koncem 1906 vrátil do Medíny. Vojáci následovali po něčem jeho příkladu a po roce, koncem 1907, náležel opět celý Kasím Eben Saúdovi. Nájezdné čty Eben Rašídovy byly odraženy a on sám byl koncem 1909 přinucen uzavřít mír a uznati svrchovanost knížete Rijádu.

Bratrstvo Echuánů založeno a pobřežní pásma Hasa obsazeno

Chtěje znemožniti nepředvídaný útok z Iráku nebo z území Šammarů, založil Eben Saúd 1908 v území kmene Mtejr pevnůstku u vody Artauijje. Velký náčelník Mtejrů Fejsal eben Dauíš nepřál hrubě knížeti. Bylť proti němu popuzován od žárlivého pána Kuejtu. Aby vliv Eben Saúdův zeslabil, dal kolem pevnůstky stavěti domky pro sebe a své soukmenovce, i vznikla 1912 opevněná osada. Její obyvatelé se od začátku bránili různým útokům kmenů nepřátelských

a považovali tyto boje za záslužné, neboť jimi hájili a šířili pravou víru. Říkali si Echuán, Bratři, a slíbili, že budou věrně plnit své náboženské povinnosti a potíratí všechny nepřátele Muahhedínů, vyznavačů víry v jediného Boha, jak se Uahhábovci nazývají. Uznávají korán a šest sbírek náboženských podání za základ svého vyznání, ale dávají přednost sbírce podání, kterou sestavil Muslim al-Buchári, jakož i jejímu vykladači Ibn Tejmijjovi, příslušníku školy Ibn Hanbalovy a jeho stoupenci Muhammadu eben Abdaluahháb, zakladateli sekty. Echuáni se učí koránu, vykonávají předepsané modlitby, nekouří, nepijí opojných nápojů, nenosí hedvábných šatů a zlatých a stříbrných ozdob, neholí brady, dbají neporušitelnosti manželství, varují se styků s Evropany, obzvláště jinověrci a nekupují evropských výrobků. Každého, kdo není z nich, mají za nevěřícího; nepozdraví ho a jeho pozdrav neopětují. Sami se pozdravují slovy: „Pokoj Alláhův spočiniž na vás, ó bratři! Kéž zachová Alláh muslimy!“ Šířití nauku uahhábovskou slovem i mečem považují za svou povinnost. Za boje volají: „Já jsem bratr těch, kdo poslouchají Alláha. Já jsem jezdec vyznávající jediného Boha. Ukaž svou hlavu, ó nepříteli Boží.“

Abdalazíz eben Saúd schvaloval počiny Echuánů, dával je za vzor jiným a zanedlouho je vysílal k nejvzpurnějším kmenům, obzvláště na jih a jihozápad. Podrobiv si tam náčelníky různých osad, rozšířil svůj vliv až do západního Ománu, kde podporoval všechny nespokojence a působil velké obtíže pánu maskatskému Fejsalovi a jeho nástupci Tejmúru.

Muhammad eben Ali al-Idrísí, zakladatel nezávislého státu Asír, se ucházel o přátelství a pomoc Eben Saúdovu již 1910. Eben Saúd mu poslal čtu Echuánů, kteří získavše četné stoupence obsadili osady severního Asíru a hleděli z přístavu Kunfudy vypuditi turecké vojáky podporované od velkého šerífa Husejna. Některé pohraniční čeledi Asíru,

jakož i různé větve kmene Atejbe a Harb odváděly Husejnovi poplatky a spoléhaly na jeho pomoc. Jsa pobízen tureckou vládou, vypravoval Husejn nájezdy proti kmenům Eben Saúdovým a snažil se popuditi proti němu i jeho spojence v Kasímu. Bylo to dosti snadné, neboť Abdalazíz eben Saúd trestal bez milosti i nejmenší neposlušnost a nechtěl uděliti výsady nikomu ze svých příbuzných. Za nepokojů, které nastaly po smrti knížete Fejsala, mnozí členové rodu Eben Saúdova si založili skoro nezávislá panství a knížeti Abdalazízovi nezbylo, než aby je násilím přiměl k poslušnosti. Nejvíce se vzpíral Saúd, syn jeho bratrance Abdalazíze, syna Saúdova, jenž se svými dvěma bratry ustavičně proti němu podněcoval kmeny Sbé. Jejich odpor byl 1912 zlomen, Saúd, byv zajat, slíbil věrnost knížeti, kdežto ostatní jeho příbuzní uprchli k velkému šerífu Husejnovi, jenž jim nabídl ochranu. Kníže Abdalazíz žádal Husejna, aby mu vydal jeho osobní nepřátele, ale Husejn je zásobil zlatem a zbraněmi a vypravil je k čeledím kmenů Harb a Mtejr al-Alauijjín, které byly jemu poddány. Připojili se k vrchnímu náčelníku Eben Džibrín a podnikali s ním nájezdy do krajů Eben Saúdových.

Velký šeríf odmítl 1911 přístup do Mekky poutnickým i obchodním karavanám z území Eben Saúdova. Tím trpěl Eben Saúd nejen hmotně, nýbrž i mravně a jeho poddaní byli podněcováni ke vzpouře. Nespokojenost se jevila obzvláště v Kasímu, jehož obyvatelé se skoro výhradně zabývají obchodem. Důvěrníci velkého šerífa podporovali nespokojence dary a sliby, že jim jeho čety včas pomohou. Leč Eben Saúd se nedal překvapiti a začátkem 1912 byli na rozkaz správce Muhammada eben Dželui čelní kasímští stoupenci velkého šerífa popraveni.

Čím více se šířil a upevňoval vliv Eben Saúdův, tím více potřeboval nerušených obchodních styků s ostatním světem. Jeho poddaní postrádali pro své domácí výrobky, jako vlnu, kůže, tuk, sedlové pokrývky, pláště, síru, ovce, kozy, vel-

bloudy, tržiště, kde by za ně koupili nebo vyměnili zbraně, náboje, šatstvo a jiné. Když jim byly trhy v Hedžázu uzavřeny, byli odkázáni pouze do Iráku a Perského zálivu. Ale Irák a sousední pobřeží Perského zálivu byly v moci tureckých úředníků, kteří s nelibostí pozorovali vzrůst moci Eben Saúdovy a působili mu obtíže kde jen mohli. Chovatelé ovcí a koz tábořící na pravém břehu Eufratu vidouce, že vláda nepřeje Eben Saúdu, používali kdejaké příležitosti, aby plenili menší karavany přicházející z jeho území.

Koncem 1912 oloupili Bdúrové v tureckém území pět vážených občanů z Rijádu; svázali jim nohy i ruce, zakopali je po krk do země, hlavu jim potřeli tukem a ponechali je na pospas žízni, horku a různému hmyzu. Kníže Eben Saúd si stěžoval zemskému správci v Basře a žádal zadosti- učinění, nedostal však ani odpovědi. I rozhodl se, že si zadosti- učinění vymůže a jeho čtyři plenily správní kraj Nedžd, bývalou provincií jeho předků Hasa, jenž uálímu z Basry podléhal.

Věci v pobřežním pásmu Hasa byly neutěšené. Pokud byla turecká vláda podporována mocným kmenem Muntefiž, byl její vliv silný, neboť Muntefiž potlačili každou vzpou- ru. Vrchní náčelníci kmene Muntefiž z rodu Ál Sadún byli odpůrci náboženské šlechty z Basry, s níž se potírali a snažili se, aby uplatnili svůj vliv v Cařihradu. Sajjed Redžeb, maršálek náboženské šlechty (potomků Aliho, zetě Muhamma- dova), z Basry získal 1902 přízeň sultánovu a vymohl, že byl jeho odvážný syn Táleb jmenován mutasarrefem v Hase (či Nedždu, jak Turci tomuto správnímu kraji říkali). Ale členové šlechty vůbec a Táleb zvláště byli úplně pod vlivem Velké Británie, jež jim poskytovala nejlepší možnosti výtěžku na dovozu a vývozu, i podporovali její zájmy hospo- dářské i politické. Táleb zůstal v Hase až do konce 1908. Domorodci byli olupováni pod všemi možnými záminkami a obchod se mohl dít pouze prostřednictvím Táleba a jeho stoupenců. Jaký div, že domorodci pozbyli i poslední pří- chylnosti k Turecku.

Táleb, vrátiv se do Basry, byl zvolen za maršálka náboženské šlechty, za poslance a zanedlouho se stal skutečným pánem tohoto důležitého pohraničního města turecké říše. Po jeho přání byl Sadún al-Aškar, vrchní náčelník kmene Muntefiž, jenž zůstal věren turecké vládě, v létě 1911 zajat, dopraven do Haleba, uvězněn, otráven (?) na začátku prosince 1911 a jeho syn a nástupce Adžami prohlášen za nepřitele turecké říše. Táleb paša a náboženská šlechta v Basře si osvojili neomezený vliv a Basra se stala střediskem odstředivých snah, příznivých Velké Británii.

Táleb se snažil všemožně, aby si získal přízeň a podporu Mubáreka eben Sabbáh, pána Kuejtu a knížete Eben Saúda, ale marně. Oba ho podezřívali, že si chce podrobiti nejen Basru, nýbrž i pobřeží Perského zálivu a toho nemohli dovoliti. Jejich nedůvěra byla zesilována narážkami cizích důvěrníků, kteří se dívali na Táleba jako na nástroj, nikoliv však jako na vůdce. Mimo to se Eben Saúd hněval, že Tálebovi úředníci v Hase tísnili jeho obchodní karavany a podporovali jeho odpůrce, potomky jeho strýce Saúda, syna Fejsalova.

Koncem 1912 vyslal Eben Saúd pod vedením svého syna Turkiho velkou obchodní karavanu do Kuejtu. Ačkoliv jí jak uáli z Basry, tak mutasarref z Hasy zaručili volný průchod, byla přece napadena a vyloupena u Kalat Sáhúd, kasáren posádky v Hufhúfu. V odvetu se vrhl kníže v polovici dubna 1913 v čele svých bojovníků na Hufhúf, Beni Cháled a obyvatelé různých osad se k němu přidali a tureckým posádkám nezbylo, než aby se vzdaly. Byly dopraveny do přístavu Akejr a odtud na lodicích do Basry. Tentýž osud stihl i tureckou posádku v Akejru a Katífu. Eben Saúd vložil své bojovníky do všech větších osad pobřežní oblasti Hasa a jmenoval svého příbuzného Muhammada eben Dželui svým správcem.

Tímto způsobem se zmocnil Eben Saúd pobřeží Perského zálivu v délce přes 400 km. Pouze Abdalláh eben Kássem eben Táni, vrchní náčelník poloostrova Katar, mu odporo-

val a chránil tamní malou tureckou posádku. Náčelníci větších přístavů k východu od Kataru dobrovolně nabídli Eben Saúdu poplatek, neboť dozíral na všechny obchodní cesty vedoucí z nich do vnitřní Arabie. Koncem 1913 sahala jeho moc až do přístavu Rás al-Chejme.

Abdalazíz uznal britský protektorát

Eben Saúd nemínil přerušiti úplně styků s tureckou vládou. Koncem 1913 poslal svého příbuzného Abdalláha eben Dželui do Bagdádu, aby tamnímu zemskému správci objasnil důvody vojenského zákroku v Hase a požádal za dovolení, aby směl spravovati vnitřní Arabii jménem chalífy a turecké vlády. Jeho žádosti zprvu nevěnovali žádnou pozornost. Teprv 15. května 1914, když mu cizí zástupci nabízeli účinnou pomoc, jestli se k nim přidá, vyhověla turecká vláda jeho přání, jmenovala ho uálim, zemským správcem a velitelem Nedždu, vnitřní Arabie, a udělila mu čestný titul sáheb ad-daule, vládce.

Skoro touže dobou, kdy se stal Abdalazíz vysokým tureckým hodnostářem, vyhlásil proti němu jeho bývalý poddaný a chráněnc turecký Eben Rašíd svatou válku. Zbraněmi, jež dostal od turecké vlády, napadal Eben Rašíd drobné severní osady prvního tureckého uáliho ve vnitřní Arabii. Velký šeríf z Mekky nedovolil poddaným Eben Saúdovým vstoupiti do Hedžázu, Eben Rašíd plnil jeho karavany ubírající se k cestě Poutnické a kmenové Zefír a Bdúr spojení s Eben Rašidem rušili jeho obchodní styky s Irákem. V létě 1914 si Eben Saúd stěžoval jak v Bagdádě tak telegraficky i v Cařihradě na přečiny různých kmenů závislých na turecké vládě a žádal, aby se ujímala svého uáliho a vrchního velitele; ale bez výsledku.

Jsa odříznut od obchodního spojení s tureckou říší na jihozápadě, západě, severu i severovýchodě, mohl se dáti pouze na východ. Tato cesta vedla k moři, k Perskému zálivu, jenž náležel Velké Británii.

Za svého dlouholetého pobytu v Kuejtu měl Abdalazíz eben Saúd dosti příležitosti, aby poznal jednání Angličanů. Viděl — jak sám doznal — že podporovali domorodce pouze pokud jich potřebovali a Eben Saúd nechtěl býti využítkován. Sám prohlásil, že nemůže Angličanům důvěrovati a proto že jim nemůže býti nakloněn. Jsa však odkázán k obchodním stykům s nimi, chtěl s nimi žíti v míru. Jednal velmi vlídně s jejich zástupci, přijímal od nich dary, nedovolil však, aby se míchali do vnitřních věcí jeho říše.

Jakmile se Turecko přidalo začátkem listopadu 1914 ve světové válce k středním mocnostem, byl kapitán W. H. I. Shakespear, anglický politický úředník v Kuejtu, poslán k Eben Saúdu, aby ho přiměl k účinnému zákroku proti Turecku. Poslové náboženské šlechty z Basry, zástupci Chazala, pána Muhammary, jakož i Abdalláh, syn velkého šerífa z Mekky, následovali jeho příkladu. Kníže Abdalazíz prodlužoval vyjednávání, vymlouvaje se na možné nepokoje ve své říši, kdyby ji opustil, kdežto ve skutečnosti chtěl zjistiti skutečný stav Turecka a jeho spojenců. Jako věrný muslim a Arab byl prodchnut touhou po svobodě a veřejně odsuzoval jednání Táleba, maršálka potomků Aliho v Basře a počiny pána Muhammary. Velký šeríf Husejn, jenž před nedávnem označoval knížete Eben Saúda a jeho poddané za kacíře, byl obviňován ze zrady, jakmile se proslechlo, že se chce dáti i se svatými městy islámu pod ochranu nevěřících.

Eben Saúd, jsa zůstaven sám sobě a obklopen na všech stranách nepřáteli dotud částečně podporovanými tureckou vládou, nemohl podniknouti nic proti Velké Británii a 26. prosince 1915 s ní uzavřel v Akejru smlouvu, kterou vlastně přijal britský protektorát. Smlouva má předmluvu a sedm článků. V předmluvě se praví, že vláda Jeho britského Veličenstva a Abdalazíz, syn Abdarrahmána, syna Fejsala z rodu Saúdova, vládce Nedždu, Hasy, Katífu, Džubejlu, jakož i krajů závislých, chtějí jménem svým i svých dědiců upevniti přátelství, jaké je mezi nimi již odedávna. Proto

Jeho britské Veličenstvo zplnomocnilo sira Percy Coxe, politického zástupce v Perském zálivu, aby uzavřel smlouvu s Abdalazízem a oba se dohodli na následujícím:

1. Vláda Velké Britanie uznává a přijímá, že Nedžd, Hasa, Katíf a Džubejl i co je na nich závislé na pomezí Perského zálivu tvoří území Eben Saúda a jeho předků a uznává, že v tomto území je Eben Saúd se svými dědici nezávislým vládcem a náčelníkem všech kmenů. On má právo určití svého nástupce, kterého Velká Britanie uzná s podmínkou, že nebude jejím odpůrcem.

2. Kdyby některá cizí moc tísnila Eben Saúda nebo jeho potomky v jeho území, nedohodnuvši se s Velkou Británií, bude Velká Britanie podporovati jeho jakož i jeho potomky veškerou svou silou při obraně jeho území.

3. Eben Saúd se uvoluje, že nezačne vyjednávatí a se domlouvati se žádným cizím státem a že podá politickým zástupcům Velké Britanie ihned zprávu o každém pokusu nebo nabídce některého cizího státu.

4. Eben Saúd se zavazuje, že neodstoupí, neprodá, nezastaví, nepronajme a nepromaří žádné částky svého území, ani že nedá žádné výsady cizímu státu nebo jeho občanům bez osuhlasu Velké Britanie.

5. Eben Saúd se zavazuje, že uvolní cesty vedoucí jeho územím do svatých míst a bude chrániti poutníků na cestě tam i zpět.

6. Eben Saúd se zavazuje právě jako se zavázali jeho předkové, že nenapadne ani přímo ani nepřímou území Kuejt, Bahrejn, jakož i náčelníků na poloostrově Katar a pobřeží ománském, kteří jsou pod protektorátem Velké Britanie a mají s ní pevné smlouvy. Hranice jejich území budou určeny později.

7. Vláda Velké Britanie jakož i Eben Saúd přivolují, že uzavrou zvláštní smlouvu o jiných věcech, týkajících se obou.

Ačkoliv Eben Saúd přijímal bohaté dary od Velké Britanie, přece tvrdil, že je neutrální. Jeho kmenové plenili spo-

jence Anglie a podporovali Adžamiho, vrchního náčelníka kmene Muntefíž. Adžami, jež turecká vláda před nedávnem prohlásila za zrádce, se postavil v čelo všech kmenů věrných sultánovi a potíral s nimi přátele a spojence Velké Britanie. Jeho nejzarputilejším nepřítelem mezi kočovníky byl Hmúd eben Suejt, vrchní náčelník kmene Zefír a stoupenec Eben Rašídův; jeho nejlepším přítelem Abdalazíz eben Saúd a Džáber eben Sabbáh, syn pána přístavu Kuejt.

Velká Britanie přispívala za války Eben Saúдови bohatě. Mr. Montagu v dolní sněmovně 21. července 1920 jmenoval sumu £ 110.000, ale jistě byla mnohem vyšší a nejméně zdvojnásobena dary šatstva a výzbroje. Od jara 1921 mu vyplácela ročně £ 60.000 a sice v měsíčních částkách předem. Do posledního března 1924, kdy byla podpora zastavena, dostal podle britských zpráv přes £ 542.000. S hojnými dary se vrátil do Nedždu Abdalazízův syn Fejsal, jenž byl s četnou družinou pozván jako host vlády londýnské či vlastně indické do Londýna a byl 31. října 1919 přijat ve slavnostním slyšení od Jeho Veličenstva anglického krále.

Anglie podporovala Eben Saúda i mravně. Když byl na poradách v květnu 1921 od velkých náčelníků usedlíků i kočovníků prohlášen sultánem, oznámil mu sir Percy Cox, britský vysoký komisař v Iráku, že jej Anglie uznává za samostatného sultána Nedždu a krajů závislých, že si však přeje, aby projevil souhlas s volbou Husejnova syna Fejsala za krále Iráku. Po jeho přání mu přiznala Velká Britanie právo míti politické zástupce v Syrii, Velkém Libanoně a Egyptě, jakož i aby jeho poddaní podléhali smíšeným soudům právě jako ostatní cizí státní příslušníci v oněch zemích bydlící.

Na jaře 1922 kolovaly orientálními listy zprávy, že velké poselstvo, které Eben Saúd vypravil do Syrie, uzavřelo s francouzským vysokým komisařem tajnou smlouvu, v níž Francie uznává jeho nezávislost v hranicích, jaké budou později stanoveny a slibuje mu podporu hmotnou i mravní, když

by byl napaden z Iráku nebo z Hedžázu a nic nenamítá, kdyby se usadil místo Abdalláha, syna Husejnova, v Zairjordaní. Eben Saúd těchto zpráv nevyvrátil; tvrdil pouze, že předseda poselstva nevyjednával úředně, nýbrž soukromě.

Mravní i hmotná pomoc Velké Británie, obzvláště za války, poskytla Eben Saúdu prostředků, aby svou moc rozšířil a prohloubil, ale zároveň mu vzbudila četné odpůrce a zesílila jeho nedůvěru k cizincům, obzvláště jinověrcům. Chápal, že podporující ho sleduje Anglie své vlastní cíle a obával se těchto cílů tím více, čím jasněji po válce vystupovaly. Britské přátelství k rodině velkého šerífa Husejna bylo pro něho kamenem úrazu a snahy, aby usadila členy této rodiny ve státech obepínajících jeho zemi na západě, severu a severovýchodě ho pobádaly, aby aspoň některý stát zničil, spíše než všechny zesílí a jediný řetěz utvoří.

Vláda Abdalazízova od 1916 do 1918

Význam Echuánů roste

Abdalazíz poznal za svého pobytu v Kuejtu a v Iráku požadavky dnešní osvěty a věděl, že svůj stát neudrží, nezavede-li v něm moderní správu a neukáže-li svým poddaným cestu k pořádku a blahobytu. Nenacházeje dosti vhodných pomocníků doma zval je před válkou, za války a obzvláště po ní z Egypta, Syrie a Iráku, svěřoval jim důležité odbory a snažil se s jejich pomocí vycvičiti synky domorodých usedlíků a kočovníků, aby mohli sami spravovati svou vlast. Po návratu do Rijádu, sídla svých otců, svolával čelné muže k pravidelným poradám, při nichž jim podával zprávy o nejdůležitějších událostech, dotazuje se na jejich mínění a přání. Účastníci těchto porad byli a jsou jeho zástupci v poradních sborech jednotlivých oas a kmenů, čímž se šíří v celé říši Eben Saúdově vědomí pospolitosti a odpovědnosti, jaké tam dotud nebylo.

Mezi Rijádem a přístavem Akejr při Perském zálivu je vybudováno mnoho stanic, na nichž poslové mění své vel-

bloudy, koně, ba též auta, jen aby dodali zprávy co nejrychleji. V Akejru má Eben Saúd vlastní lodice motorové, sloužící jeho zpravodaji, jenž sídlí v městě Manáma na Bahrejn a udržuje podmořským kabelem britským spojení s celým světem. Pokrok vlády Eben Saúdovy nebo, jak se jí začíná říkati, vlády Nedždu, je obzvláště patrný z toho, že si zřídila zvláštní tiskárnu a vydala v ní zelenou knihu o poradách, které se odbývaly na jaře 1924 v Kuejtu. Je to prvá podobná kniha v Arabii, ba snad ve všech muslimských státech arabského Orientu.

Tyto a podobné novoty a časté styky s cizinci — vždyť do Rijádu přicházeli nejen Angličané, nýbrž i Američané — popuzovali proti Eben Saúdovi a jeho vládě zaostalé domorodce, obzvláště hlasatele nauky uahhábovské a její nejoddanější stoupence. Abdalazíz se s nimi střetl již v prvních letech své vlády a byl by jim zajisté podlehl, kdyby se mu nebylo podařilo svěřiti jim nové pole působnosti. Na jaře 1918 svolal do Rijádu všechny nadšené misionáře víry v jediného Boha, pochválil je za dosavadní činnost a požádal, aby vznešenou nauku čistého islámu šířili nejen od oasy k oase, od tábora k táboru, nýbrž ji a její vyznavače svou krví chránili proti nájezdům nevěřících sousedů. Jeho výzva byla přijata s nadšením a řádu Bratří, Echuán, uloženo, aby ji prováděli. Echuáni měli víru v jediného Boha nejen hlásati, nýbrž pro ni měli i bojovati.

Echuáni tvořili bratrstva, která si zřizovala pevná sídliska jednak mezi kmeny a oasami Eben Saúdovi poddanými, ale nespolehlivými, jednak na oněch hranicích jeho rozsáhlé říše, které byly od sousedů nejčastěji znepokojovány. V řádu Echuánů, jehož duchovní hlavou byl Abdalazízův stařícký otec Abdarrahmán, nacházeli zaměstnání všichni nespokojenci, neboť Abdalazíz a jeho vláda se snažili, aby největší a tudíž nejnebezpečnější odpůrce pokroku poslali do sídlisk nejvzdálenějších a nejvíce ohrožených.

Bylo velkým štěstím pro Abdalazíze, že se světského či

lépe vojenského vedení Echuánů ujal Fejsal eben Dauíš, velký náčelník kmene Mtejr, již jsou považováni za nejudatnější, ale také nejvzpornější obyvatele Nedždu. Egyptské vojsko Mehmeda Aliho by nebylo pokořilo Uahhábovců, kdyby se k němu nebyly přidaly četné čeledi velkého náčelníka Mtejrů. To věděl Abdalazíz z dějin svého rodu, proto podnikal od samého začátku vše, jen aby nedůvěřivého Fejsala upoutal. Podařilo se mu to konečně pomocí Echuánů, jenže zanedlouho byl Fejsal eben Dauíš s Echuány mocnější než Eben Saúd sám, takže se mohl Abdalazíz vším právem vymlouvat, že za ten nebo onen čin podniknutý v rozporu s některou úmluvou s Angličany není odpověden, poněvadž byl čin proveden bez jeho vědomí nebo aspoň bez jeho schválení. Byla to výmluva vhodná a Eben Saúd jí často užíval, třeba ukazoval svou slabost a nebezpečí, jaké hrozí jemu i jeho rodu, kdyby se měl po přání Velké Británie ubírat cestou, s kterou by Fejsal a jeho Echuáni nesouhlasili.

Zánik vlády Eben Rašídovy, 1918—1921

Echuáni mohli býti vhodně zaměstnáváni nájezdy do území Eben Rašídova, které podnikali bez ohledu na uzavřený mír. Na válečnou výpravu do téhož území se Eben Saúd vydal začátkem 1915 jednak na popud kapitána Shakespeara, britského politického úředníka v Kuejtu, jednak po přání Fejsala, člena vládnoucího rodu Eben Rašídova, jenž chtěl s pomocí Eben Saúdovou vypuditi své odpůrce. Vojska se utkala 23. ledna 1915 u Adžráb. Eben Saúd vítězil. Část jeho bojovníků hledajíc kořist ve vojenském táboře Eben Rašídově opustila bojiště, čehož využil ustupující nepřítel, dostal se Eben Saúdovi do zad a přinutil ho k ústupu. Kapitán Shakespeare padl.

K nové výpravě proti Eben Rašídovi se Eben Saúd vzcho- pil teprv na podzim 1918 na popud britský. Pronikl až k Hájelu, zřídil válečný tábor v Trejfiiji, ale vrátil se, jakmile došla do Nedždu zpráva, že byla válka světová ukončena.

V březnu 1921 čtyři Echuánů napadly tábor Eben Rašídův u Játob a Sadr, byly však odraženy a pronásledovány až do Kasímu. To bylo jen předzvěstí rozhodného boje, k němuž se Eben Saúd chystal. Emír Abdalláh, syn Metebův z rodu Eben Rašídova, to věděl, proto se ucházel u Eben Saúda o mír a dožadoval se britské pomoci v Iráku. Eben Saúd byl ochoten k míru, avšak s podmínkou, že Abdalláh uzná se svými kmeny a oasami jeho nadvládu, jak ji uznávali jeho předkové. Abdalláh by se byl pokořil a Eben Saúda uznal za svého pána, leč protivil se tomu jeho ochránce, král Husejn hedžázký, jenž viděl v Eben Rašídovi jednak pomocníka, jednak nástroj ve svých bojích proti nebezpečnému soupeři. Vždyť Eben Rašíd chránil nejen cesty vedoucí z říše Eben Saúdovy do severního Hedžázu, nýbrž i cesty směřující od jihu a jihovýchodu do Zajordání, kde se usazoval se souhlasem Velké Británie Husejnův syn Abdalláh. Mimo to střežili kmenové Eben Rašídovi celého západního pomezí Iráku, jehož obyvatelé si po přání britském zvolili za krále Husejnova syna Fejsala. Není pochyby, že by byli též Angličané raději viděli, aby se Eben Rašíd udržel a rozmach Eben Saúdův na severu, severozápadě a severovýchodě zadržoval, ale sir Percy Cox, vysoký komisař britský, upravující věci irácké, potřeboval nutně dobré vůle Eben Saúdovy, proto nezasáhl účinně, nýbrž se zachoval trpně při rozhodném boji mezi oběma soupeři v Nedždu, obzvláště když poznal, že Eben Rašíd sotva odolá. Bylať jeho moc velice zeslabena hádkami a půtkami občanskými, jakož i stálými útoky, které na něho podnikal od severu soukmenovec a spojenec Eben Saúdův Núri eben Šalán, vrchní náčelník Rualů, nejmocnějšího kmene skupiny Aneze. Četné čeledi Eben Rašídovy se přidaly jednak k Núrimu, jednak k Eben Saúdovi, kdežto čeledi jiné, jakož i kmenové při irácké hranici tábořící od táhli do Iráku, odkud se souhlasem irácké vlády podnikali nájezdy proti Eben Saúdovi, aniž by Eben Rašídovi hrubě pomáhali.

Vojsko Eben Saúdovo se vydalo na pochod začátkem léta 1921. Vedl je Fejsal eben Dauíš se svými Echuány. Po-
dařilo se mu v září obklíčiti válečný tábor Eben Rašídův
u Džetámijje a zajati knížete Abdalláha. Obyvatelé města
Hájelu, hlavního sídla Eben Rašídova, se zbylými bojovní-
ky uznali za nového knížete Muhammada, syna Találova
z rodu Eben Rašíd, jenž se postavil Fejsalovi na odpor v osa-
dě Nejsijje u samého Hájelu. Byl poražen a se třemi sty bo-
jovníků ve tvrzí Nejsijje, do níž se uchýlil, obklíčen. Nemaje
vody byl nucen se vzdáti, načež byl poslán v prvních dnech
měsíce října jako zajatec do Rijádu. Po tomto rozhodném
úspěchu se ujal Eben Saúd velení sám a obklíčil město Há-
jel. Útok nepodnikal, očekávaje, že budou obyvatelé ne-
dostatkem potravy donuceni, aby se vzdali. To se skutečně
stalo po dvou měsících a začátkem listopadu 1921 vtáhl
Abdalazíz eben Saúd do Hájelu, kam vložil svou posádku.

Zmocniv se říše Eben Rašídovy opanoval Eben Saúd za-
krátko oasy Tejmu a Chajbar, ležící blízko rozhraní mezi
Nedždem a Hedžázem a v červenci 1922 též velkou osadu
Džouf na samém severním pomezí Nedždu. Usadilo se tam
bratrstvo Echuánů podobně jako v Tejmě a Chajbaru.
Echuáni šířili nauku uahhábovskou mezi Rualy a jinými
kmeny severozápadní Arabie a podnikali nájezd za nájez-
dem proti čeledím nuceným poslouchati Husejna a jeho syna
Abdalláha. Řetěz rodiny Husejnovy stahující Eben Saúda byl
na severozápadě když ne přetržen, tož aspoň velice zeslaben.

Echuáni proti Kuejtu

Zbaviv se svého soupeře na severu, zesiloval Eben Saúd
svůj vliv na severovýchodě ve své nové provincii Hasa, kde
mu působili tamní kmenové potíže, neboť byli popuzeni
z Kuejtu. Mubárek eben Sabbáh měl tři syny: Džábera, Sá-
lema a Násera. Džáber, vřelý přívrženec Velké Británie,
věrný přítel maršálka Táleba a oblíbenec usedlíků, spravoval
věci Kuejtu za nemoci staříckého svého otce. Sálem jsa pod-

porován Náserem si získal přízeň kočovníků území kuejtského a s nimi tísnil svého bratra a jeho spojence. Když kníže Abdalazíz eben Saúd přispěl svému příteli Džáberovi, popudil Sálem Dejdána eben Hatlén a Eben Mnéchera, vrchní náčelníky Adžmánů, k odporu proti němu. Bylo to snadné, neboť Adžmáné se drželi potomků knížete Saúda, syna Fejsalova, jehož manželka pocházela z jejich kmene. Chtěli zničit knížete Abdalazíze, poněvadž se zdráhal bojovati proti tureckému vojsku a kmenům věrným turecké vládě. Jeho říše měla býti napadena ze dvou stran: na východě čeleděmi poslušnými pána kuejtského, Adžmány a Murry a na západě Harby a Atejby, které vyzbrojil velký šeríf Husejn. Bylť rozhořčen proti pánu Rijádu, jenž nebyl nakloněn jeho záměrům. Velký šeríf se nadál, že potomci Saúda, syna Fejsalova, zvaní Arájef, se postaví v čelo jeho kmenů, postupujících proti Rijádu, ale zklamal se. Někteří se vrátili ke knížeti Abdalazízovi, přísahali mu věnost a také mu ji v dalších bojích zachovali.

Kmenové Harb a Atejbe byli brzo zatlačeni, ale Adžmání a jejich spojenci vedení od Turkiho, vnuka Saúdova, jednoho z Arájef, Eben Saúda vážně ohrozili. Abdalazíz se v červnu 1915 zdržoval se svým bratrem Saadem a četnými příbuznými v pobřežní oblasti Hasa, aby vymáhal poplatky od jednotlivých čeledí Adžmánů. Stáda čeledí, které tábořily nedaleko města Hufhúf, byla počítána od Saada, bratra knížete, jenž přitom zabil několik vzpurných mužů. Vrchní náčelníci Dejdán eben Hatlén a Eben Mnécher využili rozhořčení svých soukmenovců, pobili mnoho bojovníků Eben Saúdových a obklíčili ho v Hufhúfu. Přidali se k nim i mnozí příslušníci kmene Beni Cháled a četní usedlíci, takže se kníže hájil ve svém pevném hradě Kút pouze s napětím všech sil. Když Abdalazíz a jeho mužové byli již skoro umořeni hladem, objevily se v dálce pomocné čety, které Adžmány a jejich spojence přepadly a porazily. Od září 1915 náležel Hufhúf opět s celou oblastí Hasa knížeti

z Rijádu, ale jeho bratr Saad a osm jiných členů vládnoucího rodu tam zahynuli.

Mubárek eben Sabbáh zemřel 3. ledna 1916 a jeho syn a nástupce Džáber koncem června 1917. Sálem, bratr Džáberův, byl uznán za pána Kuejtu, třebaš jeho odpůrci proti němu popouzelí spoléhající na Echuány. Sálem se nedal překvapiti a z Iráku mu pomáhali. Vzrůst moci Eben Saúdovy ho znepokojoval. Podpichovaly ho čeledi Adžmánů, které byvše vypuzeny z oblasti Hasa se usadily v okolí Kuejtu. Ubezpečeny dobrou vůlí tamního vládce, přimkly se k němu a pomohly mu nejen umlčeti jeho domácí odpůrce, nýbrž nutily i různé neposlušné kmeny, aby odváděly poplatky. Tito kmenové se dali pod záštitu Eben Saúdovu, jemuž ve skutečnosti byli poplatní. Napřed došlo k nájezdům, ale začátkem 1918 k vážným bojům mezi poddanými Eben Saúda a stoupenci Sálema eben Sabbáh. Tyto boje daly Eben Saúdu nový podnět, aby se zmocnil přístavu kuejtského a zvětšil své celní příjmy. Tím se však dostal do rozporu s Velkou Británií, neboť podle smlouvy z 1915 neměl, ba nesměl napadati území kuejtského, které po názoru britském sahalo na 70 mil hluboko do pouště. Jenžeho nesměl podnikati Eben Saúd, mohl klidně konati Fejsal eben Dauš se svými Echuány, kteří se nespokojili obvyklými nájezdy, ale již koncem 1920 se vypravili ve velkých zástupech, aby se Kuejtu zmocnili. Obyvatelé tohoto přístavu to tušili, proto na popud svého knížete ohradili město vysokým náspem, aby se Echuáni nedostali až do ulic. Ti zahájili 10. října útok na Džehru, ležící na západním břehu zátoky a byli by se jí jistě zmocnili a odpor Kuejtských, třebaš chráněných náspem, zlomili, kdyby jim válečná lodice britská nebyla pohrozila palbou; proto odtáhli již 13. října. Teprve po smrti knížete Sálema, s jehož nástupcem Ahmedem, synem Džábera, bratra Sálemova a syna Mubárekova, byl Eben Saúd spřátelen, ustaly veliké útoky na Kuejt, avšak nikoliv nájezdy na kmeny a čeledi v jeho okolí tábořící. Hra-

nice mezi Nedždem a Kuejtem stanovené na popud britský v Akejru 2. prosince 1922 neuznávali ani kmenové kuejtští, ani poddaní Eben Saúdovi.

V létě 1924 se vypravil Fejsal eben Dauíš znova proti Kuejtu. Eben Saúd, nechťeje dráždit Angličanů, oznámil Ahmedovi příčinu výpravy žádaje ho, aby sám potrestal čeledi a kmeny vzpurné, které spoléhajíce na jeho záštitu, podnikaly vpády do říše Eben Saúdovy. Emír Ahmed ne-
lenil, svou ochranu vinníkům odepřel, načež uprchli do Iráku. Fejsal odtáhl a zesílil vojska Eben Saúdova postupující proti Hedžázu.

Kuejt s okolím zůstal ohniskem sváru nejen mezi kmeny, které hned tábořily v Hase, hned v Kuejtsku, nýbrž i mezi obchodníky, od nichž požadovali clo jak úředníci kuejtští, tak nedždští. Politický úředník britský, sídlící v Kuejtu, mohl podporovati vzpurné poddané Eben Saúdovy, kdykoliv se ukázal nepovolným. Jasně tato hra vynikla za rozhodných bojů Eben Saúdových s Echuány koncem 1929, kdy Velká Británie obezřelým zákrokem v Kuejtu přinutila Eben Saúda, aby se nejen vzdal posledního odporu proti Fejsalovi, králi iráckému, nýbrž i aby se osobně setkal s tímto nenáviděným členem rodu, který byl zavilým odpůrcem jeho předků.

Abdalazíz a Irák

Kmenové kočující při pomezí iráckém znepokojovali Eben Saúda, poněvadž podnikali nájezdy do jeho území a přepadali a olupovali slabší obchodní karavany. Mimo to byly skoro všechny čeledi těchto drobných kmenů tábořících nebo bydlících na pravém břehu Eufratu poplatny Eben Rašídovi a dříve již předkům Eben Saúdovým. Za vlády turecké odváděly své poplatky řádně vědouce, že by jich slabé posádky turecké neochránily, avšak po zániku moci turecké odmítaly dávky spoléhající na ochranu britskou. Eben Saúd mlčel za války, ba ještě i nějaký rok po ní,

ale opanovav území Eben Rašídovo domáhal se dávek od čeledí jemu poplatných a to tím spíše, poněvadž nechtěl napomáhati k zesílení moci nového krále Fejsala v Iráku. Uznal ho sice, aby vyhověl přání britskému, ale nenáviděti nepřestal ani jeho ani celého jeho příbuzenstva. I tu mu pomáhali Echuáni. Od 1921 neminul podzim a jaro, aby Fejsal eben Dauíš nebyl tísnil kmenů a čeledí iráckých a nevymáhal od nich poplatků po dobrém nebo po zlém. Irácké posádky mu nikdy neodolaly; jen britská letadla a obrněná auta mu naháněla strachu.

Bylo štěstím pro vládu iráckou, že šíitští obyvatelé měst a osad na pravém břehu Eufratu a šíitští kočovníci rovněž jsou zapřisáhlými nepřáteli Eben Saúda, jemuž nemohou odpustiti, že jeho předkové vyplnili jejich svaté město Kerbelu. Obávají se, aby na jeho podnět Echuáni nenásledovali tohoto příkladu. Kdyby náboženská nenávist neoddělovala šíitů od Uahhábovců a kdyby se šíité spojili s Eben Saúdem, byl by král Fejsal, k němuž se šíitští učitelé zákona dotud nepřiklonili, neschopen, aby se v Iráku udržel.

Sir Percy Cox, rozmyslný vysoký komisař britský, chtěl ukončiti nepokoje trvající při jihozápadních hranicích Iráku, proto se snažil, aby vymezil hranice a příslušnost kmenů. Na jeho výslovné přání poslal Eben Saúd svého příbuzného Ahmada eben Tnejján, jenž vyrostl v Cařihradě, kde se naučil plynne francouzsky, do Iráku a odtud do zámku Fejljje u přístavu Muhammady, aby tam připravil se zástupci iráckými a britskými přátelskou smlouvu s Irákem. Porady byly ukončeny 5. května 1922. Ahmad eben Tnejján projevil souhlas, aby kmenové Muntefiž, Zefír a Amárát byli uznáni za státní příslušníky irácké a všechny studnice, kterých tito kmenové od nepaměti používali, aby připadly k Iráku, ale aby kmenové Nedždu v nich mohli za období sucha napájet rovněž svá stáda. Obě vlády mají ručiti za své kmeny, aby jedni nepodnikali nájezdy proti druhým. Rovněž zaručují bezpečnost poutníků a obchodních karavan, když se

prokáží řádnými pasy. Po přání Ahmadově byla do smlouvy vložena věta, že smlouva pozbývá platnosti, kdyby přátelské styky mezi vládou britskou a iráckou nebo nedždskou se přerušily.

Sotva přišla zpráva o tomto ujednání do Nedždu, ozval se proti němu odpor a Eben Saúd je nechtěl podepsati tvrdě, že jeho zástupce překročil meze své plné moci. I tady zasáhl sir Percy Cox a zajel do přístavu Akejr, kde se setkal se svým sultánem Abdalazízem. Vyložil mu, jaké škody hospodářské a politické by vznikly jemu a jeho říši, kdyby ztratil hmotnou a mravní podporu Velké Britanie a upozornil na vzrůstající nespokojenost s počínáním jeho poddaných, která vede mnohé k návrhům, aby londýnská vláda mu podporu zastavila, přístavy na Perském zálivu uzavřela a nedovolila obchodním karavanám vstup na tržiště irácká. Abdalazíz uznal správnost vývodů a učinil, co činíval za podobných okolností jindy. Slíbil, že vyhoví, upozornil však na nespokojenost svých poddaných a na rostoucí vliv Husejna a jeho rodiny, jimž Velká Britanie patrně nadržuje. V Akejru podepsal 2. prosince 1922 nejen smlouvu navrženou ve Fejlíji, nýbrž i dva protokoly o hranicích mezi Irákem a Nedždem a o svobodné volbě státní příslušnosti kmenů cizích.

Hranice mezi Nedždem a Irákem začíná tam, kde se údolí Audža spojuje s dolinou Báten a vede odtud rovnou k studnici Ukúba tak, aby tato studnice jakož i studna Dlejmíje zůstaly od ní k severu. Odtud se dá hranice směrem severozápadním ke studnici Nsáb. Hranice Iráku vychází rovněž od spojení údolí Audža s Bátenem, zachovávajíc směr severozápadní až ke studnicím Amgar ponechávajíc ji k jihu, načež zamíří k jihozápadu a setká se u studnice Nsáb s hranicí Nedždu. Území takto omezené je neutrální a obě vlády v něm mají stejná práva.

Společná hranice jde od Nsáb k severozápadu k vodní nádržce Džumejma, odtud k severu ke studnicím Okoba a

kopcům Atámín, načež zabočí rovně k západu krajem Džál Batn ke studnicím Lífijje, Maanijje, Dždejjet Arar, Mkúr al-Čaačedi a k hoře Enáza vypínající se nedaleko styku 32° severní šířky s 39° východní délky, kde hranice Iráku a Nedždu končí.

V protokolu druhém projevují obě vlády souhlas, aby čeledi nebo kmenové cizí se směli nastěhovati k hranicím a slíbiti věrnost té neb oné vládě. Tímto dodatkem jsou patrně míněni kmenové a čeledi tábořící jednak v okolí Kuejtu, které je po názoru britském samostatné, nebo v oněch částech severní Arabie, která náleží podle mandátu buď Angličanům nebo Francouzům.

Smlouva byla podepsána, ale nebyla zachovávána. Echuáni vybírali dávky a poplatky bez ohledu na Eben Saúda. Kmenové iráctí, obzvláště čeledi, které z Nedždu uprchly, se řídili příkladem Echuánů a podnikali odvetné nájezdy proti kmenům Eben Saúdovým a jeho obchodním karavanám. Britský vysoký komisař v Iráku upozorňoval státního tajemníka pro kolonie na nepokoje opakující se při hranicích se žádostí, aby Eben Saúd dodržoval úmluvu navrženou v Muhammaře 5. května 1922, jakož i oba protokoly k ní připojené 2. prosince 1922. Vláda londýnská mínila, že dospěje s Eben Saúdem k dohodě o pohraničních věcech iráckých při poradách, které se konaly koncem 1923 a začátkem 1924 v Kuejtu. Když se to nestalo a sice po názoru britského zástupce colonela Knoxe vinou Eben Saúdovou, zastavila mu podporu. Eben Saúd sice litoval, že budou jeho příjmy zmenšeny, leč mohl se brániti proti svým odpůrcům poukazem, že není placeným nástrojem britským, za jakého byl od krále Husejna a jeho přívrženců prohlašován. Teprv když se za války s králem Alím přesvědčil, že se opevněného a dostatečně zásobovaného přístavu Džeddy bez pomoci britské nezmocní a když pozoroval, s jakou ochotou velké listy britské přinášejí zprávy o boření posvátných náhrobků nejen v Mekce, nýbrž i v Medíně, jakož i o žádostech mu-

slimů indických a iráckých, aby britská vláda proti němu zakročila a zneuctívání muslimského náboženství překazila, projevil ochotu pojednati o pohraničních věcech iráckých se zástupcem Velké Britanie. Koncem září 1925 se k němu do Hedžázu odebral sir Gilbert Clayton, jenž s ním uzavřel 1. listopadu 1925 úmluvu, které se říká úmluva z Bahry.

Podle ní nedovolí ani stát irácký, ani nedždský, aby pohraniční kmenové podnikali vzájemné nájezdy. Oba státy ustanoví zvláštní úřad, jenž by čas od času rozhodoval o škodách vzniklých podobnými nájezdy. Obě vlády v něm budou zastoupeny stejným počtem a předsedou bude osoba, o které se dohodnou. Nálezy tohoto úřadu budou konečné a příslušná vláda bude povinna vinníky potrestati a náhradu dáti. Kmenům bude dovoleno překročiti hranice pouze, vykáží-li se svolením vlády své, vyjma že by se jednalo o pastviny. Pásti při hranicích nebo za hranicemi nemůže zakázati žádná vláda. Žádná vláda nebude úředně jednati s náčelníky kmenů podřízených státu druhému a nebude jim posílati darů.

Eben Saúd nemohl a trochu ani nechtěl splniti závazky vyplývající z úmluvy z Bahry. Jeho poddaní, obzvláště Echuáni, ho beztoho obviňovali, že podléhá cizincům, i byli by proti němu povstali, kdyby se byl vzdal práv mu náležejících jako imámovi. Jako imám, církevní i světská hlava Muahhedínů nebo Uahhábovců, byl povinen šířiti své vyznání slovem i zbraní a vymáhati daň zeka ode všech svých stoupenců. Mimo to měl podle obecného názoru právo na ochrannou daň, cháua, jak ji vybírali od kmenů tábořících na pravém břehu Eufratu jeho předkové. Nemohl a podle přesvědčení Echuánů ani nesměl ustoupiti ani částechy území svých kmenů a ani nejmenšího svého práva nevěřícím. Sám rovněž k tomu chuti neměl. Vždyť nenáviděl iráckého krále Fejsala a nenáviděl jeho vlády, která dopřávala bezpečného útulku četným nespokojencům, bojujícím v Nedždu proti němu. Leč klidná rozvaha bezpečně králi Abdalazí-

zovi ukazovala, že Velká Británie Irák neopustí a jemu že nezbude, než aby jí vyhověl, sic že by ztratil dědictví svých otců. Vyhověti Velké Británii v Iráku znamenalo vyvolat občanskou válku v Nedždu. Abdalazíz se na ni připravoval. Potřeboval času a hleděl ho získati průtahem a vytáčkami.

Velká Británie vyslala na jaře a v létě 1928 opět sira Gilberta Claytona do Džeddy, aby ujednal konečnou přátelskou smlouvu mezi státem Eben Saúdovým a Irákem. Vyjednávání bylo přátelské, leč skončilo bez výsledku. Eben Saúd poukazoval, že Irák staví sruby v pohraničním pásmu, čímž porušuje úmluvu z Bahry. Následek byl, že Velká Británie dovolila, aby byli kmenové nespokojení s Eben Saúdem zásobováni jak z Kuejtu, tak z Iráku. Spoléhající na různé sliby, přivedli nespokojenci Eben Saúda do postavení tak nebezpečného, že uznal za nutné vyslati svého zástupce do Kuejtu a slíbiti, že se podvolí přáním britským, dostane-li se mu účinné pomoci, aby své nepřátele úplně zkrušil. Podařilo se mu to koncem 1929 a začátkem roku následujícího byl vyzván od vysokého komisaře sira Francis Humphryse, aby navštívil krále Fejsala buď na území iráckém nebo kuejtském. Této výzvě nemohl vyhověti, nechtěl-li vzbuditi domněnku, že uznává krále Fejsala za mocnějšího. Sám ho nenazýval leda synem tureckého okresního správce a nástrojem cizích vyděračů. Jeho hrdost se bouřila při pouhé vzpomínce, že bude donucen uznati Fejsala za vládce v Iráku; oddaloval toto uznání a vzpíral se každému, třebaš zdánlivému pokoření. Leč sir Francis naléhal a nepřímo hrozil, že dá svobodu vůdcům vzpoury nedždské, kteří se vzdali britským vojákům. Eben Saúd pochopil nebezpečí a projevil ochotu sejíti se s králem iráckým, avšak teprv až mu budou vůdcové vzpoury vydáni a nikoliv v Iráku, nebo v Kuejtu, nýbrž na půdě britské. Vysoký komisař vyhověl. Eben Saúd dostal vůdce vzpoury 27. ledna 1930 a 22. února navštívil vysokého komisaře na britské lodi váleč-

né, kde se po prvé v životě setkal s králem iráckým. Následujícího dne podepsali oba vládcové protokol o přátelské a sousedské domluvě. Vzájemně uznali nezávislost obou států, přivolili k diplomatickým zástupcům, slíbili, že zamezí nájezdy, vydají provinilce, ustanoví pohraniční komisi, která by rovnala vzniklé spory a přiznají státním občanům toho či onoho státu práva, jakých užívají jiní cizinci. Eben Saúd projevil ochotu nahraditi škody způsobené posledními nájezdy, vzdal se odporu proti pohraničním srubům a naléhal na vydání ještě jednoho z vůdců vzpoury. O všech těchto námětech se mělo pojednati důkladněji, aby mohla býti podepsána smlouva přátelská a sousedská. Stalo se to 8. dubna 1931 v Mekce, kde byl ke smlouvě připojen též arbitrážní protokol mezi Eben Saúdem a králem iráckým.

Dobré vůle mezi stranami podepsanými není. Král irácký nemůže býti nakloněn muži, který připravil jeho otce c celý rod o Hedžáz zradou získaný a Eben Saúd nemůže ahtíti dobrého britskému povýšenci a nástroji. Právě tato úmluva ukázala Eben Saúdovi, jak pomyslná je jeho nezávislost a jak účelně Velká Britanie jednala, obepjavši jeho říši po souši i po vodě řetězem, kterým může jeho svobodu kdykoliv udusiti.

Abdalazíz a Zajordání

Eben Saúd sám pobízel Echuány, aby zabezpečili jeho nadvládu v krajích severních, které mu byly smlouvou z 2. prosince 1922 přiřknuty. Východiskem jejich nájezdů byly osady velké oasy Džouf, jíž prochází nejdůležitější obchodní cesta spojující Nedžd dolinou Sirhánskou s Damaškem a Syrií. V této dolině jsou četné větší a menší osady, na které činil nárok jak Eben Saúd tak Abdalláh, syn Husejnuv, pán Zajordání. Zájmy Eben Saúdovy zastupoval Sultán, vnuk Núriho, ze kmene Ruala, jehož otec Nauáf (zemřel na podzim 1921) se 1909 Džoufu a celé doliny Sirhánské zmocnil. Velký náčelník Núri, potřebuje pro volný

pohyb svých kmenů přátelství jak s Eben Saúdem, s nímž je spřízněn, tak s Abdalláhem zajordánským, jakož i s francouzskou správou Syrie, se snažil vyhověti všem, bera za to ovšem dary rovněž ode všech. S jeho souhlasem se vypravilo začátkem 1922 velké poselstvo ze Zajordání do Džoufu. Mnoho nepořídilo, poněvadž přání Abdalláhovo bylo v úplném rozporu s přáním Eben Saúdovým. Abdalláh by byl rád dostal do své správy celou dolinu Sirhánskou, ba i oasu Džouf, čemuž Eben Saúd odporoval, a to vším právem, poněvadž jindy toto území náleželo Eben Rašídovi, jehož je dědicem. Podle smlouvy z 2. prosince 1922 Anglie uznala, že jeho říše sahá až na severovýchod od Ammánu, hlavního města Zajordání, takže nejen oasa Džouf, ale i celá dolina Sirhánská mu měly připadnouti.

Uahhábovci se ukazovali v Zajordání a to na východě i na západě od železnice Hedžázské. V květnu 1922 tísnilo kmeny tábořící od Tebúku na jih, ba obořili se i na ony čeledi Rualů, které nechtěly přijati jejich nauku.

Londýnská vláda chápala nebezpečí hrozící jejímu mandátu v Palestině, k níž Zajordání ve skutečnosti náleží, kdyby si Echuáni násilím podrobovali tamní kmeny, odvolávající se na své dědické právo, poněvadž někteří kmenové skutečně poplatky Eben Rašídovi odváděli. Proto chtěla stanovit hranice mezi Zajordáním a říší Eben Saúdovou na poradách v Kuejtu. Zástupci zahájili své jednání 17. prosince 1923. Nemohouce se shodnouti, přerušili vyjednávání, obnovili je teprv 17. ledna 1924 a skončili je 12. dubna bez jakéhokoliv patrného úspěchu, ačkoliv se colonel S. G. Knox, britský politický zástupce, resident na Perském zálivu, jenž jednání řídil, o to ze všech sil přičiňoval. Eben Saúd nebyl těmito poradám rád, obávaje se, že bude znova donucen vyhověti přání britskému a tím že omezí rozsah působnosti Echuánů a je ještě víc proti sobě popudí. Neposlal tudíž do Kuejtu žádného člena svého rodu, nýbrž Háfeza Uahbu, rodilého Egyptana, jenž nemaje

plné moci byl nucen stále se dotazovati v Rijádu, čímž se porady do nekonečna protahovaly.

Zástupce emíra zajordánského Abdalláha spoléhaje na účinnou pomoc vlády britské žádal, aby oasa Džouf a celá dolina Sirhánská připadly k Zajordání a tvrdil, že náležejí k Syrii a při Syrii že musí proto zůstatí. Tento návrh, jakož i jiný, aby se obyvatelstvo samo prohlásilo, byly zamítnuty. Colonel Knox chtěl zprostředkovati doporučuje, aby bylo sporné území prohlášeno neutrálním a svěřeno správě Núriho eben Šalán, velkého náčelníka Rualů, jenž by byl za počiny tamních kmenů odpověden jak Eben Saúdovi tak Abdalláhovi. Háfez Uahba k tomu poznamenal, že tento návrh je ve skutečnosti proveden, poněvadž Núri celé ono území spravuje pod svrchovaností Eben Saúdovou a že není třeba, aby se dostal i pod svrchovanost Abdalláhovu a byl ve své působnosti omezován.

Když se v polovici dubna 1924 účastníci porad kuejtských bez výsledku rozešli, neustával Eben Saúd ve svých snahách, aby dostal celou dolinu Sirhánskou a otevřel si jí volnou cestu do Syrie. Mohl se odvolávati, že dolina Sirhánská byla od pradávna v područí pána oasy Džouf a že on jako dědic svých předků a pán státu Eben Rašídova má právo na dolinu Sirhánskou a na dávky usedlíků a kočovníků v ní a při ní bydlících až po syrské hranice. Záleželo mu velice, aby prolomil řetěz států rodiny Husejnovy, oddělující ho od francouzské Syrie. Věděl, že oba tyto státy podléhají doзору Velké Britanie, jež ovládá pobřeží arabská a která by mu tudíž mohla zameziti dovoz i vývoz nejen po moři, nýbrž i po souši. Na přímoří se z dosahu britských děl vyprostiti nemohl. Pokoušel se o to na souši a chtěl, aby jeho území sousedilo se Syrií svěřené mandátu francouzskému. Vláda francouzská a veřejné mínění syrské přání Eben Saúdovo podporovaly. Vysoký komisař francouzský přiznával zástupci Eben Saúdovu právo chrániti nejen příslušníky Nedždu, nýbrž i Hedžázu a oznámil mu začátkem

března 1925, že v souhlasu s článkem 30. smlouvy Lausanne-
ské státní občané Nedždu a Hedžázu, kteří bydlili v Syrii
před 6. srpnem 1924, se stanou příslušníky Syrie, neoprou-
li se tomu do dvou let. Oni, kdo se tam nastěhují z jeho území
později, že budou považováni za cizí státní příslušníky, tedy
buď Nedždu nebo Hedžázu.

Výhodná smlouva obchodní mezi Syrií a Nedždem byla
podepsána 22. září 1925. Obchodníkům a karavanám
nedždským a hedžázským přiznány různé výsady, jen aby
přátelské styky zesílily. Upevněny byly úmluvou přátel-
ství a dobré vůle 10. listopadu 1931.

Velká Británie nebyla vzrůstajícímu přátelství mezi Nedž-
dem a Syrií ráda, proto se vzpírala přání Eben Saúdovu, aby
jeho území sousedilo s francouzskou Syrií. Její odpor byl
příčinou, že k úpravě hranic mezi Zajordánií a Nedždem
nedocházelo. Teprv když se Eben Saúd octl v úzkých
v Hedžázu, projevil ochotu upustiti od svého požadavku,
aby jeho stát sousedil s francouzskou Syrií a podepsal 2. listo-
padu 1925 tak zvanou úmluvu z Haddy o úpravě hranic
Nedždu a Zajordání.

Hranice vycházejí od severního konce hranic Nedždu
a Iráku a vedou napřed směrem jihozápadním a později
jihovýchodním a jižním po rovnoběžku přístavu Akaba.
Azrak, ležící na severozápadním rohu doliny Sirhánské,
jakož i Maán a Akaba zůstaly Zajordání, kdežto dobré
čtyři pětiny doliny Sirhánské, jakož i oasa Džouf připadly
Nedždu. Vláda nedždská nemá práva v osadě Čáfu (Káfu)
při hranicích v dolině Sirhánské zřídití vojenský tábor a smí
tam shromáždit větší počet vojska pouze s vědomím vlády
britské. Nedždský správce doliny Sirhánské má podávati
britskému zástupci v Zajordání zprávy o všech pohraničních
věcech. Kmenové zajordánští, kteří nabyli nějakého práva
v dolině Sirhánské, nebudou v něm zkráceni právě jako
poddaní Nedždu v Zajordání. Jak vláda Nedždu tak vláda
Zajordání zabráni vzájemným nájezdům a zřídí ze stejného

počtu svých příslušníků zvláštní úřad, jemuž bude předsedati osoba, o které se dohodnou, a tento úřad bude pojednávat o pohraničních stížnostech. Jeho nálezy budou závazné pro obě vlády. Ani jedna ani druhá nedovolí, aby její kmenové nebo čeledi přecházeli hranice a nebude si dopisovati s žádným náčelníkem a nebude nikomu posílati darů. Vláda britská zajišťuje obchodníkům jakož i karavanám volný průchod Zajordáním do Syrie nebo do Nedždu, ale s podmínkou, že se vykáží svolením své vlády a podrobí se celní prohlídce, když by byla za nutnou uznána. Obchodníci s velbloudy a jinými zvířaty nebo stěhující se kmenové mají míti průchod volný.

Úmluva z Haddy potrvá v platnosti, pokud Velká Británie bude vykonávati mandát v Zajordání. Byla sepsána anglicky a arabsky. Oba texty jsou rovnoprávné. Kdyby vzniklo nějaké nedorozumění, bude dána víra textu anglickému.

Přátelskou, sousedskou, jakož i rozhodčí úmluvou podepsanou v Jerusalemě 27. července 1933 arabské království saúdské a Zajordání se zaručují, že zachovají mír, vyhostí každého, kdo by podněcoval proti jednomu z nich a nedopřejí útulku žádnému vinníku. Spory předloží rozhodčímu sboru, o jehož členech se dohodnou.

Stoupenci Eben Saúdovi pro něho vymáhají poměrně úrodný kraj, prostírající se mezi Šoubakem a Akabou se souhlasným úsekem dráhy Hedžázské tvrdíce, že toto území odjakživa náleželo k Hedžázu. Není to pravda. Zeměpisně a politicky sahá Hedžáz k jižnímu úpatí pohoří Šera, tedy asi k čáře vedené ze stanice Mudauuara k moři Rudému.

Na hranicích zajordánských trvá poměrný klid. Mnohé čeledi pohraničních kmenů Beni Sachr a Huétátů přijaly nauku uahhábovskou a odvádějí daň zeka Eben Saúdu zástupci v Káfu. Mocný druhdy kmen Rualů se rozštěpil. Některé čeledi se přidaly ke kmeni Mtejr a zůstaly ve středním Nedždu, jiné si přisvojily pohoří Abu Ridžmén nad

Palmyrou a které dotud kočují mezi Damaškem a Džoufem, mají tři svrchované pány a neposlouchají žádného. Udržují dobrou vůli s majetníky velkých karavan zásobujících severní državy Eben Saúdovy ze Syrie a chrání cest ze Zajordání napříč pouští do Iráku.

O Abdalláhovi, emíru Zajordání, Eben Saúd ví, že je slaboch bez vlastní vůle a jakéhokoliv podnětu. Na jeho území mu nezáleží, poněvadž v něm není zásob, kterých potřebuje a poněvadž tamní čeledi jeho předkům nikdy nebyly poplatny. O co mu jde, je přímé a nerušené spojení s francouzskou Syrií.

Abdalazíz a Hedžáz

Na rozkaz Eben Saúdův upozorňoval Háfez Uahba při poradách v Kuejtu na nutnost úpravy hranic mezi Nedždem a Hedžázem. Doporučoval, aby návrhy zástupce Abdalláhova byly rozšířeny i na území sporná mezi Nedždem a Hedžázem, aby i jejich obyvatelé hlasovali o své příslušnosti anebo aby byla sporná území rozdělena na východní a západní; východní aby zůstala Eben Saúdovi, západní pak Hedžázu. O tom se rokovati nemohlo, poněvadž král Husejn důsledně odmítal přímo vyjednávat s Eben Saúdem a do Kuejtu svého zástupce neposlal. Colonel Knox předvídal nebezpečí války mezi Husejnem a Eben Saúdem, proto důtklivě žádal Abdalazíze, aby vypravil do Kuejtu některého člena svého rodu zaručuje se, že vymůže na Husejnovi, aby tam poslal svého syna Zejda, takže by byla dána možnost dospěti k dorozumění mezi oběma rody. Eben Saúd se vymlouval na politické potíže, jaké by mu vznikly, kdyby vyhověl; k přímému vyjednávání nedošlo, z čehož bylo patrné, že je válka mezi Eben Saúdem a Husejnem neodvratná.

Abdalazíz Eben Saúd a jeho syn Fejsal dleli na jaře 1924 po delší dobu v Kasímu a v okolí Hájelu, aby získali osobním stykem důvěru tamních náčelníků a připravili je k válce proti Husejnovi a Abdalláhovi. Osobní zákrok Abdalazí-

zův byl nutný, poněvadž obyvatelé Kasímu udržovali od pradávna přátelské styky s Hedžázem a mnohé čeledi Šammarů, o něž se Eben Rašíd opíral, byly spřízněny nebo aspoň spřáteleny se kmeny uznávajícími Husejna a jeho syna Abdalláha. Bylo štěstím pro Eben Saúda, že král Husejn svou ziskuchtivostí ztratil důvěru svých vlastních poddaných a svým skrblictvím si nedovedl zajistiti přízeň náčelníků šammarských. Aby se naprosto zabezpečil, nechtěl Eben Saúd vypraviti Šammary proti Husejnovi, nýbrž proti Abdalláhovi, jehož kmenové jim byli poplatní a po pádu Eben Rašídově místo poplatků podnikali proti nim četné nájezdy. Šammarové proto toužili, aby jim jednak svou dřívější moc ukázali, jednak aby se na nich pomstili.

Oasa Džouf a celé okolí, které bylo v červenci 1922 trvale obsazeno, se dostalo pod přímou správu Eben Saúdovu, poněvadž dosavadní tamní správce Sultán eben Nauáf zemřel začátkem dubna 1924 na neštovice v oase Káf a jeho děd, velký náčelník Núri eben Šalán, ještě trval na vážkách, má-li se státi Uahhábovcem či nikoliv. Některé z jeho čeledí se přidaly úplně k Echuánům a měly po přání Eben Saúdově pod jejich vedením ohrožovati Hedžáz od severu společně se svými soukmenovci tam tábořícími.

Začátkem června 1924 pozval Eben Saúd čelné muže ze svých držav do Rijádu, aby s nimi porokoval o rozhodném zákroku proti Husejnovi a jeho synu Abdalláhovi. Všichni se vyslovili jednomyslně pro válku. Připraveni byli dosti dobře, poněvadž Eben Saúd nahromadil hojně zbraní, nábojů a potravin a nešetřil peněz, jimiž byl od Velké Britanie zásoben.

Šammarové řízení Echuány postupovali Džoufem do doliny Sirhánské, kterou zakrátko celou obsadili, při čemž si Echuáni založili pevné sídlisko v oase Káf. Odtud podnikli hlavní útok do Zajordání 14. srpna, překročili Hedžázskou železnici a napadli tábory a osady kmene Beni Sachr. Velkého odporu nenašli a podařilo se jim shromáždit značnou

kořist, ale odpoledne přijela napadeným na pomoc britská auta a přiletěla anglická letadla a těm se Echuáni vedoucí Šammary ubránit nemohli. Na ústupu ztratili podle vlastních zpráv 120 mužů a 180 velbloudů. Fejsal, syn Abdalazízův, se ostře ohrazoval proti zprávám, že by byli bojovníci Uahhábovců trýznili v Zajordání ženy a děti. Tento nájezd, jakož i další pohyby Šammarů a s nimi spojených čeledí Rualů otevřely oči mnohým náčelníkům poslouchajícím Abdalláha a Husejna, takže se sami vypravili do Rijádu, nabízejíce svou poslušnost Eben Saúдови.

Koncem srpna 1924 měli Uahhábovci četné stoupence mezi všemi kmeny tábořícími podél Hedžázské dráhy od Ammánu až do Medíny. V oasách Káf, Džouf, Tejma, Chajbar, Chájet a Chuejjet se usadila bratrstva Echuánů, která říši Eben Saúdovu chránila od možných vpádů a byla na jeho rozkaz ochotna podnikati s okolními kmeny výbojné útoky. Abdalláh byl jist jen pod ochranou britského vojska, které bylo zesíleno, kdežto jeho otec král Husejn mohl spoléhati jediné na věrnost svého vojska a svých kmenů, kteří mu však nedůvěřovali.

Stejně rozvážně jako na severu Hedžázu postupoval Eben Saúd též na jihu. Tam využil nenávisti Idrísiho, pána Asíru, proti Husejnovi. Husejn máje hojně zbraní a nábojů vysílal vojsko za vojskem do severního Asíru, chtěje Idrísiho zatlačit a svou vlastní moc rozšířit. Idrísi tísněný na jihu od imáma Jahji věděl, že by spojenému nátlaku neodolal, proto se dal pod ochranu Eben Saúdovu. Eben Saúd mu vyslal 1920 na pomoc Echuány, kteří se pevně usadili v osadě Eba, odkud šířili nejen politický vliv svého pána, nýbrž i nauku uahhábovskou. I náhrobek Ahmada eben Idrís, zakladatele moci Idrísovců v Sabja, prý byl zbořen. Boje mezi Husejnem a Echuány na jižním pomezí Hedžázu neustávaly. Husejn je chtěl ukončit na jaře 1923, když doslechl, že je Muhammad eben Ali, vládce asírský, těžce nemocen. Vypravil do Asíru 4.000 mužů dobře ozbrojených, které

vedl šeríf Rádžeh. Zmocnili se 20. března osady Mahájel a pobivše obyvatele, táhli na oasu Beni Sahr, kde zničili četu Echuánů vyslanou proti nim z Ebhy, načež oblehli tuto oasu 27. dubna; ale pomocné čety Uahhábovců vojsko Husejnovy odrazily, domorodci se na ně vrhli, takže se z něho málokdo zachránil. Do těchto bojů se dostal nešťastnou náhodou i průvod poutníků z Jemenu, který se ubíral pod ochranou několika vojáků Husejnových do Hedžázu. Po porážce hedžázského vojska u Ebhy dohonili pronásledovatelé i poutnický průvod, k němuž se přidali zbylí hedžázští vojáci a přepadli jej na severní hranici území Beni Sahr, při čemž pobili nejen vojáky, nýbrž i četné poutníky, mezi nimi i příbuzného imáma Jahji. To bylo Eben Saúdovi velice nemilé, proto dal rozkaz, aby bylo poutníkům vše vráceno a poranění aby byli pečlivě ošetřeni. Vždyť právě tehdy vyjednával o spojeneckou smlouvu s imámem Jahjou a nechtěl ho proti sobě popuditi.

Skoro v téže době, kdy vojsko hedžázské útočilo na Echuány na jihu, napadlo je též na severu. Echuáni střehoucí oasy Tejma, měli velikou oporu v čeledi Ajde ze skupiny Aneze, která s nimi podnikala nájezdy proti kmenům tábořícím na severozápadě od Medíny. Proti ní vedli hedžázské vojsko šeríf Hazzá a Ismaíl efendi. Postupovali na Elu do Hedžru a vrhli se na tábor Ajde u studnic Arejerijje. Ajde, jimž velel jejich náčelník Farhán, dostali pomoc od některých čeledí Beli, které se již přidružily k Uahhábovcům, jakož i od jiných čeledí Ueld Ali a po urputném boji odrazili útok, při čemž zabili Ismaíla efendiho, jakož i Ibráhíma eben Refáde, vrchního náčelníka Beli, kteří se ještě Husejna přidržovali. Ukořistili dvě děla, šest kulometů, 450 jízdních velbloudů a přes 600 ručnic, ale jejich náčelník Farhán padl spolu s četnými jinými bojovníky. Muhammad, syn Farhánův, spěchal do Rijádu, kam dospěl 26. května 1923 a prosil za další ochranu Eben Saúdu.

Zpráva o událostech na jižním a severním pomezí Hed-

žázu ještě zesílila touhu Uahhábovců po pomstě, obzvláště když četní usedlíci a kočovníci hedžázští hledající útočiště u Eben Saúda je k odvetě povzbuzovali doufající, že se po vypuzení Husejnově vrátí do svého území. Touha po pomstě byla tak silná, že Echuáni používše pobytu Eben Saúdova v Hase vypravili velký nájezd proti Hedžázu, ale urazivše sedm pochodů od Rijádu byli donuceni vrátiti se na rozkaz svého vládce, jenž se již tehdy chystal na válečnou výpravu a trvalé obsazení Hedžázu.

Vyjednávání o spojeneckou smlouvu s imámem Jahjou bylo skončeno začátkem 1924, čímž si Eben Saúd zabezpečil pokoj nejen na jihozápadních hranicích své říše, nýbrž i válečnou pomoc, když by některý jiný stát zasáhl do boje s králem hedžázským.

Rozhodný boj proti králi Husejnovi byl nutný. Eben Saúd, znaje nevraživost Velké Britanie na Husejna pro jeho nekonečné vymáhání, se domníval, že si ji hrubě nepohněvá a bezpečnost svých přístavů že neohrozí, leč přece jen váhal a důkladně se připravoval. Vždyť neúspěch znamenal rozklad jeho říše. Echuáni chtěli boj proti velkému šerífu Husejnovi, jenž zakazoval přístup do Mekky nejen jim, nýbrž i jiným muslimům ubírajícím se jejich územím, jenž je prohlašoval za nevěřící a spojoval se proti nim, s kým mohl. Jejich imám Abdalazíz eben Saúd cítil s nimi věda, že nemá zarytějšího odpůrce nad krále Husejna a jeho syny. K boji proti Husejnovi byl nabádán nejen od svých poddaných a spojenců, nýbrž i od zástupců skoro celého muslimského světa. Proto se rozhodl, že přání své, svých poddaných a celé muslimské obce splní a krále Husejna i s jeho rodinou z Hedžázu vyžene.

Menších výprav a různých nájezdů podnikli Uahhábovci po skončení války světové proti Hedžázu mnoho a mnoho. Jednou z největších a pro krále Husejna nejosudnějších byla výprava z 1919, kdy se trvale zmocnili důležitých pohraničních oas Charma a Turaba, při čemž pobili přes 2.500 vo-

jáků hedžázských, které vedl Abdalláh, Husejnův syn, a ukořistili všechny jejich válečné zásoby. Pomáhali jim obyvatelé zmíněných oas, jakož i okolní kočovníci, kteří přijavše učení Echuánů nemohli snést útisků Husejnovy vlády. Echuáni se opevnili v Turabě, odkud plenili samo okolí města Tájef. Koncem 1921 se sice podařilo králi Husejnovi pomocí letadel vypuditi Echuány z Turaby, ale jeho posádka se tam udržeti nemohla a Echuáni se vrátili.

V létech 1922 a 1923 nebylo většího nájezdu proti Hedžázu, neboť Eben Saúd již sbíral své věrné k rozhodnému boji. Listem z června 1924 zaslaným muslimům indickým slibuje Fejsal, Abdalazízův syn, jménem svého otce, že podnikne vše, aby vypudil z Arabie veškeren vliv cizinců a splnil takto přání muslimského světa. Bylo to prvé oznámení rozhodného zákroku proti Husejnovi. Začátkem srpna se daly předvoje na pochod. Skládaly se velkou většinou z usedlíků a kmenů hedžázských, kteří stavše se Uahhábovci, hledali ochranu u Eben Saúda. Vedl je šeríf Cháled eben Leui, náčelník oasy Charma, jakož i Sultán eben Bedžád, velký náčelník skupiny Baraka ze kmene Atejbe, po Fejsalovi eben Dauíš nejmocnější velitel Echuánů. Koncem srpna napadl Cháled hedžázskou osadu Kulejch, ale setkv se se silným odporem, obešel ji a přiblížil se k městu Tájef. Emír Ali spěchal na pomoc s 1.200 bojovníky a položil se táborem před Tájefem. Zdá se, že svým vlastním vojákům nedůvěřoval, proto nejen že na Uahhábovce neútočil, nýbrž ani města nebránil, takže nepřátelé vnikli do ulic v noci na 10. září. Mstíce se na osobních nepřátelích, mnoho obyvatelů pobili, jejich majetek vyloupili a četné posvátné náhrobky pobořili. Teprv Sultán eben Bedžád, jenž nazítří přitáhl, obnovil pořádek. Emír Ali ustoupil do pohoří Kura, kde zřizoval opevněný tábor, aby zabránil postupu na Mekku.

V Tájefu byl tamní rodák šeríf Ekáb eben Hamza al-Fir jmenován správcem Eben Saúdovým. Uahhábovci se na čas zastavili očekávající příchodu dalších oddílů a vyjednává-

Jíce s náčelníky různých usedlíků a kočovníků. Zesílení četami z Nedždu opustili 25. září Tájeť a napadli opevněný tábor v Kura. Ani tam se nesetkali s velkým odporem. Vojáci hedžázští opustili Aliho a již 27. září ráno strašili obyvatele Mekky, že jsou jim Uahhábovci v patách. Ali sám ustupoval se svou družinou přes Bízán k Mekce a odtud k Džeddě.

Uahhábovci se mohli zmocnit Mekky 27. září, ale úmyslně to neučinili, obávající se obecného zděšení a tím nepořádku a zbytečného prolévání krve. Chtěli vyjednávat s občany Mekky a vtáhnouti do ní jako osvoboditelé, nikoliv jako dobyvatelé. Vždyť na 250 příslušníků čelných rodů Mekky, obzvláště Diui Zejd, kteří po mnoho století Hedžáz spravovali, se s nimi vracelo do své vlasti. Přinášeli svým krajanům slavnostní prohlášení Eben Saúdovo, že nebojuje proti nim, nýbrž že chce po vůli muslimského světa zbaviti je, Arabii a celý islám šerífa Husejna a jeho rodu, kteří tolik zlého natropili. Obyvatelé Mekky a ostatní kočovníci uvěřili a v pondělí večer 13. října 1924 vtáhly první čety Eben Saúdovy do Mekky. Skládaly se skoro výhradně z domorodců hedžázských a šly rovnou do nádvoří kaaby, aby vykonaly pobožnost. Nikde nezabýjely, nikdo neloupil.

Zpráva o obsazení Mekky přišla do Rijádu přes Bahrejn. Eben Saúd svolal hned na 300 čelných mužů své říše, mezi nimi tři Syřany, dva Egypťany a pět Iráčanů, aby s nimi porokoval o správě Mekky a o dalším postupu v Hedžázu. Oznámil, že chce vrátiti majetek a hodnosti všem členům rodu Zejd, kteří byli od Husejna vypuzeni. Rovněž vyzval všechny uprchlíky hedžázské, kteří se dosud k jeho vojsku nepřidali, aby se připravili na návrat do vlasti a zřídili si tam úplnou samosprávu. Dal předčítati telegrafické výzvy z Indie, aby neuzavíral míru se žádným členem rodiny Husejnovy, ale zároveň aby nedovolil žádného násilí v Mekce, kde mají býti poutníci i občané prosti tížících poplatků a daní. Ubezpečil, že nebude vyjednávat ani s Alim ani s kterýmkoliv jiným příbuzným Husejnovým a žádal na konec všechny

muslimy, kterým záleží na rozkvětu, pořádku a blahobytu Nedždu, aby k němu přišli a pomohli mu zřídit tam i v Hedžazu vládu vedoucí k osvětě.

Čelným mužům jednotlivých muslimských národů zaslal Abdalazíz eben Saúd prosbu, aby se dostavili buď sami anebo vypravili své zástupce do Mekky, kde s nimi chce jednati o úpravě věcí hedžázkých a ochraně poutníků. Po jeho návrhu měla býti v Mekce ustanovena dvacetipětičlenná rada Společnosti muslimských národů, v Hedžazu zřízena vláda, které by stál v čele některý šeríf a měl své politické správce, rodáky ze Syrie, Egypta a jiných sousedních národů arabských. Hedžáz by byl dán pod protektorát či ochranu nezávislých států muslimských, které by měly své vyslance v Mekce, ale nemíchaly se do věcí vnitřních, dozíraly však na bezpečnost poutníků. Muslimové indičí, kteří 31. října v Lahore oslavovali jeho vítězství, slíbili účast a poslali šest zástupců do Hedžazu.

Abdalazíz eben Saúd sám se vypravil z Rijádu do Mekky, kde byl 5. prosince uvítán od veškerého obyvatelstva, jež mu přísahalo věrnost. Vždyť vykladači zákona již před jeho příchodem prohlásili, že učení Uahhábovců či Muahhedínů souhlasí s knihou Alláhovou. Do Mekky zval Abdalazíz všechny čelné muže hedžázké, aby se s nimi domluvil o způsobu vlády. List Umm al-Kura, jehož prvé číslo vyšlo 13. prosince 1924, oznamoval všem jeho záměry a počiny.

V Mekce zůstalo jen málo vojska Eben Saúdova. Hlavní jeho síla postupovala na západ k Džeddě, kdežto menší čety se daly na severozápad a na jihozápad, aby s pomocí domorodých kočovníků a usedlíků opanovaly pobřeží. Před Džeddou se ukázal zelený prapor Eben Saúdův s nápisem „Není boha mimo Boha a Muhammad je jeho apoštol“ 4. ledna 1925. V lednu a únoru podnikli Uahhábovci několik útoků na Džeddu, zmocnili se některých předměstí, ale města samého nedobyli. Námezdní vojáci krále Aliho, rodáci z Palestiny, Syrie a Egypta, jež vedl Tahsín paša al-Fakír, bývalý

turecký generál, obklopili město na pevnině ploty z ostnatého drátu, pořídili zákopy a vybudovali valy, na nichž postavili kulomety a děla. Zbraně a náboje se jim stále dovážely a potravou i vodou byli rovněž zásobováni. Vojsko Eben Saúdovo se obráncům Džeddy nevyrovnalo ani zbraněmi ani náboji a trpělo brzo hladem i žízní. Eben Saúd neměl na Rudém moři ani jediného jistého přístavu. Zbraně a náboje, pokud jich neukořistil v Tájefu a v Mekce, bylo mu kupovati v přístavech Perského zálivu a odtud dovážeti většinou na velbloudech napříč Arabií. Podobně bylo s potravinami a šatstvem. Hedžázští obyvatelé se nemohou sami obživit. Spoléhají na dary z Egypta a na peníze, které utrží od poutníků, za něž si kupují v přístavech rudomořských, čeho potřebují. Uahhábovci rozmnožili počet obyvatelstva a spolu překazili, aby bylo zásobováno z Rudého moře. Džeddu a Janbo držel král Ali se svými námezdnými vojáky a ostatní přístavy Rábeg, Lít a Kurfuda byly znepokojovány kulomety lodic, které král Husejn zakoupil a které střežly hedžázského pobřeží, aby odtud nepřátelé jeho rodu nic nedostali.

Eben Saúd se s počátku domníval, že obránce Džeddy překvapí a krále Aliho s posledními zbytky jeho věrných vyžene. Ale ztráty, s jakými byli jeho vojáci odraženi, ho přesvědčily, že se zklamal a že by bylo hříchem, aby plýtvál krví svých věrných. Rozhodl se vyčkávat i vyjednávat. Již začátkem dubna k němu přišli zástupcové krále Aliho se žádostí o mír, leč vrátili se s nepořízenou, neboť Abdalazíz prohlásil, že je ochoten uzavřít mír, avšak s podmínkou, že poslední člen rodiny Husejnovy opustí Hedžáz. Když vlhké přímoříjevilo neblahé účinky na jeho vojsko, ustoupil v noci s 19. na 20. června směrem k Mekce ponechav na dohled od Džeddy jen malou četou, která by pohyby nepřátel pozorovala a snažil se, aby si úplně naklonil nejen kočovníky, nýbrž i usedlíky hedžázské a poutníky.

S pomocí usedlíků a kočovníků hedžázských, kteří se stali Uahhábovci, se Eben Saúd ponenáhlu zmocnil celého po-

břeží mimo Džeddu a Janbo a vyslal v létě silnou četou Echuánů k Medíně. Velel jí Fejsal eben Dauíš, jenž měl jednak město pozorovati, jednak s jeho obyvateli vyjednávat. Echuáni pobořili některé náhrobky za hradbami medínskými, ale útoku nepodnikli domnívajíce se, že město hladem k povolnosti přimějí. Nemýlili se. Již koncem října vypravili občané medínští své zástupce k Fejsalovi, aby se s ním dohodli o podmínkách, za jakých by se vzdali. Fejsal je odkázal na Eben Saúda, jenž právě se sirem Gilbertem Claytonem ve svém táboře v Bahra vyjednával. Žádali, aby s nimi do Medíny vyslal člena svého rodu, udělil obecnou milost a zajistil život i majetek jak úředníků tak obyvatelů. Eben Saúd obávaje se, aby Echuáni nepodnikli útoku a nedopustili se nějakých ukrutností, vyzval Fejsala eben Dauíš, aby se k němu s Echuány vrátil. U Medíny zůstala pouze částka vojska utvořeného z usedlíků, která byla zesílena družinou Abdalazízova třetího syna Muhammada, jenž se odebral do Medíny s velkou nákladní karavanou nesoucí potravu obyvatelům druhého posvátného města islámu. Otevřeli mu brány 5. prosince, obyvatelé medínského přístavu Janbo pak 21. prosince 1925.

Zpráva, že Uahhábovci vtáhli bez boje do Medíny, způsobila v Džeddě zděšení a zbavila krále Aliho poslední naděje, že se udrží. Nuceným odchodem svého otce krále Husejna z Akaby pozbyl přílivu námezdních vojáků z Palestíny a Syrie, jakož i peněžitých darů a jiných příspěvků, které mu Husejn posílal. Námezdníci palestínští a syrští požadovali veliké služné, opouštěli Džeddu a byli nahrazováni lacinějšími námezdníky z Jemenu a Asíru, kteří se jim však ani kázní ani znalostí vojenskou nevyrovnali. Příznivý výsledek vyjednávání mezi sirem Gilbertem Claytonem a Abdalázízem byl patrným důkazem, že se Velká Británie naklonila sultánu Nedždu a že se přičiní, aby mu dopomohla k celému Hedžázu. Ani v tom se král Ali nemýlil. Zástupce britského konsula v Džeddě poslal 16. prosince Eben Saúdovi

návrh, aby s ním jednal, jak by Džeddu obsadil. Eben Saúd hned odpověděl a již nazítří podepsal prohlášení, že dovolí, aby Ali se svým majetkem odjel, že zabezpečuje důstojníkům a vojákům úhradu jízdného, aby se mohli vrátiti do vlasti a že udělí milost nejen obecně, nýbrž určitým osobám i podle jména. Britský zástupce oznámil výsledek králi Ali-mu, jemuž nezbylo, než aby hledal útulek na anglické lodici kotvící před Džeddou. V sobotu 19. prosince vtáhla vybraná četa Uahhábovců do Džeddy a 24. prosince tam přišel Abdalazíz sám. Hostil zástupce velmocí a proslovil řeč, ve které projevil svou pevnou vůli plniti povinnosti, jaké má k vládám cizím: dbáti mezinárodního práva, chrániti života a majetku cizích státních příslušníků navštěvujících Mekku a Medínu, ale spolu připomněl, že cizí státy mají rovněž povinnosti k němu, jeho souvěrcům muslimům a jeho bratřím Arabům.

Muslimskému světu oznámil Abdalazíz, že je v Hedžázu úplný pokoj, a že zmaří každý pokus porušiti veřejný mír a pořádek.

Abdalazíz a Echuání

Dobýv Hedžázu splnil Eben Saúd dávnou tužbu nejen svého rodu, nýbrž i svých souvěrců, zajistil si vydatný pramen poutnických příjmů a zbavil Velkou Britanii nepohodlného chráněnce. Mohl se právem honositi, že dovršil své životní dílo a zajistil dědictví svých otců potomkům. A přece mu Hedžáz působil a působí svízele, které ohrožují jeho stát. Hedžáz se nedá uzavříti jako Nedžd. Náleží celé obci muslimské, je navštěvován poutníky ze všech muslimských zemí, a hostí v Džeddě zástupce států, které mají muslimské poddané. Znaje duši svých souvěrců, nechtěl Abdalazíz připustiti, aby se v Rijádu usadil britský zástupce a uzavíral hranice Nedždu každému, koho nutně nepotřeboval, muslimu i křesťanu. Džedda a jiné přístavy hedžázké jsou otevřeny všem cizincům a do Mekky a Medíny chodí i muslimové,

kterí považují Uahhábovce za kacíře; roznášejí po světě zprávy o každém jejich pokusu šířiti svou nauku na úkor obecného učení a dožadují se ochrany svých vládců nejen pro sebe, nýbrž i pro utiskované věřící v Hedžázu. Takových a podobných stížností používala a používá Velká Británie, aby Eben Saúda učila povolnosti. Pokud byl pouze pánem Nedždu, vzpíral se jak jen mohl každému cizímu zásahu do věcí vnitřních, avšak v Hedžázu to možné nebylo. Uahhábovské útlaky vnitřní se dostávaly na pole mezinárodní a Velká Británie zakročovala, aby jiným státům ukázala, že Eben Saúd je její chráněncem a že by nerada viděla, kdyby se mezi ní a něho vsunoval někdo jiný. Plně v Hedžázu přání a pokyny britské, mírnil, ba zdržoval a káral Eben Saúd své stoupence, obzvláště Echuány, čímž budil obecnou nelibost, která mu snadno mohla býti osudnou. Aby odvrátil pozornost nespokojenců od Hedžázu, ponechal jim na vůli, aby prováděli svou proti Iráku a Kuejtu, čímž opět narazil na Velkou Británii. Zakrátko měl proti sobě nejen pravověrné muslimy hedžázké, kteří v něm viděli kacíře, nýbrž i své souvěrce, kteří ho podezřívali ze zrady, ba i členy svého rodu, kteří se obávali, aby je svým obojetným jednáním nepřipravil o dědictví po otcích. Nebezpečí, jaké mu hrozilo se všech stran, nutilo Abdalazíze, aby hledal oporu, ba záštitu u Velké Británie a takto se vzdal jádra nezávislosti, po které přece nejvíce toužil. Velká Británie hledíc mu těžký přerod usnadniti, postupovala velice obezřetně, avšak přece jen důsledně směřovala ke svému cíli: vštípiti Eben Saúdovi přesvědčení, že třebas byl nezávislý, ztratil by říši, kdyby si postavil svou hlavu.

Na popud Husejnův roznášeli nepřátelé Eben Saúdovi, že je placeným náhončím a chráněncem Velké Británie a všude uveřejňovali úmluvu s Velkou Británií, kterou podepsal 26. prosince 1915. Eben Saúd naléhal, aby byla pozměněna. Bylo to nutné a Velká Británie vyhověla, když byl přivolil k prozatímní úpravě pohraničních věcí se Zajordánií a Irá-

kem. Nová úmluva měla jednati nejen o Nedždu, nýbrž i o Hedžázu, i bylo třeba vymeziti vztahy těchto dvou států. Stalo se to na popud Abdalazízův 28. ledna 1927 v Rijádu. Sešli se tam čelní mužové z Nedždu a za předsednictví Abdarrahmána, starého otce Abdalazízova, prohlásili, že mění sultanát Nedždu v království a uznávají Abdalazíze za krále Nedždu a území závislých. Abdalazíz projevil souhlas, přičlenil Hedžáz k Nedždu a stanovil, aby se mu úředně říkalo: král Hedžázu i Nedždu a území závislých. Tímto způsobem ztratil Hedžáz nejen svou nezávislost, nýbrž i svou samosprávu a stal se částkou Nedždu, kdežto na úkor Nedždu Mekka zvolena za hlavní město nové říše. Zaostalý a nepřístupný Rijád se za sídelní město Arabie nehodil, ale volbou Mekky král Abdalazíz pravověrných Hedžázských nezískal a své souvěrce Uahhábovce rozhořčil. Hedžázští poznali, že se dostanou do úplného područí zaostalých kacírů uahhábovských, kdežto Echuáni vycítili, že král nedovolí, aby se v jeho sídle zařídili po svém.

Úpravou vztahů mezi Hedžázem a Nedždem byla půda pro novou úmluvu s Velkou Británií přichystána. Byla podepsána v Džeddě 20. května 1927. Velká Británie prohlásila protektorát nad Nedždem, stanovený smlouvou z 26. prosince 1915, za zrušený, uznala úplnou a absolutní nezávislost držav Jeho Veličenstva krále Hedžázu i Nedždu a území závislých, jakož i státní příslušnost jeho poddaných dlících v britském území. Eben Saúd zaručuje, že zachová přátelské styky s Kuejtem, Bahrejn, jakož i náčelníky Kataru a pobřeží ománského. Tato smlouva potrvá sedm let a bude se na dalších sedm let prodlužovati, nepodá-li žádná strana návrhu pozměňovacího půl roku před uplynutím této lhůty.

Záruka Eben Saúdova, že zachová přátelské styky s Kuejtem, Bahrejn, jakož i s náčelníky poloostrova Katar a území ománského, potvrzuje, že byla jeho úplná a absolutní nezávislost hodně omezena. Nemohlo býti jinak. Velká Británie zrušila protektorát, avšak podržela veškeren dozor na vnější

i vnitřní politiku Eben Saúdovu, při čemž jí účinně pomáhali muslimové indiští, nespokojení, že Eben Saúd proti svým slibům přivtělil Hedžáz k Nedždu a vymýtil každou účast chystaného Všeislámského sjezdu na správě posvátného Hedžázu.

Úmluvou z Džeddy z 20. května 1927 se stáhl britský řetěz obepínající říši Eben Saúdovu a uzavřel pole činnosti Echuánů. Nesměli šířit svou nauku na pobřeží ománském, v Kataru, Bahrejn a Kuejtu, kdežto úmluva z Bahry jim zamezila cestu do Iráku, úmluva z Haddy pak do Zajordánie. Jediný Jemen zůstal po přání Velké Británie otevřen, avšak ten Echuáni napadnouti nechtěli, poněvadž vedl válku s Velkou Británií a oni přece nemohli pomáhati cizincům, kterých se nejvíce obávali. Různé čeledi pohraničních kmenů zajordánských a iráckých se dožadovaly jejich ochrany a Eben Saúd bránil. Využil náboženského nadšení Echuánů, aby vytvořil svou říši a pokořil vzpurné kmeny, a pojednou nutil své nejvěrnější pomocníky, aby ve svých počinech ustali a s nevěřícími sousedy v míru žili. To se protivilo jejich přísaze a náboženskému přesvědčení. Byli se svým imámem nespokojeni. Nespokojení s ním byli i někteří jeho pokrevní příbuzní. Necháпали, jak mohl zaměnit staré sídlo svých předků Rijád s modloslužebnou Mekkou. Obyvatelé Rijádu se přidali k nespokojencům a začátkem léta 1927 se chystala obecná vzpoura nejen v Nedždu, nýbrž i v Hedžázu. Nevypukla, poněvadž se usedlíci nemohli dohodnouti s kočovníky. Král se o ní dověděl, některé čelné odpůrce dal popraviti, jiné zastrašil a jiné získal zlatem a sliby. Obyvatelé Rijádu opustili město a vrátili se teprv, když se imám zavázal, že bude přesně zachovávat nauku svých otců a nebude poslouchati cizinců.

Závazný slib Abdalazízův byl snadný, jeho splnění však těžké. Imám ustupoval králi a král hledal bezpečné východisko. Otvíraly se mu dvoje dveře k úspěchu: odvěký rozkol mezi usedlíky a kočovníky a pomoc Velké Británie. Echuáni

měli více stoupenců mezi kočovníky než usedlíky. Plynulo to z rozdílného způsobu života. Usedlíci, obzvláště z velkých osad kasímských a hedžázských, se poměrně hojně stýkali s cizinou, zvykli pohodlí, ba rozmařilosti a těžce nesli ostrý dozor vášnivých hlasatelů prostoty. Opevněná sídliska nebo, jak se jim říká, hedžry, Echuánů ve svém území považovali za nepřátelské tábory, kterých by se byli rádi zbavili. Podobně se na echuánské hedžry dívali někteří náčelníci kmenů, kterým Eben Saúd nedůvěřoval. Sotva vycítili, že je Eben Saúd s Echuány nespokojen, jak usedlíci, tak pokoření kočovníci projevovali ochotu jíti s králem proti Echuánům. Král to věděl a pozvolna se připravoval.

V čele Echuánů stáli Sultán eben Bedžád a Fejsal eben Dauíš. Sultán, syn Bedžádův, z rodu Eben Hmejd byl velkým náčelníkem oddílu Baraka mocného kmene Atejbe, tábořícího v západní polovici Nedždu a částečně i ve východním Hedžázu. Považuje Husejna za zrádce, přidal se k Echuánům, založil hedžru v oase Gatgat a získával stoupence nejen v severozápadním Nedždu, nýbrž i ve východním Hedžázu. On to byl, kdo s Cháledem eben Leui v této zemi pro Eben Saúda půdu připravil a jí dobyl.

Fejsal, syn Sultánův, z rodu Eben Dauíš byl velkým náčelníkem kmene Mtejr, sousedícího na západě s Atejby. Narodil se 1882. Jeho matka Šakha, opěvovaná kráska, pocházela z rodu Eben Hatlén, vládnoucího kmeni Adžmán. Od svých rodičů zdědil krásu tělesnou i duševní a byl od nich řádně vychován. Území jeho kmene tvořilo rozhraní států Eben Rašídova a Eben Saúdova, jakož i pána Kuejtu a sousedilo s Kasímem a tureckou provincií Hasa, i měl Fejsal hodně příležitosti, aby se zasvětil do politiky arabské, turecké a britské. Nenáviděl cizinců, opíral se Tálebu pašovi z Basry, jenž si chtěl z dolního Iráku s pomocí britskou utvořit samosprávný stát, právě jako pánu Kuejtu, jenž ochotně uznal britský protektorát. Aby uchránil svého území od nájezdů čet, podněcovaných od Táleba nebo pána Kuejtu,

budoval od 1908 u napajedla Artauijje opevněný tábor, ve kterém se směli usaditi pouze, kdo přísahali, že budou žít, jak vyznavači jediného Boha, Muahhedín, žítí mají a že budou své přesvědčení šířiti slovem i zbraní. Obyvatelé pevného tábora Artauijje si říkali bratří, echuán. Fejsala měli za svého vůdce a Abdarrahmána, otce Abdalazízova, za svého imáma, náboženskou a světskou hlavu. Z Artauijje se Echuáni stěhovali do jiných území a svým novým táborům říkali hedžra, dům vystěhovalců. Abdalazíz byl rád pevnému táboru v Artauijji, poněvadž v něm viděl ohnisko nejen obrany, nýbrž i výboje. S Fejsalem měl styky přátelské až do 1911, kdy se Fejsal přesvědčil, že je Abdalazíz zapleten jak s Tálebem pašou, tak s pánem Kuejtu a že přijímá dary od Velké Británie. Smířil se s ním opět v létě 1913, kdy vyhnal nevěřící Turky z pobřežní oblasti Hasa a obecně prohlásil, že nedovolí, aby si cizinci присvojili třeba jen kousíček Nedždu. Bylo to v téže době, kdy se Eben Saúd rozhodl, že použije Echuánů, aby svou říši upevnil a rozšířil a kdy dal zakládati hedžry po všech ohrožených končinách. Fejsal se stal jeho nejvěrnějším pomocníkem a dostal čestný název „Ostrý meč Eben Saúdův“.

Fejsal byl po matce spřízněn s Dejdánem eben Hatlén, velkým náčelníkem kmene Adžmán, kteří s Mtejry na východě sousedili. Eben Hatlén nenáviděl cizinců jako Fejsal. Podporoval 1913 Eben Saúda proti Turkům v oblasti Hasa, avšak obrátil se proti němu, když poznal, že hledá pouze svůj prospěch. Hodně k tomu přispěli potomci Saúda, strýce Abdalazízova, kteří byli s Adžmány spřáteleni a Abdalazíze obviňovali, že je připravil o dědictví. Ke vzpouře došlo na jaře 1915. Po úspěších počátečních byli Adžmán z Hasy vypuzeni a hledali útočiště jednak v Kuejtsku, jednak u Fejsala.

K Echuánům se přidružili a Fejsala posílili náčelníci čeledí různých kmenů pohraničních, které přijaly po válce světové nauku uahhábovskou. Čeledi Rualů vedl Farhán eben Mašhúr, příbuzný velkého náčelníka Núriho eben Šalán. Čeledi

Amárátů, které se po smrti rozvážného a odvážného velkého náčelníka Fahada eben Haddál z Iráku do Nedždu vystěhovaly, se podřídily osvědčenému veliteli Murdi ar-Rfedi. Též iráctí Zefírové se prohlásili pro Fejsala. Všichni tito pohraniční kmenové iráctí si trpce stěžovali, že Angličané stavějí sruby v Busejja, Abu Gár, Šuejbijje a jinde. Ze srubů že uzavírají hranice a tím ruší odvěká práva kmenů. Pohraniční posádky irácké zamezovaly nejen nájezdy Echuánů, nýbrž dávaly též bedlivý pozor na uahhábovské misionáře a výběrčí daně zeka. Velká osada Džehra, ležící na západním konci zátoky Kuejtské, byvši opevněna, odepřela na popud britský ochrannou daň cháua, jakou od nepaměti velkým náčelníkům Mtejrů odváděla.

Echuáni si hleděli zbraní vynutiti volnou cestu do Iráku a Kuejtu, jsouce přesvědčeni, že plní svou povinnost náboženskou. Král Abdalazíz je hrubě nezdržoval. Na oko káral Fejsala, ve skutečnosti však s ním koncem 1927 přátelsky vyjednával. Z úředního listu Umm al-Kura vycházejícího v Mekce je patrné, že ještě začátkem 1928 král s počiny Fejsalovými souhlasil. Považoval podniky Echuánů za náboženské, poněvadž šířili pravou nauku a střežili hranic. Vládu iráckou obviňoval, že porušuje jak islám, tak úmluvu z Bahry, poněvadž zakazuje šířiti pravou víru, buduje tvrze při hranicích a nabádá své kmeny k nájezdům, vytýkajíc Echuánům každický pokus o odvetu. Leč Velká Britanie soudila jinak a hrozila, že uzavře přístavy a tržiště, ze kterých se poddaní Eben Saúdovi zásobovali. To by bylo bývalo повеlem k rozvratu.

Král byl nucen obrátiti a postavit se veřejně proti Echuánům. Učinil to v Rijádu na poradách, k nimž svolal čelné muže své říše začátkem února 1928. Fejsala nepozval. Král se ptal shromážděných, co soudí o muži, který se protiví svému králi a vrhá jeho říši na pokraj záhuby. Věděli, koho míní, a mlčeli. Nemlčel Sultán eben Bedžád a výmluvnými slovy dokázal, že Fejsal plní přísahu, kterou nesložil králi,

nýbrž imámovi. Touto přísahou že se zavázal, že bude s Echuány potíratí nevěřící bez ohledu, zda jsou Arabové, Peršané nebo Frankové, Evropané. Za svědomité plnění své přísahy že zaslouží odměny, nikoliv trestu. Většina souhlasila se Sultánem a obecné mínění obyvatelů Rijádu ji podporovalo. Tu se král uchýlil do Kasímu, jehož obyvatelé jsou nejpokročilejší. Obyvatelé města Anejzy, jemuž se říká nedždská Paříž, nenáviděli Echuánů vůbec a Fejsala a Sultána zvláště, poněvadž jim překáželi jak v životě společenském, tak ve stycích obchodních. Abdalláh, syn Cháleda z rodu Eben Selím, pán Anejzy, se ihned prohlásil pro krále a přiměl osady sousední, že následovaly jeho příkladu. Král se s rozmařilými obyvateli Anejzy spolčiti nemohl, rád však přijal jejich pomoc a odebral se do města Brejda, v němž vytvořili potomci Muhammada eben Abduahháb náboženskou školu, která byla považována za prvou v celém Nedždu. Učitelé zákona sídlící v Brejdě se hodně přizpůsobili svým sousedům a zmírnili mnohé strohé nařízení svého mistra. Král se s nimi mohl snadno domluvit. Stalo se to 8. dubna ve veřejném shromáždění v Brejdě. Vykladači zákona dali králi za pravdu, čímž zesílili jeho počiny proti Echuánům důvody náboženskými. Echuáni namítali, že Brejda leží v Kasímu a Kasím že je ohniskem nevěřících, proti kterým má každý vyznavač jediného Boha vésti svatou válku.

Král byl rád, že si zajistil válečnou pomoc zalidněného a bohatého Kasímu, jakož i souhlas tamních vykladačů zákona a připravoval půdu jinde. Obzvláště mu záleželo na Rijádu, o jehož nespolehlivosti se loni přesvědčil. Po značné námaze se mu podařilo shromáždit v Rijádu přes tisíc čelných mužů z tohoto města a krajů jihozápadních, leč při poradách 5. listopadu 1928 poznal, že má většinu proti sobě. Strhl je Sultán eben Bedžád, jenž mluvil jménem nepřítomného Fejsala. Obávaje se nového neúspěchu vymohl, že si přítomní zvolili výbor padesáti členů, navržených od krále,

kteří s ním měli pojednati o věcech vnitřních. Avšak ani tento výbor neměl chuti postavit se za krále. Teprv když král zaručil, že neodstoupí ani částčky Nedždu cizincům, nedovolí stavěti sruby při hranicích iráckých a zajordánských a nebude překážeti hlásání čisté nauky, slíbili zástupci Echuánů, že ustanou v nájezdech proti kmenům iráckým a zajordánským. Diplomatičtí zástupci královi oznámili světu pouze slib Echuánů, zamlčeli však závazek svého pána, a když Echuáni pohraniční tvrze irácké přepadli, obviňovali je ze zrady a hrozili jim trestem. Král nelenil a cítě, že má velkou většinu usedlíků a značnou část kočovníků za sebou, odhodlal se k činu. Sultána, Fejsala a Dejdána sesadil pro jejich proviny, avšak nechtěje poškoditi vládnoucích rodů, potvrdil syny sesazených za velké náčelníky. Domníval se, že tímto způsobem zavede rozkol mezi členy vládnoucích rodů a snáze je zmůže. Jenže žádný syn nabízenou hodnost nepřijal a všichni zůstali věrni svým otcům. Tu chtěl král Echuány překvapiti a podařilo se mu to. Velká Britanie ho podporovala, vláda indická ho vším zásobila, vyzbrojil své nejlepší pluky a poslal je s obrněnými auty a kulomety proti oase Gatgat, kde měl Sultán eben Bedžád svou hlavní hedžru. Echuáni nemohli odolati neočekávanému útoku, dali se na útěk, vojsko královo napadalo tábory Atejbů a velký náčelník Sultán ustupoval se svými čeleděmi k Zilfi, kde se položil válečným táborem. Občané Zilfi se přidali k němu. Královští, kteří se byli značně rozptýlili, se sbírali. Sultán spěchal do Artauijje k Fejsalovi a prosil, aby mu poskytl ochrany sousedské. Fejsal vyhověl, vypravil se se svými bojovníky k Zilfi a odvedl ohrožené čeledi do svého území.

Sultán soptil. Obviňoval krále ze zrady, poněvadž ho přepadl, nevypověděv mu války, a vybízel Fejsala k pomstě. Rozvážný Fejsal nechtěl o vzpouře slyšeti poukazuje, že kdyby se k nim přidali všichni Echuáni, Eben Saúda by přece nezdolali, poněvadž si opatřil nejlepší zbraně a auta.

Radil ke smíru, Sultán uznal jeho vývody a prosil, aby mu zajistil život. Fejsal slíbil, že se přičiní o smír a vypravil se s několika náčelníky svého kmene do Rijádu ke králi. Král odepřel a aby Sultána zeslabil, hleděl získati Fejsala. Fejsal přivolil na oko věda, že by se jinak z Rijádu nedostal. Po návratu varoval Sultána a radil mu, aby se na čas z Nedždu vystěhoval; odmítl a připravoval se k obraně.

Králi prvý úspěch značně pomohl. Nerozhodní stoupenci Echuánů se zalekli a Abdalazíz se chystal k nové ráně, silnější.

Koncem února 1929 přitáhl král se svou stráží, auty a kulomety do Kasímu, kde sbíral usedlíky, jež chtěl sám vésti proti Fejsalovi. Jeho nejstarší syn Saúd měl s jízdou pozorovati Sultána a zabrániti, aby se spojil s Fejsalem.

Fejsal s Farhánem eben Mašhúr z Rualů a Murdimar-Rfedi z Amárátů opustil Artauijje a utábořil se v Adžráb. Nechtěje boje, nabízel králi znova smír jménem svým i jménem Sultána, jenž tábořil v Tárfigje. Po dvanáct dní jezdili poslové z Adžráb a Tárfigje do Brejdy, až dal král konečnou odpověď a ta byla záporná. Vytáhl z Brejdy 25. března v čele 40.000 mužů. Auta ozbrojená kulomety střežla zádi a boků. Dal se k Adžráb, avšak Fejsal a Sultán se svými spojenci se položili válečným táborem v Sibbila, kde se s nimi král utkal. Prvého dne vedl král proti Echuánům jízdu; byla odražena a rozprášena. Druhého dne útočila pěchota z Kasímu a jiných oas. Třikrát napadla tábor Echuánů a třikrát se vrátila se ztrátou. Při čtvrtém útoku přispěchal králův syn Saúd se svou jízdou a vpadl Echuánům v týl. Byli vysíleni, neodolali přesile. Bender, syn Fejsalův, padl. Pod Fejsalem zastřelen kůň a jemu roztržena holeň. Sultánovi zahynuli dva syni — a on sám s některými náčelníky prchal na západ. Jezdci Saúdovi ho pronásledovali. Vida, že neunikne, zastavil se se svými druhy v oase Šakra, kde se vzdali. Byli spoutáni řetězy a odvezeni do Rijádu, kde byli voděni po ulicích na odstrašující příklad všem, kdo by proti králi něco kuli.

Na rozkaz králův prý byl Sultán ve vězení popraven.

Fejsala našly ženy pod koněm a donesly ho krví zbroceného před krále. Král se na něho obořil, leč Fejsal, ztrátou krve zeslabený, klidně poukázal, že se vrací k Alláhovi, jemuž po celý život sloužiti hleděl. Tu se nad ním král ustrnul a pokynul ženám, aby ho odvezly do Artauijje a tam ho léčily.

Fahad, syn emíra Abdalláha eben Dželui, správce Hasy, dostal za úkol odstraniti Dejdána, velkého náčelníka Adžmánů. Podařilo se mu to. Dejdán byl zahuben, ale jeho syn Cháled ho pomstil, zabiv Fahada. Smrt Fahadova přiměla krále, aby svého syna Saúda vypravil do Hasy, kde Nájef eben Hatlén vybízel ke vzpouře.

Vítězství u Sibbila nebylo konečné. Nejen Echuáni, nýbrž i královští utrpěli velké ztráty, proto se obojí rádi vrátili do svých osad a táborů. Králi bylo velice na prospěch, že vyjednávaje s Fejsalem zabránil, aby vyhlásil svatou válku a vyzval všechny Echuány k následování. Obecnou vzpouru by byl král stěží potlačil, poněvadž by se jí byli účastnili nejen Echuáni, nýbrž i domorodci z Hedžázu, Asíru a bývalého státu Eben Rašídova. Svým obezřelým postupem zbavil Echuány nejlepších vůdců a zlomil sílu dvou nejnebezpečnějších kmenů. Využívaje svého úspěchu, hleděl král zničit jednotlivé hedžry Echuánů. Prvý krok učinil rozkazem, aby se věci správní přesně oddělily od náboženských. Správní vyhradil svým úředníkům, náboženské pak uznaným vykladačům zákona. Dosud soustřeďovali Echuáni ve svých rukou jak správu, tak soudnictví a náboženské vyučování. Aby se neuradili o společném odporu, zakázal král všechny schůze a dal zatknouti každého člena Echuánů, který opustil svou hedžru. Echuáni a jejich stoupenci byli bez rady, bez vůdce, avšak ke králi se nepřidali. Vytýkali mu, že si sám odporuje. Slibuje, že nemíní zaváděti novot a poslouchati cizinců, a přece že po léta bral a snad dosud bere cizí peníze a že používá novot, obzvláště zbraní, aby pokořil své odpůrce.

S cizími penězi, kulomety a auty že bojuje proti pravověrným muslimům, kteří vybudovali jeho říši.

Hledě si zajistiti Hedžáz a Asír, sliboval Abdalazíz oběma úplnou náboženskou i světskou samosprávu. V Mekce ujišťoval, že čtyři pravověrné školy vykladačů zákona podrží svá práva a že na ně nebude dozíratí žádný člen obce uahhábovské, poněvadž Muhammad eben Abduahháb žádnou novou školu nezaložil a jeho stoupenci jsou a budou povinni poslouchati výkladů škol jiných, obzvláště Ibn Hanbalovy. Občany vybízel, aby se připravili k volbě vlastenecké rady, která bude dozíratí na správu, takže Hedžáz konečně dostane, po čem toužil: vnitřní samostatnost. Hedžázští připomínali podobné sliby z let předchozích, jakož i ujednání Všeislámského sjezdu, z nichž se nic nesplnilo a neprovedlo a poukazovali, že král ustanovil za předního vykladače zákona v Mekce člena svého vyznání, čímž mu podřídil všechny příslušníky škol pravověrných. K obecné vzpouře se neodhodlali. Měli v živé paměti kruté tresty, jaké stihly nedávno četné jejich spoluobčany a obávali se, že by se dostali po vítězství Echuánů z bláta do louže. Král se zajistil, vzal s sebou některé čelné muže jako rukojmí a pohrozil, že dá na buřiče metati bomby z letadel, která si právě ve Velké Británii na dluh koupil.

Cestou z Mekky do Rijádu se král zastavil začátkem října v oase Šaara, kam byl svolal všechny své čelné stoupence. Rozdával zbraně i peníze a připravoval přítomné pro svůj záměr: zničiti Echuány. Práci měl poměrně snadnou. Světští i církevní hodnostáři byli navnaděni odlukou věcí správních od náboženských; jedni se těšili, že budou ustanoveni za úředníky správní, druzí za církevní. Nadšení pro Echuány uhaslo, když král slíbil jejich majetek těm, kdo je učiní neškodnými. Naděje na kořist byla a je nejsilnější vzpruhou v Arabii a král se řídil příkladem proroka Muhammada a jiných, když jí použil. S obecným souhlasem byl schválen rozkaz: „Všem, kdož jsou podezřelí, buďtež odňati velblou-

di, zbraně a zásoby. Každé sídlisko, hedžra, Echuánů, budiž prozkoumáno od bojovníků spolehlivých. Ve které hedžře jsou pro vzbuřence, budtež rozptýleni a dáni pod dozor věrných kočovníků. Veškerou kořist si ponechají, kdo tento rozkaz provedou.“ Ozbrojená auta doprovázela čtyři bojovníky, kteří měli splniti vůli královi do konce října. K většímu odporu se na západě nevzchopil nikdo. Pouze Eben Rbejján, jeden z náčelníků Atejbů, věrných králi, se rozhorlil nad ukrutností synovce krále Cháleda a zabil ho.

Ze Šaary spěchal král do Brejdy v Kasímu, kam stahoval své vojsko, aby zasadil ránu smrtelnou Fejsalovi a jeho druhům. Rozvážný Fejsal se vyhýbal vzpouře, avšak náčelníci jeho kmene a obzvláště jeho syn Azíz byli rozhořčeni nevděkem královým a volali po pomstě. Podpichovali ho poukazem, že se král hledí zbaviti všech, kdo mu k moci dopomohli, jen aby z Arabů nadělal robů poslušných cizincům. Sultána eben Bedžád a četné jiné vynikající muže že uvěznil a zabil, bratrstvo Echuánů že zničil a že jistojistě i Fejsala zatkne a zabije. Fejsal, uzdraviv se, vypravil ke králi posly s prosbou, aby mu zabezpečil život. Král schválně vyjednávání protahoval. I vystěhoval se Fejsal se svými přívrženci do území kuejtského a utábořil se u Sbejhijje. Hned potom nařídil král, aby lidé Fejsalovi nebyli připuštěni do žádné osady; aby jim nikdo nic neprodával a od nich nic nebral. Bez potřebných zásob by byli lidé Fejsalovi pomřeli hladem. Aby jim zajistil nejnútnejší, prosil Fejsal emíra kuejtského za úvěr a volný obchod. Emír ochotně vyhověl a Fejsala pozval na návštěvu. U emíra se Fejsal setkal s britským politickým úředníkem kuejtským a s oběma důkladně porokoval o věcech v Nedždu. Odcházel s vědomím, že má v Kuejtu pomoc zajištěnu. Nyní teprv se veřejně přidal k nespokojencům, kteří se ukazovali na všech stranách. Chyba byla, že to neučinil před rokem. Mezitím král úplně udusil vzpouřu Atejbů, zajistil si Hedžáz, zničil nejsilnější hedžry Echuánů, ztrestal jejich stoupence, a chystal se s plnou silou na Fejsala.

Hned prvý větší počín Fejsalův skončil neúspěchem. Jeho syn Azíz se vypravil se silnou četou na severozápad proti Sammarům, věrným králi. Nenašed jich u studnic Líne, pátral po nich při cestě Poutnické a překvapil je u napajedla Hzúl. Rozprášiv jejich bojovníky, vzal jim nejen stáda, nýbrž i zásoby a vracel se s bohatou kořistí. Leč nějaký pocestný zahlédl Azíze u studnic Líne, zpráva dospěla do Hájelu a tamní správce Abdalazíz, syn Mesáedův z rodu Eben Dželui, spřízněného s králem, se hned rozhodl, že Azíze za návratu zaskočí. Podařilo se mu to u vody Umm Rachama při Taj-járijje. Kulomety králova správce zahubily přes 700 nájezd-níků, mezi nimi i Azíze, syna Fejsalova. Fejsalův tábor byl napaden u studnic Uafra, avšak útočníci byli odraženi.

Král, ustanoviv svého nejstaršího syna Saúda svým zástupcem v Rijádu s plnou mocí, aby na hrdle potrestal každého, kdo by se v některé oase pro Echuány prohlásil, dal 13. listopadu rozkaz k postupu. Nejsilnější vojsko vytáhlo z Brejdy, druhé ze Šakry, třetí z Hufejjer Misáh a čtvrté z Hájelu. Účelem bylo zameziti spojencům Fejsalovým únik k jihu a západu a vtlačit je mezi Kuejtsko a Irák. Vojsko z Hájelu se mělo položit u Šaabijje, kdežto ostatní tři se měla spojit v Šouki. Tam je král dohonil s ozbrojenými auty a ujal se 19. listopadu vrchního velení.

Věda, že jsou vzbouřenci podporováni z Kuejtu a Iráku, dal rozkaz, aby se Háfez Uahba, jeho zástupce v Egyptě, v letadle vydal do Iráku a získal vysokého komisaře britského slibem, že Eben Saúd přivolí ke všemu, čemu se dosud vzpěchoval. Tato poddajnost králova se stala Fejsalovi osudnou. Vysoký komisař sir Francis Humphrys se přiklonil k Eben Saúdovi a jeho úředníci se postavili proti vzbouřencům. Ukázali králi, že je závislý na dobré vůli Velké Britanie a král pochopil.

Po smrti svého syna Azíze cítil Fejsal, že je vítězství nemožné. Znova prosil Eben Saúda za svůj život. Král odbyl jeho posly hrozbou, že zničí každého odpůrce, i Fejsala.

Fejsal se svými se chystal na rozhodný boj. Vyslal pět jezdců na velbloudech, aby pozorovali pohyby vojska krále. Nevrátili se. Vypravil četu druhou, třetí, vypravil sedmou — a ani jediný jezdec k němu nepřicválal se zprávou, kde že je král. Teprv později se dověděl, že Eben Saúd měl rychlá auta lovecká, která projížděla daleko před jeho vojskem a pátrala po nepřátelských četách výzvědných. Tato auta zpozorovala Fejsalovy zvědy jedoucí na velbloudech a všechny zničila.

Nevěda o pohybech vojska krále, prosil Fejsal Mr. Glubba, britského důstojníka, dozírajícího na stráž pohraniční, aby mu dovolil hledati útočiště v Iráku. Mr. Glubb mu vzkázal a písemně zajistil, že mu útulku poskytne. Fejsal se stěhoval do Iráku se všemi svými lidmi. Když se přiblížili k hranicím, byli napadeni od vojska krále, které již hranic střežlo. Bylo lépe ozbrojeno, mělo kulomety a obrněná auta. Mezi lidmi Fejsalovými vznikl nepořádek. Ženy odháněly velbloudy s dětmi, stany a zásobami; pastýři hleděli zachrániti stáda — a bojovníci se postavili proti nepříteli. Po krátkém odporu se dali na útěk. Vojáci králi ukořistili stáda i nákladní velbloudy a ženy, dívky, starci a poranění je prosili o nápoj a jídlo.

Uprchlíci s Fejsalem spěchali k osadě Džehra v Kuejtu, dožadující se útulku. Fejsal, spoléhaje na dřívější sliby emíra a britského politického úředníka, byl jist, že jim bude útočiště poskytnuto. Jak se podivil, když byla s britského letadla shozena písemná výzva, aby se vzdali nebo ihned území kuejtské opustili. Mezitím se vojsko královo položilo polokruhem u Džehry a zakrátko obklíčila britská obrněná auta druhy Fejsalovy a britský důstojník hrozil, že na ně budou vrhány s letadel bomby, nevzdají-li se na milost a nemilost. Fejsal vztyčil 8. ledna 1930 bílou vlajku. Byl od britských vojáků zatčen, posazen do letadla a odnesen do letecké stanice Šuejba u Basry. Tamtéž byli dopraveni jeho vynikající stoupenci, mezi nimi Nájef eben Hatlén, velký náčelník

Adžmánů. Ze Šuejby je odvezli na britskou válečnou loď a 27. ledna je vydali králi Abdalazízovi. Jediný Farhán eben Mašhúr se do rukou králových nedostal. Vzdal se v automobilové pohraniční stanici Chataf britskému důstojníku, jenž ho poslal do Iráku, kde se ho ujal král Fejsal. Znal ho ze Syrie, vážil si ho a vymohl na vysokém komisaři, že byl vyňat z ostatních politických vinníků.

Hospodářská bída

Král Abdalazíz se vracel od hranic irácko-kuejtských jako vítěz. Zničil — aspoň dočasně — Echuány, kteří jeho říši vytvořili a kteří ji měli po prvotním názoru jeho a mnoha jiných pohromadě držeti. Dobytí Hedžázu a z něho vyplývající rostoucí styky se světem mimoarabským přinutili krále, že změnil svůj prvotní názor a hleděl vyhubiti, kdo mu v politice zahraniční nejvíce překáželi. Záhubou Echuánů si zabezpečil volnost ve věcech vnějších, ale zbavil se pevné opory ve věcech vnitřních. Jeho poddaní nechápou a ani chápati nemohou, proč zničil ty, kdo byli pro něho jako imáma, náboženskou a světskou hlavu, ochotni obětovati veškeren majetek a vycediti poslední kapku krve. Považují jeho počínání za zradu svaté věci uahhábovské a zrádce si neváží, třebas se ho báli. Placení náhončí královi, hlavně z muslimských zemí sousedních, střehou všech krajů širé jeho říše a podávají mu zprávu o každém neprozřetelném hnutí. Ústřední jiskrové stanice byly zbudovány v Mekce a Rijádu, obyčejné pak v Ebha, Džízánu, Džeddě, Janbo, Rábegu, Uedžhu, Zbe, Medíně, Ela, Tebúku, Káfu, Džoufu, Hájelu, Brejdě, Hufhúfu a Akejru. Čtyři stanice jsou pohyblivé na autech. Automobilové spojení je upraveno mezi všemi správními středisky a obrněná auta projíždějí zemí trestající každého, kdo se králi znelíbí.

Vynucený pokoj a pořádek je na prospěch hospodářského rozkvětu. Kočovníci se vracejí do oas, ze kterých se za úpadku moci Eben Saúdovy vystěhovali, usedlíci opouštějí pře-

lidněná města a zakládají nové osady, stáda koz a ovcí se množí, domácí průmysl a obchod roste. Usedlíci dostávají převahu nad kočovníky a náboženské nadšení chladne.

Král potřebuje peněz a mnoho peněz na stále vojsko, jakož i na různá moderní zařízení, proto svěřil 1932 dozor na věci finanční Holanďanu Van Liwenovi a předpisuje nové dávky, zvyšuje cla a vymáhá všechny poplatky bez milosrdenství. Tomu nejsou v Arabii lidé zvyklí. I na ně doléhá hospodářská bída světová a vidí v ní trest Alláhův za to, že neplní svých povinností náboženských. Omladina hedžázká založila v dubnu 1932 v Mekce list Sout al-Hedžáz, Hlas Hedžázu, jenž by posuzoval jednání úředníků. Král přivolil, avšak začátkem léta dal zatknouti jak redaktora, tak hlavní přispěvatele a zdůraznil zákaz jakýchkoliv rozovorů politických.

Nespokojenci hedžázští se domáhají z důvodů hospodářských a náboženských oddělení Hedžázu od Nedždu, jakož i odpovědné vlády, třebaš pod králem z rodu Eben Saúdova. Není pochyby, že věděli o vzpouře, která se chystala koncem jara 1932. Měl ji vyvolati Asad eben Refáde, vypuzený člen vládnoucího rodu kmene Beli. S pomocí příbuzných a stoupenců bývalého krále Husejna sebral na 400 bojovníků a vtrhl s poloostrova Sinajského do severního Hedžázu. Vláda Velké Británie upozornila krále na hrozící nebezpečí a přerušila spojení vzbouřenců s cizinou. Eben Refáde se dostal až k přístavu Zbe, kde byl koncem července v pohoří Šár obklíčen a s celou družinou zničen od správce Hájelu, Abdalazíza eben Mesáed.

Chtěje zlomiti tužby samosprávné nabádal král čelné muže své říše, aby se dožadovali úplného splnutí Hedžázu s Nedždem. Jména obou těchto zemí měla býti z názvu státu vymýtěna a nahrazena úředním pojmenováním: Arabské království saúdské. Vyhověli a ve čtvrtek 22. září 1932 se oslavovalo toto papírové sjednocení říše Eben Saúdovy po všech osadách.

Podobným způsobem byl 15. května 1933 v Mekce vyhlášen na popud králův jeho nejstarší syn Saúd dědicem trůnu a čelní mužové z celé říše se odebrali do Rijádu, abymu složili přísahu věrnosti. Je to novota, která se protíví nauce uahhábovské, neboť prvotní islám nezná dědičného následnictví. Muslimská obec si vybírala svou hlavu svobodnou volbou, kdežto král vyhradil trůn nejstaršímu synu vládcovu.

Okázalé oslavy vládnoucího rodu nařízené hned v Mekce, hned v Rijádu stojí mnoho peněz. Vždyť odjíždívá s králem z jednoho města do druhého přes 400 automobilů. Na 200 vezou benzin, náhradní částky, opravné přístroje, zásoby a zbraně a na 200 jede přibližná králova rodina, družina a stráž. Jediná taková výprava pohltí přes 50.000 zlatých liber. Příbuzní královi se hledí obohatiti, kde se příležitost naskytne, při čemž nedbají ani náboženství, ani zákona nebo zvyků a obyčejů. Obecné jsou zprávy, že stoupenců Eben Saúdových ubývá. Odvracejí se od něho nejen náčelníci velkých kmenů toužící po dávné svobodě, nýbrž jsou s ním nespokojeni i obyvatelé oas. Nadáli se pořádku a spravedlnosti a zatím na ně doléhá nové utrpení.

Velká Britanie pomáhala a pomáhá. Vláda indická mu začátkem 1929 poslala odložených zbraní a nábojů za 31.500 zlatých liber, aby zhubil Echuány a vláda londýnská 1932 zaručila novou půjčku půl milionu liber, při čemž si vyhradila, že bude dozírat na vybírání cel v Hedžázu. Britští odborníci připravovali různé podniky průmyslové a bankovní, ale, jak se zdá, všechny se ztroskotaly pro nejistou budoucnost.

Král chápal nebezpečí, pronásledoval nespokojence, plnil vězení, avšak hospodářská bída rostla a hrozila obecná vzpoura. Jak ji zažehnati? Je třeba dáti nespokojeným poddaným nový úkol. Ozvala se výzva: „Obraťme nevěřící Jemen!“ Byla přijata se souhlasem. Zajistíme si zásluhu v nebi a bohatou kořist na zemi. Možnost kořisti je hlavní pohnutkou činnosti kočovníků i usedlíků. Zapomněli na bídu, přimkli se ke králi a chystali se na pochod.

Válka s Jemenem

Uahhábovská vláda a správa těžce doléhala na obyvatele Asíru. Úředníci a vojáci Eben Saúdovi jim brali pod různými záminkami nejen majetek, nýbrž i náboženství a osobní svobodu. Zemský správce Fahad eben Zuejr hleděl Asírské přetvořiti v oddané Uahhábovce, veřejnou modlitbu v pátek dal konati pouze ve jménu králově, velmistra Hasana přinutil, aby poslal svého syna Aliho jako rukojmí do Rijádu a tamtéž dal dopravovati čelné obchodníky, chráněnce italské. Utištění prosili Jahju, aby se ujal své bývalé provincie.

Jahja sledoval vývoj věcí asírských s velkou pozorností a přimlouval se u Eben Saúda, s nímž žil v přátelství, za pronásledované, upozorňuje na možné nepokoje, které by zasáhly i do Jemenu. Eben Saúd na oko vyhovoval a vysílal do Asíru výbory, aby stížnosti prozkoumaly a dobré sousedství zajistily. V Abu Aríš podepsali zástupcové obou vládců 14. prosince 1931 úmluvu dobrého sousedství a zaručili, že si vzájemně vydají provinilce politické i jiné, nedovolí, aby někdo kul pikle proti státu druhému a že budou své poddané spravovati podle zákona náboženského.

Úmluva zůstala na papíře, poněvadž nebylo u Uahhábovců dobré vůle. Pronikali do Jemenu, sužovali Asírské a dohnali je v listopadu 1932 ke vzpouře. Propukla v okolí Džízánu. Velmistr Hasan vedl bojovníky, přinutil četné posádky saúdské, že se vzdaly a oblehl Ebhu, jíž však nedobyl. Podlehł náporu pomocného vojska vedeného od Abdalazíza eben Mesáed, správce Hájelu. Pronásledoval poraženého velmistra, jenž hledal útulek v Jemenu. Jahja mu ho poskytl, čímž po názoru Eben Saúdově porušil úmluvu z roku minulého.

Skoro současně nastaly nové potíže v oase Nadžrán na východním svahu horského věnce. Jindy byla židovská, potom křesťanská a muslimská. Tvořila část Jemenu, ale od války světové se do ní tlačili Uahhábovci a získali vládnoucí rod Makrami. Stoupenci Jahjovi žádali za pomoc a on vyslal

na jaře 1932 čety, aby obnovily pokoj a pořádek. Odpůrci nelenili a rod Makrami uznal 16. května nadvládu Eben Saúdovu, jenž tam vypravil Fejsala, syna svého zemřelého bratra Saada, se značným vojskem. Byl to první projev vůle k válce. Od té doby rostly vojenské tábory v Asíru jak na pobřeží, tak v horách a po celém Nedždu se vykládalo o novém boji s nevěřícími.

Důvěrníci Eben Saúdovi hledali stoupence mezi obchodníky přístavů Loheja a Hodejda, při čemž byli podporováni od zástupců domů britských, kteří se na Jahju hněvali, že nadržuje Italům. Náčelníci Zeráníků, nejmocnějšího kmene Tihamy, se dosud nesmířili se svou porážkou a byli ochotni podporovati každého, kdo se postaví proti Jahjovi a jeho Zejdovcům. Dopisovali si s Eben Saúdem a prosili, aby se ujal jejich příbuzných, které Jahja jako rukojmí v horském věnci drží. Velká Británie využila nátlaku Eben Saúdova, aby od Jahje vymohla, čeho jí dosud odpíral: volný obchod a uznání stávajících hranic.

Nechtěje se ukvapiti nevyhlásil Eben Saúd válku, nýbrž vyjednával s Jahjou a posílal své zástupce hned do Majdi, Džízánu, hned do Sanaa, Saady, Ebhy. Požadoval novou úpravu hranic, aby oasa Nadžrán zůstala jemu. Jahja vyhověl. Tu upozorňoval Eben Saúd na úmluvu z 1931, jež Jahju zavazuje, aby mu vydal velmistra Hasana s celým příbuzenstvem. Jahja se vymlouval na arabskou povinnost ochrany a projevil ochotu, že vykáže politickým uprchlíkům asírským k nucenému pobytu osadu Zabíd ležící v horách daleko od hranic a dá záruku, že nic nepodniknou proti vládě a správě v Asíru. Eben Saúd s počátku projevil souhlas, ale koncem 1933 vymáhal, aby mu byl Hasan se všemi ostatními vydán na milost a nemilost.

Obyvatelé Asíru nepřáli dohodě mezi Eben Saúdem a Jahjou vědouce, že by se dostali do trvalé poroby uahhábovské. Aby ji znemožnili nebo aspoň znesnadnili, rušili spojení mezi jednotlivými tábory vojenskými a soustředili se

v pohoří Fífa, odkud podnikali nájezdy do širého okolí. Eben Saúd obviňoval Jahju, že buřiče podporuje a schválně válku vyvolává. Jahja jiskrovou telegrafii i svými vyjednávajícími zástupci ubezpečoval, že války nechce a že je ochoten splniti každé možné přání pána saúdské Arabie. Mluvil pravdu. Od 1928 do 1931 bylo jeho nejlepší vojsko bezmála ustavičně v boji. Napřed v pohraničním úseku Adenska, potom v nezdravém přímoří Tihama. Tisíce pohubily bomby, kulomety a jiné zbraně a desítky tisíců zkosila cholera, podporovaná sdílnými nemocemi. Na přemožené a potrestané sunnitské Zeráníky v Tihamě nebylo spolehu, s Velkou Britanií neměl přátelské smlouvy a Zejdovci byli roztrpčeni, že jen oni nesou břímě vojenské i daňové. Itálie neměla chuti dodávati na nejistý úvěr a Velká Británie podporovala Eben Saúda mravně i hmotně. Domluviv se v únoru 1934 s Velkou Britanií, cítil se Jahja volnějším, ale k válce se přece neodhodlal. Churaví, táhne mu sedmdesátka a nerad by odešel s vědomím, že připravil své poddané o mír a pořádek, jehož potřebují, aby z hospodářské bídy vybredli. V lednu 1934 vypravil nové zástupce do Ebhy, aby zajistili mír. Nebylo to možné, poněvadž Eben Saúd potřeboval války a nedbal ani dobré vůle Jahjovy, ani proseb čelných mužů muslimského světa.

Fuád Hamza v zastoupení saúdské vlády řídil v Ebha vyjednávání a Saúd, dědic saúdského trůnu, dovršoval přípravy k útoku. Ústřední tábor zřídil v Chamís Mašejt, 40 km severovýchodně od Ebhy a odtud dozíral na nástup. Vojsko rozdělil na dvě skupiny: silnější na pobřeží Tihama a slabší na východním svahu horského věnce. Na pobřeží svěril král vrchní velení svému synu Fejsalovi, na pohoří svému synovci Fejsalu synu Saadovu. Dali se na pochod 20. března a zastavili se při samých hranicích. Hlavní útok chtěli podniknouti na pobřeží, kde mohli býti zásobováni s moře a kde se nebylo třeba obávati účinného odporu kmenů nedávno pokořených a proto roztrpčených.

Bez výpovědi války pronikl Hamad Šuér za vichřice a pískové bouře 5. dubna za hranice, překvapil a potřel jemenské posádky, zmocnil se osady Harad a obklíčil Majdi, jež se brzo vzdalo, poněvadž okolní kmenové nečinně přihlíželi. Majíc cestu uvolněnu, valilo se saúdské vojsko k přístavu Hodejda, ježž dal Jahja vykliditi a 4. května se v něm ukázali první bojovníci uahhábovští.

Druhý proud se rozlil po Nadžránu a jeho předvoj se zastavil v horské osadě Bákem, čímž zajistil vrchnímu veliteli Fejsalu synu Saadovu pochod k pevnosti Saada, dřevnímu sídlu vládců jemenských. Slabé čety Jahjovy se nemohly nikde postavit proti přesile. Vzdávaly se nebo prchaly do hor. Uahhábovci zajatců neživili a majetku pokojného obyvatelstva nedbali. Plenili a pálili; vždyť byli ve svaté válce proti nevěřícím.

Zdá se, že měl Eben Saúd své náhončí po všech větších osadách jemenských. Popuzovali obyvatele a ničili válečné zásoby. Jiskrovou telegrafní stanici v Sanaa poškodili, aby se Jahja nedověděl, co se na bojišti děje. Sotva dostal bezpečné zprávy o saúdském útoku, prosil 12. dubna jiskrovou linkou italskou v Eritrei za příměří. Napozitří došla touže cestou odpověď. Eben Saúd byl ochoten poskytnouti příměří, odvolá-li Jahja své stoupence z Nadžránu a pohoří Fífa, propustí-li rukojmí ze kmenů pobřežních a vydá-li mu velmistra Hasana se dvěma bratry. Téhož dne prohlásil Jahja, že všechny podmínky přijímá a že dává svému zástupci Abdalláhu eben Uezír v Mekce plnou moc, aby mírovou a přátelskou smlouvu ujednal a podepsal. Eben Saúd se k míru neměl a odmítal jakékoliv prostředníky, jichž se Jahja doprošoval. Nebyl s to, aby zastavil Uahhábovce, jejichž náboženská vášeň propukla plnou silou. Vždyť slouží Alláhovi a on jim dopřává kořisti. Fejsal, králův zástupce v Hedžázu, se ujal správy v Hodejdě a v přímoří. S pomocí britských rádců obnovil v přístavech pořádek a dopomáhal k vlivu náčelníkům, kteří jeho otce o pomoc žádali. Sbíral rozptý-

lené bojovníky a vyzbrojoval je k pochodu do horského věnce.

Následník trůnu Saúd soustředil dobré dvě třetiny vojska u Bákemu, ale daleko se od hranic nedostal. Ahmad, vrchní velitel jemenský, se opevnil u horské tvrze Saada a Saúd se nemohl odhodlati k útoku. Zejdovci se nedali získat tak snadno jako sunnitští kmenové pobřežní a král Abdalazíz chápal nebezpečí, do jakého by ho uvrhla porážka nebo drobná válka. Turecká vojska se nejednou vítězně rozlila po Tihamě, vnikla do hor, obsadila hlavní město Sanaa — a po málo letech prchala z hor a na pobřeží se proti nim stavěli kmenové, kteří se k nim od nedávna lísali.

Velká Britanie neměla důvodu, aby usilovala o záhubu Jahjovu. V únoru 1934 od něho dosáhla, po čem od války světové toužila a nárazníkový Jemen jí byl v sousedství milejší než saúdský stát, rozrývaný bídou a náboženskou vášní. Radila k umírněnosti; Eben Saúd pochopil a prohlásil 13. května, nečinnost svých vojsk za příměří. Mělo trvati do 24. května, bylo však prodlouženo, poněvadž se ukázalo, že Zejdovci míní hájiti svého imáma i svých hor.

Mírové jednání bylo zahájeno v Tájefu 18. května a již 24. května byl návrh mírové smlouvy hotov. Mezi Jemenem a saúdskou Arabií má trvati pevné přátelství. Eben Saúd bude řídit věci hospodářské a zahraniční a povede jemenskou armádu k obraně arabské nezávislosti — jinými slovy: Jemen uznává protektorát Eben Saúdův. Jahja schválil mírovou smlouvu 19. června a Eben Saúd dostal do své moci bývalého emíra Hasana a jeho bratry Abduahhába a Abdalazíza, kdo se v Egyptě narodili, tam byli vychováni a kdo vedli národní odboj asírský. Zmizí v Rijádu, kde zanikají stopy všech čelných členů vypuzených vládnoucích rodů.

Základ říše Eben Saúdovy a její stálost

Král Abdalazíz, jenž do začátku 1928 vládl jménem svého otce Abdarrahmána (nar. 1850), má 64 let, je poměrně

vzdělaný, sčtělý, svědomitý, podnikavý, zbožný a ctitel svobody. K jiným se chová skromně, přívětivostí přátele získává a štědrostí je udržuje. Není nad něho na poloostrově Arabském. Začátkem 1902 se vrátil do Rijádu s hrstkou stoupenců. Od té doby postavil velké čtyři bojovníků, dobyl říše, přes 2.000 km dlouhé a přes 1.500 km široké, zavedl mír a pořádek a osvojil si důvěru, ba lásku mnohých svých poddaných. „Šťastní jsou jeho přátelé, ale běda jeho nepřítelům!“ říkají Arabové.

Mimo obyvatele četných kvetoucích osad jsou mu povinni službou vojenskou různí kmenové mající přes 200.000 stanů, takže může sebrati na 200.000 mužů z kočovníků a aspoň jednou tolik bojovníků z poplatných osad. Takový počet by ani nevyzbrojil, ani neobživil. Zbraní má sotva pro 50.000 a scházejí mu zásoby a dopravní prostředky.

Vlastním sídlem Eben Saúdovým je osada Rijád o 1.500 domech a velkých palmových zahradách. Jeho přičiněním byl nejen Rijád, nýbrž skoro všechny ostatní osady přestavěny, silně opevněny, mrtvé role a zahrady vzkříšeny, nové zakládány. Povolal zdatné řemeslníky a obchodníky do svého území, vyčistil cesty od loupežníků a povznesl obecný blahobyt. V jednotlivých osadách vydržuje posádky, jež nemají nic vymáhati na usedlících a jsou odpovědný za obecnou bezpečnost.

Potomci Muhammada eben Slejmán eben Abduahháb, zakladatele sekty Uahhábovců, jsou spříznění s vládnoucím rodem, neboť synové Eben Saúdovi si často berou za manželky jejich dcery. Vynikající členové rodu Abduahhábova žijí v Rijádu, v Brejdě, v Hufhúfu, Mekce a Medíně a řídí soudnictví. O ně se opírají znalci náboženského zákona zvaní mutauua, kteří káží a vychovávají učitele.

Na rozkaz Abdalazízův byly ve všech osadách zřízeny obecné školy. Přejet si, aby aspoň mužští usedlíci uměli čísti a psáti.

Plní svědomitě své náboženské povinnosti, avšak přílišná

horlivost prvních stoupenců Uahhábovců je mu cizí, což se nelíbí nadšeným učitelům zákona. Podle jeho názoru náboženství obohacuje a uspokojuje duši člověka, není však nástrojem zjištění přání.

Svůj úřední název: král Hedžázu i Nedždu a území na Nedždu závislých změnil Abdalazíz eben Saúd 1932 na: král Arabie saúdské. Hedžáz je rozdělen na tři správní kraje, jejichž střediska jsou Mekka, Džedda a Medína. Nedžd a území na něm závislá se skládají ze čtyř rozsáhlých provincií: Kasímu, Hasy, Áredu a Ebhy. Osady Hájel, Džouf a Chajbar, jakož i dolina Sirhánská náleží k provincii Kasím. Provincie Hasa obsahuje správní kraje Katíf, Džubejl a Akejr. Ebha zaujímá rozlehlé oblasti mezi vlastním Hedžázem a územím krále Jemenu, tedy stát Asír, ještě před několika lety nezávislý. Provincie Áred tvoří srdce říše Eben Saúdovy; patří k ní jižní Nedžd. Áred spravuje král sám, kdežto do ostatních provincií posílá správce se značnou mocí civilní i vojenskou; vybírají daně, z jejichž výtěžku hradí výlohy správní a zbytek odvádějí do Rijádu.

Obyvatelé obrovské říše Eben Saúdovy se skládají z usedlíků a kočovníků. Obojí se seskupují podle domnělého nebo skutečného předka. Základní a nejsilnější jednotkou je ahl nebo příbuzenstvo zahrnující potomky a předky téhož otce až do pátého kolena. Všichni členové ahlu jsou povinni k činné i trpné pomoci; vzájemně chrání svého života, majetku a cti. Spřízněné rody tvoří čeled, spřízněné čeledi se spojují ve kmen. Někteří mocní kmenové uznávají, že jiní kmenové pocházejí od téhož předka i vznikají skupiny spřízněných kmenů, jež jsou mnohdy roztroušeny po celé Arabii. Společný původ není však překážkou válek nebo pútek ani mezi spřízněnými kmeny, ani mezi čeleděmi nebo rody. Často jsou v rodě dvě strany, jež se navzájem potírají. Krev není tudíž pevným tmelem a nemůže se stát základem obce nebo státu ani mezi usedlíky, ani mezi kočovníky.

Usedlíci tvoří hlavní pojítko říše Eben Saúdovy. Každá

oasa či osada má několik okresů obydlených členy téhož rodu nebo téže čeledi. Každý okres spravuje náčelník a nej-
mocnější je považován za vrchního náčelníka celé osady. Je-li osada obydlena rody různého původu, mívá dva nebo i více vrchních náčelníků, kteří se mezi sebou sváří o svrchovanost. Silný vrchní náčelník, který přiměl ostatní náčelníky téže oasy k poslušnosti, se snaží rozšířiti svou moc na oasy okolní, což zavdává podnět k dlouhým a krvavým válkám, jež podkopávají blahobyť obyvatelů a ničí každý základ jakéhokoliv státního útvaru.

Společenský život kočovníků je obdobný s životem usedlíků. I jejich vrchní náčelníci si hledí podrobiti co možná nejvíce kmenů a osad, neboť jenom nájezdy a války udržují jejich poddané pohromadě a zabraňují vzpouře. Dokud má náčelník možnost podnikati válečné výpravy s vyhlídkou na kořist, ať tučnou nebo hubenou, je jeho postavení snadné; nesnáze mu nastávají, jakmile chce udržeti mír a pořádek. Nespokojenost se vzmáhá, spiknutí se množí a dochází k násilnostem, neboť kočovníci touží po lepším zaměstnání, než jakým je chov velbloudů a koz a ovcí. Považují nájezdy a válku za sport a nelze je přiměti, aby se jich trvale vzdali.

Usedlíci a kočovníci byli odedávna vzájemnými nepřáteli. Biblická zpráva o Kajnovi a Abelovi je toho důkazem. Jakmile si některý vrchní náčelník usedlíků podrobí jiné oasy, hledí přiměti okolní kočovníky, kteří mu snad pomohli tyto oasy ujařmiti, aby je přestali olupovati a dosáhne toho pouze za pomoci usedlíků. Zášť mezi jeho usedlými a kočovnými poddanými vzrůstá a ohrožuje jeho vlastní vznikající stát.

Chtěje zabezpečiti svůj stát a vlastní život, je vrchní náčelník nebo emír nucen míti silnou stráž z námezdných vojáků — hlavně černochoů. Nemají příbuzných mezi blízkými kočovníky nebo usedlíky; plní rozkazy svého pána a chrání ho proti všem nepřítelům, neboť vědí, že jejich osud je spjat s osudem jeho; námezdníci bývají proto velice nenáviděni a obáváni a často zaviňují úpadek, ba záhuby státu.

Ani usedlíci, ani kočovníci nemají ve vnitřní Arabii všeho, čeho k živobytí potřebují. Potřebné si opatřují v území obděláném nebo v přístavech. Knížata a vrchní náčelníci Arabie se snaží, aby si zachovali dobrou vůli pánů území obděláného a přístavů; vždyť by mohli uzavřít své zásoby. Kdyby to učinili na delší dobu, uspíšili by pád nejmocnějšího knížete, a jsou proto důležitou složkou hospodářského a politického života vnitřní Arabie. Pouze silná osobnost opírající se o pána nebo pány okolních přístavů a území obdělávaných může založiti a udržeti arabský stát. Tento stát je otřesen jakmile jeho pán ztratí přízeň a podporu pánů pobřeží a krajů osídlených a rozpadá se v jednotlivé oasy a území kočovníků, když silná osobnost nemá nástupce sobě rovného, obzvláště když pánové pobřeží a zemí obdělávaných nadržují jeho odpůrcům — a takoví odpůrci v Arabii nevymizí.

Pohnutku k vybudování státu rodu Eben Saúdova dala myšlenka náboženská. Úspěšnou ji učinila naděje na kořist s ní spojená. Arabský domorodec, kočovník i usedlík, považuje válku za lov. Těší ho způsob, jakým k úlovku, ke kořisti dospěje, nikoliv kořist sama. Vzdá se jí, jakmile jí dosáhne a spěje za novou. Vyhlídka na kořist shromažďovala domorodce arabské pod praporem imáma obce uahhábovské, právě jako pod praporem zakladatele a imáma obce islámské. Náboženskou válkou stát rodu Eben Saúdova byl vybudován a udržován. Vnější svět se o náboženské války vnitroarabské nestaral. Teprve dobytím Hedžázu začátkem století devatenáctého a stálými nájezdy na Irák popudili Uahhábovci veřejné mínění světové obce muslimské a její nejvyšší hlava, sultán cařihradský, dal popud k zákroku. Tento vnější zákrok zbavil stát Eben Saúdův nebezpečného Hedžázu, čímž jej podstatně posílil. Že se rozpadl, zavinily spory mezi členy vládnoucího rodu.

Král Abdalazíz se řídil příkladem svých předků. Stavěl na pohnutce náboženské. Věřící Uahhábovci měli dopomoci k vládě svému vypuzenému imámovi Abdarrahmánu,

otci Abdalazízovu. Byla to jejich povinnost náboženská a ponoukala je naděje na kořist. Abdalazíz, zástupce imámův, použil rozbrojů ve vládnoucím rodu Eben Rašídově, zmocnil se Rijádu a uvedl do něho vypuzeného imáma. Myšlenka náboženská spojená s nadějí na kořist mu pomohla říši založiti a měla mu ji též udržovati. Opevněná sídliska, hedžry, Echuánů byla ohniska vojenských zákroků a střediska vykonavatelů vůle imáma a jeho zástupce. Z echuánských hedžer by nebyla náboženská válka ustávala; vždyť by se byla našla záminka. Jenže byly tyto hedžry zřízeny též na hranicích a v Hedžázu. Počiny Echuánů dráždily pravověrnou obec islámskou a přinutily Abdalazíze, aby zakročil, spíše než to učiní Velká Británie.

Nynější imám uahhábovský zahubil úderné čtyři náboženské a zakázal náboženskou válku; pokusil se tudíž odstraniti pohnutku vybudování svého státu a zbořiti sloupy, které tento stát udržovaly. Stát náboženskou vášní vybudovaný má býti upevňován a zajišťován náboženskou snášlivostí; svatá válka má ustoupiti lidskosti a bratrství, středověký imám — modernímu králi. Jsou to pojmy v Arabii neznámé. Právě tak neznámý je tam pojem vlasti nebo moderního státu.

Domorodce arabské nespojuje ani krev, ani zájmy životní, ani láska k vlasti. Ke společnému činu je nadchne naděje na kořist. Nadšení uhasne, jakmile naděje zmizí. Není pochyby, že se tyto věci stykem s cizinou budou měniti, jenže to potrvá hodně dlouho, a z ciziny se mohou do vnitra Arabie dostati podněty k počinům rozvratným. Abdalazíz to ví, proto svou říši uzavírá těsněji než kdy jindy.

Při každé příležitosti zdůrazňuje, že základem jeho státu a pojítkem jeho poddaných je myšlenka náboženská, islám. Často a často opakuje: „Napřed jsem muslim, teprv potom Arab.“ Avšak jeho poddaní upozorňují, že je islám jejich krále jiný v dolině Sirhánské, jiný v Hedžázu, jiný v Asíru, jiný v Hase a jiný v Nedždu.

Bez Hedžázu by měl Abdalazíz správu snadnější, ale příjmy menší. A peněz potřebuje, aby udržel nynější způsob své vlády a správy. Echuáni mu sloužili zadarmo, námezdné posádky, kterými je nahradil, aby platil, živil a zbrojil, nemají-li vykořisťovati svého okolí. Nedostatek peněz ho nutí, aby vojsko zmenšoval a jednotlivým krajům větší samosprávy dopřával. Toho využívají členové rodů, kterým různé kraje jednou náležely; sbírají stoupence a čekají na zákrok zvenčí nebo na rozbroje ve vládnoucím rodu. Obé může vyvolati nebo urychlití paní celého pohraničí státu Eben Saúdova — Velká Britanie.

Říše Eben Saúdova je budova neobyčejně rychle zřízená na písčivém základu kořisti a udržovaná silným zakladatelem a vládcem Abdalazízem eben Saúd za pomoci Velké Britanie, paní jak přímoří, tak sousedních krajů obdělanych. Bez britské pomoci by nebyl Abdalazíz této říše vybudoval a bez britské pomoci by ji neudržel. Než i za britské podpory rostou potíže se správou rozsáhlých krajů, poněvadž není společného pojítka a násilím se takové pojítko nahraditi nedá.

POUŽIL JSEM SPISŮ

Pro hnutí náboženské:

Abdalwahháb, Muhammad eben (z. 1791). I. *An rá'íši wa-l-murtaši wa-l-marifat usúl ad-dín*: ruk., British Museum, Or. 7778, str. 78—90. II. *Asl dín al-islám*: ruk., British Museum, Or. 134. III. *Báb kisas al-anbijá'i*: ruk., British Museum, Or. 7778, str. 46—74. IV. *Báb marifat alláh taála' wa-l-ímán*: ruk., British Museum, Or. 134. V. *Dikr sittat al-mawádi min as-síre*: ruk., British Museum, Or. 4529; Or. 7778, str. 151—158. VI. *Kašf aš-šububát min at-tawbíd*: ruk., British Museum, Add. 23, 346; Or. 7778, str. 269—289. VII. *Kitáb arba kawáed*: ruk., British Museum, Or. 7778, str. 197—234; Or. 134. VIII. *Kitáb al-kabá'ir*: ruk., British Museum, Or. 4529; Or. 7778, str. 8—45. IX. *Kitáb al-mas'ala wa-džawáb*: ruk., British Museum, Or. 7778, str. 261—267. X. *Kitáb muchtasar as-síre*: ruk., British Museum, Or. 4529. XI. *Kitáb talátat usúl*: ruk., British Museum, Or. 7778, str. 1—7. XII. *Kitáb at-tawbíd*: ruk., British Museum, Or. 134; Or. 4529; Or. 7778, str. 159—196; Add. 23, 346. XIII. *Masá'il chálaf rasúl alláh*: ruk., British Museum, Or. 134. XIV. *Su'ál ahl mekka wa-džawáb muhammad eben abdalwahháb*: ruk., British Museum, Or. 7778, str. 98—117. XV. *As-su'ál an má'júkátel an-nás*: ruk., British Museum, Or. 7778, str. 118—150. XVI. *Tafsír al-fátíha*: ruk., British Museum, Add. 23, 346. XVII. *Tafsír aš-šabáda*: ruk., British Museum, Add. 23, 346. XVIII. *Ta'líf wa-l-abwáb fi-s-safát*: ruk., British Museum, Or. 4529.

Hanbal, Abu Abdalláh Ahmad ibn Muhammad ibn. (z. 855). *Kitáb ar-risála fi-s-sala'*: ruk., British Museum, Or. 7778, str. 236—260.

Saúd, Saúd eben Abdalazíz eben, al-emír. I. *Chutba fi šaraf šahr ramadán*: ruk., British Museum, Or. 7778, str. 75—77. II. *Kitáb alladi arsalahu ila bába chán hákem al-fáres*: ruk., British Museum, Or. 7778, str. 91—97.

Tejmíjja, Ahmad ibn Abdalhalím ibn (z. 1328). *Madžmú ar-rasá'il al-kubra'*, Káhira, 1323 A. H.

Pro věci politické:

Abdalwahháb, Abdalláh eben Muhammad eben. *Fath mekka al-muchtarama*: ruk., British Museum, Or. 6631. Anglický překlad od J. O' Kinealy pod názvem *Translation of an Arabic Pamphlet on the History and Doctrines of the Wahhábis Written by Abdulláh, Grandson of Abdul Wahháb, the Founder of Wahhábism*, v *Journal of the Asiatic Society of Bengal*, sv. 43, díl 1., Calcutta, 1874, str. 68—82.

Abdalwahháb, Husejn eben aš-Šejch Muhammad eben. *Kitáb bagijet al-masálik fi acbbár al-manásik*: ruk., British Museum, Or. 9021.

Abdalwahháb, Muhammad eben, eben Dá'úd. *Al-masá'il al-hedžázijje sabífat al-madžún fi alam al-farfir*: ruk., British Museum, Or. 5780.

Aitchison, C. U. *A Collection of Treaties, Engagements, and Sanads relating to India and Neighbouring Countries*, 11 sv., 3. vyd., Calcutta 1892.

Al-Álúsi, Mahmúd Šukri. *Ta'rič nedžd*, s dodatky od Sulejmán a eben Sahmán vydal Muhammad Bahdžat al-Atari, 2. vyd., Káhira 1347 A. H.

Apelt, Fritz. *Aden. Eine kolonialgeographische und kolonialpolitische Studie*, Grossenhaim 1929.

Armstrong, H. C. *Lord of Arabia. Ibn Saud. An Intimate Study of a King*, Londýn 1934.

Babra Agreement uveř. v *Arabia. Agreements with the Sultan of Nejd regarding Certain Questions relating to Nejd — Trans-Jordan and Nejd — Iraq Frontiers* (Cmd. 2566), Londýn 1925, str. 9—11.

Baig, Abbas Ali. *The Kbilafat* v *The Asiatic Review*, sv. 20 (New Series), Londýn 1924, str. 225—230.

Basdevant, J. *Recueil des traités et conventions en vigueur entre la France et les puissances étrangères*, 3 sv., Paříž 1918—1928.

Bassi, Ugo. *L'Italia e l'Arabia Centrale (I trattati col Higiaz-Negd.)* (Quaderni di politica estera e coloniale č. 2.), Modena 1932.

Belhaven and Stenton, Lord (Robert Edward Archibald Hamilton). *Abd-el-Aziz ibn Sa'ud* v *The Nineteenth Century and After*, sv. 95, Londýn 1924, str. 587—591.

Bent, Theodore and Mrs. *Southern Arabia*, Londýn 1900.

Bišr al-Hanbali, Otmán eben Abdalláh eben. *Unwán al-madžd fi ta'rič nadžd*: ruk., British Museum, Or. 7718; díl 1. vydali Muhammad eben Abdalaziz eben Máne an-Nadždi a Sulejmán ad-Dachíl, Bagdád 1328 A. H.; díl 1. a 2. uveřejnil Muhammad Husejn Nasíf, Mekka 1349 A. H.

Blunt, Lady Anne. *A Pilgrimage to Nejd*, 2 sv., 2. vyd., Londýn 1881.

Bombay Government. *Selections from the Records of the Bombay Government*, New Series, Bombay 1859 atd.

Bonnetain, Paul. *Cbeikk Said* v Alfred Rambaud, *France coloniale*, 6. vyd., Paříž 1893, str. 434—440.

Burckhardt, John Lewis. *Notes on the Bedouins and Wabábys, Collected During his Travels in the East*, Londýn 1830.

Bury, G. Wyman. *Arabia infelix or the Turks in Yamen*, Londýn 1915.

Caetani, Leone (Principe di Teano). *Studi di storia orientale*, 2 sv., Milán 1911.

Cheesman, R. E. *In Unknown Arabia*, Londýn 1926.

Corancez, L. A. *Histoire des Wababis, depuis leur origine jusqu'à la fin de 1809*, Paříž 1810.

De Clercq (Alexandre Jehan Henry). *Recueil des Traités de la France*, 9 sv., Paříž 1864—1868.

Doughty, Charles M. *Travels in Arabia Deserta*, 2 sv., 2. vyd., Londýn 1921.

Euting, Julius. *Tagbuch einer Reise in Inner-Arabien*, 2 sv., Leiden 1896, 1914.

Finati, Giovanni. *Narrative of the Life and Adventures of*, translated from the Italian and edited by William John Bankes, 2 sv., Londýn 1830.

Firouz Kajar, Prince. *Le sultanat d'Oman. Etude d'histoire diplomatique et de droit international*, Paříž 1914.

El-Ghaiaty, Aly. *Mohamet V Superseded v The Moslem World* sv. 8 (1918), str. 311 n.

Guarmani, Carlo. *Il neged settentrionale*, Jerusalem 1866.

The Hadda Agreement uveř. v *Arabia. Agreements with the Sultan of Nejd regarding Certain Questions relating to Nejd—Trans-Jordan and Nejd—Iraq Frontiers* (Cmd. 2566), Londýn 1925, str. 3—6.

Al-Hajdari, Ibráhím Fasíh ibn Sanatalláh ibn al-Hádž Muhammad Asad efendi. *Unwán al-madžd fi baján ahwál bagdád wa-l-basra wa-nadžd*: ruk., British Museum, Or. 7567.

A Handbook of Arabia compiled by the Geographical Section of the Naval Intelligence Division, Naval Staff, Admiralty, sv. 1, Londýn (b. d.).

Harrison, Paul W. *Al Riadh, the Capital of Nejd v The Moslem World*, sv. 8 (1918), str. 412—419.

Hertslet, Lewis a jiní. *A Complete Collection of the Treaties and Conventions and Reciprocal Regulations, at present subsisting between Great Britain and Foreign Powers*, 30 sv., Londýn 1827—1924.

Hirsch, Leo. *Reisen in Süd-Arabien, Mahra-Land und Hadramut*, Leiden 1897.

Hogarth, D. G. *Great Britain and the Arabs up to the Armistice of the 30th October 1918* v H. W. V. Temperley, *A History of the Peace Conference of Paris*, sv. 6, Londýn 1924, str. 118—133.

Huber, Charles. *Journal d'un voyage en Arabie (1883—1884) publié par la Société Asiatique et la Société de Géographie*, Paříž 1891.

Hunter, F. M. *An Account of the British Settlement of Aden in Arabia*, Londýn 1877.

Hurgronje, C. Snouck. *Mekka*, 2 sv., Haag 1888—1889.

Hurgronje, C. Snouck. *The Revolt in Arabia*, New York a Londýn 1917.

India, Government of. *Administration Report on the Persian Gulf Political Residency and Muskat Political Agency (Selections from the Records of the Government of India, Foreign Department)*, Calcutta 1874—1905. Pozdější zprávy jsou tajné.

Iraq. *Report on the Administration of Iraq*, October, 1920 / March, 1922,

Londýn 1923. *Issued by the Colonial Office: April, 1922 - March, 1923* (Colonial No. 4), 1924; April, 1923 - December, 1924 (Colonial No. 13), 1925; for the year 1925 (Colonial No. 21), 1926; for the year 1926 (Colonial No. 29), 1927; for the year 1927 (Colonial No. 35), 1928; for the year 1928, 1929; for the year 1929 (Colonial No. 55), 1930; for the year 1930 (Colonial No. 62), 1931.

Jacob, Harold F. *Kings of Arabia*, London 1923.

Al-Kitáb al-acbđar an-nedžđi, mu'tamar al-kwejt, Rijád 1924.

Kitáb al-gazwát: ruk., British Museum, Add. 23, 345.

Kitáb luma aš-šiháb fi sirat Mubammad eben Abdalwabbáb: ruk., British Museum, Add. 23, 346.

Lovett, Harrington Verney. *A History of the Indian National Movement*, 3. vyd., Londýn 1921.

Low, Charles Rathbone. *History of the Indian Navy (1613—1863)*, 2 sv., Londýn 1877.

Mardon, Henry William. *Aden v Encyclopaedia Britannica*, Supplement, sv. 1, Londýn 1926, str. 6 n.

Mengin, Félix. *Histoire sommaire de l'Egypte sous le gouvernement de Mohammed Aly*, 2 sv., Paříž 1823.

Midhat Bey, Ali Haydar. *Midhat-pacha, sa vie, son oeuvre par son fils*, Paříž 1908.

The Moslem World. A quarterly review of current events, literature, and thought among Mohammedans and the progress of Christian Missions in Moslem lands, vyd. Samuel M. Zwemer, New York 1911 atd.

Musil, Alois. *Arabia Deserta*, American Geographical Society, New York 1927.

Musil, Alois. *Arabia Petraea*: sv. 1, *Moab*; sv. 2 (ve dvou dílech), *Edom*; sv. 3, *Ethnologischer Reisebericht*, Kaiserliche Akademie der Wissenschaften, Vídeň 1907—1908.

Musil, Alois. *Kusejr Amra v Kaiserliche Akademie der Wissenschaften*, *Kusejr Amra*, sv. 1, Vídeň 1907, str. 3—186.

Musil, Alois. *The Manners and Customs of the Rwala Bedouins*, American Geographical Society, New York 1928.

Musil, Alois. *The Northern Hegáz*, American Geographical Society, New York 1926.

Musil, Alois. *Northern Negd*, American Geographical Society, New York 1928.

Musil, Alois. *Věci arabské v Zabraněni politice. Sborník pro studium mezinárodních otázek politických, právních, hospodářských a sociálních*, r. 4, Praha 1925, str. 564 až 571; 643—652; 706—716; 790—799; 870—880.

Musil, Alois *Zur Zeitgeschichte von Arabien*, K. K. Österreichische Orient- und Überseegesellschaft, Vídeň 1918.

Nolde, Eduard. *Reise nach Innerarabien, Kurdistan und Armenien*, 1892, Braunschweig 1895.

Oriente Moderno. *Rivista mensile*, pubblicata a cura dell'Istituto per l'Oriente, Řím 1921 atd.

Pelly, Lewis. *A Visit to the Wababee Capital, Central Arabia*, v *Journal of the Royal Geographical Society*, sv. 35, Londýn 1865, str. 169—191.

Persian Gulf. Handbook prepared under the Direction of the Historical Section of the Foreign Office, No. 76, Londýn 1920.

Philby, Harry St. John Bridger. *The Heart of Arabia: a Record of Travel and Exploration*, Londýn 1922.

Philby, Harry St. John Bridger. *Arabia*, Londýn 1930.

Philby, Harry St. John Bridger. *Arabia* v *Encyclopaedia Britannica*, 13. vyd., sv. 1, Londýn 1926, str. 151—155.

Rawdat al-afkár: ruk., British Museum, Add. 23, 344.

Raymond, Jean. *Les Wababys: document inédit de 1806*. Préface de M. Édouard Driault (*Publications spéciales de la Société Royale de Géographie d'Égypte*), Káhira 1925.

Rehatsek, E. *The History of the Wabhábys in Arabia and India* v *Journal of the Bombay Branch of the Royal Asiatic Society*, sv. 38, Bombay 1880, str. 274—401.

Ar-Riháni, Emin. *Mulúk al-arab*, 2 sv., Bejrút 1924—1925.

Ar-Riháni, Emin. *Ta'rich nedžd al-badit wa-mulbakátibi*, Bejrút 1928.

Ross, E. C. *Memoir on Nejd* v *Report on the Administration of the Persian Gulf Political Residency and Muskat Political Agency*, sv. 159, 1879—1880, Calcutta 1880, str. 36—61.

(Rousseau, J. B. L. J.). *Description du Pachalik de Bagdad suivie d'une notice historique sur les Wababis et de quelques autres pièces relatives à l'histoire et à la littérature de l'orient*, Paříž 1809.

Sadlier, G. Foster. *Diary of a Journey Across Arabia During the Year 1819*, compiled by P. Ryan, Bombay 1866.

Samné, George. *La Syrie*, Paříž 1920.

Sékaly, Achille. *Le Congrès du Monde Musulman* v *Revue du Monde Musulman*, sv. 64, Paříž 1926, str. 123—219.

Stuhlmann, Franz. *Der Kampf um Arabien*, Braunschweig 1916.

Textes historiques sur le Réveil arabe au Hedjaz v *Revue du Monde Musulman*, sv. 46, Paříž 1921, str. 1—22.

Thédénat-Duvent, P. P. *Mémoires sur la campagne de Mébémed-Ali, pacha d'Égypte, contre les Wáhabites*, Paříž 1822.

Toynbee, Arnold G. *Survey of International Affairs*, 1925, sv. 1: *The Islamic World since the Peace Settlement*, Londýn 1927.

Van den Berg, L. W. C. *Le Hadhramout et les Colonies arabes dans l'Archipel indien*, Batavia 1886.

Van der Meulen, D. a H. von Wissman. *Hadramaut; Some of Its Mysteries Unveiled* (Publication of the De Goeje Fund IV), Leiden 1932.

Van Ortroj, F. *Conventions internationales définissant les limites actuelles des possessions, protectorats et sphères d'influence en Afrique*, Brusel 1898.

Wallin, Georg August. *Bref och Dagboksanteckningar af* , vyd. Knut Tallquist v *Skrifter utgifna af Svenska Litteratur Sällskapet i Finland*, sv. 70, Helsingfors 1905.

Waring, Edward Scott. *A Tour to Sheeraz by the route of Kazroon & Feerozabad With Various Remarks on the Manners, Customs, Laws, Language, and Literature of the Persians, to Which is Added a History of Persia from the Death of Kureem Khan to the Subversion of the Zund Dynasty*, Bombay 1804.

Al-Wási al-Jemáni, Abdalwási ibn Jahja. *Ta'ričh al-jemen*, Káhira 1342 A. H.

Wilson, Arnold T. *The Persian Gulf. An Historical Sketch from the Earliest Times to the Beginning of the Twentieth Century*, Oxford 1928.

Denní listy:

Al-Abrám, Káhira.

L'Akčbam, Cařihrad.

Alef Ba, Damašek.

The Egyptian Gazette, Káhira a Alexandrie.

Journal des Débats, Paříž.

Journal d'Orient, Cařihrad.

Le Milliyett, Cařihrad.

Al-Mukattam, Káhira.

Al-Muktabas, Damašek.

Súrijat al-džedída, Damašek.

At-Takaddum, Haleb.

Le Temps, Paříž.

The Times, Londýn.

The Westminster Gazette, Londýn.